Økonomiske analyser

Nr. 1 – 1990

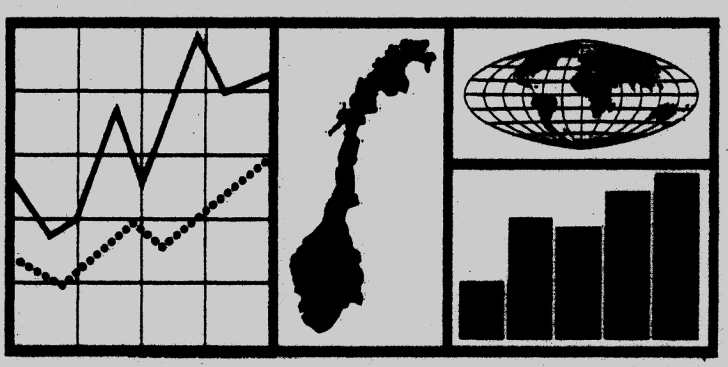

Økonomisk utsyn over året 1989

Statistisk sentralbyrå
Postboks 8131 Dep. N-0033 Oslo 1 – Tlf. (02) 41 38 20

Økonomiske analyser

utgis av Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå og utkommer med 9 nummer i året. Innholdet omfatter løpende publisering av nasjonalregnskapstall, kvartalsvise oversikter over konjunkturutviklingen i Norge og i utlandet og artikkelstoff med samfunnsøkonomisk innhold. Første nummer hvert år inneholder Økonomisk utsyn over året som gikk. Numrene med konjunkturstoff vil også foreligge i engelsk oversettelse.

Ved gjengivelse bes kilde oppgitt (også årgang/nummer). Synspunkter i artikler med navngitt forfatter kan ikke uten videre tas som uttrykk for Statistisk sentralbyrås oppfatning. Forfatternavn bør derfor framgå ved gjengivelse av artikkelinnhold.

Redaksjon: Olav Bjerkholt, Erling J. Fløttum, Per Richard Johansen, Olav Ljones, Svein Longva, Lorents Lorentsen.

Redaksjonssekretærer: Kirsten Hansen (artikkelstoff), Lisbeth Lerskau Hansen (konjunkturoversikter mv.).

Forskningsavdelingen

ble opprettet i 1950 og er i dag organisert i 12 grupper delt inn i fire faglige seksjoner:

- Forskningsavdelingens ledelse (forskningsdirektør Olav Bjerkholt, byråsjef Bente Torgersen)
  - * Mikroøkonometri (forsker John K. Dagsvik)
- Seksjon for nasjonalregnskap (rådgiver Erling J. Fløttum)
  - * Løpende nasjonalregnskap (planlegger Tore Halvorsen)
  - * Fremkjøring og drift (førstekonsulent Randi Hallén)
  - * Utvikling og metoder (planlegger Anders Harildstad)
- Seksjon for økonomisk forskning (forskningssjef Svein Longva)
  - * Økonomisk analysegruppe (forskningssjef Ådne Cappelen)
  - * Offentlig økonomi og arbeidsmarked (forsker Olav Ljones)
  - * Likevektsmodeller (forsker Erling Holmøy)
- Seksjon for ressurs- og miljøanalyser (forskningssjef Lorents Lorentsen)
  - * Olje- og energi (forsker Øystein Olsen)
  - * Miljøøkonomi (forsker Knut Alfsen)
  - * Miljøstatistikk (førstekonsulent Frode Brunvoll)
- Seksjon for sosiodemografisk forskning (forskningssjef Per Sevaldson)
  - * Demografisk analysegruppe (forsker Helge Brunborg)
  - * Regional analyse (forsker Tor Skoglund)

Økonomiske analyser

Nr. 1 – 1990

INNHOLD

	Side
ØKONOMISK UTSYN OVER ÅRET 1989	
Sammenfatning	3
Konjunkturutviklingen i utlandet	12
Internasjonale markedsforhold	20
Den økonomiske politikken	26
Offentlig forvaltning	34
Bedriftene	41
Arbeidsmarkedet	66
Lønns- og prisutviklingen	73
Husholdningene	76
Disponibel inntekt for Norge og utenriksøkonomi	85
Perspektiver	87
Økonomisk - politisk kalender	89
VEDLEGG	
Lønninger, priser og levestandard	93
Petroleumsformuen	95
Utsiktene for 1990 og 1991 - en modellbasert framskrivning	97
Tabeller	102

Statistisk sentralbyrå
Postboks 8131 Dep. N-0033 Oslo 1 – Tlf. (02) 41 38 20

ØKONOMISK UTSYN

Den foreliggende utgave av Økonomisk utsyn omfatter en økonomisk oversikt over norsk økonomi i 1989 og en økonomisk-politisk kalender, sammen med de første foreløpige nasjonalregnskapstall for dette året. Datagrunnlaget for oversikten er først og fremst det kvartalsvise nasjonalregnskapet. Kvartalsberegningene foretas på et mindre detaljert nivå enn de årlige nasjonalregnskapsberegningene og etter et mer summarisk opplegg. Særlig for de siste månedene av 1989 bygger beregningene i stor grad på oppgaver over antatt utvik-ling eller anslag gjort i SSB. De første, foreløpige nasjonalregnskapstall basert på oppgaver fra hele året og beregnet på detaljert nivå, er planlagt publisert i Økonomiske analyser i april/mai i år.

Økonomisk utsyn over året 1989 er utarbeidet av Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå. Redaksjonen ble avsluttet onsdag 31. januar 1990.

Publiseringsplan for Statistisk sentralbyrås økonomiske oversikter

Rapport-type	Regnskapsgrunnlag	Publiseringstidspunkt
Økonomisk utsyn	4. kvartal (anslag)	Begynnelsen av februar
Revidert nasjonalregnskap	4. kvartal (regnskap)	Begynnelsen av mai
Konjunkturtendensene	1. kvartal	Begynnelsen av juni
Konjunkturtendensene	2. kvartal	Begynnelsen av september
Konjunkturtendensene	3. kvartal	Begynnelsen av desember

Engelsk oversettelse av Økonomisk utsyn

Utvalgte deler av Økonomisk utsyn over året 1989 vil bli oversatt til engelsk og utgitt som et supplement til Økonomiske analyser nr. 1 - 1990. Det får nr. 1A - 1990. Foruten deler av tekstavsnittene vil den engelske utgaven også omfatte tabellvedlegget med nasjonalregnskapstall for Norge.

Økonomiske analyser nr. 1A - 1990 vil bli utgitt i slutten av februar. Den vil bli sendt alle som er registrert som utenlandske mottakere av publikasjonen Økonomisk utsyn.

De som ønsker den engelske utgaven, f.eks. for å sende den til utenlandske forbindelser, kan bestille Økonomiske analyser nr. 1A - 1990 fra

Akademika
Avd. for offentlige publikasjoner
Postboks 8134 Dep.
N-0033 Oslo 1

Prisen er kr. 30,- . Bestilling kan skje over telefon (02) 45 30 40.
Utsalget har adresse Møllergata 17, Oslo.

SAMMENFATNING

Den svake utviklingen i innenlandsk etterspørsel bidro til at bruttonasjonalproduktet i fastlands-Norge målt i faste priser gikk ned med 0,9 prosent fra 1988 til 1989 samtidig som arbeidsledigheten økte sterkt. Sterk vekst i eksporten av råolje og tjenester fra utenriks sjøfart bidro likevel til at bruttonasjonalproduktet i alt vokste med 2,3 prosent.

Som i 1988 skilte den økonomiske utviklingen i Norge seg merkbart fra resten av OECD-området, der det var sterk vekst i produksjonen og litt nedgang i arbeidsledigheten. Den sterke veksten internasjonalt og vekst i markedsandeler for enkelte produkter bidro til at norsk tradisjonell vareeksport økte med 6,5 prosent i 1989.

Privat konsum gikk ned for tredje år på rad til tross for at husholdningenes disponible realinntekter økte med 1,3 prosent i 1989. Nedgangen i privat konsum må ses på bakgrunn av at konsumet oversteg husholdningenes disponible inntekter i perioden 1985-1988. Sterk gjeldsoppbygging og økt rentebelastning som et resultat av dette har også bidratt til å dempe inntektsveksten de siste årene.

Bruttoinvesteringene i fastlands-Norge gikk ned med hele 14,5 prosent fra 1988 til 1989. Det har sammenheng med svikten i innenlandsk etterspørsel og ledig produksjonskapasitet i store deler av norsk næringsliv etter at et usedvanlig høyt nivå på investeringene i perioden 1985 til 1988 bidro til en sterk vekst i kapasiteten.

Den svake utviklingen innenlands førte til en fortsatt forverring av situasjonen på arbeidsmarkedet gjennom 1989. For året sett under ett gikk sysselsettingen målt i timeverk ned med 3,5 prosent, og tallet på arbeidssøkere uten arbeidsinntekt kom opp i nær 5 prosent av arbeidsstyrken. Dette er den sterkeste nedgangen i sysselsettingen og den høyeste ledigheten som er observert i Norge etter krigen.

Veksten i priser og lønninger ble klart redusert fra 1988 til 1989. Inntektsreguleringsloven var en viktig grunn til dette samtidig som sterk produktivitetsvekst og lav kapasitetsutnytting bidro til å dempe veksten i prisene. Mot slutten av året var inflasjonen i Norge noe lavere enn hos våre viktigste handelspartnere. Norsk industris konkurranseevne forbedret seg i 1989, og vekst i eksporten av både råolje og tradisjonelle varer bidro sammen med økte oljepriser til et overskudd i utenriksøko-

HOVEDTREKK VED DEN ØKONOMISKE UTVIKLINGEN
Vekst fra året før. Prosent 1)

	1988	1989
Realøkonomiske volumindikatorer		
Privat konsum	-2,3	-1,7
Offentlig konsum	0,1	2,1
Bruttoinvestering i fast kapital	1,9	-4,3
- fastlands-Norge	-5,3	-14,5
Eksport	4,8	12,1
- tradisjonelle varer	9,0	6,5
Import	-2,7	-0,3
- tradisjonelle varer	-6,5	-5,0
Bruttonasjonalprodukt	1,1	2,3
- fastlands-Norge	-0,1	-0,9
Disponibel realinntekt for Norge	-2,0	2,4
Arbeidsmarkedet		
Utførte timeverk	-0,7	-3,5
Sysselsatte personer	-0,8	-3,1
Arbeidsledighetsprosent (AKU), nivå	3,2	4,9
Priser og lønninger		
Konsumprisindeksen	6,7	4,6
Eksportpriser, tradisjonelle varer	10,4	5,5
Importpriser, tradisjonelle varer	4,2	4,6
Timelønn	5,8	4,4
Utenriksregnskap		
Driftsbalansen, mrd.kr.	-23,8	1,8

1) Volumvekstratene i alle teksttabellene i Utsynet er i faste 1987-priser.

UNDERLIGGENDE TENDENS
(Prosentvis volumvekst fra foregående kvartal i glattet, sesongjustert serie, omregnet til årlig rate.)

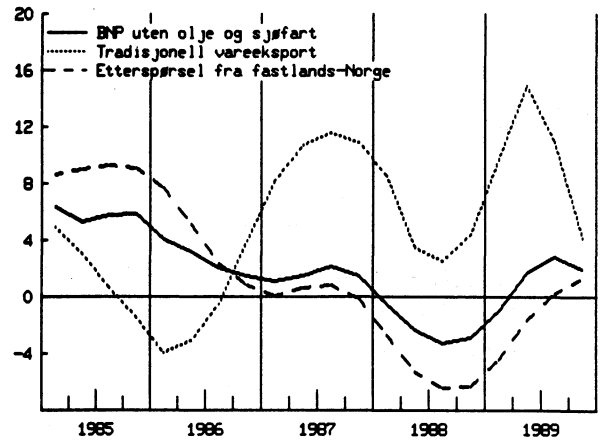

BRUTTONASJONALPRODUKT
1985=100. Sesongjustert.

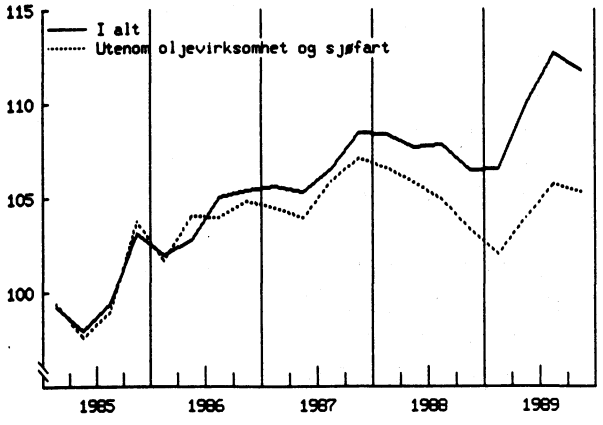

nomien på 1,8 milliarder kroner, en forbedring på 25,6 milliarder fra 1988.

Mesteparten av den negative utviklingen i innenlandsk etterspørsel og produksjon regnet som årsgjennomsnitt har sammenheng med en sterk nedgang gjennom 1988. Fra og med 2. kvartal 1989 har det vært en svak vekst i både privat konsum og produksjonen i fastlands-Norge, mens nedgangen i investeringene er i ferd med å avta. Omslaget i produksjonen i fastlands-Norge har bidratt til å dempe den negative utviklingen på arbeidsmarkedet, men har hittil ikke vært tilstrekkelig til å forhindre en fortsatt reduksjon i sysselsettingen og økning i arbeidsledigheten.

Det var en klar omlegging av den økonomiske politikken i ekspansiv retning i 1989. Økte utgifter i forbindelse med tiltakene mot arbeidsledigheten var den viktigste grunnen til dette.

Konjunkturtoppen er passert i OECD-området

Etter en relativt sterk vekst både gjennom 1987 og 1988 er det nå tegn som tyder på at konjunkturtoppen i OECD-området ble passert tidlig i 1989. Til tross for en svakere utvikling gjennom året har OECD anslått at bruttonasjonalproduktet i medlemslandene økte med 3,6 prosent i 1989 regnet som årgjennomsnitt, mot 4,4 prosent i 1988.

Som i 1988 var det spesielt investeringene og eksporten som viste sterkest vekst, men utviklingen i de forskjellige landene var tildels svært ulik. Mens veksten holdt seg godt oppe både i Vest-Tyskland og Japan, var den i klar tilbakegang i USA og Storbritannia. Selv om konjunkturtoppen også er passert i Sverige, vil landet i 1990 fortsatt være preget av høy kapasitetsutnytting, mangel på arbeidskraft og sterkere pris- og lønnsvekst enn i konkurrentlandene.

Inflasjonen i OECD-området ble høyere i 1989 enn året før, men veksten igjennom året ser ut til å ha stoppet opp. Inflasjonen ventes å holde seg noenlunde stabil i 1990. Det internasjonale rentenivået økte merkbart gjennom 1989. Målt som et veid gjennomsnitt av kortsiktige rentesatser hos Norges viktigste handelspartnere lå det på 10,8 prosent i desember mot i underkant av 9 prosent ved forrige årsskifte. Med unntak av USA er det ventet at rentenivået vil fortsette å øke i 1990. Valutakursene endret seg relativt mye i 1989, og dollaren ble styrket. Dollarkursen ventes å avta gjennom 1990, og dette kan over tid bidra til å redusere de store ubalansene i internasjonal handel.

Den høye markedsveksten for norske eksportprodukter er i ferd med å avta

Markedsveksten for tradisjonelle norske eksportprodukter holdt seg godt oppe i 1989. Selv om veksten ventes å avta, kan det bli en klar markedsvekst også i 1990. Det rår likevel en del usikkerhet om hvor sterkt den forventede konjunkturtilbakegangen i 1990 vil slå ut i lavere importvekst hos en del av Norges viktigste handelspartnere. Nedgangen i prisene gjennom året på en del viktige norske eksportprodukter indikerer at konjunkturtoppen internasjonalt er passert.

En økende oljeproduksjon fra OPEC-landene i 1989 ble mer enn motvirket av sterk vekst i etterspørselen etter oljeprodukter. Dette førte til at spotprisen på Nordsjøolje målt i dollar økte med om lag 20 prosent regnet som årsgjennomsnitt og kom opp i litt over 18 US$ pr. fat. På grunn av stigende dollarkurs økte prisen målt i norske kroner med om lag 30 prosent. Veksten i forbruket av oljeprodukter er nå på vei nedover, og ventes å bli motsvart av om lag like sterk vekst i produksjonen. Fallende dollarkurs kan bidra til å dempe veksten i oljeprisen målt i norske kroner, selv om oljeprisen målt i dollar skulle vokse noe.

Sterk vekst i eksporten

Samlet eksportvolum økte med 12,1 prosent fra 1988 til 1989 etter en vekst på 4,8 prosent fra 1987

til 1988. Det var i første rekke økt eksport av råolje og tjenester fra utenriks sjøfart som bidro til den sterke eksportveksten, men veksten i tradisjonell vareeksport var også på hele 6,5 prosent. Dette har i stor grad sammenheng med høy markedsvekst i utlandet, men hjemmekonkurrerende varer, i første rekke verkstedprodukter, har også økt sin markedsandel på verdensmarkedet. Årsakene til dette er sterk investeringsvekst i utlandet og høy kapasitetsutnytting hos konkurrentene, samtidig som verkstedindustrien her hjemme har hatt ledig kapasitet på grunn av svikt på hjemmemarkedet. Økt eksport av oppdrettsfisk ga også et klart bidrag til veksten i den tradisjonelle vareeksporten.

Svakere markedsvekst ute har trolig vært en medvirkende årsak til at veksten i den tradisjonelle vareeksporten har vist tegn til å avta i andre halvår av 1989. Det økte tilbudet av oppdrettsfisk har presset prisene nedover på verdensmarkedet, og tiltak er satt i verk for å begrense eksporten i et forsøk på å holde prisene oppe.

Mer ekspansiv finanspolitikk, og fortsatt høyt rentenivå

Sett under ett gir de finanspolitiske indikatorene inntrykk av en klar omlegging av den økonomiske politikken i ekspansiv retning i 1989. Det oljekorrigerte overskuddet på stats- og trygdebudsjettet falt som andel av fastlands-Norges BNP med mer enn 4 prosentpoeng, og utgjorde -26,1 mrd.kr. Svikt i skatteinntektene på grunn av nedgangen i innenlandsk etterspørsel og sysselsetting, og økte utgifter i forbindelse med tiltakene mot arbeidsledigheten var de viktigste grunnene til dette. Målt med Finansdepartementets indikator, som også korrigerer for aktivitetsnivå og renter, avtok overskuddet som andel av konjunkturkorrigert BNP for fastlands-Norge med 2,4 prosentpoeng. Målt på denne måten var etterspørselsimpulsen fra 1989-budsjettet større enn tilstrammingene i 1987 og 1988 tilsammen.

De siste gjenstående direkte reguleringer av finansinstitusjonene ble avviklet i 1989, og omfanget av valutareguleringene er stadig blitt redusert. Rentepolitikken er etter dette blitt det mest sentrale element i penge- og kredittpolitikken, og hovedmålsettingen for denne har vært å holde en stabil valutakurs. Dagslånsrenten i Norges Bank gikk ned med ett prosentpoeng gjennom året som helhet, men økte i andre halvår. Økende rentenivå i utlandet bidro til at pengemarkedsrenten i andre halvår økte mer enn nedgangen i første. Avstanden mellom rentenivået i Norge og utlandet ble likevel redusert gjennom året og kom under 1 prosentpoeng i januar 1990. Den gjennomsnittlige renten på bankenes utlån falt med to prosentpoeng i løpet av de tre første kvartalene og var kommet ned i 14,4 prosent ved utgangen av 3. kvartal.

EKSPORT, IMPORT OG INNENLANDSK ANVENDELSE
1985=100. Sesongjusterte volumindekser.

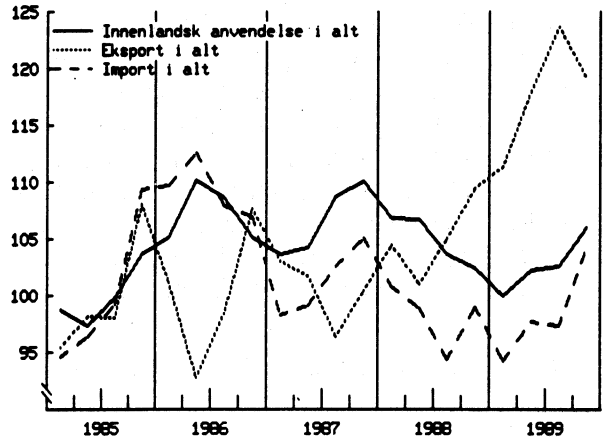

EKSPORT, IMPORT OG ETTERSPØRSEL FRA FASTLANDS-NORGE
1985=100. Sesongjusterte volumindekser.

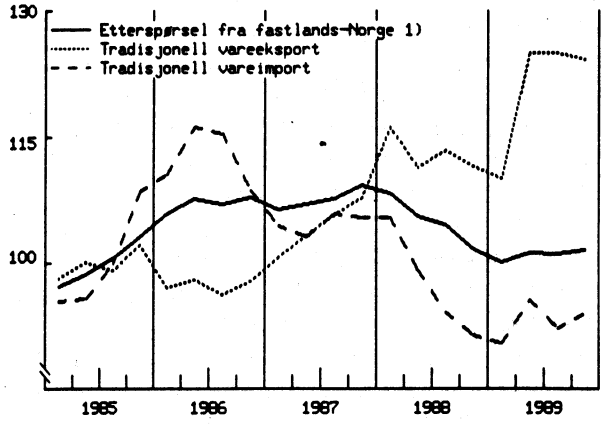

1) Utenom lagerendring.

KONSUM OG INVESTERINGER
1985=100. Sesongjusterte volumindekser.

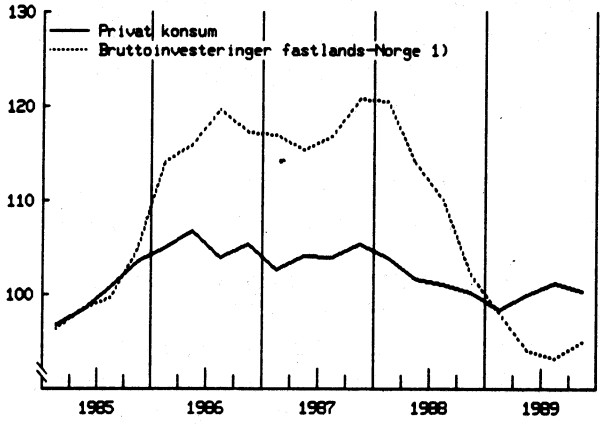

1) Utenom lagerendring.

Arbeidsmarkedstiltakene ga vekst i offentlig konsum

Offentlig konsum økte i faste priser med 2,1 prosent fra 1988 til 1989 etter å ha vært uendret fra 1987 til 1988. Økt sysselsetting i kommunene og økt vare-

innsatsbruk i den sivile statlige forvaltningsvirksomheten som et ledd i arbeidsmarkedstiltakene gav, sammen med anskaffelser av militært materiell, de sterkeste bidragene til veksten. En svak produksjonsvekst og sterk vekst i gebyrene på de kommunale tjenestene førte til at det kommunale konsumet bare økte med 0,6 prosent fra 1988 til 1989.

Sysselsettingen i offentlig forvaltning økte med 1,6 prosent målt i utførte timeverk. Korrigert for sysselsettingen gjennom arbeidsmarkedstiltakene "Arbeid for trygd" ble veksten i timeverk om lag 0,7 prosent, tilsvarende vel 4 000 personer.

Nedgang i privat konsum, men omslag gjennom året

Privat konsum gikk ned for tredje året på rad, og volumnedgangen i 1989 ble på 1,7 prosent. Nedgangen må ses i sammenheng med husholdningenes økte utgifter til renter og avdrag etter den betydelige opplåningen i årene 1985-1988.

Foreløpige og usikre beregninger viser at den disponible realinntekten for husholdningene økte med 1,3 prosent fra 1988 til 1989, mens den ble redusert med 0,2 prosent året før. Med nedgangen i privat konsum innebærer dette en sparerate på 0,3 prosent, mot -2,8 i 1988. Det er første gang siden 1984 at husholdningene har en positiv sparerate.

Konsumnedgangen i 1989 gjorde seg sterkest gjeldende for nordmenns konsum i utlandet, mens varekonsumet fortsatt gikk svakt tilbake. Veksten i tjenestekonsumet ble en god del svakere enn det som har vært vanlig i tidligere år, og utenom volumveksten i de offentlige gebyrene var tjenestekonsumet i 1989 bare svakt høyere enn i 1988.

En mer gunstig inntektsutvikling gjennom 1989 bidro til at privat konsum tok seg noe opp igjen i årets tre siste kvartaler. En del av veksten gjennom året har imidlertid sammenheng med et unormalt lavt forbruk av elektrisitet og brensel i 1. kvartal på grunn av den milde vinteren.

Sterk nedgang i bruttoinvesteringene i fastlands-Norge, men tegn til svakere nedgang gjennom året

Volumet av bruttoinvesteringene i fast kapital i fastlands-Norge gikk ned med hele 14,5 prosent i 1989 etter en nedgang på 5,3 prosent i 1988. Sterk vekst i investeringene i oljevirksomhet og utenriks sjøfart førte likevel til at bruttoinvesteringene i fast kapital i alt bare gikk tilbake med 4,3 prosent.

Nedgangen i investeringene har sammenheng med svikten i innenlandsk etterspørsel og ledig produksjonskapasitet i store deler av norsk næringsliv. Den lave kapasitetsutnyttingen må ses på bakgrunn av et usedvanlig høyt nivå på investeringene i perioden 1985 til 1988. I industri og bergverk kan en stor del av nedgangen på vel 20 prosent forklares med ferdigstillelsen av oljeraffineriet på Mongstad. En sterk nedgang i boliginvesteringene har sammenheng med svak inntektsvekst, høy realrente etter skatt og mange usolgte boliger.

Gjennom 1989 viste nedgangen i investeringene tegn til å avta. Dette skyldtes at investeringene i maskiner og transportmidler viste tegn til omslag, mens investeringene i bygninger og anlegg fortsatt var i nedgang mot slutten av året. Investeringene i industrien utenom Mongstad økte i de siste kvartalene av 1989.

Svak nedgang i importen, men tegn til ny vekst

Volumet av importen holdt seg noenlunde uendret fra 1988 til 1989. På grunn av omslaget oppover i deler av innenlandsk etterspørsel viste importen tegn til vekst i andre halvår.

Importnedgangen for tradisjonelle varer regnet som årsgjennomsnitt var på hele 5,0 prosent, men dette skyldtes nedgang gjennom 1988. Nedgangen i maskininvesteringene og privat konsum slo spesielt sterkt ut i importen for hjemmekonkurrerende varer og varer fra primærnæringene.

Omslaget gjennom 1989 har imidlertid bidratt til ny vekst i importen av hjemmekonkurrerende produkter. I tillegg har det vært en økning i importen av militært materiell og av skip.

Svak nedgang i produksjonen i fastlands-Norge, men vekst gjennom året

Svikten i innenlandsk etterspørsel førte til at bruttoproduktet for fastlands-Norge målt i faste priser gikk ned med 0,9 prosent fra 1988 til 1989, men utviklingen gjennom året indikerte at produksjonen var i svak vekst fra og med 2. kvartal. Sterk vekst i oljeproduksjonen og utenriks sjøfart bidro til at bruttonasjonalproduktet i alt økte med 2,3 prosent etter å ha økt med bare 1,1 prosent fra 1987 til 1988.

Nedgangen i produksjonen i fastlands-Norge regnet som årsgjennomsnitt gjorde seg sterkest gjeldende for næringer som produserer varer og tjenester for hjemmemarkedet. Spesielt var nedgangen sterk i bygge- og anleggsvirksomheten med 12,3 prosent, men produksjonen gikk også ned i hjemmekonkurrerende industri og privat tjenesteyting. Omslaget oppover i innenlandsk etterspørsel bidro til ny vekst i privat tjenesteyting gjennom 1989, mens nedgangen i bygge og anleggsvirksomheten viste tegn til å avta mot slutten av året.

Vekst i innenlandsk etterspørsel og økt eksport bidro også til et svakt oppsving i industrien. Samlet gikk bruttoproduktet i industri og bergverksdrift opp med 0,3 prosent regnet som årsgjennomsnitt.

Sterk vekst i produktiviteten bidro til bedret konkurranseevne

Veksten i timeverksproduktiviteten var sterk i de aller fleste næringer i 1989. For fastlands-Norge som helhet økte den med 2,9 prosent, mens veksten i industri og bergverk var på hele 5,8 prosent.

På grunn av den sterke produktivitetsveksten og en relativt svak vekst i lønningene avtok lønnskostnadene pr. produsert enhet i norsk industri med om lag 4 prosent i forhold til våre handelspartnere, mot en forverring i de fleste år tidligere på 1980-tallet. Forbedringen i lønnskostnader pr. produsert enhet kan være en medvirkende årsak til at norske industriprodukter vant markedsandeler på verdensmarkedet i 1989. Gevinsten på hjemmemarkedet ser derimot ut til å være beskjeden i 1989 etter at vridninger i varesammensetningen bidro til en økning i markedsandelene i 1988.

Sterk nedgang i sysselsettingen gav økt ledighet

Den svake utviklingen i produksjonen i fastlands-Norge de siste årene har sammen med den klare produktivitetsforbedringen i 1989 ført til en sterk nedgang i sysselsettingen. Målt med utførte timeverk gikk sysselsettingen ned med 3,5 prosent fra 1988 til 1989, og dette er den sterkeste reduksjonen i sysselsettingen som har funnet sted i løpet av ett enkelt år siden krigen. Nedgangen i antall personer var på 65 000. Som for produksjonen var sysselsettingsnedgangen sterkest i bygge- og anleggsvirksomhet, hjemmekonkurrerende industri og deler av privat tjenesteyting. I offentlig forvaltning økte derimot sysselsettingen med nær 10 000 personer, hvorav mer enn 5 000 kan tilskrives ordningen "Arbeid for trygd".

Den negative utviklingen i sysselsettingen ble til en viss grad motvirket av nedgang i arbeidsstyrken og fallende yrkesdeltaking. Dette gjorde seg i første rekke gjeldende for ungdom. Arbeidsledigheten økte likevel sterkt, og ifølge Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse var det i 1989 106 000 arbeidssøkere uten arbeidsinntekt regnet som årsgjennomsnitt. Dette utgjorde 4,9 prosent av arbeidsstyrken, mot 3,2 prosent i 1988. Den registrerte ledigheten ved arbeidskontorene utgjorde om lag 83 000 personer regnet som årsgjennomsnitt.

En sterk økning i arbeidsmarkedstiltakene bidro til å begrense veksten i ledigheten. Sysselsettingsutviklingen sett i sammenheng med utviklingen i ledige og personer på tiltak indikerer at omslaget i produksjonen i fastlands-Norge fra 2. kvartal 1989 ikke har vært tilstrekkelig til å forhindre at situasjonen på arbeidsmarkedet fortsatte å forverre seg gjennom året. Samlet var det ved utgangen av året nesten 135 000 personer registrert ledige eller sysselsatt på arbeidsmarkedstiltak utenom attføring.

DISPONIBEL REALINNTEKT FOR NORGE OG INNENLANDSK BRUK AV VARER OG TJENESTER

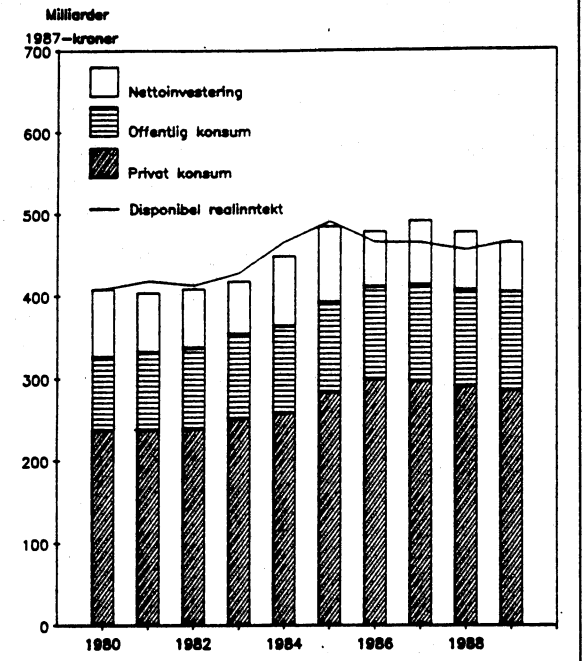

Bruttonasjonalproduktet fratrukket kapitalslit gir uttrykk for den nettoinntekten som skapes i Norge i løpet av et år. Trekker en deretter fra netto renter, aksjeutbytte og stønader til utlandet, får en et uttrykk for den inntekten som kan brukes til konsum og sparing. Ved å korrigere for prisstigningen, får en fram hvordan den disponible realinntekten har utviklet seg over tid. I figuren er utviklingen i disponible realinntekt for Norge i perioden 1980-1989 sammenstilt med utviklingen i privat konsum, offentlig konsum og nettorealinvesteringer. Figuren gir en illustrasjon både av utviklingen i sammensetningen av innenlandsk bruk og av utviklingen i den disponible realinntekten. Differansen tilsvarer balansen på driftsregnskapet overfor utlandet.

Svakere vekst i priser og lønninger

Konsumprisindeksen økte med 4,6 prosent i 1989 mot 6,7 prosent året før. Svakere vekst i innenlandske kostnader og sterk produktivitetsvekst var de viktigste årsakene til dette. Den underliggende vekstakten i konsumprisene gikk ned gjennom året. Samtidig økte prisveksten i utlandet, og regnet i forhold til samme måned året før var veksten i konsumprisene mot slutten av året noe lavere i Norge enn hos handelspartnerne.

Reguleringen av inntektsveksten i 1988 og 1989 bidro til at veksten i lønn pr. utført timeverk kom ned i 4,4 prosent i 1989 mot 5,8 prosent i 1988. På

grunn av likt kronetillegg varierte den prosentvise veksten i lønnsutviklingen noe mellom de enkelte næringer, og mindre omfang av akkordarbeid førte til lav lønnsvekst i bygge- og anleggsvirksomheten. Sterk nedgang i sysselsettingen blant personer med lavest lønn bidro til å trekke gjennomsnittslønna opp i enkelte næringer.

Bedring i utenriksøkonomien

Driftsbalansen overfor utlandet viste et overskudd på 1,8 milliarder kroner i 1989 mot et underskudd på 23,8 milliarder i 1988. Forbedringen skyldes i første rekke en kraftig økning i eksportverdien for råolje og en klar bedring i handelsbalansen for tradisjonelle varer. Økte fraktinntekter fra utenriks sjøfart og sterk nedgang i nordmenns konsum i utlandet førte til at tjenestebalansen bidro positivt. Økt importoverskudd av skip og oljeplattformer og et økt underskudd på rente- og stønadsbalansen, som kom opp i 24,7 milliarder kroner, bidro negativt. Stor import av skip bidro til å trekke driftsbalansen kraftig ned i 4. kvartal.

Vekst i Norges disponible realinntekt

Disponibel realinntekt for Norge økte med 2,4 prosent i 1989 etter å ha gått ned de tre foregående årene. Forbedringen skyldes i første rekke vekst i oljeproduksjonen samtidig som vekst i oljeprisene bidro til at bytteforholdet forbedret seg. Samlet sparing som andel av disponibel inntekt økte med 2,6 prosentpoeng og kom opp i 13,2 prosent i 1989.

UTVIKLINGEN I NOEN MAKROØKONOMISKE HOVEDSTØRRELSER

Prosentvis volumendring i 1987-priser 1)

	Mrd. 1987-kr.	Vekst fra året før	Vekst fra samme periode året før				Underliggende tendens. Årlig rate (regnet fra foregående kvartal)5)			
	1989	1989	89.1	89.2	89.3	89.4a	89.1	89.2	89.3	89.4a
Privat konsum	285,8	-1,7	-5,3	-1,5	-0,4	-0,0	-2	1	2	1
Varer	180,7	-1,8	-7,0	-0,6	0,0	0,3	-1	2	2	1
Tjenester	96,0	1,3	1,0	1,0	2,4	0,9	1	2	2	2
Nordmenns konsum i utlandet	18,0	-16,4	-16,4	-20,3	-15,8	-12,5	*	*	*	*
- Utlendingers konsum i Norge	8,9	-5,0	3,8	-2,2	-8,1	-11,5	*	*	*	*
Offentlig konsum	118,6	2,1	-0,8	3,2	0,2	5,6	*	*	*	*
Statlig konsum	46,2	4,5	-2,9	9,2	0,2	10,2	*	*	*	*
Sivilt konsum	28,3	3,0	1,7	-1,1	2,7	8,8	*	*	*	*
Militært konsum	17,9	6,9	-10,8	30,4	-4,1	12,2	*	*	*	*
Kommunalt konsum	72,5	0,6	0,3	-0,5	0,2	2,4	*	*	*	*
Bruttoinvestering i fast kapital	153,9	-4,3	-16,9	-14,4	2,8	13,2	*	*	*	*
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	51,2	25,9	2,6	-12,6	84,3	87,6	*	*	*	*
Fastlands-Norge	102,7	-14,5	-19,6	-15,7	-15,9	-7,1	-18	-14	-7	1
Industri og bergverksdrift	13,8	-20,7	-29,9	-24,1	-16,0	-13,0	-25	-18	-9	-4
Annen vareproduksjon	16,9	-15,1	-14,7	-20,2	-15,9	-9,6	-20	-17	-7	6
Annen tjenesteyting	72,0	-13,1	-18,5	-12,7	-15,9	-5,2	-15	-12	-6	1
Lagerendring (BNP-vekstbidrag)	-5,3	(-0,5)	(0,3)	(1,7)	(-2,1)	(-1,9)	*	*	*	*
Skip og plattf. under arb. (BNP-vekstbidrag)	2,7	(0,5)	(0,3)	(1,9)	(0,1)	(-0,2)	*	*	*	*
Varelagre (BNP-vekstbidrag) 3)	-8,0	(-1,1)	(0,0)	(-0,2)	(-2,2)	(-1,8)	*	*	*	*
Innenlandsk anvendelse	553,0	-2,2	-6,6	-3,7	-1,5	2,7	-3	1	5	7
- påløpte inv. oljevirks. og utenriks sjøfart 2)	53,9	33,5	7,5	-0,8	66,8	60,7	*	*	*	*
- etterspørsel fra fastlands-Norge	507,1	-3,8	-7,7	-3,7	-3,8	-0,4	-4	-2	0	1
Eksport	235,1	12,1	6,0	17,0	17,4	8,4	17	16	10	1
Tradisjonelle varer	94,3	6,5	-6,1	12,6	9,8	10,3	10	15	11	4
Råolje og naturgass	75,2	26,5	24,7	33,7	35,9	14,1	33	25	14	-1
Skip og oljeplattformer	4,7	-6,9	41,0	5,0	35,3	-53,4	*	*	*	*
Tjenester	61,0	7,3	3,3	8,2	9,5	8,2	10	10	7	2
Samlet anvendelse	788,1	1,6	-3,2	1,8	3,5	4,3	2	5	6	5
Import	205,7	-0,3	-7,0	-0,5	2,0	4,3	-1	4	9	12
Tradisjonelle varer	125,4	-5,0	-15,1	-3,0	-2,7	1,7	-4	1	2	3
Råolje	0,7	-37,1	-59,2	-3,0	-42,2	-31,1	*	*	*	*
Skip og oljeplattformer	18,1	41,6	74,2	15,5	108,8	21,2	*	*	*	*
Tjenester	61,4	1,8	3,6	1.9	-1,4	3,7	2	3	2	1
Bruttonasjonalprodukt (BNP)	582,4	2,3	-1,8	2,7	4,1	4,3	3	6	6	3
- fastlands-Norge	492,4	-0,9	-4,6	-1,1	0,7	1,3	-1	2	3	2
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	90,0	24,7	16,7	30,0	28,4	24,2	32	31	21	6
Fastlands-næringer	454,7	-0,6	-3,1	-1,0	0,6	1,0	-1	2	3	2
Industri og bergverksdrift	85,7	0,3	-2,4	0,9	2,2	0,7	1	2	1	0
Annen vareproduksjon	75,1	-1,6	-5,5	-1,2	-0,3	0,3	-2	1	3	3
Annen tjenesteyting	294,0	-0,6	-2,7	-1,6	0,4	1,3	-1	1	3	2
Korr.poster (BNP-vekstbidrag) 4)	37,6	(-0,3)	(-1,5)	(-0,1)	(0,1)	(0,3)	*	*	*	*

1) Fotnoter, se "Teknisk merknad".

PRISUTVIKLINGEN FOR MAKROØKONOMISKE HOVEDSTØRRELSER

	Prosentvis endring fra året før	Prosentvis endring fra samme periode året før				Underliggende tendens. Årlig rate (regnet fra foregående kvartal)			
	1989	89.1	89.2	89.3	89.4	89.1	89.2	89.3	89.4
Privat konsum	4,4	4,5	4,7	4,4	3,9	3	7	4	3
Offentlig konsum	4,2	2,0	4,9	4,9	4,8	-1	13	4	4
Bruttoinvesteringer i fast kapital	6,4	7,9	5,9	5,4	5,8	8	3	11	3
- fastlands-Norge	3,2	4,3	3,4	3,2	1,9	-2	3	4	3
Innenlandsk bruk av varer og tjenester	4,9	5,2	4,8	4,6	4,7	3	7	6	3
- etterspørsel fra fastlands-Norge	4,1	3,9	4,5	4,3	3,7	1	8	4	3
Eksport	9,3	8,6	11,5	7,7	9,2	32	17	-12	8
- tradisjonell vareeksport	5,5	13,7	8,3	1,4	-0,4	12	-2	-14	4
Samlet anvendelse	6,0	6,1	6,6	5,4	5,9	11	10	0	5
Import	8,1	9,1	9,1	7,7	6,4	5	9	10	4
- tradisjonell vareimport	4,6	6,1	5,6	3,5	2,5	-2	5	8	1
Bruttonasjonalprodukt (BNP)	5,3	5,1	5,7	4,6	5,8	13	10	-3	4
- fastlands-Norge	3,9	5,3	4,3	3,3	2,8	4	5	-1	3

TEKNISK MERKNAD OM KVARTALSTALLENE OG FOTNOTER TIL TABELLENE

Fotnoter: 2) Inkludert skip, oljeplattformer og plattform-moduler under arbeid. 3) Utenom skip, oljeplattformer under arbeid og plattform-moduler under arbeid. BNP-vekstbidragene er beregnet som differansen mellom lagerinvesteringene i kvartalet og samme kvartal året før, regnet i prosent av BNP samme kvartal året før. 4) Korreksjon for frie banktjenester og visse avgiftsberegninger. BNP-vekstbidragene er beregnet som økningen i posten fra samme kvartal året før, regnet i prosent av BNP samme kvartal året før. 5) Vekst fra foregående kvartal i glattet sesongkorrigert serie, omregnet til årlig rate. a) Anslag tildels basert på framskrivninger. *) Endringstall gir liten mening.

Kvartalsberegningene: Beregningene foretas på et mindre detaljert nivå enn de årlige nasjonalregnskapsberegningene og etter et mer summarisk opplegg. De kvartalsvise nasjonalregnskapstallene for årene til og med 1988 er avstemt mot de sist publiserte årlige regnskapstallene.

Basisår og kjeding: Volumtall for 1988 og 1989 er beregnet i 1987-priser, og det er brukt vekster fra dette året. I det kvartalsvise nasjonalregnskapet beregnes alle størrelser i faste priser med basis i prisene to år tidligere. I de årlige nasjonalregnskapene er basisåret nå 1984. Valg av basisår påvirker fastpristallene og dermed de årlige volumendringsratene (vekstratene). For sammenligningens skyld er det derfor i alle tabeller gitt vekstrater med 1987 som basisår (felles omregningsår). Dette er gjort ved å kjede fastpristallene for årene før 1987 til 1987-priser. Kjedingen er foretatt på kvartalsregnskapets sektornivå.

Bruttoinvesteringer: Bruttoinvesteringer i fast kapital i alt er sterkt påvirket av de store svingningene i investeringer i oljevirksomhet. Disse svingningene skyldes blant annet at plattformer som har vært under arbeid i flere år, regnes som investert i det kvartal og med den kapitalverdi de har ved uttauing til feltet.

Sesongkorrigerte tall: Det kvartalsvise nasjonalregnskapet utarbeides som et ikke-sesongkorrigert regnskap, der en søker å registrere de faktiske transaksjoner i hvert kvartal. De fleste tallseriene på detaljert regnskapsnivå viser derfor klare sesongsvingninger. Disse seriene er sesongkorrigert og deretter summert sammen med de øvrige tallseriene til de totalstørrelsene som er presentert i teksttabellene og diagrammene. For offentlig sektors innkjøp av varer og tjenester hvor en foreløpig ikke har tilstrekkelig informasjon til å fastlegge sesongmønsteret, er sesongkorrigeringen basert på skjønn.

Underliggende tendens: Norsk økonomi er så liten at tilfeldige eller enkeltstående, store hendelser kan gi store utslag i tallene. De seongkorrigerte tallene glattes derfor, slik at en kan finne fram til den underliggende tendensen for hver av seriene. Ved glattingen forsøker en å skille mellom tilfeldige og systematiske variasjoner i serien.

REVISJONER AV BEREGNET UNDERLIGGENDE TENDENS
(Vekst fra foregående kvartal i glattet, sesongjustert serie, omregnet til årlig rate)

Publ.	86.1	86.2	86.3	86.4	87.1	87.2	87.3	87.4	88.1	88.2	88.3	88.4	89.1	89.2	89.3	89.4
					BNP fastlands-Norge											
Nov.-86	3	2	3													
Jan. -87	3	2	2	3												
Mai.-87	5	3	3	2	-1											
Aug.-87	5	3	2	0	-1	-1										
Nov.-87	5	3	1	0	-1	0	1									
Jan. -88	5	3	1	0	-1	1	2	2								
Jun. -88	5	3	2	1	0	0	1	0	-2							
Sep.-88	5	3	2	1	-1	0	0	0	-1	-1						
Des.-88	5	3	2	1	-1	0	1	1	0	-1	-2					
Feb.-89	5	3	2	1	-1	0	1	1	0	-1	-1	-2				
Jun. -89	4	3	2	1	1	2	2	2	0	-2	-3	-4	-3			
Sep.-89	4	3	2	2	1	2	2	2	-1	-2	-4	-4	-2	1		
Des.-89	4	3	2	2	1	2	2	2	0	-2	-4	-4	-2	1	3	
Feb.-90	4	3	2	2	1	2	2	2	0	-2	-3	-3	-1	2	3	2
					Etterspørsel fra fastlands-Norge											
Nov.-86	7	4	1													
Jan. -87	8	5	1	-3												
Mai.-87	9	6	2	-2	-6											
Aug.-87	8	5	2	0	-1	-1										
Nov.-87	8	5	2	-1	-2	-2	-2									
Jan. -88	8	4	1	-1	-1	-1	0	1								
Jun. -88	8	5	3	1	-1	0	1	1	-2							
Sep.-88	8	5	2	0	-1	0	0	0	-2	-4						
Des.-88	8	5	2	0	-1	0	0	0	-2	-4	-4					
Feb.-89	8	5	2	0	-1	0	0	0	-3	-5	-4	-3				
Jun. -89	8	4	2	0	0	1	1	0	-3	-5	-5	-4	-3			
Sep.-89	8	5	2	1	0	1	1	0	-3	-6	-7	-6	-4	0		
Des.-89	8	5	2	1	0	1	1	0	-3	-5	-6	-6	-5	-2	0	
Feb.-90	8	5	2	1	0	1	1	0	-3	-5	-6	-6	-4	-2	0	1

MERKNADER TIL REVISJONENE

Revisjoner kan enten skyldes nye/reviderte kvartalstall for inneværende år, nye/reviderte årlige nasjonalregnskap for tidligere år eller overgang til nytt prisbasis-år. Fordi vekstratene etter omregning til årlig rate er avrundet til nærmeste hele prosent, kan 1 prosentenhets endring i vekstraten først og fremst skyldes ulik avrunding.

Publisert:	Prisbasis:	Nytt årlig regnskap:	Andre merknader:
Nov.-86	1985		
Jan. -87	"		
Mai.-87	"	1984-85	Endret glattemetode for siste observasjon.
Aug.-87	1986		
Nov.-87	"		
Jan. -88	"		
Jun. -88	"	1985-87	Nytt sesongjusteringsprogram tatt i bruk.
Sep.-88	"		
Des.-88	"		
Feb.-89	"		
Jun. -89	1987	1986-87	
Sep.-89	"		Revidert sesongjusteringsprogram.
Des.-89	"		
Feb.-90	"		

KONJUNKTURUTVIKLINGEN I UTLANDET

USA: Svakere vekst og synkende rentenivå

I USA ble veksttakten klart redusert i løpet av 1989. Foreløpige nasjonalregnskapstall og anslag tyder på en vekst i bruttonasjonalproduktet fra 1988 til 1989 på knappe 3 prosent, ned fra en vekst på 4,4 prosent året før. I 1.kvartal var veksttakten relativt høy; 3,7 prosent (sesongjustert årlig rate). Utover året ble veksten noe lavere, men holdt seg forholdsvis stabil i 2. og 3. kvartal med vekstrater på henholdsvis 2,5 og 3 prosent. Det var først og fremst konsumetterspørselen, spesielt tjenestekonsumet, og eksportveksten som var sterk. I 4. kvartal ble imidlertid veksten redusert til 0,5 prosent.

Veksten ventes å holde seg svak utover i 1990. Synkende rentenivå og lavere dollarkurs vil imidlertid bidra til at veksten tar seg opp mot slutten av året og utover i 1991. For 1990 anslås en vekst i bruttonasjonalproduktet på vel 2 prosent, og for 1991 i overkant av 2 1/2 prosent.

Det var først og fremst industrien som bidro til lavere vekst i 1989. Veksten i industriproduksjonen var klart avtakende gjennom året, og DRI (Data Resources Inc.) ventet negativ vekst i 4.kvartal. I hele 1989 økte industriproduksjonen med omlag 3 prosent, mot 5,7 prosent i 1988. Svært få sektorer hadde høyere produksjonsvekst i 1989 enn i året før, og flere hadde negativ vekst. Det var bilindustrien som ble verst rammet; salget av amerikanskproduserte biler gikk ned med 5,9 prosent fra 1988 til 1989. Industrisysselsettingen har avtatt siden mars, og kapasitetsutnyttingen var i desember redusert til 83,3 prosent fra toppunktet på 84,4 prosent i januar.

Prisstigningen, målt ved nasjonalregnskapets deflator for privat konsum, er anslått til 4,2-4,5 prosent i 1989. Veksttakten i konsumprisindeksen avtok fra begynnelsen av året inntil oktober, målt som sesongjustert økning fra måned til måned. I de tre siste månedene har prisstigningen vært noe høyere igjen, men fortsatt lavere enn på begynnelsen av året. Imidlertid økte produsentprisindeksen i desember med 0,7 prosent fra november, en større økning enn ventet. Økningen skyldtes dels økte matvarepriser og dels høyere energipriser. De økte matvareprisene, sammen med en tendens til tiltakende lønnsvekst, har ført til fornyet frykt for økt inflasjon. Dersom tendensen til økt inflasjon forsterkes, kan det forsinke den ventede rentenedgangen utover i 1990. Prognoser fra OECD og DRI antyder en prisstigning i 1990 omtrent som i 1989, og en svak økning i 1991.

Arbeidsledighetsprosenten var nede i 5,3 i 1989, og ventes å øke til 5 1/2 i 1990 og 1991. Sysselsettingsøkningen vil, i likhet med 1989, først og fremst komme i tjenestesektorene. DRI venter en nedgang i industrisysselsettingen i hele 1990, og en svak økning i 1991.

Private investeringer utenom boliger anslås å ha økt med 3-4 prosent i 1989, og veksttakten var avtakende gjennom året. Dette skyldes både avtakende lønnsomhet og fallende kapasitetsutnytting og

USA: MAKROØKONOMISKE HOVEDTALL
Volumendring fra året før i prosent der ikke annet framgår

	1988	1989		1990		1991	
	Regn-skap	OECD nov. 1989	DRI jan. 1990	OECD nov. 1989	DRI jan 1990	OECD nov. 1989	DRI jan. 1990
Privat konsum	3,4	2,7	2,7	2,2	2,2	2,0	1,8
Boliginvesteringer	-0,3	-2,1	-2,5	0,7	7,2	3,8	2,0
Andre priv. investeringer	8,4	4,1	3,3	4,3	2,0	4,4	5,4
Eksport i alt	17,6	10,8	10,7	7,3	5,0	6,8	8,0
Import i alt	6,8	6,6	6,1	6,1	3,4	6,0	4,4
Bruttonasjonalprodukt	4,4	3,0	2,9	2,3	1,9	2,5	2,7
Driftsbal. (nivå, % av BNP)	-2,6	-2,3	-2,3	-2,1	-2,1	2,1	2,1
Konsumprisvekst 1)	3,9	4,5	4,2	4,5	4,0	4,7	4,3
Arbeidsledighetsrate (nivå)	5,5	5,2	5,3	5,4	5,4	5,5	5,3

1) Najonalregnskapets deflator for privat konsum.
Kilde: Data Resources Inc. (DRI) og OECD.

at investeringene nå er på et høyt nivå. Investeringsveksten ventes å bli svak gjennom 1990, men her spriker prognosene fra OECD og DRI. Veksten ventes å øke noe i 1991, da industriproduksjonen vil ta seg opp igjen.

Boliginvesteringene falt med om lag 2 prosent fra 1988 til 1989, men viste tegn til økning fra 3.kvartal til 4.kvartal. For 1990 anslår OECD en svak økning på 3/4 prosent, mens DRI anslår en vekst på 7 1/4 prosent. Prognosene for 1991 er 2 1/4 - 3 3/4 prosent. Til grunn for DRIs prognoser ligger blant annet at det relativt høye salget av nye boliger fra sommeren og utover høsten skulle tilsi økt boliginvestering i de nærmeste månedene samtidig som utlånsrentene er på vei ned.

Privat konsum økte med anslagsvis 2,8 prosent i 1989. Disponibel inntekt økte med 4,1 prosent, og spareraten økte med 1,2 prosentpoeng til 5,4 prosent. De fleste konsumgruppene viste lavere vekst enn i 1988, med negativ vekst for biler og olje- og gassprodukter. Veksten i privat konsum ventes å gå ytterligere ned i 1990 og 1991, til henholdsvis 2 1/4 prosent og 1 3/4 - 2 prosent. Faktorer bak nedgangen vil være svakere inntektsvekst og mer pessimistiske konsumenter.

Eksportvolumveksten ble på over 10 prosent i 1989. Det skyldtes imidlertid en sterk vekst i første halvår, mens veksten i andre halvår ser ut til å ha blitt atskillig lavere. Den høye eksportveksten i første halvår skyldtes blant annet svekkelsen av dollar i andre halvår 1988 og i første halvår 1989. Det er ventet at eksporten vil øke med omlag 5-7 prosent i 1990 og med omlag 7-8 prosent i 1991. DRI anslår en fortsatt svekkelse av dollarkursen gjennom 1990 og 1991, mens OECD har en teknisk forutsetning om uendrede valutakurser gjeldende fra november 1989 og ut prognoseperioden. Dette skulle tilsi et høyere anslag for eksportvekst fra DRI enn fra OECD også i 1990. Imidlertid blir dette motvirket ved at OECD anslår importveksten i OECD-området til 6 prosent i 1990 (og 6 1/4 prosent i 1991), mens DRIs anslag for 1990 er 4 1/4 prosent (og 4 prosent i 1991).

Importvolumveksten ble på vel 6 prosent i 1989. Veksten var høyere i de tre første kvartalene, men årsveksten blir trukket ned av en anslått svakt negativ vekst i 4.kvartal. Det er ventet at importveksten vil ta seg opp mot midten av 1990, med en ny reduksjon i veksttakten mot slutten av året. For hele 1990 anslås veksten til 3 1/2 - 6 prosent, og for 1991 4 1/2 - 6 prosent. OECDs høyere anslag kan tilskrives høyere etterspørsel og forutsetningen om uendret valutakurs.

Underskuddet på driftsbalansen ble bare svakt redusert fra 127 milliarder dollar i 1988 til omlag 120 milliarder dollar i 1989. Tendensen til reduksjon av underskuddet gjennom 1989 ser ut til å ha stoppet opp i 4.kvartal. Det var særlig varebalansen som ble forverret i 4.kvartal, som følge av redusert eksportvolum og svakere dollarkurs. Prognosene for 1990 og 1991 gir underskudd på henholdsvis 113-117 milliarder dollar og 119-124 milliarder dollar. Det vil dermed fortsatt være store ubalanser inn i 1990-årene, selv om USAs underskudd blir redusert fra 2,6 prosent av bruttonasjonalproduktet til 2,1 prosent.

Også de store, føderale budsjettunderskuddene vil bli videreført. Fra 1988 til 1989 (regnskapsår) ble underskuddet bare redusert med 3 milliarder dollar, til 152 milliarder dollar. Budsjettet for 1990 ble ikke vedtatt før 2 måneder inn i det nye budsjettåret. Mer enn halvparten av utgiftsreduksjonene i det vedtatte budsjettet skyldes automatiske kutt foreskrevet av loven om balansert budsjett. DRI regner med at underskuddet for 1990 vil bli 132 milliarder dollar, større enn det loven setter som grense. I 1991 anslås underskuddet til 120 milliarder dollar. I prosent av bruttonasjonalproduktet var underskuddet 3,2 i 1988, og vil bli redusert til 2,1 i 1991.

I DRIs prognose er det antatt at forsvarsbudsjettet vil bli redusert med 2 prosent hvert år reelt, som følge av utviklingen i Øst-Europa. En del av denne reduksjonen antas å slå direkte ut i lavere budsjettutgifter, mens resten antas å bli brukt til investering i infrastruktur. Det kan komme til å bli foreslått enda større reduksjoner enn det DRI har antatt. På kort sikt vil dette, hvis det blir vedtatt, føre til en større reduksjon i det føderale budsjettunderskuddet. I løpet av 1991 vil industriproduksjonen gå noe ned på grunn av lavere leveranser til forsvaret. På litt lengre sikt kan lavere renter på grunn av redusert offentlig lånebehov gi mulighet for økte private investeringer og forbruk.

Japan: Sterk vekst i utenrikshandelen

Bruttonasjonalproduktet i Japan vokste med omlag 5 prosent i 1989, ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall og anslag. Dette er en svakt lavere vekst enn i 1988. Det er ventet fortsatt høy vekst i 1990 og i 1991, men dog noe avtakende.

Veksten i industriproduksjonen var klart lavere enn i 1987 og 1988 gjennom de tre første kvartalene av 1989, men det var ventet noe høyere vekst igjen i 4.kvartal. Kapasitetsutnyttingen er imidlertid fortsatt høy. Når den store investeringsveksten gjennom 1989 gir seg utslag i høyere kapasitet, vil det gi muligheter for økt produksjon, selv om knapphet på arbeidskraft kan bli en skranke.

Innføringen av en omsetningsskatt på 3 prosent i april, høyere oljepriser, knapphet på arbeidskraft og nedgangen i yenkursen var medvirkende faktorer bak den - etter japanske forhold - sterke prisstigningen gjennom 1989. Anslagene spriker mye, men det ser ut til at prisveksten på privat konsum kan komme opp i over 2 prosent. Fortsatt knapphet på arbeidskraft vil bidra til en relativt høy konsumprisvekst også i 1990 og 1991. LINKs lavere anslag

for disse årene kan ha sammenheng med en antakelse om styrking av yenkursen, slik at importert inflasjon blir lavere enn det OECD antar med uendrede valutakurser.

Veksten i private investeringer utenom boliger blir anslått til 11-18 prosent for 1989. Nylig offentliggjorte tall fra 3.kvartal tyder på en vekst i private investeringer på over 30 prosent fra 2.kvartal (årlig rate) og en vekst på over 20 prosent fra samme kvartal året før. Dette skulle antyde at veksten for hele året blir nærmere 18 prosent enn 11 prosent. For 1990 og 1991 ventes vekst på henholdsvis 6 1/2 - 9 prosent og 6 prosent.

Boliginvesteringene vokste bare med 1 - 2 1/2 prosent i 1989, mot hele 13,4 prosent i 1988. Igangsettingen av boliger var lavere enn i 1988, men dette ble motvirket av en økning i utbedringer i eksisterende boliger. Det er ventet at igangsettingen av boliger vil ta seg opp i år og til neste år, og anslagene for boliginvesteringene er henholdsvis 2 1/2 - 4 1/2 prosent og 3 - 5 prosent.

Arbeidsmarkedet er fortsatt stramt, og arbeidsledighetsprosenten var 2,3 i 1989. Det var omlag 1,3 ledige jobber på hver arbeidssøker, og dette forholdet holdt seg gjennom året. Ukentlig arbeidstid økte også, på grunn av mer overtid. Det ventes like lav arbeidsledighetsprosent i 1990 og 1991.

Veksten i privat konsum svingte kraftig gjenom året på grunn av den nevnte innføringen av omsetningsskatten i april. For året som helhet er veksten anslått til 2 3/4 - 4 3/4 prosent. Foreløpige nasjonalregnskapstall fra 3.kvartal og kortidsstatistikk for oktober og november kan tyde på at veksten var nærmere 4 3/4 prosent enn 2 3/4 prosent. Den sterke veksten ventes å fortsette i de nærmeste årene. Sysselsettingen vil fortsette å øke og arbeidslønningene ventes å gå opp med omlag 8 prosent årlig i årene 1989 til 1991; en sterk produktivitetsvekst ventes imidlertid å dempe virkningen på prisveksten. Disponibel inntekt vil øke med over 6 prosent i 1990 og 1991, etter en anslått økning i 1989 på vel 7 prosent. Den høye veksten i disponibel inntekt muliggjør en konsumvekst i 1990 og 1991 på 3 3/4 - 4 1/2 prosent, samtidig som spareraten holder seg på over 16 prosent.

Veksten i eksportvolumet i 1989 er anslått til 9 1/2 - 14 prosent. Dette vil være en kraftig økning fra 1988, da veksten var vel 8 prosent. Imidlertid var eksportveksten høyest i første halvår, og det er nå klare tendenser til redusert vekst selv om noe av svekkelsen skyldes tilfeldige forhold. Flere faktorer tilsier at veksten vil flate ut inn i 1990, til tross for fallet i yenkursen siden april: Verdenshandelen vil vokse svakere på grunn av svakere vekst i USA, den japanske produksjonen i utlandet vil øke som følge av de direkte investeringene i utlandet siden midten av 1980-årene og kapasiteten for eksport vil bli redusert på grunn av den store økningen i innenlandsk etterspørsel. Det er ventet at yenkursen vil styrkes igjen utover i 1990. Dette vil forverre konkurranseevnen, og etterhvert vil også det bidra til redusert eksportvolum. Prognosene for 1990 og 1991 gir vekstrater på henholdsvis 8 1/2 - 9 1/2 og 8 - 9.

JAPAN: MAKROØKONOMISKE HOVEDTALL
Volumendring fra året før i prosent der ikke annet framgår

	1988	1989			1990		1991	
	Regn-skap	LINK okt. 1989	OECD nov. 1989	5 Inst jan. 1990	LINK okt. 1989	OECD nov 1989	LINK okt. 1989	OECD nov. 1989
Privat konsum	5,0	4,7	2,8	..	4,6	3,7	4,5	3,8
Boliginvesteringer	13,4	2,5	1,1	..	4,4	2,3	5,0	2,9
Andre priv. invest.	16,0	11,0	18,0	..	6,6	9,1	5,8	6,2
Eksport i alt	8,1	9,4	14,1	14,2	8,5	9,6	8,1	9,2
Import i alt	21,3	14,3	19,0	19,6	11,7	9,9	10,2	8,0
Bruttonasjonalprod.	5,7	5,0	4,8	5,1	4,6	4,5	4,3	4,3
Driftsbal.(nivå, % av BNP)	2,8	2,9	2,2	2,3	2,6	2,1	2,2	2,2
Konsumprisvekst 1)	0,0	2,9	1,7	..	1,8	2,7	2,0	2,6
Arbeidsledighetsrate(nivå)	2,5	2,5	2,3	2,3	2,5	2,3	2,6	2,3

1) Najonalregnskapets deflator for privat konsum.
Kilde: OECD, LINK-prosjektet (et internasjonalt prognosesamarbeid) og gjennomsnittet av 5 japanske institutter

Importvolumet vokste med 14 1/2 - 19 1/2 prosent i 1989. Veksten var lavere enn i 1988, men var fortsatt svært sterk, og reflekterer dreiningen i den økonomiske politikken fra eksportledet vekst til stimulering av innenlandsk etterspørsel. Blant annet har bilimporten, spesielt fra Vest-Tyskland, økt kraftig. Importen ventes å øke med over 10 prosent i 1990, og noe lavere i 1991.

Overskuddet på driftsbalansen ble trolig lavere i 1989 enn i 1988. Nedgangen i yenkursen siden april førte umiddelbart til at importen ble dyrere. De første 11 månedene var overskuddet omlag 55 milliarder dollar (sesongjustert), etter en nedgang gjennom året. Det ser derfor ut som om overskuddet for hele året vil bli nærmere 60 enn 80 milliarder dollar, som er ytterpunktene i prognosene. Det ser ut til at nedgangen nå har stoppet opp, slik at overskuddet vil holde seg på det nåværende nivå utover i 1990, for så muligens å øke noe igjen i 1991, etterhvert som det relative prisfallet på japanske varer bidrar positivt til eksporten og negativt til importen. Det vil ventelig bli en økning i både verdien av varebalansen og i inntektene fra investeringer i utlandet. Driftsbalanseoverskuddet ventes å utgjøre 2,2 prosent av bruttonasjonalproduktet i 1991, og det er en nedgang fra 3,6 prosent i 1987. Den største nedgangen kom fra 1987 til 1988.

Ved årsskiftet 1989/90 var yenkursen fortsatt svak, og sentralbanken økte diskontoen med 0,5 prosentpoeng i slutten av desember. Faktorer bak den svake yenkursen er først og fremst politisk usikkerhet, herunder regjeringspartiets svake stilling før valget 18. februar. Det økte rentenivået ser ikke ut til å ha styrket kursen nevneverdig, men det er ventet at kursen vil styrkes etter valget og utover året.

Vest-Tyskland: Sterk vekst

Den langvarige konjunkturoppgangen i vest-tysk økonomi fortsatte gjennom 1989. Produksjonsveksten var høy - særlig i første halvår, men veksten avtok gjennom året. På årsbasis var veksten omkring 4 prosent. Tidligere i konjunkturoppgangen har veksten imidlertid ikke vært spesielt sterk i Vest-Tyskland. Faktisk var 1989 det første året siden 1979 at veksten i Vest-Tyskland har overstiget gjennomsnittet i OECD.

Eksporten og realinvesteringer var de viktigste drivkreftene bak den sterke produksjonsveksten i 1988 og første halvdel av 1989. Også sysselsettingen tok seg sterkt opp i 1989 slik at arbeidsledigheten var synkende gjennom året tross sterk innvandring fra øst. Veksten i eksporten var særlig sterk slik at overskuddet på driftsbalansen fortsatte å vokse.

Finanspolitikken var forholdsvis kontraktiv i 1989, samtidig som rentenivået har blitt fordoblet i løpet av de siste 18 måneder. Det offentlige konsumet holdt seg på om lag på samme nivå i 1989 som året før. Veksten i privat konsum var også svak. For årene 1990-1991 ventes privat forbruk å overta som den viktigste faktor bak veksten.

Selv om veksten i nye ordrer synes å ha stagnert i andre halvår 1989, er ordrebeholdningene fortsatt høye. I oktober 1989 var volumet av nye ordrer til industrien 6,4 prosent høyere enn for samme måned året før. Inntil midten av 1989 var veksten i ordreinngangen særlig sterk for investeringsvarer. Utover i andre halvår 1989 var det tegn til vridning i ordretilgangen fra eksport- og investeringsmarkedet til hjemmemarkedet. Spesielt for bygge- og anleggssektoren var det sterk vekst i nye ordrer. Dette har bl.a. sammenheng med sterkt økende boligetterspørsel på grunn av de mange innvandrerne fra Øst-Europa i 1989.

Den sterke veksten utover i 1989 ga utslag i press i deler av økonomien. Kapasitetsutnyttingen var den høyeste siden begynnelsen av 1970-tallet, og deler av arbeidsmarkedet har vært nokså stramt. Mens veksten i konsumprisene bare var 1,2 prosent i 1988, antas prisstigningen i 1989 å ha kommet opp i omkring 3 prosent. En del av den økte prisstigningstakten i begynnelsen av 1989 skyldes spesielle forhold - blant annet økte importpriser og avgiftsøkninger. Utover i 1989 bidro imidlertid økende innenlandsk etterspørsel og høy kapasitetsutnytting mer til veksten i konsumprisene. For årene 1990 og 1991 er det grunn til å vente at disse faktorene vil gi enda større bidrag til konsumprisveksten.

Det private konsumet vokste bare med knapt 2 prosent i 1989 og bidro derved til å dempe importveksten og øke det høye overskuddet på driftsbalansen. For 1990 ventes både høyere lønnstillegg og skattelette å lede til høyere konsumvekst. Siste fase av den omfattende skattereformen, som er blitt gjennomført i januar 1990, ventes alene å bidra til å øke husholdningenes disponible inntekt med 2,4 prosent. Selv om spareraten ventes å øke litt, vil konsumveksten kunne bli betydelig. Anslagene for 1990 varierer fra 3,5 til 4,4 prosent.

Til tross for sterk innvandring - som kom opp i omkring 800.000 i 1989 (dvs. 1,3 prosent av befolkningen) - var arbeidsledigheten svakt synkende gjennom 1989. Ledigheten ligger nå på i underkant av 6 prosent.

Landsgjennomsnittet dekker imidlertid over betydelige regionale forskjeller. På mange områder er det sterk og økende mangel på arbeidskraft med spesielle kvalifikasjoner.

Innvandrerne har en gunstig aldersfordeling, høy motivasjon og er meget mobile og de fleste har derfor vært etterspurt arbeidskraft. Innvandringen bidro også til at boligetterspørselen tok seg opp gjennom 1989. Derfor bidro innvandringen både på tilbuds- og etterspørselssiden til å forsterke BNP-veksten.

Mens OECD venter fortsatt en viss nedgang i arbeidsledigheten, venter de fem tyske konjunktu-

rinstituttene uendret ledighetsnivå, og DRI venter en svak økning i ledighetstallet i 1990. Det er imidlertid grunn til å anta at en konsumledte vekst, som er ventet i 1990, vil gi en relativt sterkere positiv virkning på sysselsettingen og arbeidsledighetsnivået enn den eksport- og investeringsledete veksten som en har hatt de siste årene. Årsaken er at varer og tjenester til konsum er mer arbeidsintensive enn produkter til investering og eksport.

Lønnsveksten for 1989 anslås til å ha vært i underkant av 4 prosent. På grunn av sterk produktivitetsvekst ble lønnskostnader pr. produsert enhet nesten uendret i 1989. Gjennom flere år har lønningene steget mindre enn driftsresultatet i bedriftene. Det skyldes delvis kombinasjonen av parallelle 3-årige tariffavtaler og bedre økonomisk utvikling enn ventet. Våren 1990 skal de viktigste avtalene reforhandles, og flere ledende fagforeninger - bl.a. metallarbeiderforbundet - har antydet krav om høye tillegg og arbeidstidsforkortelser for å ta igjen "tapt terreng". Både de fem tyske konjunkturinstituttene og DRI anslår lønnsveksten for 1990 til 5,5 prosent, men alle understreker muligheten for større tillegg. Det antas at store tillegg eventuelt vil kunne øke inflasjonstakten og dermed framtvinge innstramminger i pengepolitikken som vil kunne dempe både produksjonsvekst og import.

Eksporten har økt meget sterkt gjennom de siste to årene, og for 1989 anslås veksten til i overkant av 11 prosent. Bakgrunnen for den sterke veksten er den relativt sterke etterspørselen i andre europeiske land, kombinert med en stadig bedring av tyske bedrifters konkurranseevne. Tysk eksport er dessuten meget dominert av investeringsvarer og for Tysklands europeiske handelspartnere har veksten i investeringene vært meget stor. Eksportveksten var klart sterkest i begynnelsen av året og for 1990 og 1991 forventes en noe lavere eksportvekst.

Også importen vokste sterkt i 1989, men ikke fullt så sterkt som eksporten. Overskuddet på driftsbalansen forventes å øke ytterligere i 1990, til 5-6 prosent av BNP. For 1990 ventes økt innenlandsk konsumvekst kombinert med høy kapasitetsutnyttelse å opprettholde høy importvekst. Likevel er det neppe nok til å føre til noe særlig reduksjon i overskuddet på driftsbalansen.

Storbritannia: Konjunkturnedgang

Etter en BNP-vekst i 1988 på 4,5 prosent, begynte nedkjølingen av den britiske økonomien. Regnet som årsgjennomsnitt kom veksten i 1989 ned mot 2 prosent. Veksten i innenlandsk etterspørsel falt markert i første halvår av 1989, og avtok ytterligere gjennom sommeren. Fra høsten 1988 og gjennom 1989 var stigningen i industriproduksjonen markert svakere enn gjennom storparten av 1987 og 1988. Problemer i oljesektoren, sammen med kraftig redusert overskudd på rente- og stønadsbalansen, bidro til at underskuddet på driftsbalansen tiltok sterkt i fjor.

Gjennom 1988 vokste den innenlandske etterspørselen med hele 7 prosent, dvs. omtrent dobbelt så sterkt som produksjonskapasiteten. For å redusere det økende underskuddet på driftsbalansen, motstå presset på pundkursen og dempe den akse-

VEST-TYSKLAND: MAKROØKONOMISKE HOVEDTALL
Volumendring fra året før i prosent der ikke annet framgår

	1988	1989			1990			1991	
	Regn-skap	5 inst okt	OECD nov	DRI nov	5 inst okt	OECD nov	DRI nov	OECD nov	DRI nov
Privat konsum	2,7	2,0	1,8	2,1	3,5	3,5	5,4	3,0	5,4
Offentlig konsum	2,2	-0,5	0,0	0,7	1,5	1,0	1,5	0,3	2,0
Inv. fast realk.	5,9	7,5	8,6	10,2	4,5	5,6	4,5	5,2	4,5
Eksport	5,8	11,5	11,0	11,3	5,5	7,0	3,0	7,0	3,0
Import	6,3	8,0	7,1	9,6	6,0	7,5	5,7	7,0	5,7
Bto.nasj. produkt	3,7	3,5	3,8	3,9	3,0	3,7	3,7	3,1	3,7
Driftsbal. (% av BNP)	4,0	6,7	5,1	7,4	7,4	5,4	5,2	5,4	3,9
Konsumprisvekst	1,2	3,0	3,3	3,3	3,0	2,6	3,5	2,6	2,8
Arb.led.rate 1)	6,1	5,7	5,6	5,4	5,7	5,5	5,6	5,6	5,1

1) Justert i forhold til standardiserte rater.
Kilde: De fem største vest-tyske forskningsinstituttene (5 inst.), OECD og Data Resources Inc. (DRI)

lererende inflasjonen, gjennomførte regjeringen en kraftig innstramming av pengepolitikken gjennom flere økninger i rentenivået fra desember 1988 fram til sommeren 1989. Virkningen på etterspørselen ble merkbar utover våren og sommeren 1989 - først på investeringene og deretter på detaljomsetningsvolumet.

Flere faktorer bidro likevel til at en har hatt - og også framover kan vente - en viss vekst i det private konsumet. Gjennom 1989 var det en høy vekst i både lønningene (9,8 prosent fra oktober 1988 til oktober 1989) og i sysselsettingen. Selv om spareraten økte fra 3,4 prosent i 1988 til omkring 5 prosent i 1989, anslås konsumveksten for 1989 til nesten 4 prosent. Regjeringen har derfor funnet å måtte utsette visse skattelettelser som har vært bebudet. For 1990 ventes konsumveksten å synke til rundt 1,5 prosent.

Kapasitetsutnyttingen passerte en topp i 1989, men er fortsatt høy. Investeringene vokste med rundt 5 prosent, mot hele 12 prosent i 1988. Mot slutten av 1988 og i begynnelsen av 1989 skjedde det en sterk, ufrivillig lageroppbygging i bedriftene på grunn av salgsvansker. Utover i 1989 begynte bedriftene å trappe ned lagrene, men denne erfaringen har bidratt til å redusere investeringsviljen. Dessuten presses bedriftenes fortjenestemarginer ned av sterk lønnsvekst, redusert produktivitetsvekst og lavere etterspørselsvekst. Derfor ventes veksten i bedriftenes investeringer etterhvert å avta og å bli negativ i 1990. Boliginvesteringene falt kraftig i 1989 og ventes ikke å ta seg opp igjen med det første.

Demping av inflasjonen er et av regjeringens viktigste mål, men det er fremdeles ingen klare tegn til svakere konsumprisvekst. Nedgang i pundkursen bidro via økte importpriser til å forsterke prisstigningen i 1989. Pundet falt på grunn av forverringen av driftsbalansen til tross for at regjeringen økte renten betydelig. Redusert innenlandsk etterspørselsvekst har derimot virket dempende på prisveksten, men det motvirkes av den høye kostnadsveksten og redusert produktivitet. Den underliggende lønnsveksten var ved slutten av 1989 kommet opp i ca. 9 prosent, og den ser ut til å holde seg høy. I januar i år ble det blant annet meldt at Ford-arbeiderne har avvist et lønnstilbud på hele 10,5 prosent.

Etter hvert som nedgangen i arbeidsledigheten ventes å stoppe opp og bedriftenes fortjenestemargin avtar, ventes også prisstigningen å avta noe.

Eksporten ble utover i 1989 rammet av tekniske produksjonsuhell i Nordsjøen. Men selv utenom olje tapte Storbritannia ytterligere markedsandeler på eksportmarkedet i første halvår 1989. I andre halvår tok oljeproduksjonen og eksporten seg opp. Mens eksporten i 1989 steg med 4-5 prosent - etter nullvekst i 1988 - vil veksten i 1990 komme opp i omkring 6 prosent. Ikke hele den ventede eksportøkningen skyldes økt oljeeksport. Når innenlandsk

STORBRITANNIA: MAKROØKONOMISKE HOVEDTALL
Volumendring fra året før i prosent der ikke annet framgår

	1988	1989			1990			1991	
	Regn-skap	NIESR nov	OECD nov	DRI nov	NIESR nov	OECD nov	DRI nov	OECD nov	DRI nov
Privat konsum	6,9	3,8	3,8	3,7	1,2	1,4	1,0	1,8	1,0
Offentlig konsum	0,4	0,3	0,1	0,3	1,0	0,8	1,5	1,0	1,7
Inv.fast realkap.	13,1	4,9	4,9	4,1	1,0	2,0	-2,9	2,1	-2,2
Eksport	0,2	5,1	4,8	4,3	8,2	5,9	6,1	6,1	3,7
Import	12,2	9,7	9,7	8,3	0,6	3,4	-2,2	4,0	0,6
Bto.nasj.produkt	4,7	2,3	2,3	2,0	1,6	1,3	1,2	1,9	2,1
Driftsbal. (% av BNP)	-3,1	-4,9	-3,9	-4,1	-4,0	-3,4	-2,7	-2,8	-2,4
Konsump.vekst 1)	5,0	5,4	5,7	7,8	5,5	6,5	6,4	5,2	5,1
Arb.led.rate 2)	8,2	6,6	6,5	6,6	6,0	6,6	6,6	6,9	6,9

1) I tall for DRI er panterenter regnet med.
2) Justert i forhold til standardiserte rater.
Kilde: National Institute of Economic and Social Research (NIESR), OECD og Data Resources Inc. (DRI)

etterspørsel dempes, ventes bedriftene å rette sin produksjon mer mot eksportmarkedet igjen. Denne omstillingen vil ta noe tid, så en får neppe full effekt av den før i 1991.

Etter en meget sterk importvekst i 1988 og 1989 ventes en sterkt avtakende veksttakt i 1990. Prognosene spriker imidlertid mye. Mens OECD venter en importvekst på 3,4 prosent, venter DRI en vekst på -2,2 prosent. Dette henger dels sammen med at DRI venter en mye sterkere nedgang i importkrevende investeringer enn OECD.

Siden eksporten ventes å stige sterkere enn importen både i 1990 og 1991, ventes underskuddet på driftsbalansen å gå noe ned fra ca. 5 prosent av BNP i 1989 til omkring 4 prosent i 1990 og under 3 prosent i 1991.

I 1990 ventes veksten i BNP å bli bare litt over 1 prosent. Det meste av veksten kan imidlertid tilskrives den ventede oppgangen i oljeproduksjonen. I 1992 ventes veksten å ta seg litt opp igjen.

Sverige: Lav ledighet, høy inflasjon og underskudd i utenriksøkonomien

Svensk økonomi var i 1989 preget av høy kapasitetsutnytting, knapphet på arbeidskraft, sterk pris- og lønnsvekst og tiltakende underskudd i utenriksøkonomien. Anslag for 1990 viser avtakende vekst i samlet etterspørsel, noe som i hovedsak skyldes en markert lavere vekst i investeringene og lavere eksportvekst. Arbeidsledigheten forventes fortsatt å være lav, mens prisstigninstakten antas å øke, blant annet på grunn av økte indirekte skatter fra årsskiftet som følge av en omlegging av skattesystemet.

Den sterke veksten i privat konsum siden midten av 1980-tallet avtok gjennom 1988 og 1989. Nybilsalget og kjøp av turistreiser gikk tilbake i 1989 etter flere års vekst. I tillegg bidro den uvanlig milde vinteren i fjor til den reduserte veksten i privat konsum. Samtidig økte husholdningenes disponible realinntekter, noe som førte til en økning i spareraten for første gang siden konsumoppsvinget startet i 1985. Spareraten er imidlertid fortsatt negativ.

Det forventes ikke at nedgangen i vekstakten i privat konsum vil fortsette gjennom 1990. Veksten er imidlertid anslått til å bli svakere enn veksten i husholdningens disponible inntekter, slik at spareraten blir ytterligere forbedret. Den delen av den svenske skattereformen som gjennomføres i 1990 vil antakelig ikke påvirke husholdningenes kjøpekraft i nevneverdig grad. Senkningen av inntektsskattene kombineres med en økning av de indirekte skattene slik at det samlet sett ikke blir skattelettelser for husholdningene i 1990. For 1991 regner Finansdepartementet med at skatteomleggingen vil øke husholdningenes kjøpekraft og at dette vil bidra til ny vekst i konsumet.

Høy kapasitetsutnytting, god lønnsomhet og sterk etterspørselsvekst har bidratt til den kraftige økningen i bruttoinvesteringene de senere årene, og investeringene er nå på et høyt nivå; regnet som andel av BNP må en tilbake til midten av 1970-tallet for å finne tilsvarende høye tall. Spesielt vokste investeringene i industrien og bank og forsikring

SVERIGE: MAKROØKONOMISKE HOVEDTALL
Volumendring fra året før i prosent der ikke annet framgår

	1988	1989			1990			1991	
	Regn-skap	OECD nov. 1989	KI des. 1989	FD jan. 1990	OECD nov. 1989	KI des. 1989	FD jan. 1990	OECD nov. 1989	FD jan. 1990
Privat konsum	2,5	1,4	1,2	0,8	1,4	1,4	1,3	1,8	2,8
Offentlig konsum	1,0	1,5	1,2	1,4	1,7	1,7	1,7	1,7	1,1
Inv. fast realkapital	6,4	8,0	5,6	6,2	1,5	2,5	1,7	-1,1	0,0
Eksport	3,3	4,1	4,0	3,6	3,2	3,0	2,9	3,3	3,0
Import	5,8	6,2	6,0	6,1	4,1	4,0	3,5	4,1	4,0
Bto.nasjonalprodukt	2,3	2,1	2,0	1,8	1,2	1,1	1,3	0,9	1,4
Driftbal. (% av BNP)	-1,3	-2,0	-2,1	-2,3	-2,3	-2,6	-2,8	-2,8	-3,7
Konsumprisvekst 1)	5,8	6,6	6,5	6,4	8,2	8,3	7,9	7,7	7,8
Arb.ledighetsrate(nivå)	1,6	1,3	1,4	1,4	1,7	1,7	1,5	2,0	..

1) Tallene fra OECD gjelder deflator for privat konsum.
Kilde: Finansdepartementet, Konjunkturinstitutet og OECD.

sterkt i 1989. Veksten i investeringene har kommet på tross av et økende rentenivå. I løpet av 1989 steg det svenske rentenivået med omlag 2 prosentpoeng. Diskontoen ble hevet to ganger, og var ved årsskiftet 10,5 prosent.

Også for 1990 ventes bruttoinvesteringene å være den mest ekspansive faktoren i svensk økonomi, til tross for en antatt svakere veksttakt. Det ligger an til fortsatt vekst i byggingen av nye boliger, mens det ventelig blir en kraftig nedgang i rehabiliteringen av eldre boliger. Samlet venter Konjunkturinstitutet en nedgang i boliginvesteringene på 6 prosent, mens bruttoinvesteringene i næringslivet vil vokse med knapt 5 prosent i 1990. De offentlige investeringene er anslått å vokse med 4,8 prosent i 1990 mot 1,1 prosent i 1989.

Kapasitetsskranker og svekket konkurranseevne har ført til at svenske produsenter har tapt markedsandeler på både hjemme- og eksportmarkedet de senere årene. Gode internasjonale konjunkturer og en bedring av bytteforholdet har likevel gitt et overskudd på handelsbalansen. Dette overskuddet har imidlertid ikke vært stort nok til å oppveie det tiltakende underskuddet på tjenestebalansen og rente- og stønadsbalansen. Underskuddet på driftsbalansen forventes å vokse ytterligere i 1990.

Overopphetingen av det svenske arbeidsmarkedet har ført til en kraftig lønnsvekst. Veksten i timelønningene var hele 9,5 prosent i fjor. Dette er omtrent dobbelt så mye som i Sveriges konkurrentland. For 1990 regner Finansdepartementet med en timelønnsvekst på 7,5 prosent. Regjeringen har invitert partene i arbeidslivet til et inntektspolitisk samarbeid med sikte på å dempe lønnsveksten.

Skatteomleggingen, som gjennomføres i to etapper i 1990 og 1991, vil forsterke den allerede sterke prisstigningen i Sverige. Finansdepartementet anslår bidraget til 2,5 - 3,0 prosent for hvert av årene 1990 og 1991. Etter 20 år med underskudd på statsbudsjettet legges det nå for andre året på rad opp til et balansert budsjett for budsjettåret 1990/91.

Danmark: Nedgangen stanset

Etter to år med nedgang i innenlandsk etterspørsel og produksjon, har utviklingen i dansk økonomi stabilisert seg i 1989. Innenlandsk etterspørsel endret seg lite, mens en sterkere volumvekst i eksporten enn importen bidro til en svak vekst i produksjonen. Produksjonsvekstens betydning for sysselsettingen er imidlertid blitt oppveiet av økt produktivitet som sammen med økt arbeidsstyrke har gitt større arbeidsledighet. Det er ikke ventet noe fall i ledigheten de nærmeste to årene. Derimot ventes det en forbedring av utenriksøkonomien, økte investeringer og en moderat økonomisk vekst.

Nedgangen i privat forbruk som har funnet sted siden 1987 ser ut til å ha flatet ut i 1989. Husholdningens disponible realinntekter har økt, men en økning av spareraten gjør at konsumet ikke har vokst. For 1990 regner Økonomiministeriet med en ytterligere økning i husholdningenes realinntekter og uendret sparerate, slik at privat konsum vil vokse.

Veksten i bruttoinvesteringene i 1989 kan i hovedsak tilskrives invsteringer i sektorer som bare i begrenset grad er avhengige av den generelle kon-

DANMARK: MAKROØKONOMISKE HOVEDTALL
Volumendring fra året før i prosent der ikke annet framgår

	1988	1989	1990				1991		
	Regn-skap	ØM okt.	ØM okt.	ØR nov.	OECD nov.	DRI nov.	ØR nov.	OECD nov.	DRI nov.
Privat konsum	-1,1	0,0	1,0	-0,5	1,8	0,6	1,0	1,8	1,4
Offentlig konsum	-0,4	-0,2	-1,5	-0,9	0,5	0,1	-0,9	0,5	0,5
Inv. fast realkapital	-6,5	1,5	1,7	0,7	4,1	-1,7	3,4	4,1	2,1
Eksport	5,3	6,0	5,0	7,0	4,6	5,8	4,2	4,6	3,9
Import	0,6	4,0	3,2	5,2	4,5	3,0	3,1	4,5	3,2
Bto. nasjonalprodukt	-0,4	2,9	1,5	1,2	2,0	1,6	1,7	2,0	1,8
Driftsbal. (% av BNP)	-1,7	-1,7	-1,2	-1,5	-1,1	-0,9	0,3	-1,3	-1,1
Konsumprisvekst 1)	4,5	4,7	3,2	4,6	3,3	3,8	3,1	3,3	3,3
Arb. ledighetsrate(nivå)	8,5	9,2	9,5	9,5	9,2	9,3	9,9	9,2	8,6

1) Tallene fra OECD og ØR gjelder deflatoren for privat konsum.
Kilde: Økonomiministeriet (ØM), Det økonomiske Råd (ØR) og Data Resources Inc. (DRI).

junkturutviklingen. Dette gjelder blant annet energisektoren, investeringer som er avhengig av offentlig konsesjon og innflagging av skip til det nyopprettede Danske Internasjonale Skipsregisteret (DIS). I 1990 antas det at denne typen investeringer vil falle. Til gjengjeld forventes det at en forsatt forbedring i konkurranseevnen og vekst i eksportmarkedene vil gi en økning i industriinvesteringene og andre konjunkturfølsomme investeringer.

Eksporten har vokst kraftig i 1989, men forverring av bytteforholdet og den omfattende innflaggingen av skip gjør at overskuddet på handelsbalansen forblir omtrent uendret fra 1988 til 1989. Samtidig med et betydelig underskudd på rente- og stønadsbalsen gir dette fortsatt underskudd på driftsbalansen. Det forventes at forsatt kraftig vekst i eksporten, kombinert med en antatt svakere forverring av bytteforholdet med utlandet, vil gi en bedring av driftsbalsen i 1990. En vesentlig forutsetning for at dette skal skje er at den påbegynte konjunkturoppgangen i dansk økonomi ikke fører til et fall i spareraten med tilhørende sterkere vekst i det private konsumet. Det er dessuten forutsatt at Regjeringen får flertall for sine innsparingsforslag som blant annet innebærer at statsbudsjettet gjøres opp med overskudd og at offentlig forbruk og investeringer reduseres i 1990.

INTERNASJONALE MARKEDSFORHOLD

Internasjonale varemarkeder

Oljemarkedet

Spotprisen på Nordsjøolje varierte mellom om lag 16 og 20 US$ pr. fat, med et gjennomsnitt på vel 18 US$. En stadig økende overproduksjon fra OPECs side ble stort sett motvirket av vekst i etterspørselen etter oljeprodukter. Denne situasjonen førte til at spotprisen for snarlig levering holdt seg en god del over prisen på terminkontrakter for framtidig levering mesteparten av året.

Ved inngangen til 1989 var spotprisen på råolje om lag 16 US$ pr. fat, etter å ha vært betydelig lavere før OPEC-møtet i slutten av 1988. Prisen økte så langsomt fram til begynnelsen av 2. kvartal, da den kom over 20 US$ pr. fat. Deretter sank spotprisen fram til begynnelsen av august, da den igjen var nede i om lag 16 US$ pr. fat. Utover høsten økte oljeprisen igjen, og i perioder lå spotprisen på råolje om lag 50 prosent over prisen på samme tid i 1988. Som årsgjennomsnitt økte prisen regnet i US$ med om lag 20 prosent fra 1988 til 1989. Da dollarkursen også økte fra 1988 til 1989, økte oljeprisen regnet i norske kroner enda sterkere. Regnet i norske kroner var spotprisen om lag 125 kroner pr. fat i 1989, en økning på knapt 30 prosent fra 1988.

OPECs økte oljeproduksjon gjennom året er et mønster som har gått igjen de senere år; OPEC avholder sitt ordinære ministermøte i november, kommer til en slags enighet og klarer samlet å redusere produksjonen fra desember til januar. Deretter øker produksjonen gjennom resten av året. I 1989 økte OPEC sine produksjonskvoter fra 18,5 mill. fat pr. dag i første halvår til 19,5 mill. fat pr. dag i 3. kvartal, og til slutt helt til 20,5 mill. fat pr. dag i 4. kvartal. Produksjonen lå hele tiden over kvotene, og i gjennomsnitt for året produserte OPEC knapt 22 mill. fat pr. dag. Det var særlig Kuwait og De Forenede Arabiske Emirater som produserte mye over sine kvoter.

Forbruket av oljeprodukter har vokst ganske betydelig etter oljeprisfallet i 1986, men veksten er på vei nedover. IEA anslår økningen i oljeforbruket i OECD-området i 1989 til om lag 1 prosent sammenliknet med 1988. Veksten i oljeforbruket i ut-

SPOTPRISEN PÅ BRENT BLEND
US$ pr. fat

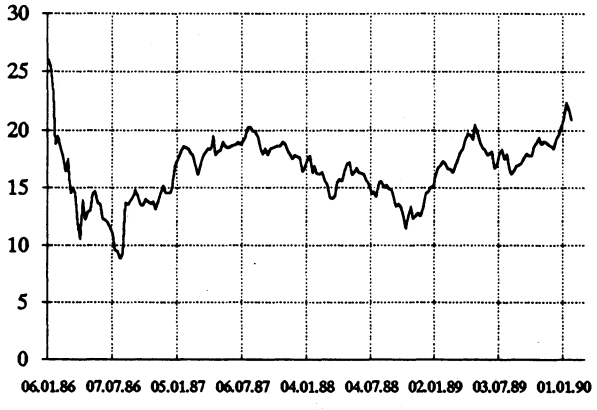

Kilde: Petroleum Intelligence Weekly

OPECs PRODUKSJON 1988 - 1989
Mill. fat pr. dag

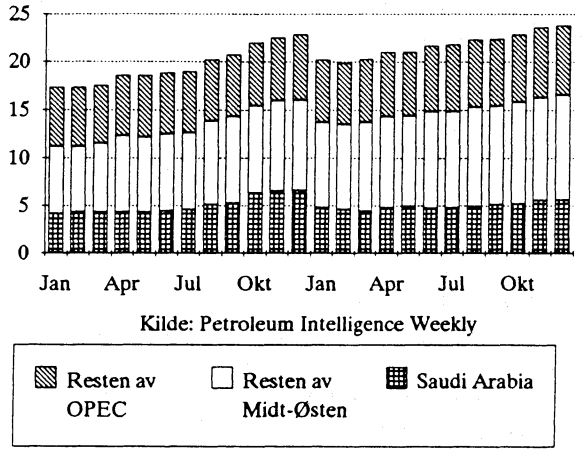

Kilde: Petroleum Intelligence Weekly

viklingslandene er anslått til om lag 4,5 prosent i 1989. Samlet økte etterspørselen med om lag 2 prosent, eller med 1 mill. fat pr. dag.

Andre råvaremarkeder

Råvareprisene (utenom olje) begynte å stige fra et historisk meget lavt nivå ved årsskiftet 1986/87. Fra 2. kvartal 1988 falt prisene på industriråvarer målt ved den dollarbaserte indeksen til HWWA- Institut fur Wirtschaftsforschung noe tilbake for så igjen å øke til en ny topp i 1.kvartal 1989. Etter at prisene svekket seg noe utover våren 1989, flatet de ut i 2. og 3. kvartal på et nivå som lå 8-9 prosent under siste topp.

Delindeksen for metaller har hatt en noenlunde tilsvarende utvikling som totalindeksen, men med noe sterkere utslag. Gjennom 1989 har metallprisene sunket jevnt og lå mot slutten av året 17 prosent under toppnoteringene i januar 1989.

Prisutviklingen har variert nokså mye mellom de ulike metallene. For de to metallene som har størst betydning for norsk eksport, aluminium og nikkel, steg prisen fra 1. kvartal 1987 til 1. kvartal 1989 med henholdsvis 66 og 481 prosent. Etter å ha falt gjennom første halvår 1989 flatet prisene på flere viktige metaller ut på et noe lavere nivå i 3. kvartal. Mot slutten av året svekket prisene seg ytterligere. Ved utgangen av 1989 lå prisene på aluminium og nikkel henholdsvis 40 og 60 prosent under siste topp.

Konjunkturutviklingen internasjonalt - spesielt i USA - vil være avgjørende for utviklingen i råvareprisene. Utflatingen av prisnedgangen i andre halvår 1989 har blitt sett i sammenheng med at faren for en klar konjunkturtilbakegang i USA synes å ha blitt redusert.

I andre halvår 1989 kom prisen på både aluminium og nikkel på 3-måneders terminmarkedet for første gang på lenge opp på høyde med spotprisen. Det kan tolkes som at markedet ikke lenger har klare forventninger om fall i spotprisene framover

For aluminium har en viss lageroppbygging hos de store produsentene utover i 1989 gått sammen med en avdemping av den amerikanske aluminiumsetterspørselen - bl.a. til bilindustrien. Det er imidlertid ikke ventet noen økninger i produksjonskapasiteten av betydning.

Heller ikke for nikkel er det - med unntak av Cuba - ventet ny produksjonskapasitet i markedet med det første. På den annen side vil tilbudet neppe bli særlig redusert før nikkelprisen eventuelt faller under marginalkostnaden på ca. 5000 $/tonn, dvs ca. 3/4 av dagens pris. Det er først og fremst etterspørselutvik-lingen som vil avgjøre prisutviklingen.

Fraktmarkedene

For internasjonal sjøfart har rateutviklingen vært inne i en meget positiv trend de siste to årene. Den viktigste faktoren bak rateoppgangen er den generelle økningen i verdenshandelen som har gitt økt kapasitetsutnytting.

Rateoppgangen i bulk- og gassmarkedet har vart siden begynnelsen av 1987, mens tankratene først for alvor begynte å øke utover høsten 1988. Etter et betydelig fall i begynnelsen av 1989, flatet tankratene ut i løpet av sommeren. Utover høsten tok de seg noe opp igjen, før de i 4. kvartal steg markert. Økningen i etterspørsel etter og produksjon av OPEC-olje har vært avgjørende for oppgangen i tankratene. Blant annet økte USAs oljeimport med hele 15 prosent i 1989. I Japan steg oljeimporten med 6 prosent, mens importen til Vest-Europa bare gikk opp med 1 prosent.

Stigningen i prisene på brukte skip har vært betydelig sterkere enn den generelle stigningen i

INDEKSER FOR RÅVAREPRISER PÅ VERDENSMARKEDET
På dollarbasis. Kvartalsgjennomsnitt. 1975=100.

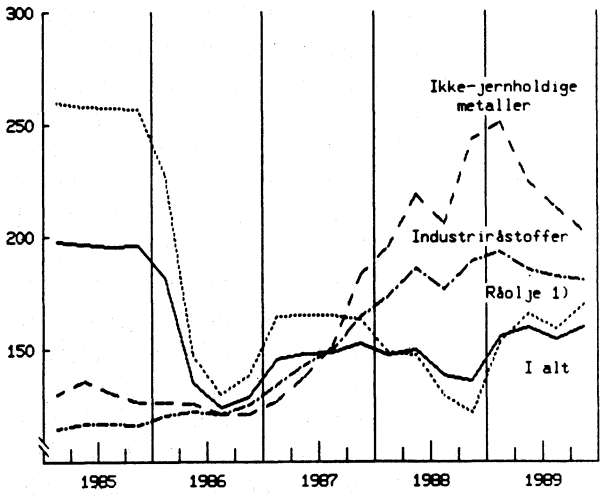

Kilde: HWWA-Institut fur Wirtschaftsforschung.
1) Offisielle eksportpriser.

INDEKS FOR ALUMINIUMSPRISER
1979=100.

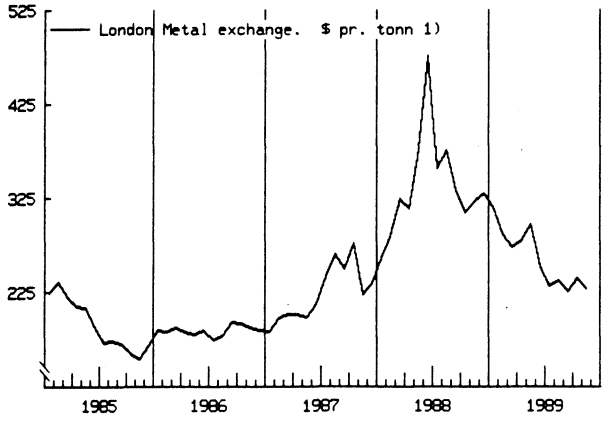

Kilde: World Metal Statistics, desember 1989.

1) Før oktober 1988 ble det nyttet en annen aluminiumskvalitet målt i pund som referansepris. Den gamle serien er omregnet ved å anta at prisforholdet mellom de to kvalitetene holdt seg uendret fra september til oktober 1988. (Omregningen er basert på Financial Times' tilsvarende indekser for ukene 41-44.)

ratene. Fra begynnelsen av 1987 til utgangen av 1989 steg prisene med 100-200 prosent. Kjøp av brukte skip til nåværende priser kan ikke forrentes med dagens rater. Med unntak for gasstankere vil ratene heller ikke kunne forsvare nykontraheringer. Som følge av den forholdsvis høye alder på en stor del av skipsflåten (13-14 år for tankskip) vil det imidlertid være et stadig økende behov for utrangering av gamle skip i tiden framover. Selv om veksten i verdenshandelen antas å avta noe i 1990, vil det på grunn av beskjeden tilgang på ny tonnasje være utsikter til fortsatt rateoppgang.

De norske eksportmarkedene

Det var en betydelig vekst i de norske eksportmarkedene også i 1989, til tross for at veksttakten omtrent ble halvert sammenlignet med året før for viktige varegrupper som matvarer, drikkevarer og tobakk og andre bearbeidde varer. For råvarer utenom energivarer, hvor markedsutviklingen har vært relativt svak de senere år, forsterket markedsveksten seg noe. De konkurranseprisene som norske eksportører møter på eksportmarkedene for ulike varegrupper har også utviklet seg noe forskjellig. Mens prisen for matvarer mv. falt på nytt gjennom andre halvår 1989, fortsatte prisoppgangen for andre bearbeidde varer. Prisen for råvarer utenom energivarer økte betydelig også gjennom 1989, selv om veksten avtok noe sammenlignet med veksten i 1988.

Markedsveksten og utviklingen i de konkurranseprisene som norske eksportør står overfor, er beregnet med utgangspunkt i utviklingen i importvolum og -verdi hos ni av våre viktigste handelspartnere. Beregningene er gjennomført for hver av de tre SITC-hovedgruppene: Matvarer, drikkevarer og tobakk (SITC 0-1), Råvarer utenom energivarer (SITC 2,4) og Andre bearbeidde varer (SITC 5-9). Utviklingen i konkurranseprisene er målt i norske kroner og gjenspeiler endringer i importprisene på de norske eksportmarkedene korrigert for valutakursendringer. For hver varegruppe er markedsveksten og konkurranseprisutviklingen i hvert land aggregert ved hjelp av vekter som gjenspeiler de enkelte landenes betydning for norsk eksport av varegruppen. Prognoser for utviklingen i eksportmarkeder og konkurransepriser er basert på anslag fra OECD for importutviklingen etter land og varegruppe. I beregningene er valutakursene forutsatt å holde seg uendret over prognoseperioden. Sammenlignet med prognoser fra andre internasjonale prognoseinstitutter, gir prognosene fra OECD en noe høyere markedsvekst, dette gjelder spesielt for 1990.

DE NORSKE EKSPORTMARKEDENE
Vekst fra året før i prosent

	1988	1989	1990	1991
Markedsvekst:				
Matv., drikkev., tobakk	9,6	4,5	6,2	5,7
Råvarer utenom energi	2,9	4,1	4,3	3,6
Andre bearbeidde varer	16,8	9,8	8,7	7,8
Konkurransepriser:				
Matv., drikkev., tobakk	-4,9	-0,3	-4,9	-1,5
Råvarer utenom energi	10,8	8,4	2,4	3,2
Andre bearbeidde varer	-7,3	2,8	1,4	1,7

Kilde: Beregninger utført i Statistisk sentralbyrå basert på import etter land og SITC-hovedgruppe ifølge OECD, veiet sammen med landenes andel av norsk eksport.

EKSPORTMARKEDSUTVIKLINGEN ETTER VAREGRUPPE
Sesongjusterte og glattede tall. 1982=100

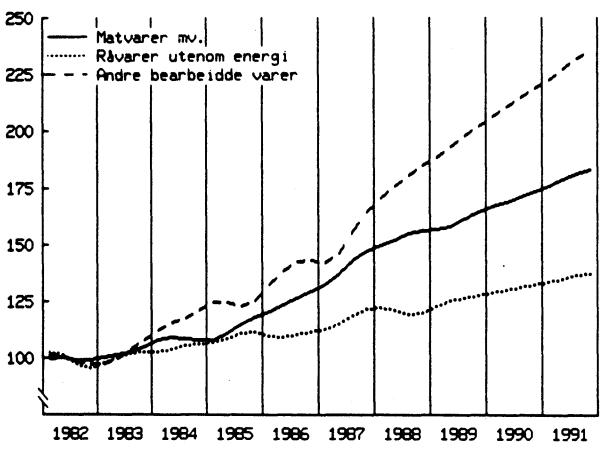

Markedsveksten for matvarer, drikkevarer og tobakk

Etter å ha utviklet seg svakt rundt årsskiftet 1988/89, tok veksten på det norske eksportmarkedet for matvarer, drikkevarer og tobakk seg opp gjennom 1989. Veksten fra 1988 til 1989 ble imidlertid halvert sammenlignet med årsvekstratene for perioden 1986 til 1988, hvor de lå på 10-12 prosent. Markedet for disse varene avhenger i stor grad av konsumutviklingen hos våre handelspartnere. Tradisjonelt har de viktigste markedene for den norske eksporten vært Sverige, Danmark og tildels også Storbritannia. For 1989 under ett bidro særlig Danmark til vekst i det norske eksportmarkedet, som følge av at den tidligere konsumnedgangen der snudde. Men også Sverige, Frankrike og Italia trakk veksten betydelig opp. For Japan, som har utviklet seg til et viktig eksportmarked for norsk fiskerinæring, ble markedsveksten om lag halvert i 1989 sammenlignet med tidligere år. I følge prognosene vil veksten på det danske markedet være omtrent

null i inneværende år, og Sverige overtar som viktigste enkeltland bak markedsveksten. Det er anslått en noe høyere markedsvekst i både 1990 og 1991 enn i 1989.

Markedsveksten for råvarer utenom energivarer

Det norske eksportmarkedet for råvarer utenom energivarer har hatt en relativt moderat vekst de senere år, med nedgang blant annet gjennom 2. og 3. kvartal 1988 i følge sesongjusterte tall. Disse råvarene brukes i stor grad til vareinnsats, og norsk eksport avhenger følgelig av produksjonsutviklingen i utlandet i tillegg til lagerbevegelser. Viktigste mottakerland for den norske eksporten er Sverige, men også Danmark, Storbritannia og Vest-Tyskland har stor betydning. Etter en svak utvikling i industriproduksjonen i Danmark og Sverige i 1988, var det en markert høyere vekst i 1989. Dette ga betydelige bidrag til eksportmarkedsveksten i 1989, som er beregnet til 4,1 prosent. Til tross for at det er ventet en lavere vekst i industriproduksjonen i Sverige i inneværende år, viser prognosene fra OECD at Sverige og Danmark vil bidra mest til å holde eksportmarkedsveksten oppe også de neste par årene. Produksjonsveksten er antatt å tilta i Danmark. Av andre land vil også Vest-Tysk-land og Nederland ha stor betydning for markedsveksten, som er anslått til vel 4 prosent i 1990, men noe lavere igjen i 1991.

Markedsveksten for andre bearbeidde varer

Eksportmarkedet for andre bearbeidde varer har hatt en betydelig vekst gjennom hele andre halvdel av 1980-tallet. Volumveksten, regnet som årsgjennomsnitt, ble imidlertid redusert fra 16,8 prosent i 1988 til 9,8 prosent i 1989. Denne varegruppen er relativt stor, og omfatter både konsum- og investeringsvarer, i tillegg til halvfabrikata som nyttes i produksjonen utenlands. I tillegg til Sverige og Danmark, har også Storbritannia, Nederland og Vest-Tyskland stor betydning for norsk eksport av disse varene. Sverige bidro mest til markedsveksten i 1989, men Danmark og Storbritannia bidro også vesentlig. Dette kan ses i sammenheng med den kraftige veksten i investeringene i Sverige og omslaget i privat konsum i Danmark, samt utviklingen i industriproduksjonen i disse landene. Den lavere markedsveksten i 1989 sammenlignet med 1988 kan i hovedsak forklares med betydelig lavere vekst i både konsum, investeringer og industriproduksjon i Storbritannia. Prognosene viser at også i inneværende år vil Storbritannia bidra til å redusere markedsveksten som følge av vedvarende nedgang i veksten i alle disse etterspørselsgenererende faktorene. Fortsatt betydelige vekstbidrag fra Sverige og Danmark vil imidlertid være med på å holde eksportmarkedsveksten for denne varegruppen oppe på henholdsvis 8,7 og 7,8 prosent for 1990 og 1991.

KONKURRANSEPRIS ETTER VAREGRUPPE
Sesongjusterte og glattede tall. 1982=100

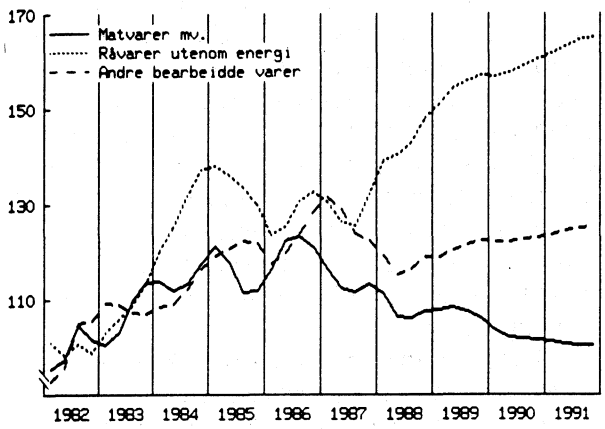

Konkurranseprisene

Konkurranseprisen som de norske eksportørene av matvarer mv. står overfor, har stort sett vært i nedgang siden 3. kvartal 1986, i følge sesongjusterte tall. Prisfallet var imidlertid betydelig mindre i 1989 enn i tidligere år; -0,3 prosent mot -4,9 prosent i 1988. I følge prognosene vil prisfallet forsterke seg igjen i inneværende år til -4,9 prosent, men er deretter ventet å flate ut på nytt. Den relativt sterke veksten i konkurranseprisen på råvarer utenom energivarer siden 3. kvartal 1987 fortsatte langt inn i 1989, og regnet fra året før økte konkurranseprisen med 8,4 prosent i fjor. Prognosene viser imidlertid en moderat vekst i inneværende og neste år på omlag 2 1/2 og 3 prosent. For andre bearbeidde varer økte konkurranseprisen med 2,8 prosent i 1989 mot en nedgang på hele 7,3 prosent i 1988. Prognosene viser en svak vekst på rundt 1 1/2 prosent i både inneværende og neste år.

Det internasjonale penge- og valutamarkedet

Det internasjonale rentenivået, målt ved Norges Banks kortsiktige kurvrente, steg kraftig i 1989. I januar 1989 lå denne renten på i underkant av 9 prosent. Etter renteøkninger gjennom hele året, med en spesielt kraftig oppgang i oktober, lå rentenivået på over 10,5 prosent i desember, og det har fortsatt å stige etter årsskiftet. Gjennom 1989 var det også relativt store valutakursendringer. Målt som endringer i effektive valutakurser, styrket amerikanske dollar seg med 4 prosent i forhold til 1988, mens japanske yen og tyske mark ble svekket med 2,3 prosent. Engelske pund ble svekket med 4,2 prosent. Resten av de europeiske valutaene kom også svekket ut av 1989.

Med unntak for USA, økte det kortsiktige rentenivået i alle de viktigste industrilandene i løpet av 1989. I Vest-Tyskland økte nivået med omlag 2 1/2 prosentpoeng fra januar til desember, og var da over 8 prosent. I Storbritannia økte nivået i samme periode med nesten 2 prosentpoeng til over 14 1/2 prosent, og i Japan med bortimot 2 1/2 prosentpoeng til nær 7 prosent. Rentenivået i USA gikk derimot ned i løpet av året. Fra toppunktet på 10 1/4 prosent i mars, gikk rentenivået ned til knapt 8 1/2 prosent i desember. Renteøkningen var imidlertid betydelig regnet som årsgjennomsnitt fra 1988 til 1989 også i USA.

Økende internasjonal inflasjonstakt og styrkingen av dollarkursen var hovedårsakene til renteøkningene. Overoppheting av økonomien og økende inflasjon var årsak til strammere pengepolitikk i USA fram til våren ifjor. Den sterke renteøkningen fra våren 1988 til våren 1989 ga økt rentedifferanse i forhold til andre land, og medvirket til styrket dollarkurs. Sterk vekst i innenlandsk etterspørsel og økende importert inflasjon på grunn av den sterke dollaren førte til økende rentenivå i Vest-Europa og Japan.

Blant annet som følge av det økte rentenivået har tyske mark styrket seg igjen i forhold til dollar siden september. Kursforholdet mellom mark og dollar var nede i under 1,70 i begynnelsen av januar i år, kraftig ned fra toppunktet på over 2,00 i juni. Kursforholdet er også lavere enn i januar 1989, da det var vel 1,80. Til tross for det økte rentenivået har imidlertid kursen på yen svekket seg i forhold til dollar gjennom hele 1989, særlig i første halvår. Politisk uro er anført som en viktig årsak til svekkelsen. En annen årsak kan være endring i sammensetningen av japanske kapitaleksportører. Ifølge avismeldinger hevder noen japanske økonomer at et økende antall privatpersoner og ikke-finansielle bedrifter investerer i utlandet, og at disse bryr seg mindre om den reduserte rentedifferansen mellom de fleste andre land og Japan. Dermed vil virkningen av renteøkninger på valutakursen bli redusert.

Den største endringen mellom de store valutaene i løpet av 1989 var endringen i kursforholdet mellom yen og tyske mark. Fra januar 1989 til januar i år svekket yenkursen seg med 23 prosent i forhold til mark. I Vest-Europa ble engelske pund kraftig svekket i forhold til tyske mark i løpet av 1989, til tross for de store renteøkningene i Storbritannia. Blant EMS-landene var det en devaluering i desember, da italienske lire ble nedskrevet med 3,6 prosent. Samtidig ble fluktuasjonsgrensene for lire redusert til 2,25 prosent, det samme som for de andre EMS-valutaene. Det er nå bare Spania som har et bredere bånd.

Den vest-tyske sentralbanksjefen uttalte nylig at han gjerne så en revaluering av tyske mark, men fikk ingen støtte for det av andre EMS-land. Det antas likevel at det vil komme kursjusteringer i EMS før 1. juli, da all valutakontroll i EMS vil opphøre. Det blir også antatt at Storbritannia vil gå inn i EMS i løpet av 1990.

Prognoser fra OECD og DRI (Data Resources Inc.) peker mot en fortsatt renteoppgang i 1990 i Vest-Europa og Japan, med toppunkt i slutten av andre halvår. Det kortsiktige rentenivået i Japan og i EMS-landene antas å ville bli omlag 1/2 prosentpoeng høyere i 1990 enn i 1989. Fra 1990 til 1991 antas bare en svak reduksjon i rentenivået. Rentenivået i USA vil derimot bli lavere i 1990 enn i 1989, men der vil det bli en liten økning igjen i 1991. Tilsammen kan dette gi en moderat økning i kurvrenten fra 1989 til 1990.

DRIs prognoser for valutakursene peker mot en svakere dollarkurs. Prognosene gir en svekkelse av kursen på dollar i forhold til EMS-valutaene på nær 10 prosent fra 1989 til 1990 og på over 2 prosent fra 1990 til 1991. Forholdet mellom dollar og engelske pund antas derimot å øke med over 3 prosent fra 1989 til 1990, mens kursen vil være tilnærmet uendret fra 1990 til 1991.

Japanske yen antas å bli styrket i forhold til dollar både i 1990 og i 1991, med henholdsvis 4 1/2 og 7 3/4 prosent. I forhold til tyske mark antas en styrking av yen-kursen på 6 prosent fra 1989 til 1990, og en svekkelse på 5 prosent fra 1990 til 1991. Politisk uro kan imidlertid føre til at yen-kursen fortsetter å holde seg svak utover vinteren.

BEFOLKNINGSUTVIKLINGEN

Ved utgangen av 1989 var det 4 232 000 innbyggere i Norge, mens det året før var 4 221 000. Tilveksten i folketallet økte på 1980-tallet, fra omkring 12 000 i året i første del av ti-året til mer enn 22 000 pr år. i 1987 og 1988. Dette svarer til en årlig vekst på litt over 0,5 prosent. I 1989 ble imidlertid tilveksten halvert til 11 300, det laveste tallet siden 1929.

Nedgangen i tilveksten i folketallet i 1989 hadde særlig sammenheng med endringer i flyttingene til og fra utlandet. Antall inn- og utvandrere steg svakt fra 1971 til 1985, hele tiden med et innvandringsoverskudd mellom 3 000 og 5 000. I 1985 begynte antallet asylsøkere å stige, og det nådde en topp med 8 600 i 1987. Samtidig var det stor etterspørsel etter arbeidskraft i mange yrker, særlig innen bygg og anlegg og tjenesteyting. I flere av våre naboland var arbeidsmarkedet dårligere, og vi fikk økt innflytting også herfra. I 1987 var nettoinnflyttingen 14 000, og den var fortsatt over 10 000 i 1988.

I 1989 hadde vi for første gang på over 20 år nettoutflytting til utlandet. Antall innflyttere sank med 5 000 til 24 500, mens antall utflyttere steg med nesten 7 000 til 26 500. Nedgangen i innflyttingen skyldes både at det kom færre arbeidssøkere fra våre naboland og færre asylsøkere. Utflyttingen er trolig økt fordi mange som kom hit under høykonjunkturen tidligere på 1980-tallet nå reiser tilbake, men skyldes også at mange nordmenn skaffer seg jobb i Sverige. Tilbakeflytting til land i den tredje verden synes ikke å skje i særlig stort omfang.

Antall fødte holder seg fortsatt oppe på et relativt høyt nivå. Det ble i 1988 og 1989 født om lag 58 000 barn, det høyeste tall siden 1974. Oppgangen i antall fødte har vært vel 15 prosent siden 1983. Noe av oppgangen (3-4 prosent) skyldes at det er blitt flere kvinner i fødedyktig alder, mens om lag 12 prosent skyldes økt fødselshyppighet, særlig blant kvinner mellom 26 og 35 år.

Økningen i antall fødte blir av mange tatt som uttrykk for at det langsiktige fruktbarhetsnivået er økende, dvs. at dagens kvinner faktisk får flere barn enn deres eldre medsøstre. Dette er trolig ikke riktig. Oppgangen i antall fødte skyldes primært at første fødsel tidligere er blitt utsatt. Denne utsettelsen synes nå å være over, og det er et stort etterslep som blir tatt inn igjen. Det aldersspesifikke fødselsmønsteret viser at de lave fødselstallene var uttrykk for en utsettelse, og at de noe høyere tallene er uttrykk for innhentingen. Det er foreløpig ingen tegn til at det barnetallet en kvinne kommer til å ha ved slutten av sin fødedyktige periode, vil øke.

Fødselstallet har vært økende også i resten av Norden og i Vest-Europa. Oppgangen startet først og har vært sterkest i Sverige, og den har blitt vanlig i Vest-Europa fra 1987. Også i de andre landene forklares oppgangen med endringer i fødslenes plassering i livsløpet, og ikke som en permanent økning i barnetallet pr. kvinne.

Tallet på døde har lenge hatt en stabil og lite dramatisk økning. I 1980 døde 41 000 i Norge, i 1988 var tallet 4 000 høyere. Denne økningen skyldes ikke at dødeligheten har økt, men at det blir stadig flere gamle i landet. Dødeligheten (sannsynligheten for å dø i løpet av et år) har sunket i nesten alle aldersgrupper, og ligger betydelig lavere enn for 20 år siden. Særlig er dødeligheten blant kvinner redusert. I siste del av perioden (1980-1987) er dødeligheten blitt mindre redusert i Norge enn i de fleste europeiske land. Vi har ikke lenger spesielt lav dødelighet, og det vil derfor fortsatt være rom for en betydelig bedring i Norge.

Antall personer ved utgangen av året. 1980-1988.

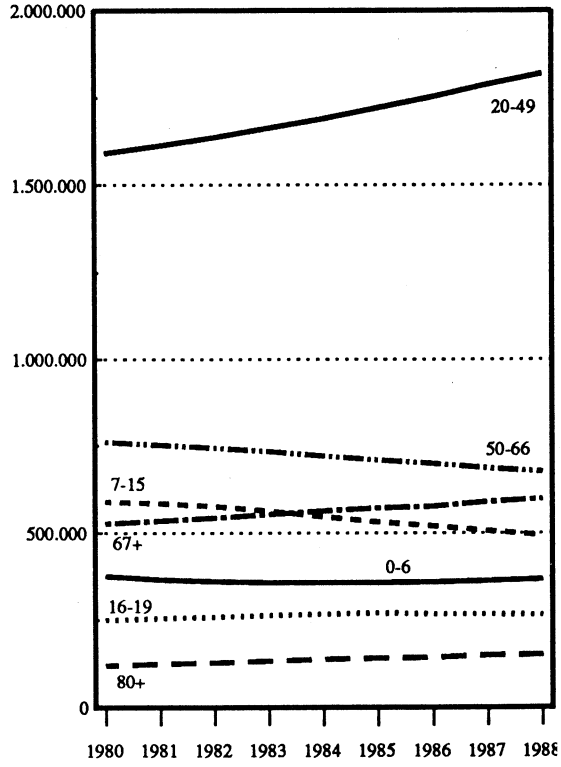

DEN ØKONOMISKE POLITIKKEN

Regjeringens økonomisk-politiske opplegg for 1989 slik det ble presentert i Nasjonalbudsjettet, var en oppfølging av de seinere års strategi for å rette opp ubalansene i norsk økonomi. Den økonomiske politikken tok utgangspunkt i at det var nødvendig med en ytterligere forbedring av balansen i utenriksøkonomien, samtidig som det var nødvendig å motvirke den økende arbeidsledigheten. Det var dermed viktig å sikre en stabil og moderat pris-og kostnadsstigning etter at den gjeldende inntektsreguleringsloven løp ut i første kvartal. I Nasjonalbudsjettet ble det også pekt på nødvendigheten av at arbeidskraft og kapital ble frigjort slik at produksjonen i konkurranseutsatte næringer kunne økes.

På bakgrunn av konflikten mellom ønsket om balanse i utenrikshandelen og full sysselsetting, ble det i budsjettet for 1989 lagt opp til omtrent uendret grad av stramhet i finanspolitikken fra 1988 til 1989. Opplegget og vedtakene for personbeskatningen tilsa omtrent uendret skattenivå, og med unntak av at laveste sats for arbeidsgiveravgiften til Folketrygden ble redusert med 0,5 prosentpoeng, innebar vedtakene uendret arbeidsgiver- og investeringsavgift. Salderingsproposisjonen for 1989-budsjettet viste ellers en vekst i de samlede inntektene og utgiftene på statsbudsjettet medregnet folketrygden på 6,2 og 7,5 prosent.

I løpet av året økte problemene på arbeidsmarkedet betydelig, og finanspolitikken ble lagt om i mer ekspansiv retning slik at budsjettbalansen ble svekket. Foruten økte utgifter knyttet til arbeidsmarkedstiltak og overføringer til de arbeidsledige, ble satsen for investeringsavgiften redusert to ganger i løpet av året. Arbeidsgiveravgiften ble også redusert. Budsjettbalansen ble også svekket gjennom året som følge av at den uventede store nedgangen i innenlandsk etterspørsel og sysselsetting automatisk førte til reduserte skatte- og avgiftsinntekter.

I penge- og kredittpolitikken var rentepolitikken det mest sentrale element, og hensynet til balanse i valutamarkedet var den overordnede målsettingen. Norges Bank reduserte dagslånsrenten med ett prosentpoeng gjennom året som helhet.

Lønnsreguleringsloven fra 1988 ble i 1989 fulgt opp med en ny lov om regulering av inntekter og ubytte. Formålet med loven var å sikre at den begrensning av inntektsveksten som lå i de allerede inngåtte avtalene mellom blant annet Landsorganisasjonen i Norge og Næringslivets Hovedorganisasjon, ble gjennomført for alle grupper inntektstakere. Hovedmønsteret i disse avtalene var et inntektstillegg på kr. 3,- pr. time.

Finanspolitikken

I Statsbudsjettet for 1989 ble det lagt opp til et overskudd før lånetransaksjoner på 4,9 mrd. kroner, eller et underskudd på 6,8 mrd. kroner når det korrigeres for oljeskatter, overføringer fra Norges Bank og statlig petroleumsvirksomhet. I løpet av budsjettbehandlingen ble overskuddet redusert til 1,2 mrd. kroner og underskuddet på det oljekorrigerte budsjettet økt til 8,3 mrd. kroner. Det vedtatte budsjettet innebar dermed en betydelig forverring av budsjettbalansen, også sett i forhold til daværende regnskapstall for 1988. Disse viste et overskudd på 4,4 mrd. kroner eller et underskudd på 2,3 mrd. etter korrigeringene.

Forverringen av budsjettbalansen i løpet av budsjettbehandlingen skyldes at de budsjetterte utgiftene ble økt med 1,6 mrd. kroner, mens anslaget på inntektene ble redusert med 2,1 mrd. kroner. De økte utgiftene skyldtes økte investeringsanslag knyttet til Draugenutbyggingen og økt statlig kjøp av varer og tjenester, blant annet som følge av planlegging av flyplassanlegget på Hurum. Reduksjonen i inntektene skyldtes først og fremst antatt reduserte inntekter fra petroleumsvirksomheten på 1,2 mrd. kroner, men også at anslagene på bokførte skatte- og avgiftsinntekter ble redusert med 3,2 mrd. kroner, mens anslagene på overføringene fra Skattefordelingsfondet ble økt med 2,3 mrd. kroner. Økningen i anslaget på overføringene fra Skattefordelingsfondet skyldtes at Stortinget vedtok å heve satsen for fellesskatten til Skattefordelingsfondet mot en tilsvarende reduksjon av trygdedelen av medlemspremien til Folketrygden. I forhold til opplegget i Statsbudsjettet ble det også vedtatt visse endringer i skattetabellene.

Sett i forhold til daværende regnskapsanslag for 1988 viste det vedtatte budsjettet en vekst i de samlede inntektene på 6,2 prosent eller 5,8 prosent når det korrigeres for oljeinntekter og overføringer fra Norges Bank. Veksten i overføringene fra Skattefordelingsfondet og posten "Andre skatter og avgifter" eksklusive olje var på 4,7 prosent, mens de samlede utgiftene viste en sterkere vekst, 7,5 prosent, eller 8,2 prosent når det korrigeres for utgifter til statlig petroleumsvirksomhet. Bak utgiftsveksten lå det en vekst i overføringene på 8,9 prosent.

I vedtakene for den personlige inntekts- og formuesbeskatningen ble det lagt opp til omtrent uendret skattenivå i forhold til 1988. Vedtakene innebar at helsedelen og pensjonsdelen av Folketrygdens medlemsavgifter ble slått sammen til en ny trygdeavgift, som hadde samme struktur som den avløste pensjonsdelen, men med egen avgiftssats

for pensjoner. Maksimal marginalskatt på lønnsinntekt ble redusert fra 63,2 til 62,0 prosent. For det store flertall av skattytere var imidlertid endringen i den relative vektleggingen av skatter utlignet på netto- og bruttoinntekt liten. For skattytere med nettoinntekt mindre enn omkring 150 000 kroner i skatteklasse 1 ga skattevedtaket en økning i nettoskattesatsene på 1,5 prosentpoeng mens bruttoskattesatsene ble redusert med 1,3 poeng.

I løpet av våren ble budsjettpolitikken lagt om i ekspansiv retning, og i Revidert nasjonalbudsjett lagt fram i mai 1989, var anslaget på underskuddet korrigert for oljeskatter, overføringer fra Norges Bank og statlig petroleumsvirksomhet økt til 17,4 mrd. kroner, en økning på 9,1 mrd. kroner siden vedtatt budsjett. Vedtak truffet i forbindelse med framleggingen av St.prp. nr. 65 førte til en økning i utgiftsanslaget på 5,2 mrd. kroner. Disse vedtakene omfattet ekstraordinære tiltak for å redusere arbeidsløsheten og styrke kommuneøkonomien, foruten økte bevilgninger til dagpenger til arbeidsløse. 1,6 mrd. kroner av de 5,2 mrd. kronene var økte overføringer til kommuneforvaltningen, hovedsakelig som følge av sysselsettingstiltakene.

Det oljekorrigerte inntektsanslaget ble redusert med 3,9 mrd. kroner. Reduksjonen omfattet reduserte anslag for medlemsavgiftene til Folketrygden med 1,2 mrd. kroner, hvorav 0,7 mrd. kroner skyldtes vedtak om å redusere satsen for arbeidsgiveravgiften med 0,5 prosentpoeng i alle soner fra 1. mai. Som følge av vedtak om å redusere investeringsavgiften fra 10,0 til 9,0 prosent og en svakere utvikling i det privat konsumet enn tidligere antatt, ble anslaget for merverdi- og investeringsavgift redusert med omkring 1,2 mrd. kroner. Anslaget på "andre indirekte skatter" ble redusert med 1,7 mrd. kroner.

De foreløpige regnskapstallene for 1989 presentert i Salderingsproposisjonen for 1990-budsjettet viser et underskudd før lånetransaksjoner på 5,6 mrd. kroner, eller et underskudd på 26,1 mrd. når det korrigeres for oljeskatter, overføringer fra Norges Bank og statlig petroleumsvirksomhet. Sett i forhold til anslagene i Revidert nasjonalbudsjett er statsbudsjettets inntekter korrigert for oljevirksomhet og overføringer fra Norges Bank redusert med ytterligere 6,6 mrd. kroner hvorav 3,7 mrd. kroner skyldes ytterligere reduserte anslag på bokførte inntekter fra merverdi- og investeringsavgift. 1,4 mrd. kroner skyldes reduserte anslag på andre indirekte skatter mens anslagene på de direkte skattene og trygde- og pensjonspremiene er redusert med 1,0 mrd. kroner.

Anslaget på de samlede utgiftene over statsbudsjettet ble økt med 0,6 mrd. kroner siden framleggelsen av Revidert budsjett. Dersom det korrigeres for utgifter til statlig oljevirksomhet er anslaget på utgiftene økt med 2,2 mrd. kroner. Bak nettoendringen på 2,2 mrd. kroner ligger en økning i posten "Overføringer til private og utlandet" på 10,4 mrd. kroner mens posten "Overføringer fra andre statsregnskaper og annen trygdeforvaltning ellers" viser en reduksjon på 7,7 mrd. kroner. Omkring 7,9 mrd. kroner av disse endringene skyldes regnskapstekniske endringer knyttet til føringen av barnetrygden, idet den nå blir ført under posten "Overføringer til private og utlandet". Korrigeres det for dette, er veksten i "Overføringer til private og utlandet" omkring 2,6 mrd. kroner. Økningen omfatter for en stor del økte overføringer over folketrygden inklusive dagpenger og arbeidsmarkedstiltak i form av bedriftsrettede stønader, så som lærlingeordninger og praksisplasser og kursstønader til kursdeltakerne. Anslag for utgifter til dagpenger for hele 1989 er omkring 6,6 mrd. kroner.

Sett i forhold til regnskapstall for 1988 viser de foreløpige regnskapstallene i Salderingsproposisjonen en vekst i statsregnskapets inntekter på 5,0 prosent fra 1988 til 1989 eller 2,0 prosent dersom man korrigerer for oljeskatter, overføringer fra Norges Bank og statlig petroleumsvirksomhet. Den store arbeidsledigheten og svikten i innenlandsk etterspørsel gjenspeiler seg i anslagene på statsregnskapets inntekter idet anslaget på skatter og avgifter eksklusive inntekter fra petroleumsvirksomheten er 1,9 prosent lavere enn i 1988. Nedgangen i inntektene fra merverdi- og investeringsavgift utgjør en betydelig andel av reduksjonen. Mens de direkte skattene er økt med 1,3 prosent, er trygde- og pensjonspremiene redusert med 3,1 prosent. Denne forskjellen skyldes satsreduksjonen for arbeidsgiveravgiften og at det betales inntektsskatt av dagpenger, men ikke arbeidsgiveravgift.

De samlede utgiftene viser en vekst på 8,9 prosent, eller 11,4 prosent dersom det korrigeres for utgifter til statlig petroleumsvirksomhet. Vi ser at arbeidsmarkedstiltakene har slått igjennom i regnskapstallene idet statlig kjøp av varer og tjenester har økt med 9,7 prosent mens de samlede overføringene har vokst med hele 12,0 prosent. Korrigert for endret bokføring av barnetrygden viser posten "Overføringer til andre statsregnskap og annen trygdeforvaltning ellers" en vekst på omkring 10,4 prosent, mens posten "Overføringer til private og utlandet", som blant annet omfatter arbeidsmarkedstiltak, viser en vekst på omkring 13,1 prosent.

INNTEKTER OG UTGIFTER PÅ STATSREGNSKAPET MEDREGNET FOLKETRYGDEN

	1988	1989		Pst. endr. fra 1988 til 1989
	Regnskap Mrd. kr	Budsjett Mrd.kr.[1]	Regnskap Mrd.kr.[2]	Regnskap
Inntekter i alt	268,3	286,1	281,6	5,0
Skatter, avgifter og andre inntekter fra petroleumsvirksomheten	19,1	18,8	24,7	29,3
Overføringer fra Norges Bank	4,6	7,5	7,5	..
Inntekter i alt utenom oljeinntekter og overføringer fra Norges Bank	244,7	259,9	249,5	2,0
Andre skatter og avgifter	192,1	198,7	188,5	-1,9
- Direkte skatter	21,2	21,7	21,5	1,3
- Trygde- og pensjonspremier	75,1	74,8	72,8	-3,1
- Indirekte skatter	95,8	102,1	94,2	-1,6
Andre inntekter inkl. renteinntekter og overføringer	52,6	61,2	60,9	15,9
Utgifter i alt	263,7	284,9	287,2	8,9
- Utgifter til statlig petroleumsvirksomhet	16,3	16,7	11,6	-29,0
- Utgifter i alt utenom oljevirksomhet	247,4	268,2	275,6	11,4
Kjøp av varer og tjenester	66,5	70,9	73,0	9,7
Overføringer	180,9	197,3	202,6	12,0
- Til kommuneforvaltningen inkl. tilskudd til Skattefordelingsfondet	37,0	40,1	42,4	14,7
- Andre overføringer	143,9	157,2	160,2	11,3
Overskudd før lånetransaksjoner	4,6	1,2	-5,6	..
Overskudd før lånetransaksjoner korrigert for oljeskatter, overføringer fra Norges Bank og statlig petroleumsvirksomhet	-2,7	-8,3	-26,1	..

[1] Budsjett-innst. S. III. (1988-89).
[2] Salderingsproposisjonen for 1990-budsjettet.

Finanspolitiske indikatorer

Bruk av finans- og kredittpolitiske indikatorer kan være nyttig som et summarisk mål på virkningen av finans- og kredittpolitikken. Men det vil ikke være noen entydig sammenheng mellom slike indikatorer og utviklingen i økonomien. Et gitt finanspolitisk og kredittpolitisk opplegg vil ha ulik virkning på sentrale målstørrelser i økonomien som sysselsetting, prisutviklig og utenriksøkomomi, avhengig av forhold som f.eks. kapasitetsutnyttelsen i økonomien, stramheten på arbeidsmarkedet og konjunktursituasjonen i våre samhandelsland. Til en viss grad vil det være mulig å korrigere indikatorene for slike forhold. Hva det bør korrigeres for, og hvor mye, vil likevel i stor grad måtte baseres på skjønn. Også aktivitetskorrigerte indikatorer vil derfor i første rekke bare kunne antyde om politikken er blitt lagt om i ekspansiv eller kontraktiv retning. En mer fullstendig analyse av virkningene av den økonomiske politikken vil kreve en langt mer spesifisert beskrivelse av de finans- og kredittpolitiske virkemidlene, samt bruk av makroøkonomiske modeller.

De mest brukte indikatorene for innretningen av den økonomiske politikken er:

- Overskudd før lånetransaksjoner på stats- og trygdebudsjettet korrigert for oljevirksomhet m.v., dvs korrigert for oljeskatter, overføringer fra Norges Bank og statlig petroleumsvirksomhet (Oljekorrigert overskudd).
- Overskudd før lånetransaksjoner på stats- og trygdebudsjettet korrigert for oljevirksomhet og konjunkturmessige forhold m.v. dvs. korrigert for oljeskatter, overføringer fra Norges Bank, statlig petroleumsvirksomhet, konjunkturmessige forhold og statens netto renteutgifter til Norges Bank og til utlandet (Olje- og aktivitetskorrigert overskudd).
- Stats- og trygdeforvaltningens kjøp av varer og tjenester
- Veksten i publikums likviditet etter tilførselskilder

For å gjøre indikatorene mindre avhengige av prisutviklingen og lettere å sammenligne over tid, beregnes de vanligvis som andeler av BNP (eks. olje og sjøfart).

Det er nødvendig å se de ulike indikatorer i sammenheng. Sammensetningen av og nivået på statsforvaltningens utgifter vil være av betydning for hvor ekspansivt et gitt budsjettunderskudd er. Underskuddets virkning på innenlandsk kredittilførsel vil også måtte vurderes i en gjennomgang av hvordan finanspolitikken virker på resten av økonomien.

Overskudd før lånetransaksjoner.

Nivået på overskuddet på stats- og trygdebudsjettet vil være et mål på den direkte "netto" etterspørselseffekten av budsjettet. Endringen

FINANS- OG KREDITTPOLITISKE INDIKATORER 1986-1988

	1987	1988	1989
Overskudd før lånetransaksjoner korrigert for oljevirksomhet mv. som andel av BNP utenom oljevirksomhet og utenriks sjøfart	0,1	-0,5	-4,7
Endring fra foregående år (pst.poeng)	1,3	-0,6	-4,2
Overskudd før lånetransaksjoner korrigert for oljevirksomhet og konjunkturmessige forhold mv. som andel av konjukturkorrigert BNP utenom oljevirksomhet og utenriks sjøfart	-3,3	-2,7	-5,1
Endring fra foregående år (pst.poeng)	1,3	0,6	-2,4
Stats- og trygdeforvaltningens kjøp av varer og tjenester som andel av BNP utenom oljevirksomhet og utenriks sjøfart	12,7	12,5	13,3
Prosentvis vekst i publikums likviditet i november regnet fra november året før	15,5	5,1	9,2
Innenlandske kilder[1]	26,7	10,0	2,6
Publikums salg av valuta til bankene[1]	-11,2	-4,9	6,6

[1] Innenlandsk tilførsel er regnet eksklusive statens lån/tilskudd til petroleumsvirksomhet og bankenes utlån med valutalisens mv. Disse postene er tatt med under publikums salg av valuta til bankene.

OVERSKUDD I PROSENT AV BNP FOR FASTLANDS-NORGE

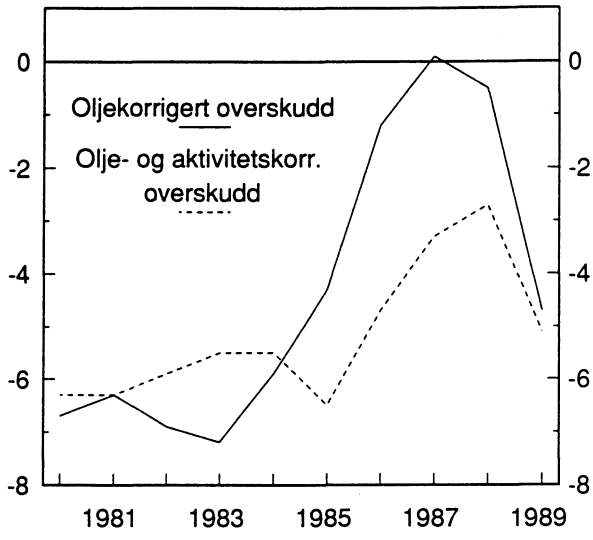

i dette overskuddet fra fjorårets budsjett gir dermed en indikasjon på om budsjettet er blitt mer eller mindre ekspansivt. Begrunnelsen for å korrigere for oljeskatter, statlig petroleumsvirksomhet og overføringer til Norges Bank, er at disse postene antas å ha liten betydning for utviklingen i innenlandsk etterspørsel.

Nå vil ikke det oljekorrigerte underskuddet fullt ut være et resultat av politiske vedtak, men i stor grad være påvirket av konjunkturmessige forhold. For å få en indikator som bedre gir uttrykk for hvor ekspansiv finanspolitikken er, beregner Finansdepartementet derfor et olje- og aktivitetskorrigert underskudd. Denne indikatoren er i tillegg korrigert for statens nettorenteutgifter til Norges Bank og til utlandet. Indikatoren er målt som andel av et anslått konjunkturkorrigert BNP for fastlands-Norge.

Det oljekorrigerte overskuddet på stats- og trygdebudsjettet sank fra om lag -2,7 mrd. i 1988 til -26,1 mrd. i 1989. Målt som andel av fastlands-Norges BNP sank overskuddet med 4,2 prosentpoeng. Korrigert også for aktivitetsnivå og renter sank overskuddet som andel av konjunkturkorrigert BNP for fastlands-Norge med 2,4 prosentpoeng. Målt på denne måten er etterspørselsimpulsen fra 1989-budsjettet større enn tilstrammingene i 1987 og 1988. En slik sammenligning er likevel ikke uproblematisk, siden valg av korrigeringsmetode vil være av vesentlig betydning for utviklingen i indikatoren.

Den oljekorrigerte budsjettbalansen for stats- og trygdeforvaltningen ble forverret med nesten 18 mrd. fra vedtatt budjett til nysaldert budsjett. Om lag halvparten av denne forverringen skyldes endrede anslag på skatte- og avgiftsinntektene (eks.olje), mens 1/3 kan tilskrives vedtak gjort gjennom året. (Den siste 1/6 skyldes endrede anslag på utgifter og inntekter utenom skatter og avgifter). Dette illustrerer et av problemene med å tolke slike budsjettindikatorer. For det første kan finanspolitikken bli endret gjennom året ved at det fattes vedtak om tilleggsbevilgninger. Men finanspolitikken, målt ved budsjettindikatorene, kan også bli mer ekspansiv ved at skatte- og avgiftsinngangen utvikler seg annerledes enn hva som ble lagt til grunn i budsjettet. I det olje- og aktivitetskorrigerte underskuddet er provenyvirkningene av konjunkturutslagene beregnet for en rekke skatter og avgifter. Men det vil ikke være noen entydig sammenheng mellom det realøkonomiske forløpet slik det fremkommer i nasjonalregnskapet og anslag i Nasjonalbudsjettene, og skatte- og avgiftsinntektene til stats- og trydeforvaltningen. Det er derfor usikkert i hvor stor grad den aktivitetskorrigerte indikatoren klarer å fange opp slike konjunktursvingninger som vi har hatt i norsk økonomi i de siste årene. De konjunkturelle utslagene i skatte- og avgiftsinntektene kan derfor være undervurdert for 1989.

Også de konjunkturelle utslagene på utgiftene kan være undervurdert for 1989. Ved beregningen av den olje- og aktivitetskorrigerte indikatoren blir det korrigert for konjunkturutslag i utgiftene til dagpenger men ikke for bevilgninger til arbeidsmarkedstiltak. Økt bruk av slike tiltak vil dermed slå ut i redusert aktivitetskorrigert overskudd. Selv om utgiftene til arbeidsmarkedstiltak ikke automatisk følger konjunkturene, men krever faktiske vedtak, må de konjunkturelle forhold sies å være av avgjørende betydnig for at det fattes slike tiltak. Utbetalinger til "Arbeid for trygd" som er en del av arbeidsmarkedstiltakene, vil dessuten i stor grad erstatte utbetalinger av dagpenger.

Også for en rekke andre stønadsarter vil det være en nær sammenheng mellom konjunkturutviklingen og stønadsutgiftene. Den sterke veksten i disse stønadene i 1989, vil i stor grad ha sammenheng med den økte arbeidsledigheten. Det er ikke korrigert for konjunkturutslagene i disse utgiftene i det olje- og aktivitetskorrigerte budsjettunderskuddet.

Kjøp av varer og tjenester.

Endringer i stats- og trygdeforvaltningens kjøp av varer og tjenester som andel av BNP for fastlands-Norge vil også kunne gi indikasjoner på endringer i finanspolitikken. Denne indikatoren økte med om

lag 0,8 prosentpoeng fra 1988 til 1989, etter å ha vært svakt avtagende fra 1986 til 1988.

Veksten i publikums likviditet.

Veksten i publikums likviditet er mye brukt som indikator på hvordan den økonomiske politikken virker inn på økonomiens nominelle forløp. Det bør imidlertid understrekes at sammenhengen mellom likviditetsvekst og vekst i nominelt bruttonasjonalprodukt på kort sikt er usikker. Likviditetstilførselen til publikum (private og kommuner m.v.) kan dekomponeres etter kilder. En grov oppdeling får en ved å skille mellom innenlandsk likviditetstilførsel og publikums nettosalg av valuta til private banker. Innenlandsk likviditetstilførsel består dels av poster som myndighetene har direkte kontroll over, og dels av poster som kan påvirkes gjennom finans- og kredittpolitikken. Publikums valutasalg til bankene vil dessuten avhenge av konjunktursituasjonen og av myndighetenes reguleringer av kapitalbevegelser.

Veksten i publikums likviditet regnet fra november 1988 til november 1989 ble på 9,2 prosent, mens veksten i nominelt BNP var på 7,8 prosent. Bidraget fra innenlandske kilder har sunket fra 10 prosent fra november 1987 til november 1988 til om lag 2,6 prosent fra november 1988 til november 1989. Den vesentligste tilførselen kom fra statlige sektorer gjennom underskudd før lånetransaksjoner og gjennom statlige lånetransaksjoner og statsbankene.

Sammenfatning

Sett under ett gir de finans- og kredittpolitiske indikatorene inntrykk av en klar omlegging av den økonomiske politikken i ekspansiv retning i 1989.

Kreditt- og valutapolitikken

Gjennom annen halvdel av 1980 tallet er kreditt- og valuta-politikken lagt kraftig om. De siste gjenstående direkte reguleringene av finansinstitusjonene ble avviklet i 1989 og omfanget av valutareguleringene blir stadig redusert. Både finansinstitusjonene og norsk penge- og kredittpolitikk har i tråd med dette gradvis omstilt seg fra å være reguleringsorienterte til å bli markedsorienterte. For utformingen av penge- og kredittpolitikken har hensynet til balanse i valutamarkedet i praksis vært overordnet andre ønsker siden 1986.

Når penge- og kredittpolitikken baseres på markedsorienterte virkemidler, er det ikke mulig å forfølge detaljerte målsettinger om fordelingen av kredittilførselen. Fra og med 1988 har en i tråd med dette erstattet den detaljerte kredittoppstillingen i Najonalbudsjettet (kredittbudsjettet) med et intervall for veksten gjennom året i samlet kreditt fra innenlandske kilder til private og kommuner. For 1989 ble dette intervallet satt til 5-9 prosent. Dette tilsvarer en kredittilførsel på mellom 45 og 80 milliarder kroner. Til sammenligning lå planlagt tilførsel i 1988 i intervallet 50 til 70 milliarder kroner. Den realiserte tilførselen ble omlag 66 milliarder kroner.

Underskuddet på driftsregnskapet overfor utlandet ble i Nasjonalbudsjettet for 1989 anslått til om lag 14 milliarder kroner. Som for de to foregående årene la en opp til at underskuddet i hovedsak skulle finansieres ved næringslivets låneopptak i utlandet. Dette var noe av bakgrunnen for fortsatt liberalisering av valutareguleringene. Siden foreløpige beregninger viser et overskudd på driftsregnskapet overfor utlandet på 1,8 milliarder kroner, ble denne problemstillingen mindre aktuell i 1989 enn i de foregående årene.

Emisjonsreguleringen av kommunale og fylkeskommunale låneopptak i obligasjonsmarkedet ble opphevet i første kvartal 1989. I annet kvartal fikk banker og finansieringsselskaper anledning til å legge ut obligasjonslån med løpetid inntil 36 måneder. Med dette er de direkte reguleringene av finansinstitusjonene i praksis avviklet.

Parallelt med avviklingen av de direkte reguleringene av kredittmarkedet er rentepolitikken blitt det mest sentrale elementet i penge- og kredittpolitikken. Reguleringen av banke-

Gjennomsnittlige rente- og provisjonssatser for forretnings- og sparebanker og en indikator for pengemarkedsrenten.

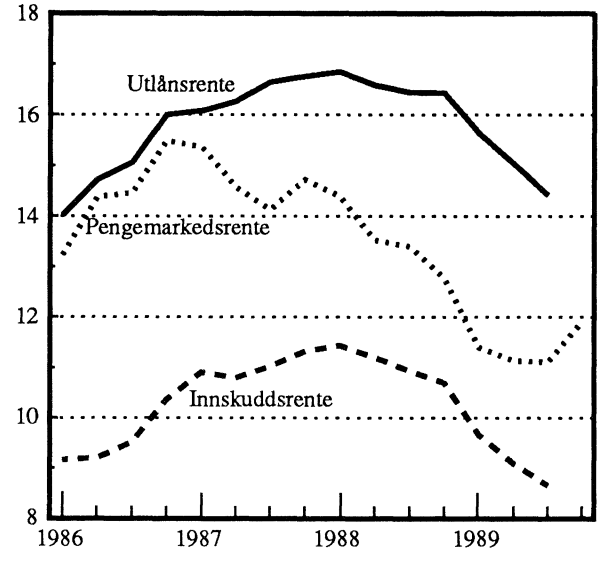

KILDE: NORGES BANK OG EGNE BEREGNINGER

nes låneadgang i Norges Bank og Norges Banks markedsoperasjoner er de viktigste virkemidlene i rentepolitikken. Renten på bankenes dagslån i Norges Bank ble senket fire ganger gjennom første halvår 1989. Ved utgangen av juni var dagslånsrenten kommet ned i 10,0 prosent, to prosentpoeng under nivået ved begynnelsen av året. Reduksjonen i Norges Banks D-lånsrente må sees på bakgrunn av de relativt rolige forholdene i valutamarkedet gjennom første halvår.

De to første reduksjonene i dagslånsrenten ble fulgt opp av aktørene i pengemarkedet, mens dette ikke var tilfellet for de to neste. Pengemarkedsrenten lå derfor ved utgangen av første halvår bare ett prosentpoeng under nivået på 12 prosent ved utgangen av 1988. Som følge av en økning i rentenivået hos våre handelspartnere på omlag ett prosentpoeng ble rentedifferensen overfor utlandet likevel redusert med omlag to prosentpoeng gjennom første halvår 1989.

Rentene i penge- og kapitalmarkedene falt betydelig gjennom 1987 og 1988. Likevel er det først i 1989 at reduksjonen i det generelle rentenivået for alvor har slått ut i bankrentene. Etter en reduksjon på 0.34 prosentpoeng gjennom 1988, falt den gjennomsnitlige rentesatsen på bankenes utlån fra 16.4 prosent til 15,1 prosent fra 31/12 88 til 30/6 89. Den gjennomsnittlige rentesatsen på innskudd fra publikum falt fra 10,7 prosent til 9,1 prosent gjennom første halvår 1989, etter en reduksjon på 0,6 prosentpoeng gjennom 1988. Bevegelsene i utlåns- og innskuddsrentene resulterte i at økningen i bankenes rentemargin overfor publikum gjennom annet halvår 1988 fortsatte i første halvår 1989. Fallet i pengemarkedsrenten bidro ytterligere til at bankenes samlede rentemargin (rentenetto) lå høyere i første halvår 1989 enn i annet halvår 1988.

Norges Banks dagslånsrente ble holdt uendret gjennom tredje kvartal, til tross for at pengemarkedsrenten ikke hadde fulgt etter ved rentereduksjonen i mai. I midten av 4. kvartal ble imidlertid D-lånsrenten justert opp fra 10 til 11 prosent. Denne gangen reagerte aktørene i pengemarkedet på Norges Banks rentejustering, og renten økte med om lag to prosentpoeng gjennom årets to siste måneder. Ved utgangen av annet halvår lå renten omlag 1,5 prosentpoeng over nivået ved utgangen av første halvår. Siden rentenivået hos handelspartnerne fortsatte å øke gjennom annet halvår, økte renteforskjellen til utlandet bare med 0,3 prosentpoeng gjennom annet halvår.

Nedgangen i bankrentene fortsatte derimot i 3. kvartal. Den gjennomsnittlige renten på bankenes utlån var ved utgangen av 3. kvartal kommet ned i 14,4 prosent, mens innskuddsrenten lå på 8,7 prosent. Bevegelsene resulterte i en reduksjon i rentemarginen. Siden pengemarkedsrenten tilnærmet lå fast fra 2. til 3. kvartal, og økte mot slutten av året, var bankenes rentenetto trolig lavere ved utgangen av 4. kvartal enn ved utgangen av 2. kvartal.

Veksten i Oslo Børs totalindeks gjennom fjerde kvartal 1988 fortsatte gjennom første halvår 1989. Utviklingen gjennom annen halvår var ujevn, men totalindeksens nivå ved utgangen av året lå likevel seks prosent over nivået ved utangen av første halvår, og om lag 60 prosent over nivået ved utgangen av 1988.

NORSK OG UTENLANDSK RENTENIVÅ

Muligheten for kapitalbevegelser mellom Norge og utlandet innebærer at både det nominelle rentenivået i utlandet og markedsaktørenes forventninger om kursutviklingen på norske kroner har betydning for rentenivået i Norge. Et høyt nominelt rentenivå i utlandet sammenlignet med nivået i Norge, eller forventninger om en depresiering av norske kroner, trekker isolert sett i retning av at markedsaktørene vil låne i Norge, selge kroner mot valuta og plassere i utlandet. Så lenge Norges Bank tilfører likviditet til det norske pengemarkedet, behøver ikke renten i Norge å stige, men en slik politikk vil enten føre til en depresiering av den norske krona eller til tapping av valutareservene. Dersom Norges Bank ikke tilfører markedet likviditet, vil rentenivået i Norge øke. For et gitt avvik mellom forventet avkastning på norske kroner og valutaplasseringer vil presset på valutabeholdningen bli sterkere dess mer likeartet norske og utenlandske finansobjekter er. Dersom norske og utenlandske finansobjekter er svært likeverdige sett fra investors synspunkt, vil den rentepolitiske handlefriheten i Norge være liten.

Den første figuren viser utviklingen i den nominelle renten på tre måneders plasseringer i eurokronemarkedet og i et veid gjennomsnitt av nominelle tremånedersrenter hos Norges viktigste handelspartnere, regnet som årlig gjennomsnitt. Gjennom årene 1982 til 1985 lå det nominelle rentenivået i det norske pengemarkedet 3 til 4 prosentpoeng over rentenivået hos handelspartnerne. Da oljeprisene begynte å falle høsten 1985, økte renteforskjellen kraftig. Målt som årlig gjennomsnitt økte renteforskjellen fra om lag 2.8 prosentpoeng i 1985 til omlag 6.4 prosentpoeng i 1986 og 7.1 prosentpoeng i 1988. I 1989 falt renteforskjellen til 5.7 prosentpoeng, og i 1989 lå den om lag ett prosentpoeng under nivået fra 1985, dvs. i underkant av 2 prosentpoeng. Det er nærliggende å tolke utviklingen i renteforskjellen i årene etter 1985 som et resultat først og fremst av endringer i markedsaktørenes oppfatninger av den fremtidige kursutviklingen på norske kroner.

Den andre figuren viser faktisk realrente ved tre-måneders plasseringer i eurokronemarkedet og ved tre-måneders plasseringer hos Norges viktigste handelspartnere. Figuren viser at realrenten i Norge dels har ligget høyere og dels lavere enn realrenten hos våre handelspartnere. Gjennom 1987 og 1988 økte realrenten i Norge sterkt i forhold til realrenten i utlandet. En viktig grunn til dette var den sterke avdempningen i prisveksten i Norge. Samtidig ga tiltakende prisstigning en reduksjon i realrenten hos våre handelspartnere. Det markerte fallet i pengemarkedsrenten i Norge fra 3. kvartal 1988 til 1. kvartal 1989 og en like markert økning i pengemarkedsrenten hos handelspartnerne fra 1988 til 1989 bidro til at realrenteforskjellen mellom Norge og utlandet i 1989 vendte tilbake til et historisk sett mer normalt nivå.

Nominelle renter på tre-måneders plasseringer i eurokronemarkedet og hos Norges handelspartnere. Årlig gjennomsnitt.

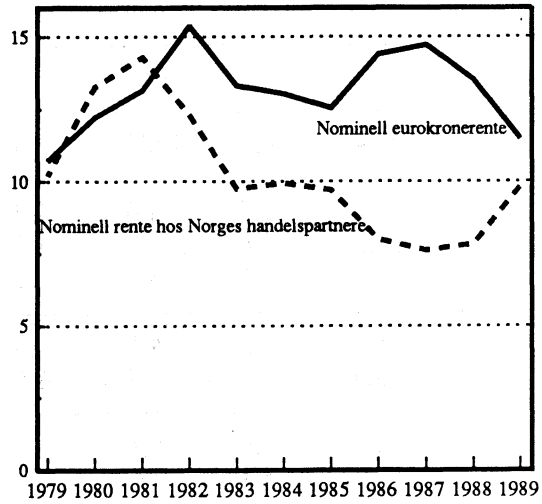

KILDE: NORGES BANK OG EGNE BEREGNINGER.

Faktisk realrente på tre-måneders plasseringer i eurokronemarkedet og hos Norges handelspartnere.

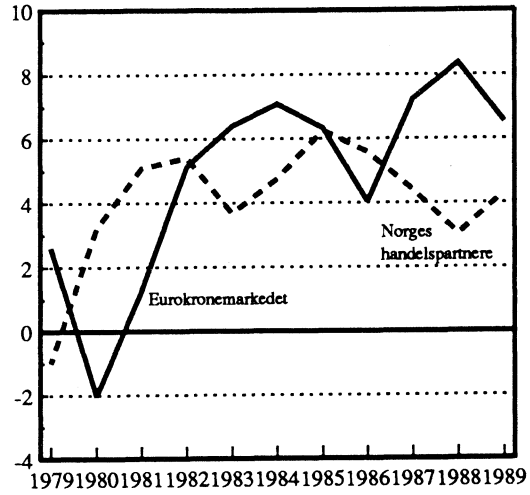

Årlig gj.snitt av månedsobservasjoner t.o.m. 1988, gj.snitt av de første syv månedene i 1989.

KILDE: NORGES BANK OG EGNE BEREGNINGER.

OFFENTLIG FORVALTNING

Offentlig konsum blir i Nasjonalregnskapet definert som bruttoproduksjon minus offentlige gebyrer, der bruttoproduksjonen er summen av lønnskostnader, vareinnsats og kapitalslit. Samlet offentlig konsum økte med 2,1 prosent fra 1988 til 1989 etter å ha vært om lag uendret fra 1987 til 1988. Økt vareinnsats i statlig forvaltningsvirksomhet var den viktigste årsaken til konsumveksten. Sterk gebyrvekst i kommuneforvaltningen bidro derimot til å redusere veksten i offentlig konsum. Offentlig forvaltnings bruttoproduksjon steg med 2,6 prosent siste år. Den sterke gebyrveksten sammen med en relativt svak vekst i produksjonen betyr at en stadig større andel av produksjonen finansieres direkte av brukerene av de offentlige tjenestene. Sysselsettingen i offentlig sektor økte med 1,6 prosent målt i utførte timeverk. Korrigert for arbeidmarkedstiltakene "Arbeid for trygd" var veksten 0,7 prosent fra 1988 til 1989.

De samlede offentlige bruttoinvesteringene var om lag uendret fra 1988 til 1989. Mens det har vært sterk vekst i de statlige bruttoinvesteringene har de kommunale investeringene falt gjennom hele 1989. De offentlige bruttoinvesteringene ligger likevel på et høyt nivå, og utgjorde i 1989 om lag 20 prosent av fastlands-Norges samlede investeringer.

Statsforvaltningen

Konsumet i statsforvaltningen økte med 4,5 prosent i 1989. Fordelt på sivilt og militært konsum var konsumveksten henholdsvis 3,0 og 6,9 prosent. Den sterke veksten i det militære konsumet skyldes levering av materiell til forsvaret. Økt vareinnsats, bl.a. som følge av opptrapping av statlig aktivitet for å redusere arbeidsledigheten, var en viktig årsak til veksten i det statlige sivile konsumet. Bruttoproduksjonen i sektoren steg med 4 prosent fra 1988 til 1989, mens sysselsettingen økte med 1,1 prosent målt i utførte timeverk.

De statlige bruttorealinvesteringene økte med hele 19 prosent fra 1988 til 1989. Denne sterke investeringsveksten skyldes ekstraordinære statlige byggeprosjekter som var en del av myndighetenes arbeidsmarkedstiltak i 1989.

Kommuneforvaltningen

For andre år på rad var konsumveksten i kommuneforvaltningen lav målt i faste priser. Det kommunale konsumet økte med 0,6 prosent fra 1988 til 1989. Når produksjonen i kommunesektoren likevel økte med 1,8 prosent, skyldes dette en sterk vekst i de kommunale gebyrene.

STATSFORVALTNINGEN. PRODUKSJON, KONSUM OG FAKTORETTERSPØRSEL
Prosentvis endring fra (samme periode) året før

	Mrd. kr.	Volum			Pris		
	1989	1988	1989	89.4	1988	1989	89.4
Bruttoproduksjon	55,5	1,2	4,0	10,6	5,6	4,0	4,2
Statlig konsum	50,7	-0,2	4,5	10,2	5,6	4,0	4,2
Gebyrer	4,8	17,8	-1,0	14,1	5,6	4,0	4,2
Vareinnsats	26,1	1,7	6,2	15,7	5,5	4,1	3,8
Bruttoprodukt	29,4	0,8	2,1	5,3	5,7	3,8	4,6
Sysselsetting 1)	..	-0,4	1,1	..	6,8	4,4	..
Bruttoinvestering	9,8	12,5	19,0	..	5,4	3,0	..

1) Utførte timeverk og lønnskostander pr. utført timeverk

KOMMUNEFORVALTNINGEN. PRODUKSJON, KONSUM OG FAKTORETTERSPØRSEL
Prosentvis endring fra (samme periode) året før

	Mrd. kr.	Volum			Pris		
	1989	1988	1989	89.4	1988	1989	89.4
Bruttoproduksjon	91,6	2,5	1,8	2,2	5,4	4,4	5,2
Kommunalt konsum	79,8	0,3	0,6	2,4	5,4	4,4	5,2
Gebyrer	11,8	21,8	10,3	1,2	5,1	4,4	5,2
Vareinnsats	22,7	1,1	0,6	0,9	6,0	4,1	4,1
Bruttoprodukt	68,9	3,0	2,2	2,7	5,2	4,4	5,6
Sysselsetting 1)	..	2,4	1,9	..	5,6	4,6	..
Bruttoinvestering	12,9	-0,2	-11,0	..	5,4	2,9	..

1) Utførte timeverk og lønnskostander pr. utført timeverk

Sysselsettingen i kommuneforvaltningen økte med 1,9 prosent målt i utførte timeverk i 1989. Korrigert for sysselsettingen gjennom arbeidsmarkedstiltakene "Arbeid for trygd" blir veksten om lag 0,5 prosent. Gjennomsnittlig 5 300 personer var sysselsatt under denne ordningen i kommunesektoren i 1989. Utenom tiltakene var veksten i sysselsettingen sterkest i helse og sosialsektoren.

Det har vært en sterk reduksjon i de kommunale bruttoinvesteringene de siste fem kvartalene. Fra 1988 til 1989 sank bruttoinvesteringene med 11 prosent målt i faste priser. Men det var store forskjeller mellom de ulike forvaltningsområdene. Fortsatt ligger de kommunale bruttoinvesteringer på et høyt nivå, ca. 12,9 mrd. i 1989. Kommunesektorens andel av fastlands-Norges samlede investeringer var i 1989 på 11,6 prosent. Denne andelen har økt i siste halvdel av 80-årene.

GEBYRVEKST OG KONSUMUTVIKLING

Hva er gebyrer?

Det offentlige leverer varer og tjenester til private, som de helt eller delvis krever særskilt betaling for. Denne betalingen kalles i nasjonalregnskapet for gebyrer eller egenbetalinger. Eksempler på gebyrer er foreldrebetaling i daghjem, egenandel ved legebesøk, renovasjon- og vannavgift, parkeringsavgifter m.v. Bare betalinger for varer og tjenester fra offentlig forvaltningsvirksomhet regnes som gebyrer. Betalinger for tjenester som er levert fra offentlig forretningsvirksomhet, f.eks. betalinger for transporttjenester, abonnementsavgift på eletrisitet mv. regnes ikke som gebyrer.

Om lag 60 prosent av alle gebyrene betales av husholdninger og regnes i nasjonalregnskapet som privat konsum, resten betales av næringsvirksomhet og regnes som vareinnsats i produksjonen.

Gebyrøkning: Omfordeling fra offentlig til privat konsum

I nasjonalregnskapet beregnes produksjonen i offentlig forvaltningsvirksomhet som samlede kostnader til kjøp av varer og tjenester, inklusive kapitalslit og bruken av arbeidskraft. Offentlig konsum framkommer som differansen mellom beregnet produksjonsverdi og tjenestene som er ytt private mot betaling. Det betyr at beregningene av offentlig konsum vil bli påvirket av endret politikk med hensyn til om og hvor mye private skal betale for de tjenestene de mottar fra offentlig forvaltning. Hvis produksjonen i forvaltningen holdes konstant fra ett år til et annet, f.eks. ved uforandret antall barnehageplasser, men brukerne må betale større egenandeler, vil offentlig konsum reduseres. Dersom husholdningene betaler gebyrøkningen, vil dette føre til at privat konsum øker like mye som offentlig konsum reduseres.

Økningen i de offentlige gebyrene kan dels skyldes at flere tjenester har blitt gebyrlagt og dels at eksisterende gebyrsatser har økt, dvs. man har fått flere barnehageplasser samtidig som foreldrebetalingen for en barnehageplass har økt. I nasjonalregnskapet blir gebyrene deflatert med samme prisindeks som produksjonen i offentlig forvaltning. Denne prisindeksen er satt sammen av forskjellige komponenter der utviklingen i lønnskostnadene veier tungt. Fra 1988 til 1989 viser deflatoren en vekst på i overkant av 4 prosent. Det nåværende beregningsopplegget i nasjonalregnskapet tolker derfor hele forskjellen mellom veksten i gebyrer og kostnadsveksten i det offentlige som en volumvekst. Denne volumveksten kommer til fradrag i offentlig konsum og legges til privat konsum. Et alternativt deflateringsopplegg ville være å bruke endringen i gebyrsatser som deflator.

Gebyrøkninger holdt veksten i kommunalt konsum nede fra 1988 til 1989

Kommunalt konsum i faste priser økte med 0,6 prosent fra 1988 til 1989, mens aktivitetsnivået i kommunene (produksjon i kommunal forvaltningsvirksomhet) økte med 1,8 prosent. Beregninger gjort i SSB viser at hvis gebyrene hadde blitt holdt uendret fra 1988 til 1989 i faste priser, ville kommunene hatt en reell vekst i sitt konsum på 2 prosent.

Selv om gebyrene utgjør under 4 prosent av privat konsum, motvirket gebyrveksten nedgangen i privat konsum fra 1988 til 1989. Ifølge de foreløpige beregningene falt privat konsum i faste priser med 1,7 prosent. Hvis gebyrene hadde vært uendret i faste priser fra 1988, ville konsumet falt med 2 prosent.

Sterk vekst i gebyrene de siste årene

Det har vært en sterk vekst i gebyrene de siste årene, særlig i kommunene. Fra 1987 til 1988 økte de kommunale gebyrene med 28 prosent. Veksten ble sterkt påvirket av en endring i reglene for egenbetaling for opphold på kommunale sykehjem. Fram til 1988 skjedde egenbetalingene for opphold på kommunale sykehjem ved en overføring fra folketrygden til kommunene etter at pasientens pensjon var blitt avkortet. Etter 1.1.1988 utbetales pasienten pensjonen uavkortet, og pasientene betaler egenandelen direkte til kommunene.

Fra 1988 til 1989 har kommunene økt sine inntekter fra gebyrer med 15 prosent, mens statens inntekter fra gebyrer har økt vesentlig mindre, anslagsvis vel 3 prosent. Egenandeler på helsetjenester mv. har økt mest.

GEBYRVEKST FORDELT PÅ SEKTOR

	Millioner kroner		Prosentvis endring fra året før	
	1988	1989	1988	1989
Kommuneforvaltningen	10280	11820	28,0	15,0
Skoleverket	390	460	13,2	16,2
Helsevern	2960	3630	73,5	22,9
Sosiale tjenester	1950	2160	25,5	10,7
Andre etater	4980	5570	13,8	11,9
Statsforvaltningen	4660	4810	24,4	3,2

Kommunenes økonomi

Den kommunale forvaltning utgjør en betydelig sektor i norsk økonomi. Sektorens årlige andel av bruttonasjonalproduktet utenom utenriks sjøfart og oljevirksomhet har i åttiårene vært om lag 12 prosent. Målt ved antall utførte timeverk utgjorde kommunesektoren i overkant av 2/3 av offentlig forvaltning i 1988, og sysselsatte om lag 60 000 flere personer enn industrinæringene. Summen av de enkelte kommunenes og fylkeskommunenes disposisjoner vil derfor i betydelig grad kunne påvirke utviklingen i norsk økonomi.

Gjennom åttiårene har den kommunale forvaltning hatt en årlig reell vekst i utgifter i alt som har variert mellom 3 og 6 prosent. Kommunesektoren har i åttiårene hatt et underskudd før lånetransaksjoner. Størrelsen på underskuddet har variert, men har vært særlig stort de tre siste årene; målt i løpende milliarder kroner har underskuddene i 1987, 1988 og 1989 vært henholdsvis 6,8, 9,5 og 6,4.

I 1989 økte både inntekter og utgifter i kommunesektoren betydelig. Løpende inntekter i alt økte med 8,9 prosent fra 1988 til 1989. Det skyldtes i hovedsak økte overføringer fra staten på 6 1/2 milliarder kroner. Av disse utgjorde om lag 3 1/2 milliarder kroner ekstrabevilgninger gjennom året. I forbindelse med St.prp. nr. 65 (1988-89) om tiltak mot ledigheten ble det bevilget om lag 2 milliarder kroner ekstra til kommunene, mens 1 1/2 milliard kroner knyttet seg til bevilgninger i forbindelse med asylsøkere, ekstra plasser i den videregående skole, lønnsoppgjøret for kommuneansatte og UFA-oppgjøret for lærerne. Rammetilskuddet økte med 9,2 prosent fra året før.

For å begrense sektorens inntektsvekst utover prisstigningen fant regjeringen det nødvendig å øke kommunetilskuddet til Folketrygden. Økningen i overføringene fra staten til kommuneforvaltningen bør derfor sees i sammenheng med kommunenes overføringer til staten, som økte med 34 prosent fra 1988 til 1989. Om lag 1,3 milliarder kroner av denne økningen er en følge av at satsen for kommunenes tilskudd til folketrygden økte fra 1,0 prosent av pensjonsgivende inntekt til 1,25 prosent, mens den tilsvarende økningen for fylkeskommunene var fra 0,1 prosent til 0,3 prosent. Ulik endring i avgiftssatsen var nødvendig for å oppnå en ønsket fordeling av inntektsveksten på kommuner og fylke-

INNTEKTER OG UTGIFTER I KOMMUNEFORVALTNINGEN
Millioner kroner

	Regnskap 1988	Anslag 1989	Endring prosent
A. Løpende inntekter i alt	114816	125058	8,9
Renter	2623	2429	-7,4
Skatter i alt	58153	60598	4,2
Overføringer fra staten	43928	50405	14,7
Gebyrer	10112	11626	15,0
B. Løpende utgifter i alt	109734	118156	7,7
Driftsutgifter	81746	86736	6,1
Lønnskostnader	60158	64121	6,6
Vareinnsats inkl. rep.	21588	22615	4,8
Renteutgifter	6228	7156	14,9
Overføringer til private	15920	16809	5,6
Subsidier	4073	4004	-1,7
Stønader	11847	12805	8,1
Overføringer til staten	4781	6395	33,8
Kommunale foretak netto tilskudd	1059	1060	0,1
C. Sparing (A-B)	5082	6902	
D. Bruttoinvestering	14680	13453	-8,4
Salg av eiendom	122	119	
E. Utgifter i alt	124292	131490	5,8
F. Underskudd før lånetransaksjoner	9476	6432	

skommuner. Nettoøkningen i statens overføringer til kommunene ble dermed 12,4 prosent.

Foruten skatter og avgifter bidrar privat sektor til finansieringen av kommunale utgifter ved å betale gebyrer for en rekke kommunale tjenester. Fra 1988 til 1989 økte verdien av de kommunale gebyrene med 15 prosent, slik at privat sektor direkte bidro med en større andel av finansieringen enn tidligere. Denne andelen anslås for 1989 å utgjøre 9,3 prosent av kommunenes løpende inntektene mot 8,8 prosent året før og 7,7 prosent i 1987.

Driftsutgiftene i kommunesektoren økte med 6,1 prosent fra 1988 til 1989. Sysselsettingen anslås å ha økt med 1,9 prosent på årsbasis, men om lag 1,4 prosentpoeng av denne veksten kan tilskrives tiltaksprogrammet "Arbeid for trygd" som ved utgangen av året omfattet 9500 personer. En nedgang i verdien av bruttoinvesteringene på 8,4 prosent har medført at kommuneforvaltningens samlede etterspørsel i verdi økte med 3,9 prosent, altså om lag uendret etterspørsel etter varer og tjenester ettersom prisveksten er anslått til 4,4 prosent. Fra et rekordhøyt nivå på investeringene i 1987 og 1988 har investeringsvolumet i 1989 ligget i overkant av gjennomsnittet for de årlige investeringene i åttiårene målt i faste priser. Imidlertid er bruttoinvesteringenes andel av løpende inntekter falt fra 12,8 prosent i 1988 til 10,7 prosent i 1989. Gjennomsnittet over åttiårene har vært om lag 12,0 prosent. I 1989 finansierte kommunesektoren en større del av investeringene ved egen sparing enn i 1988, og hadde et finansieringsbehov på om lag 6 1/2 milliarder kroner om avdrag på lån holdes utenfor.

De siste års gjeldsoppbygning har også medført økte renteutbetalinger. Målt som andel av løpende inntekter har renteutgiftene steget med 0,8 prosentpoeng til 5,7 prosent over toårsperioden 1987 til 1989. Imidlertid er anslagene for både renteinntekter og -utgifter beheftet med stor usikkerhet.

Overføringer til private har økt med 5,6 prosent fra 1988 til 1989. Målt som andel av løpende inntekter har denne utgiftsposten steget gjennom åttitallet fra 11,0 prosent i 1980 til 13,4 prosent i 1989. Stønader til private utgjør 3/4 av overføringene til private, og utviklingen her reflekterer den relativt kraftige veksten kommunesektoren har hatt i sosialhjelpsutgiftene.

Kommunale velferdoppgaver i åttiårene

Kommuneforvaltningens oppgaver kan deles i tre grupper; tjenesteproduksjon, forvaltningsoppgaver og tilrettelegging og utviklingsoppgaver. I de senere årene har tjenesteproduksjonen til befolkningen stått sentralt, og da særlig tjenester innen helse-, sosial- og undervisningssektoren. Flere forhold har påvirket fordelingen mellom de ulike sektorene, deriblant den demografiske utviklingen. Målt i faste 1987-kroner har kommunesektorens utgifter i alt per innbygger økt fra 20700 i 1980 til 28500 i 1989.

Fra 1980 til 1989 økte folkemengden med om lag 140000 personer. Gjennom tiåret har det dessuten skjedd endringer i befolkningens alderssammensetning av betydning for de kommunale tjenester. Dagens aldersfordeling er et resultat av fødselsmønsteret, dødelighet og inn- og utflytting de siste 100 år.

Antall barn i førskolealder sank fra 1980 til 1985, for deretter å stige langsomt til 1988. Denne økningen vil trolig fortsette i noen år, og den vil forsterkes om fødselstallet fortsetter å øke. De som var mellom 0 og 6 år i 1980, var selv født mellom 1974 og 1980. Etter 1980 ble kullene fra midt på 1970-tallet byttet ut med de små kullene fra like etter 1980, og gruppen under ett ble mindre. Det var en også i denne aldersgruppen en viss nettoinnvandring (vel 1000 per år), noe som gjorde at nedgangen var noe mindre enn den ellers ville ha vært. Oppgangen i aldersgruppen 0-6 år var på 12000

BARNEHAGESEKTOREN
Antall personer.

	1980	1985	1988
Barn 0-6 år i alt	374821	357621	369526
Barn i barnehager	78181	98454	118852
Ansatte i barnehager	16866	23593	30604

GRUNNSKOLEN.
Antall personer.

	1980	1985	1987	1988	1989
Barn 7-15 år i alt	589646	531561	506061	493733	483000*
Elever	591323	534000	505942	492769	482964
Timeverk av undervisnings-personell per elev	113,8	130,7	146,0	..	..

* anslag

VIDEREGÅENDE SKOLER
Antall personer.

	1980	1985	1987	1988	1989
Personer 16-19 år	250814	269359	268406	265602	259000*
Elever 16-19 år	147519	181923	174785	..	..
Timeverk av undervisnings-personell per elev	183,6	184,6	200,0	..	..

* anslag

mellom 1985 og 1988, og gruppen vil vokse med ytterligere minst 15000 de neste par årene.

Gjennom åttitallet har det vært en økning i antall barn i barnehager, slik at dekningsgraden[1] har økt fra 21 prosent i 1980 til 32 prosent i 1988. I samme periode økte antall barnehager, og antall ansatte i barnehagene ble nær doblet. Slik sett har antall barn per ansatt blitt redusert fra 4,6 til 3,9. Også antall barn per ansatt med førskolelærerutdanning er blitt redusert. I samme periode har driftsutgiftene i barnehagesektoren hatt en gjennomsnittlig årlig reell vekst på om lag 9,5 prosent. Ikke alle barnehagene er kommunale, men kommunene yter tilskudd til barnehager drevet av private. Det er store geografiske forskjeller i barnehagedekningen. Oslo er på topp med en dekningsgrad på 47 prosent i 1988.

Nedgangen i fødselstallet fra slutten av 1960-tallet har slått sterkt ut i antall barn og dermed antall elever i aldersgruppen 7-15 år. Antallet er blitt redusert med nesten 100000 (16 prosent) til vel 490000 fra 1980 til 1988, og med ytterligere om lag 10000 i 1989.

[1] Dekningsgrad: plasser per innbygger i den aldersgruppe tiltaket er rettet mot. For noen av tiltakene kan det være vanskelig å avgrense befolkningsgruppen.

Fram til og med 1987 økte antall timeverk for undervisningspersonell i grunnskolen med nær 10 prosent. For 1988 og 1989 er tallene mer usikre, men indikerer også her en viss økning. Antall undervisningstimeverk per elev økte med om lag 30 prosent i perioden 1980-1987. Driftsutgiftene i sektoren har økt med om lag 1,9 prosent per år målt i faste priser. Dette må blant annet sees i lys av økningen i de oppgaver skolen skal ta seg av, og kan ikke uten videre brukes som uttrykk for en standardhevning.

Elever i fylkekommunale videregående skoler i alt og 16-19 år

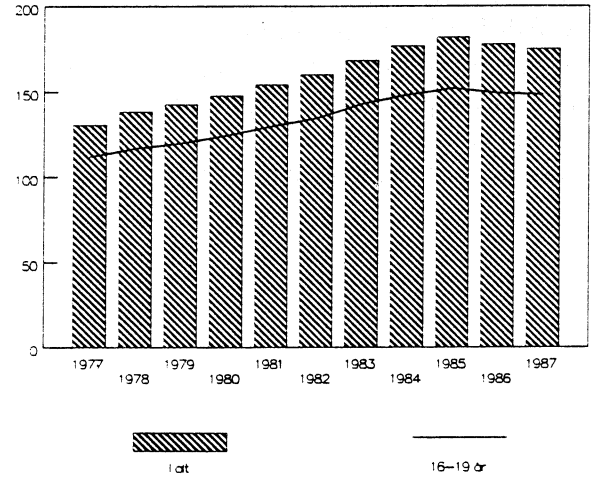

ELDREOMSORG I KOMMUNENE

	1980	1985	1987	1988	1989
Personer over 66 år	525036	570673	589683	598044	606000*
Personer over 79 år	121669	141688	149133	152270	155000*
Hjem med hjemmehjelp eller husmorvikar	144228	151006	151706	..	..
Plasser i aldershjem**	14042	16075	17110	..	..

* anslag
** inkl. aldershjemsavdelinger i kombinerte institusjoner.

Personer i alderen 16-19 år har økt med om lag 7,4 prosent i første halvdel av åttiårene og deretter ligget i underkant av 270000. Fra 1987 begynte den sterke nedgangen i fødselstallet på begynnelsen av 1970-tallet å slå ut i antall personer 16-19 år. Reduksjonen kommer til å bli meget rask, hele 4 prosent årlig, de nærmeste årene. Utviklingen i antall elever i de kommunale videregående skoler har samtidig steget fra 1980 til 1987 med en topp i 1985. Timeverkene for undervisningspersonell i de videregående skoler har også økt gjennom åttitallet. Antall undervisningstimeverk per elev i alderen 16-19 år har holdt seg om lag konstant fram til 1984 for deretter å øke med tilsammen 11 prosent de tre neste årene. Gjennom åttitallet har også denne sektoren hatt en reell vekst; i gjennomsnitt 4,3 prosent per år i driftsutgiftene.

Kommunene og fylkeskommunene har også ansvaret for driften av de fleste institusjonene innen helsesektoren. Gjennom hele åttitallet har antall senger i kommunale og private institusjoner ligget på om lag 66000 og i 1987 utgjorde disse sengene 98 prosent av sengene i alle helseinstitusjonene. Antall plasser per innbygger har vært synkende gjennom tiåret, mens tallet på årsverk har steget med nær 15000 fra 1980 til 1987. I denne perioden hadde sektoren en gjennomsnittlig årlig reell vekst per innbygger i driftsutgiftene på 3.9 prosent.

Også den offentlige omsorg for eldre og funksjonshemmede er lagt til kommunene og fylkeskommunene. De viktigste tiltakene for eldre innen sosialsektoren består i hjemmehjelpstjenester og tilbud om plass i aldershjem eller aldersboliger. I tillegg er hjemmesykepleie- og sykehjemstjenester som sorterer under helsesektoren i stor grad rettet mot eldre. Antall hjem som fikk hjelp av hjemmehjelp eller husmorvikar var i 1980 om lag 145000 hjem. I 1987 var antallet økt med 7500 hjem. I denne perioden skjedde det en vridning mellom hjemmehjelpere og husmorvikarer, slik at andelen hjem som fikk hjelp av hjemmehjelp økte fra 68 prosent til 80 prosent av de hjem som fikk hjelp. Inkludert arbeid utført av pårørende utførte hjemmehjelperene om lag 11000 årsverk i 1987. Antall plasser i aldershjem og aldershjemsavdelinger i kombinerte institusjoner økte med 3000 (22 prosent) fra 1980 til 1987. Tiltakene retter seg mot hele gruppen eldre men behovene øker sterkt med alder. Dette gjør det vanskelig å definere dekningsgrad. Sees tjenestene i forhold til befolkningen over 66 år, gir dette en økt dekningsgrad, men regnet som andel av personer over 79 år svinger dekningsgraden svakt rundt 11.4 prosent. Kommunene tilbyr også kommunale boliger med heldøgns service samt andre alders- og trygdeboliger. Driftskostnadene for aldershjem og andre boligtjenester per person over 66 år økte med 28 prosent fra 1980 til 1987 målt i faste priser. Målt per person over 79 år ble økningen 20 prosent.

BEDRIFTENE

Olje- og gassutvinning

Produksjon og markedsforhold

Ifølge det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR) økte bruttoproduksjonen av olje og gass med 25,7 prosent fra 1988 til 1989 målt i faste priser. Det meste av veksten kom i begynnelsen av året, og fra 2. kvartal 1989 har sesongjustert produksjon ligget relativt stabil.

Målt i tonn oljeekvivalenter (toe) var norsk olje- og gassproduksjon på 106,8 mill. toe i 1989, en vekst på 23,5 prosent fra 1988. Oljeproduksjonen økte med 32,1 prosent, og det var særlig økningen i produksjonen fra feltene Oseberg, Gullfaks og Ekofisk som bidro til den store økningen i samlet oljeproduksjon. I desember 1989 ble Veslefrikk-feltet og Gullfaks C-plattformen satt i produksjon. Produksjonen av naturgass økte med 7,1 prosent i 1989 sammenliknet med 1988.

Det var oljeproduksjonen på Osebergfeltet som vokste raskest i 1989; produksjonen startet i desember 1988, og et stort antall produksjonsbrønner var ferdigboret før produksjonen tok til. I 1989 produserte feltet 11,6 mill toe, noe som utgjorde 15,5 prosent av samlet norsk oljeproduksjon.

Også oljeproduksjonen på Gullfaksfeltet vokste sterkt, og den utgjorde 13,9 mill. toe i 1989. Det er en vekst på 80 prosent i forhold til året før. Feltet produserte 18,6 prosent av all norsk råolje i 1989 til tross for at produksjonsbegrensningene på Statfjordfeltet tas ut på Gullfaks.

Oljeproduksjonen på Ekofiskfeltet har fortsatt å vokse helt siden produksjonen nådde en bunn i 1987. Økningen, som var på 12,8 prosent i 1989, skyldes vanninjeksjonsprogrammet som ble startet på feltet og generelt bedret reservoarkunnskap.

Produksjonen på Norges største oljefelt, Statfjordfeltet, har nå passert toppen, og den gikk ned med drøyt 2 prosent i 1989 sammenliknet med 1988. Feltet produserte for noen år siden om lag 70 prosent av norsk oljeproduksjon, men mot slutten av 1989 utgjorde feltets produksjon bare vel en tredjedel av totalen.

I 1989 ble nesten 90 prosent av råoljeproduksjonen eksportert når en måler i fysiske enheter. Regnet i faste 1987 priser økte oljeeksporten med 35,6 prosent fra 1988 til 1989, altså noe mer enn økningen i produksjonen. I 1989 bedret også oljemarkedet seg betydelig i forhold til 1988, og særlig i andre halvår 1989 lå oljeprisen betydelig over 1988. Regnet som årsgjennomsnitt lå eksportprisen for råolje i 1989 30,5 prosent over prisen i 1988. Denne utviklingen i oljemarkedet førte sammen med volumveksten til en kraftig vekst i verdien av oljeeksporten i 1989. Eksportverdien av råolje økte med hele 76,9 prosent fra 1988 til 1989, og verdien av norsk oljeeksport har aldri vært så høy som den var i 1989, til tross for at prisen i tidligere perioder har ligget svært mye høyere.

All råolje som leveres til det norske markedet nyttes som råstoff i raffineringssektoren. Målt i faste priser gikk leveransene til hjemmemarkedet opp med 18,7 prosent fra 1988 til

OLJE- OG GASSPRODUKSJON
Råolje (mill.tonn) og naturgass (milliarder S m3 (kubikkmeter)).
Ujusterte tall

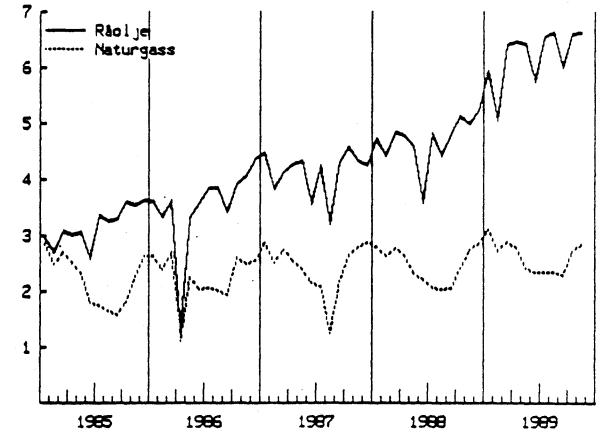

OLJE- OG GASSPRODUKSJONEN FRA DE STØRSTE FELTENE I 1989
Mill. tonn oljeekvivalenter

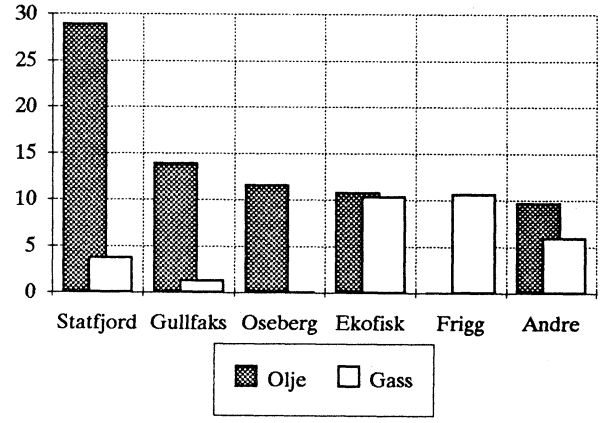

MARKEDSUTVIKLINGEN FOR (VARER FRA) OLJE- OG GASSUTVINNING
Prosentvis endring fra (samme periode) året før 1)

	Mrd. kr.	Volum			Pris		
	1989	1988	1989	89.4	1988	1989	89.4
Bruttoproduksjon	80,4	10,2	25,7	23,9	-18,5	20,1	38,5
Eksport 2)	73,1	10,8	26,5	14,1	-18,4	19,2	37,1
Hjemmeleveranser	7,3	4,4	18,7	199,9	-20,0	29,9	51,8
Import	0,6	-56,1	-37,1	-31,1	-24,7	22,6	40,7
Innenl. anvendelse	7,9	-14,1	10,0	154,4	-20,7	29,8	51,4
Lagerendring 3)	0,8	-9,4	4,1	84,7	..	..	..
Innenl. etterspørsel	7,1	-5,5	6,3	65,3	-21,0	29,2	51,1

1) I basisverdi, dvs. regnet uten avgifter og handelsavanse
2) Inneholder reeksport
3) Vekstbidrag

1989. Importen av råolje har gjennomgående vært i nedgang i lang tid, og den utgjorde under 10 prosent av leveransene til hjemmemarkedet i 1989.

Norsk gassproduksjon domineres fortsatt av Ekofisk- og Friggfeltene. Samlet utgjorde produksjonen på de to feltene drøyt 65 prosent av total gassproduksjon i 1989. Feltene produserte omtrent like mye, men mens produksjonen på Ekofiskfeltet økte med drøyt 10 prosent fra 1988 til 1989, ble gassproduksjonen fra Friggområdet redusert med 1,5 prosent.

Det utvinnes også betydelige mengder gass fra Statfjord- og Heimdalfeltene. Feltene stod for over 22 prosent av samlet norsk gassproduksjon i 1989. Gassproduksjonen på begge feltene gikk noe ned; 4,2 og 5,3 prosents nedgang på henholdsvis Statfjord- og Heimdalfeltet i 1989 sammenliknet med 1988.

Ifølge KNR er norsk produksjon av naturgass lik eksporten fordi forbruket av gass på egen plattform ikke regnes med i produksjonen. Eksporten av naturgass økte med 3 prosent fra 1988 til 1989 regnet i faste priser. Eksportprisen på gass gikk ned med 11,5 prosent fra 1988 til 1989 slik at eksportverdien av naturgass ble redusert med knapt 9 prosent i 1989.

Investeringer

Ifølge Statistisk sentralbyrås investeringsundersøkelse fra 4. kvartal 1989 er påløpte investeringskostnader i utvinning av olje og naturgass anslått til 31,4 milliarder kroner i 1989. Anslaget innebærer en verdivekst på 7 prosent fra 1988. Påløpte investeringskostnader oppgis kun i verdi, men ifølge KNR økte prisindeksen for bruttoinvesteringer i alt for utvinning av olje og gass med 6,4 prosent i 1989 sammenliknet med 1988. Dette indikerer at investeringsaktiviteten i utvinningssektoren var om lag uendret fra 1988 til 1989.

Den kraftige produksjonsveksten de senere år er en følge av en tilsvarende kapasitetsutbygging. Med det høye investeringsnivået en har i oljevirksomheten, vil kapasiteten fortsette å øke framover. Med dagens oljepriser er sannsynligvis utbyggingsprosjektene bedriftsøkonomisk lønnsomme, men det er ikke dermed uten videre gitt at prosjektene bygges ut på det tidspunkt som er mest gunstig ut fra

PÅLØPTE INVESTERINGER I FELTUTBYGGING
Mill. kroner, løpende

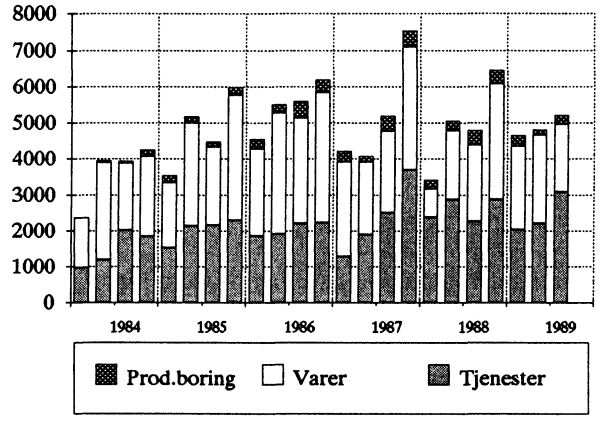

Oljeinntektene

I 1989 økte verdien av bruttoproduktet og Norges petroleumsinntekter sterkt, både som følge av økende priser og produksjon, etter å ha falt gjennom perioden 1986-1988. Fallet var særlig kraftig fra 1985 til 1986 da oljeprisfallet forårsaket en reduksjon i bruttoproduktet fra 90 til 51 milliarder kroner.

Den meravkastningen en oppnår på realkapitalen i olje- og gassproduksjon, sammenliknet med hva investeringer i annen produksjon gir, kalles gjerne oljerenten. Denne kan beregnes som den delen av de samlede produksjonsinntektene ved utvinning av olje og gass som oppnås utover løpende produksjonskostnader og en normal avkastning på investert kapital. Metoden innebærer at en ser bort fra at flere innsatsfaktorer som brukes i olje- og gassutvinningen, trolig får en høyere belønning enn de ville ha fått i en annen næringsvirksomhet. De kan derfor i noen grad sies å motta en del av oljerenten.

Om en setter realavkastningen på investert kapital til 7 prosent, viser foreløpige beregninger at oljerenten ble vel 20 milliarder kroner i 1989. Dette er en klar økning fra 1988 da oljerenten var bare knapt 1 milliard kroner, men den er fortsatt bare på om lag det samme nivået som i "kriseåret" 1986. Oljerenten utgjorde i 1989 3,1 prosent av bruttonasjonalproduktet. Dette betyr at Norges "arbeidsfrie" inntekt fra olje- og gassvirksomheten i løpet av fire år er falt fra 15 000 kroner pr. innbygger til om lag 5000 kroner, målt i dagens kroneverdi.

Den samlede realkapitalbeholdning i utvinningssektoren var drøyt 210 milliarder kroner ved utgangen av 1989. Inntektene til private selskaper og staten i form av avkastning på investert realkapital, skatter og avgifter var i alt om lag 35 milliarder kroner og utgjorde dermed drøyt 16 prosent av realkapitalbeholdningen

OLJEINNTEKTER OG OLJERENTE. 1977-1989

	Brutto-produkt i utvinnings-sektoren	Olje-rente	Gj.snitt. kapital avkastning	Oljerentens andel av brutto-nasjonalprodukt
	Milliarder kroner		Prosent	
1977	7,4	2,8	18,9	1,5
1978	12,8	7,0	29,7	3,3
1979	20,8	13,7	44,9	5,7
1980	41,0	31,8	80,2	11,2
1981	50,0	36,5	63,5	11,1
1982	55,3	37,8	54,2	10,4
1983	66,9	48,0	64,9	11,9
1984	83,4	59,5	64,5	13,1
1985	89,7	62,3	60,8	12,4
1986	51,0	18,3	20,0	3,6
1987	51,1	13,2	15,1	2,3
1988	44,2	0,9	7,5	0,2
1989	69,6	20,1	16,4	3,1

samfunns-økonomisk lønnsomhet og holdninger til risiko.

Anslaget for påløpte letekostnader er 5,1 milliarder kroner for 1989, en økning i verdi på over 23 prosent fra 1988. Dette er betydelig over tidligere anslag for 1989, og oppjusteringen kommer i første rekke av merkostnader som fulgte av arbeidet med å få kontroll over en brønn i nærheten av Ekofisk-området, der Saga er operatør. Det var i lang tid stor fare for utblåsning på brønnen. Det betyr at selve leteaktiviteten ikke har økt så mye som de påløpte letekostnadene tyder på. Antall påbegynte letehull var 29 i 1989, en reduksjon på 2 i forhold til 1988. Antall borefartøydøgn økte med 5 prosent fra 1988 til 1989, men antall boremeter ble redusert med nesten 28 prosent.

Utførte og antatt påløpte investeringskostnader i oljeutvinning og rørtransport. Milliarder kroner, løpende priser.

	1988	1989*	1990*
Utvinning av råolje og gass	29,3	31,4	34,8
Leting	4,2	5,1	6,6
Feltutbygging	19,7	21,7	22,1
Varer	8,1	10,8	12,4
Tjenester	10,3	9,6	7,5
Produksjonsboring	1,3	1,3	2,2
Felt i drift	3,7	3,7	5,3
Varer	0,7	0,4	0,6
Tjenester	0,8	0,7	2,0
Produksjonsboring	2,2	2,5	2,7
Landvirksomhet	1,8	0,9	0,7
Rørtransport	0,3	0,5	2,2
Oljesektoren totalt	29,7	31,8	37,0

Anslag ifølge SSBs investeringsstatistikk innhentet i 4. kvartal 1989. Omfatter kontorbygg, baser og terminalbygg på land.

Anslagene for 1988 og 1989 på letekostnader (eksklusive Sagas problembrønn) ligger i verdi om lag 50 prosent under anslaget for 1985. Det har med andre ord vært en kraftig reduksjon i leteaktiviteten etter oljeprisfallet i 1986. Det er særlig kostnadene til boring som har blitt redusert. Tilsvarende anslaget for 1990 ligger imidlertid hele 30 prosent i verdi over 1989.

Påløpte investeringskostnader til feltutbygging er anslått til 21,7 milliarder kroner i 1989, en verdivekst på drøyt 10 prosent fra året før. Investeringskostnadene i feltutbygging utgjorde nesten 70 prosent av totale kostnader i utvinningssektoren. Veksten i totaltallet skjuler en kraftig vridning i sammensetningen mellom varer og tjenester. Fra 1988 til 1989 økte varekostnadene med en tredjedel, mens tjenestekostnadene sank med drøyt 7 prosent i verdi.

Påløpte investeringskostnader til felt i drift er anslått til 3,7 milliarder kroner i 1989, en reduksjon på knapt 2 prosent i verdi fra 1988. Det er kostnadene til produksjonsboring som vanligvis utgjør den største andelen av investeringskostnadene til felt i drift. Disse kostnadene utgjorde 70 prosent av investeringskostnadene til felt i drift i 1989.

Rørtransport av olje og naturgass

Ifølge KNR økte bruttoproduksjonen i rørtransportsektoren med 14,1 prosent i 1989 i forhold til 1988 målt i faste priser. Eksporten gikk ned med 0,5 prosent, mens leveransene til hjemmemarkedet økte med drøyt 27 prosent fra 1988 til 1989 målt i faste priser. Økningen i hjemmeleveransene kommer av oljetransporten fra Oseberg-feltet til Sture som startet helt mot slutten av 1988. I rørtransportsektoren går nå knapt 70 prosent av produksjonen til hjemmeleveranser.

Samlede bruttoinvesteringene i rørtransportsektoren økte med 10,3 prosent i 1989 sammenliknet med 1988 målt i faste priser. Investeringsnivået er for tiden lavt, men vil øke betydelig når investeringene i Zeepipe-rørledningen tar til. De første tegn til dette ser en i anslaget på 2,2 milliarder kroner for påløpte investeringskostnader i sektoren for 1990; som er mer enn firedoblet i forhold til 1989-nivået.

Utekonkurrerende industri

Bruttoproduksjonen i utekonkurrerende industri har vokst siden slutten av 1986. Til tross for en nedgang i eksportveksten fra 7,9 prosent i 1988 til 3,1 prosent i 1989, økte veksten i bruttoproduksjonen fra 2,4 til 4,0 prosent p.g.a. økte leveranser til hjemmemarkedet.

Mens veksten i bruttoproduksjonen i oljeraffinering, kjemiske råvarer og treforedling var betydelig høyere fra 1988 til 1989 enn året før, falt veksten i metallproduksjonen fra 7,7 prosent til 0,7 prosent, og viste en fallende tendens fra første til andre halvår. Veksten i metalleksporten falt fra 12,1 prosent til 0,8 prosent, men i motsetning til produksjonen vokste eksporten fra første til andre halvår. For jernholdige me-

VOLUMUTVIKLINGEN FOR VARER FRA UTEKONKURRERENDE INDUSTRI
Sesongjustert og glattet. 1985=100

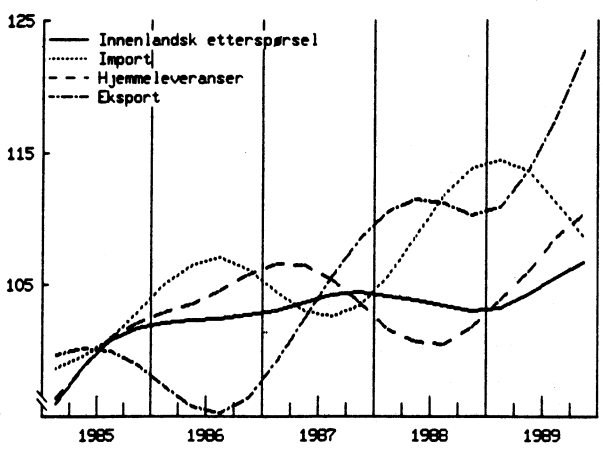

MARKEDSUTVIKLINGEN FOR VARER FRA UTEKONKURRERENDE INDUSTRI
Prosentvis endring fra (samme periode) året før 1)

	Mrd. kr.	Volum			Pris		
	1989	1988	1989	89.4	1988	1989	89.4
Bruttoproduksjon	84,4	2,4	4,0	8,0	12,0	11,7	3,5
Eksport2)	56,5	7,9	3,1	12,5	16,4	14,2	1,7
Hjemmeleveranser	28,4	-6,0	6,5	4,7	4,2	7,3	5,8
Import2)	32,2	9,0	0,6	-6,0	9,0	14,1	11,3
Innenl.anvendelse	60,0	1,2	2,9	-2,9	6,7	10,8	8,7
Lagerendring3)	-1,0	1,1	3,1	-2,6	..	..	..
Innenl.ettersp.	61,0	0,0	-0,2	-0,3	6,8	11,1	8,9

1) I basisverdi, dvs. regnet uten avgifter og handelsavanse
2) Inneholder reeksport
3) Endring i lagerendring fra (samme periode) året før i prosent av innenlandsk anvendelse (samme periode) året før

taller var det en svak nedgang i produksjonen fra 1988 til 1989, og ordretilgangen og ordrereservene har vist en fallende tendens gjennom året. Veksten i produksjonen av ikke-jernholdige metaller har avtatt sterkt, noe som skyldes at næringen har lite ledig produksjonskapasitet. Ordrereservene for både jernholdige og ikke-jernholdige metaller lå i 1989 betydelig over gjennomsnittet for 1988.

Eksportprisene for utekonkurrerende industri vokste sterkt gjennom hele 1988 og fram til og med 2. kvartal 1989, da prisene begynte å falle. Gjennomsnittlig prisvekst fra 1988 til 1989 var 14,2 prosent, litt lavere enn året før. Fra 2. til 4. kvartal falt prisene med 5,8 prosent. Dette kan være en indikasjon på at konjunkturtoppen er passert internasjonalt.

De ulike næringene har hatt en svært ulik utvikling i eksportprisene. Etter at prisene på metaller og kjemiske råvarer nådde toppen i 2. kvartal 1989, har de falt med rundt 10 prosent fram til 4.kvartal. For treforedling har prisveksten fortsatt gjennom året.

På hjemmemarkedet har varer fra utekonkurrerende industri oppnådd økende priser gjennom 1988 og 1989, og prisveksten i 1989 regnet som årsgjennomsnitt var på 7,3 prosent, mens importprisene for denne varegruppen økte med 14,1 prosent. Det var en klar økning i leveransene til hjemmemarkedet, mens importen var omlag uendret.

Sysselsettingen i utekonkurrerende industri har falt gjennom hele 80-tallet, og den har blitt redusert med mer enn en femtedel. Til tross for produksjonsveksten de siste årene falt sysselsettingen målt i utførte timeverk med 2,9 prosent fra 1988 til 1989, slik at arbeidsproduktiviteten målt ved bruttoproduksjonen pr. timeverk steg med 7,5 prosent.

Med en sterk økning i priser, produksjon og arbeidsproduktivitet, har trolig driftsresultatet økt betydelig fra 1988 til 1989. I følge Statistisk sentralbyrås konjunkturbarometer for 4. kvartal 1989 er det i metallindustrien, som har hatt den sterkeste prisveksten, 92 prosent av bedriftene (målt ved sysselsettingen) som regner med en bedring av driftsresultatet fra 1988 til 1989, mens det tilsvarende tallet for treforedlingsindustrien er 76 prosent. I kjemisk råvareproduksjon regnes det med en nedgang i

PRISUTVIKLINGEN FOR VARER FRA UTEKONKURRERENDE INDUSTRI
Sesongjustert. 1985=100

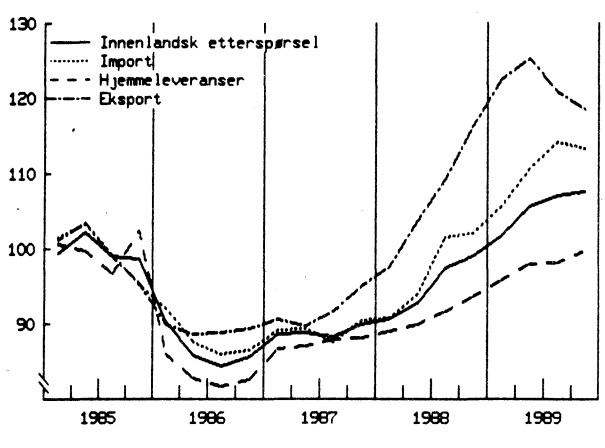

UTEKONKURRERENDE INDUSTRI. PRODUKSJON OG FAKTORRETTERSPØRSEL
Prosentvis endring fra (samme periode) året før

	Mrd. kr.	Volum			Pris		
	1989	1988	1989	89.4	1988	1989	88.4
Bruttoproduksjon	88,5	2,7	4,4	9,5	11,4	11,1	3,4
Vareinnsats	58,3	2,3	4,5	11,2	3,0	9,6	7,8
Bruttoprodukt	30,2	3,6	4,3	5,3	33,3	14,3	-3,8
Sysselsetting1)		-2,9	-2,9		5,7	4,7	
Bruttoinvest.	5,8	-11,9	-34,7	-22,5	4,5	2,2	1,0
- bygn.og anlegg	1,9	-23,3	-54,7	-18,3	5,5	2,8	1,4
- mask.trsp.midler	3,9	0,9	-17,6	-24,7	3,6	2,4	0,8

1) Utførte timeverk av lønnstakere og selvstendige og lønnskostnader pr. utført timeverk.

driftsresultatet, noe som bl.a. har sammenheng med prisnedgangen andre halvår.

Den langvarige høykonjunkturen i utekonkurrerende industri har ført til en svært høy kapasitetsutnyttelse i alle næringer i sektoren. Spesielt er kapasitetsutnyttelsen høy i produksjonen av ikke-jernholdige metaller, hvor utnyttelsesgraden også har økt fra 3. til 4. kvartal. I følge konjunkturbarometeret har 98 prosent av bedriftene (målt ved sysselsettingen) i denne gruppen en kapasitetsutnyttelse på over 95 prosent. Kapasitetsutnyttelsen er også høy og økende for kjemiske råvarer. Treforedling og produksjonen av jern, stål og ferrolegeringer har i større grad ledig kapasitet.

Bruttoinvesteringene i utekonkurerrende industri falt med hele 34,7 prosent fra 1988 til 1989. Årsaken til det sterke fallet er nedtrappingen av investeringene på Mongstad. Holder en investeringene i raffineringssektoren uten-

PRODUKSJON OG INVESTERING I UTEKONKURRERENDE INDUSTRI
Sesongjustert og glattet. 1985=100

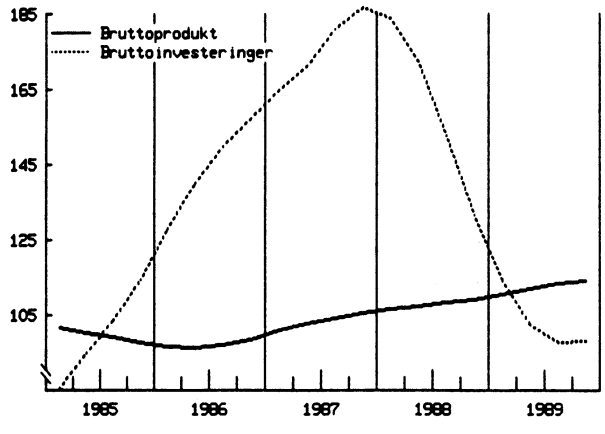

for, økte investeringene med 13,1 prosent; veksten i investeringene i bygninger og anlegg og i maskiner og transportmidler var h.h.v. 18,8 og 10,4 prosent. Justert for normale sesongvariasjoner har investeringene utenom raffineringssektoren vært relativt stabile gjennom 1988 og første halvår 1989, men vokste med nær 25 prosent fra første til andre halvår.

For treforedlingsindustrien ble bruttoinvesteringene nær halvert fra 1988 til 1989, mens for metallproduksjonen økte investeringene med nær 50 prosent og økte sterkt fra første til andre halvår. For kjemiske råvarer økte investeringene med drøyt 17 prosent.

Hjemmekonkurrerende industri

I de tre siste kvartalene av 1989 sett under ett har den underliggende tendensen i bruttoproduksjonen i hjemmekonkurrerende industri vært svakt positiv etter en sammenhengende nedgang gjennom hele 1988 og fram til 1. kvartal i 1989. Mens nedgangen i bruttoproduksjonen var på 3,7 prosent fra 1987 til 1988, ble nedgangen 2,2 prosent fra 1988 til 1989. Dette skyldes bl. a. at nedgangen i verkstedsindustrien og i produksjonen av kjemiske og mineralske produkter avtok og ble under 1 prosent regnet som årsgjennomsnitt. For teko og trevarer fortsatte de siste års nedgang, og bruttoproduksjonen falt med h.h.v. 11,3 og 5 prosent.

Fortsatt svikt i leveransene til hjemmemarkedet forklarer nedgangen i produksjonen fra 1988 til 1989. Regnet som årsgjennomsnitt var nedgangen i hjemmeleveransene på 7,5 prosent. Markedsandelen for hjemmekonkurrere-

VOLUMUTVIKLINGEN FOR VARER FRA HJEMMEKONKURRERENDE INDUSTRI (EKSKL. SKIP OG PLATTFORMER)
Sesongjustert og glattet. 1985=100

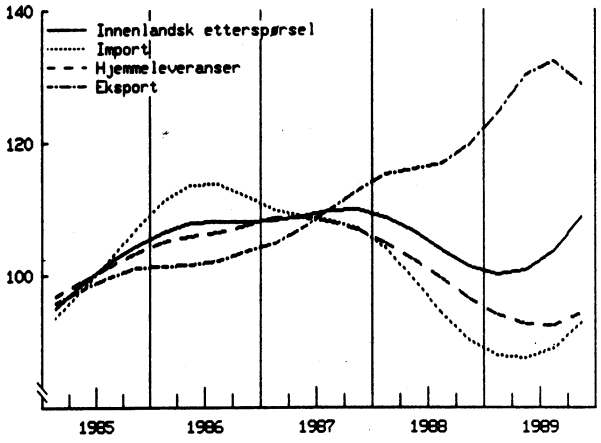

de industri på det norske markedet holdt seg imidlertid på samme nivå som i 1988.

Det har vært lav prisvekst på varer fra hjemmekonkurrerende industri fra 1988 til 1989. Prisene sektoren oppnådde på eksportmarkedet økte med 1 prosent, prisene på hjemmemarkedet økte med 3,9 prosent, mens prisene på varer sektoren konkurrerte med på hjemmemarkedet enda mindre, kun 1,3 prosent.

Når nedgangen i produksjonen fra sektoren ble svakere fra 1988 til 1989 enn året før til tross for det sterke fallet i leveransene til hjemmemarkedet, skyldes dette en eksportvekst på 12,5 prosent. Den langvarige høykonjunkturen ute har medført en høy investeringsvareetterspørsel på verdensmarkedet og en høy kapasitetsutnyttelse i konkurrerende utenlandske bedrifter. Svikten på hjemmemarkedet har fristilt kapasitet i de norske bedriftene og trolig bidratt til at de har vridd leveranser fra hjemme- til eksportmarkedene.

Samtlige næringer innenfor sektoren, med unntak av teko, økte eksporten. Trevareindustrien, som bare eksporterer en liten del av sin produksjon, økte eksporten med drøyt 72 prosent, og verkstedsindustrien, som står for omlag 60 prosent av sektorens eksport, økte eksporten med 13,4 prosent. Verkstedindustrien er en betydelig leverandør av investeringsvarer, og ordrereservene for eksport økte sterkt fra 1988 til 1989. I samme tidsrom falt ordrereservene for leveranser til hjemmemarkedet, noe som henger sammen med den reduserte investeringsaktiviteten.

Sysselsettingen i hjemmekonkurrerende industri, som utgjør over halvparten av total industrisysselsetting, falt med over en femtedel på 80-tallet. Nedgangen i sektorens sysselsetting målt i utførte timeverk falt med 7 prosent fra 1988 til 1989, slik at bruttoproduksjonen pr. timeverk økte med 6 prosent. Dette sammen med moderat lønnsvekst har trolig ført til en klar bedring i driftsresulatet for sektoren samlet sett.

I følge Statistisk sentralbyrås konjunkturbarometer for 4. kvartal 1989 regner 64 prosent av bedriftene i verkstedindustrien med en bedring av driftsresultatet fra 1988 til 1989. I de øvrige

MARKEDSUTVIKLINGEN FOR VARER FRA HJEMMEKONKURRERENDE INDUSTRI
Prosentvis endring fra (samme periode) året før 1)

	Mrd. kr.	Volum			Pris		
	1989	1988	1989	89.4	1988	1989	89.4
Bruttoproduksjon	89,6	-3,7	-2,2	-1,0	6,3	2,9	2,3
Eksport 2)	33,0	7,3	12,5	8,8	6,5	1,0	0,3
Hjemmeleveranser	60,3	-7,6	-7,5	-2,0	6,0	3,9	3,3
Import 2)	83,6	-9,7	-7,9	4,1	2,8	1,3	-0,5
Innenl.anvendelse	140,1	-9,1	-8,5	0,0	4,2	2,4	1,0
Lagerendring3)	-13,6	-6,1	-4,8	-3,5	..	..	..
Innenl.ettersp.	153,7	-3,1	-3,5	3,1	4,4	2,3	1,0

1) I basisverdi dvs. regnet uten avgifter og handelsavanse
2) Inneholder reeksport
3) Endring i lagerendring fra (samme periode) året før i prosent av innenlandske anvendelse (samme periode) året før

PRISUTVIKLINGEN FOR VARER FRA HJEMMEKONKURRERENDE INDUSTRI (EKSKL. SKIP OG PLATTFORMER)
Sesongjustert. 1985=100

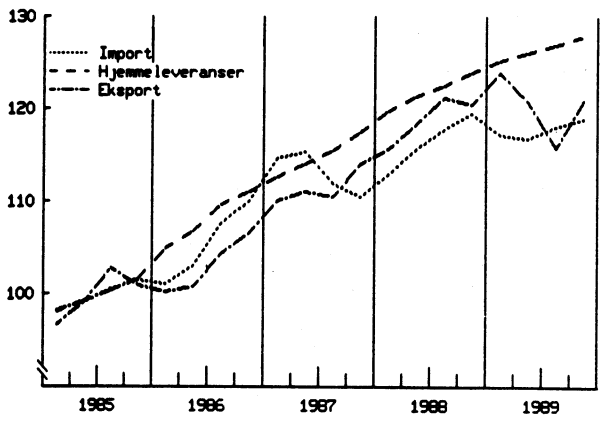

PRODUKSJON OG INVESTERING I HJEMMEKONKURRERENDE INDUSTRI
Sesongjustert og glattet. 1985=100

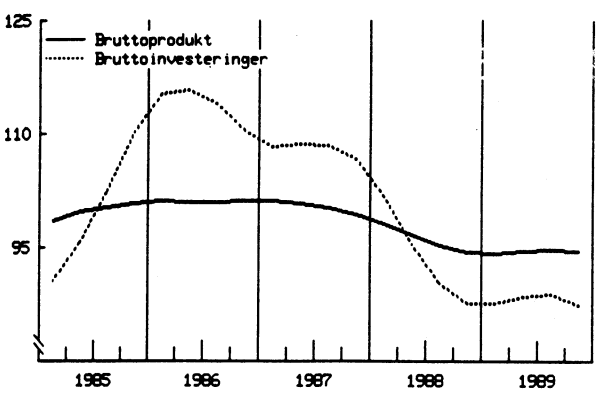

næringene i sektoren regner godt under halvparten av bedriftene med en bedring av driftsresultatet, og om lag halvparten regner med en nedgang.

Alle næringer innenfor hjemmekonkurrerende industri har en lavere kapasitetsutnyttelse enn gjennomsnittet for industrien totalt. Det er mindre enn 25 prosent av bedriftene som utnytter over 95 prosent av kapasiteten, og i trevareindustrien og i produksjonen av mineralske produkter utnytter under halvparten av bedriftene over 80 prosent av sin kapasitet. Produksjonskapasiteten er derfor ikke en begrensende faktor i produksjonen.

Bruttoinvesteringene i sektoren falt sterkt gjennom 1988, men vokste gjennom 1989 fram til en nedgang i 4. kvartal. Mens nedgangen fra 1987 til 1988 var på 16,8 prosent var nedgangen fra 1988 til 1989 2,4 prosent. Investeringene i bygninger og anlegg var uendret mens investeringene i maskiner og transportmidler falt med 3,8 prosent, men har vist en positiv tendens gjennom året. I verkstedindustrien økte de totale investeringene med over 10 prosent.

Skjermet industri

Produksjonen i skjermet industri økte i 1989, etter å ha hatt svak vekst eller nedgang de fleste årene etter 1985. Til tross for et fortsatt tap av markedsandeler økte leveransene til hjemmemarkedet av produkter fra skjermet industri. Et stort bidrag til denne økningen kom riktignok fra lageroppbygging. Dette skyldtes hovedsaklig at lagernedgangen for matvarer i 1988 ble snudd til en viss økning i 1989. Det var imidlertid også vekst i konsumet av matvarer, og veksten var sterkere i 1989 enn året før. Som i 1988 var det også en klar vekst i eksporten av skjermede varer. Samtidig som eksportvolumet økte gikk imidlertid prisene ned. Foredlet

HJEMMEKONKURRERENDE INDUSTRI. PRODUKSJON OG FAKTORETTERSPØRSEL
Prosentvis endring fra (samme periode) året før

	Mrd. kr.	Volum			Pris		
	1989	1988	1989	89.4	1988	1989	89.4
Bruttoproduksjon	137,6	-4,5	-1,4	-0,8	6,2	3,8	3,4
Vareinnsats	92,7	-4,7	-1,4	-1,1	6,2	5,6	4,3
Bruttoprodukt	44,9	-4,2	-1,5	-0,1	6,3	0,4	1,6
Sysselsetting1)		-4,2	-7,0		6,4	4,0	
Bruttoinvest.	5,8	-16,8	-2,4	1,3	4,1	2,7	1,0
- bygn.og anlegg	2,2	-15,1	0,1	-11,7	6,0	2,4	1,4
- mask.trsp.midler	3,6	-17,8	-3,8	10,1	3,0	2,8	1,0

1) Utførte timeverk av lønnstakere og selvstendige og lønnskonstnader pr. utført timeverk

VOLUMUTVIKLINGEN FOR VARER FRA SKJERMET INDUSTRI
Sesongjustert og glattet. 1985=100

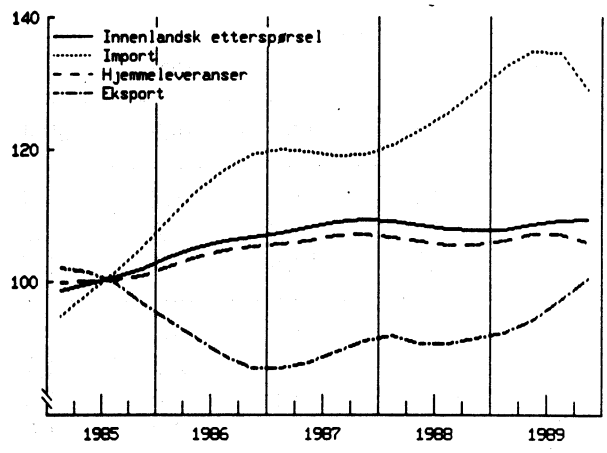

PRISUTVIKLINGEN FOR VARER FRA SKJERMET INDUSTRI
Sesongjustert. 1985=100

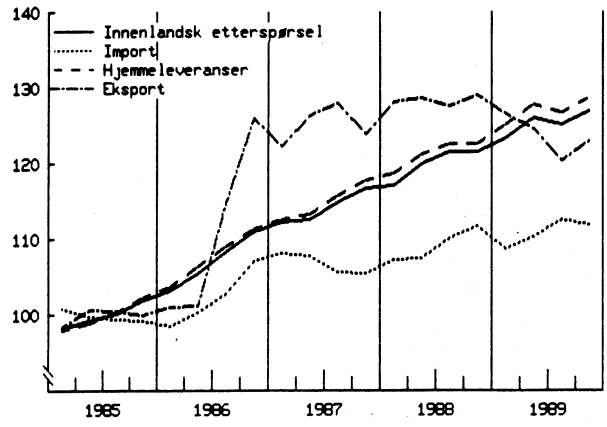

(fryst og tørket) fisk veier tungt innenfor eksporten av skjermede varer, og den svake prisutviklingen for matvarer på verdensmarkedet har trolig bidratt til den svake eksportprisutviklingen. En sterk vekst i fiskeeksporten i flere år har trolig også bidratt til å dempe eksportprisen for foredlet fisk.

Importen av skjermede produkter økte gjennom 1989 med om lag samme vekstrate som i 1988. P.g.a. tiltakende vekst gjennom 1988 ble veksten på årsbasis i 1989 klart høyere enn året før. Fra 1985 til 1989 har hjemmemarkedsandelen gått ned fra 91,5 prosent til noe under 90 prosent. Tapet av markedsandeler de senere årene må trolig ses dels på bakgrunn av at importprisene på skjermede varer har steget langt svakere enn prisene på norskproduserte varer for hjemmemarkedet. Men forhold som kvalitet på varene og norske bedrifters evne til å finne fram til varer der etterspørselsveksten er høy, kan også ha vært viktig. Prisene på skjermede varer til hjemmemarkedet steg i 1989 bare svakt mindre enn året før, til tross for klart lavere lønnsvekst og sterkere produktivitetsvekst.

Bruttoproduktet i skjermet industri steg svakt fra 1988 til 1989. Det var i næringsmiddelindustrien veksten var sterkest, mens nytelsesmiddelindustrien og grafisk industri hadde nedgang i bruttoproduktet. Samtidig avtok sysselsettingen i skjermet industri, målt i timeverk, og produktiviteten steg mer i 1989 enn året før. Med en klar nedgang i lønnsveksten har trolig driftsresultatet i denne delen av industrien økt betydelig fra 1988 til 1989.

Nedgangen i bruttoinvesteringene i skjermet industri, som tok til i 1987, fortsatte i 1989. Fra

MARKEDSUTVIKLINGEN FOR VARER FRA SKJERMET INDUSTRI
Prosentvis endring fra (samme periode) året før 1)

	Mrd. kr.	Volum			Pris		
	1989	1988	1989	89.4	1988	1989	89.4
Bruttoproduksjon	86,1	-0,2	0,3	-2,3	5,2	3,7	3,5
Eksport2)	9,9	5,2	3,0	2,9	3,0	-4,0	-4,9
Hjemmeleveranser	76,7	-0,9	0,5	-0,9	5,5	4,8	4,9
Import2)	8,3	4,3	5,9	-0,4	2,3	1,5	0,2
Innenl. anvendelse	84,5	-0,4	0,5	-2,8	5,2	4,4	4,4
Lagerendring3)	-0,9	-0,4	1,1	-1,3	..	..	..
Innenl. etterspørsel	85,4	0,0	-0,6	-1,5	5,2	4,4	4,3

1) I basisverdi dvs. regnet uten avgifter og handelsavanse.
2) Inneholder reeksport
3) Vekstbidrag

SKJERMET INDUSTRI. PRODUKSJON OG FAKTORETTERSPØRSEL
Prosentvis endring fra (samme periode) året før

	Mrd. kr.	Volum			Pris		
	1989	1988	1989	89.4	1988	1989	89.4
Bruttoproduksjon	93,0	-0,1	0,7	-0,6	5,8	3,2	3,5
Vareinnsats	64,7	-0,2	0,9	-0,2	2,9	2,4	2,2
Bruttoprodukt	28,3	0,4	0,3	-1,5	13,5	5,1	6,7
Sysselsetting 1)	..	-1,1	-2,9	..	7,2	3,4	..
Bruttoinvesteringer	3,2	-9,9	-17,0	-13,2	3,9	2,5	1,1
- bygn. og anlegg	0,9	-23,8	-16,2	-14,0	5,8	2,6	1,4
- mask. og trsp.midler	2,3	-3,3	-17,4	-13,0	3,1	2,4	1,0

1) Utførte timeverk av lønnstakere og selvstendige og lønnskostnader pr. utført timeverk

PRODUKSJON OG INVESTERING I SKJERMET INDUSTRI
Sesongjustert og glattet. 1985=100

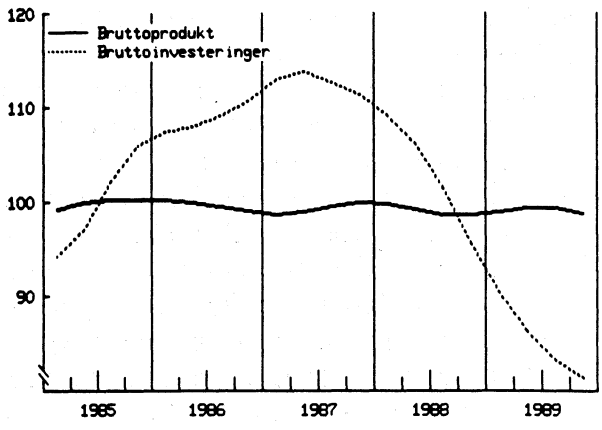

1988 til 1989 avtok de med 17 prosent og lå nær nivået fra begynnelsen av 1980-årene. På årsbasis var nedgangen om lag den samme for investeringer i bygninger og anlegg som for maskiner og transportmidler, som utgjør den største delen av sektorens investeringer. Investeringene i maskiner og transportmidler flatet ut i andre halvår, mens nedgangen i bygningsinvesteringene fortsatte.

Det er fortsatt lav kapasitetsutnytting i skjermet industri, noe som tilsier at en ikke snart vil bygge ut mye ny kapasitet. SSBs investeringstelling over antatte investeringer tyder også på fortsatt nedgang i investeringene for denne delen av industrien i 1990.

Industriens konkurranseevne

Et lands konkurranseevne uttrykker evnen til samtidig å sørge for en effektiv ressursutnyttelse og tilfredsstillende balanse i utenriksøkonomien. For å kunne oppnå dette må konkurranseutsatte næringer være i stand til å hevde seg i konkurransen med utenlandske bedrifter på eksport- og hjemmemarkedet. Samtidig må de også klare å tiltrekke seg nok arbeidskraft, kapital og råvarer i konkurranse med både utenlandske bedrifter og skjermede næringer innenlands. Konkurranseevnen vil følgelig avhenge av en rekke faktorer som produktivitet, produktspekter og -utvikling, omstillingsevne, markedsføring, valutakurser og priser på ulike innsatsfaktorer.

Ved siden av petroleumsvirksomheten, utenriks sjøfart og fiskerinæringen er industrien den viktigste konkurranseutsatte næringen i Norge idag. I det følgende skal vi beskrive utviklingen i noen sentrale indikatorer for norsk industris konkurranseevne.

Markedsandeler

I ettertid kommer utviklingen i industriens konkurranseevne til uttrykk gjennom markedsandeler på ulike markeder. Norsk industris samlede eksportmarkedsandel beregnes ved å sammenligne indekser for volum av tradisjonell norsk vareeksport med tilsvarende størrelser for våre handelspartneres samlede import av tilsvarende varer. Målt på denne måten har norsk industri vunnet markedsandeler i løpet av 1989 og således snudd den nedgangen i markedsandeler som har vart fra 1983. Denne utviklingen i markedsandeler har gjort seg gjeldende for flere undergrupper av eksport.

Det kan være flere årsaker til utviklingen i eksportandelene den siste tiden. Som vist på figuren har relative priser utviklet seg på en måte som gjør norske varer relativt billigere ved inngangen til 1990 enn for ett år tilbake. I

MARKEDSANDEL OG RELATIV PRIS FOR NORSK EKSPORT
TRADISJONELLE VARER I ALT
Sesongjusterte og glattede tall. 1982=100

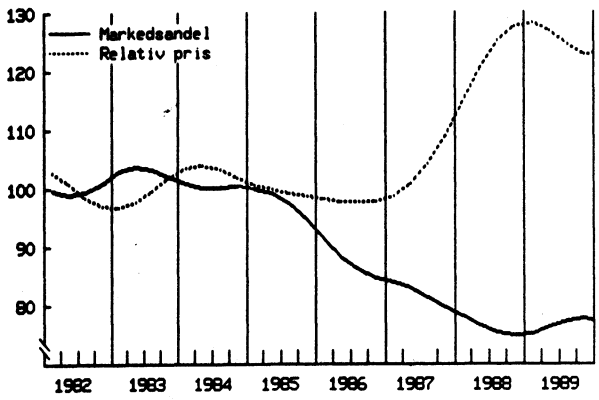

MARKEDSANDEL OG RELATIV PRIS FOR NORSKE HJEMMELEVERANSER
TRADISJONELLE VARER I ALT
Sesongjusterte og glattede tall. 1982=100

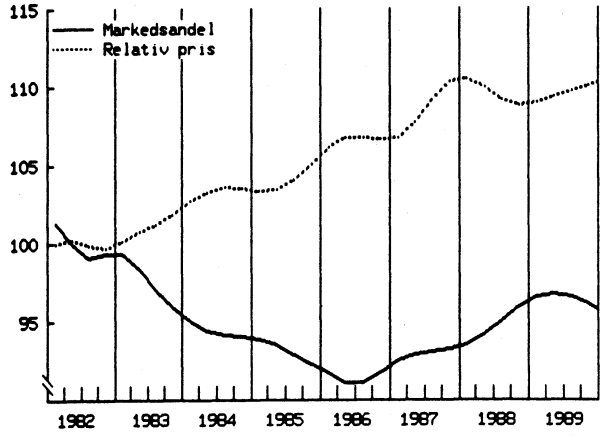

de to foregående årene var utviklingen motsatt. Det er videre grunn til å regne med at den svake markedsutviklingen i Norge også har gjort det mulig for norsk industri å vri en del av sin produksjon over mot eksport, hvis kapasitetsskranker tidligere var en grunn til tap av eksportandeler. For relativt homogene varer kan dessuten kostnadsreduksjoner gi økte markedsandeler direkte uten at relative priser endres.

Også på hjemmemarkedet vant norsk industri gjennomgående markedsandeler i 1989 og fortsatte dermed utviklingen fra 1986 da andelene var som lavest. Det er vanskelig å forklare denne økningen ved endringer i kostnadsforhold og relative priser mellom norske og im-

MARKEDSANDELER FOR IMPORTKONKURRERENDE VARER
Volumandeler

	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Næringsmidler	93	93	93	92	91	91	90	90
Nytelsesmidler	83	82	82	80	79	80	81	81
Tekstil- og bekledningsvarer	27	26	26	23	21	22	21	19
Trevarer	77	77	76	74	72	72	75	77
Kjemiske og mineralske prod.	45	46	44	42	42	41	41	40
Grafiske produkter	93	93	93	92	92	91	91	92
Bergverksprodukter	71	75	71	73	76	74	73	75
Treforedlingsprodukter	67	67	66	66	67	68	65	67
Kjemiske råvarer	50	51	51	49	44	44	42	43
Raffinerte oljeprodukter	54	62	65	65	58	63	59	60
Metaller	30	38	25	27	30	34	29	29
Andre verkstedprodukter	41	37	32	32	30	34	34	35
Varene ovenfor ialt	60	61	58	56	54	56	56	57
Skip og oljeplattformer	59	59	64	82	85	79	62	56
Varene ovenfor ialt	60	61	58	58	57	58	57	57
Skjermet industri	93	93	92	92	91	91	90	90
Hjemmekonkurrerende industri	46	45	41	40	38	40	41	41
Utekonkurrerende industri	51	54	51	51	50	52	49	50
Varene ovenfor i alt	60	61	58	56	54	56	56	57

Markedsandelene angir forholdet mellom leveranser på hjemmemarkedet fra norske produsenter i volum og samlet anvendelse innenlands der også importvolumet inngår.

porterte varer. Det er heller grunn til å regne med at sammensetningen av etterspørselen har endret seg i retning av norskproduserte varer. Det ser ut som om nedgangen i innenlandsk etterspørsel i større grad har rammet importen enn norsk produksjon. Kapasitetsproblemer hos norske produsenter da etterspørselen var på topp, kan være en medvirkende årsak til dette.

Relative lønnskostnader

Utviklingen i prisene på de ulike innsatsfaktorene er av sentral betydning for utviklingen i konkurranseevnen. Spesielt viktig er arbeidskraftkostnadene. Det skyldes at de både påvirker kostnadene i de konkurranseutsatte bedriftene direkte gjennom lønnskostnadene og indirekte via betydningen for prisene på norskproduserte kapitalvarer og vareinnsats. Av de totale variable enhetskostnadene i industrien, utgjør lønnskostnadene direkte og indirekte omtrent halvparten. Også energikostnader og priser på importerte kapital- og råvarer veier tungt på kostnadssiden for norsk industri. Elektrisk kraft til norsk industri må fortsatt antas å ha en gunstig gjennomsnittspris sammenliknet med de priser våre viktigste konkurrenter står overfor. Prisene på importerte kapital- og råvarer kan antas å være tilnærmet de samme som hos våre konkurrenter. Endelig spiller selvsagt produktiviteten en avgjørende rolle for industriens konkurranseevne.

Internasjonalt sammenlignbare tall for andre kostnadskomponenter enn lønn er vanskelig tilgjengelige. Den mest brukte indikatoren for utviklingen i konkurranseevnen til norsk industri er derfor endringen i forholdet mellom direkte lønnskostnader pr. produsert enhet i Norge og hos våre handelspartnere, målt i felles valuta. Definisjonsmessig bestemmes utviklingen i relative lønnskostnader pr. produsert enhet målt i felles valuta av tre komponenter: Forskjellen i vekstraten for timelønnskostnadene i Norge og hos handelspartnerne, forskjellen i produktivitetsvekst mellom handelspartnerne og Norge, og relativ depresiering av den norske kronen.

PROSENTVIS VEKST I RELATIVE LØNNSKOSTNADER PR PRODUSERT ENHET FOR INDUSTRIEN 1)

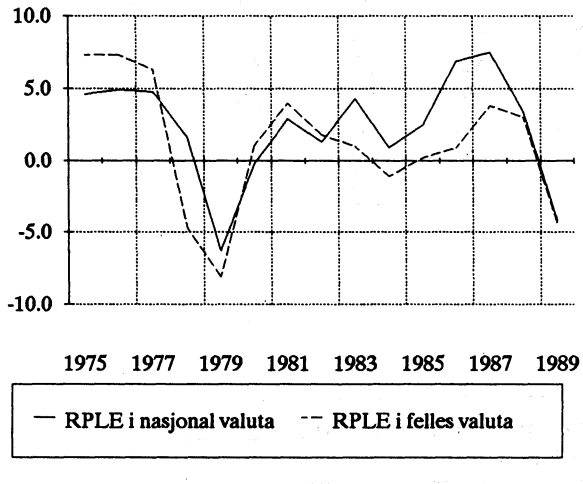

I norsk industri økte lønnskostnadene anslagsvis med om lag 4 prosent i 1989. Dette er 2 prosentpoeng lavere enn hos våre handelspartnere. Det er da tatt hensyn til at arbeidsgiveravgiften, som ble satt ned med 0,5 prosentpoeng fra 1. mai 1989, reduserer veksten i lønnskostnadene pr. time med om lag 0,3 prosent på årsbasis i 1989. Utførte timeverk i industrien gikk markert ned i 1989, mens bruttoproduktet forble uendret. Dette ga en produktivitetsvekst som er anslått til å bli 5,7 prosent fra 1988 til 1989, som er vel 2 prosent høyere enn produktivitetsveksten hos våre handelspartnere. Samlet gir dette en reduksjon i de relative lønnskostnadene pr. produsert enhet målt i felles valuta på omlag 4 prosent fra 1988 til 1989.

Nedgangen i relative lønnskostnader pr. produsert enhet har vært sterkest i hjemmekonkurrende industri. Dette skyldes først og fremst at nedgangen i utførte timeverk har vært størst i denne delen av industrien. I utekonkurrende industri har nedgangen i utførte timeverk vært svakere, men produksjonsveksten her førte til at produktiviteten og relative lønnskostnader ikke utviklet seg særlig forskjellig i disse to næringene. Reduksjonen i realtive lønnskostnader i skjermet industri er noe svakere enn i den konkurranseutsatte delen av industrien, men forskjellen er ikke stor.

Forbedringen av norsk industris kostnadsmessige konkurranseevne i 1989 er ikke typisk for utviklingen på 1980-tallet forøvrig. Inntil i fjor ble industriens konkurranseevne forverret hvert eneste år, med unntak av 1984, da en nedskrivning av kronekursen ga en svak reduksjon i de relative lønnskostnadene pr. produsert enhet.

Lønnskostnadsnivå

Utviklingen i relative lønnskostnader pr. produsert enhet og utviklingen i ulike lønnsomhetsmål forteller oss noe om henholdsvis kostnadsutviklingen og framtidig konkurranseevne for den eksisterende industri. Målene sier lite om muligheten for å etablere ny lønnsom virksomhet. En slik kartlegging vil

Totale lønnskostnader pr. time for voksne arbeidere i industrien. I norske kroner. Indekser. Norges handelspartnere=100

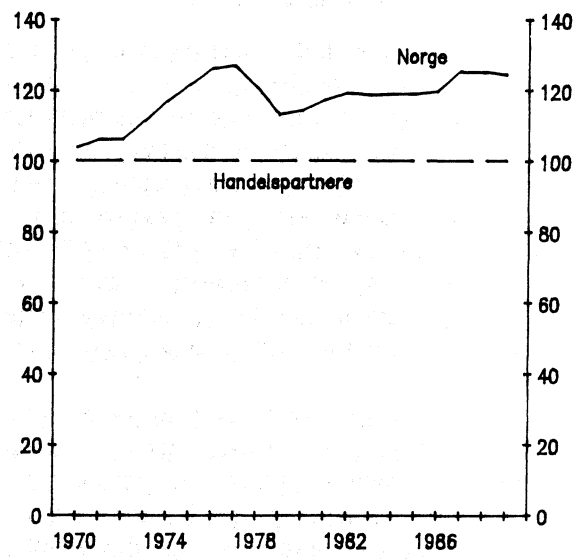

måtte basere seg på informasjon om blant annet naturgitte fortrinn, faktorproduktivitet, lønnskostnader pr. time, realrentenivå, skattesystem, etc., alt målt i forhold til våre konkurrenter.

For de fleste av disse størrelsene vil det være vanskelig å etablere relevante mål, selv for eksisterende næringsvirksomhet. Den eneste direkte tilgjengelige informasjon er nivået på totale lønnskostnader pr. time for voksne arbeidere i industrien sammenlignet med våre handelspartnere. Denne indikatoren er av særlig interesse både fordi lønnskostnader utgjør en vesentlig del av totalkostnadene i mange industrigrener og fordi all erfaring fra Norge og de fleste andre land viser at lønnsspredningen i industrien er relativt stabil slik at ny virksomhet må regne med å betale det samme (eller mer) for arbeidskraften som den eksisterende.

Tallene for lønnskostnadene pr. time viser at de stort sett har ligget 20-25 prosent høyere i Norge enn gjennomsnittet hos våre handelspartnere helt siden Norge ble en oljenasjon fra midten av 1970-tallet. Bevegelsen i indeksen avspeiler blant annet tariffoppgjør, lønnsglidning, arbeidsforkortelser, valutakursendringer og lønn- og prisreguleringer. Det høye nivået på lønnskostnadene reflekterer først og fremst at vi har tatt oljeinntektene i bruk i norsk økonomi og at en nødvendig forutsetning for dette har vært et høyt innenlandsk kostnadsnivå.

Det naturressursbaserte konkurranseutsatte næringsliv ser ut til å klare seg godt selv med det høye kostnadsnivået i Norge. Knapphet på naturressurser gjør imidlertid at etablering av ny virksomhet innenfor disse næringene er vanskelig. For ny konkurranseutsatt næringsvirksomhet som ikke skal baseres på spesielle naturgitte fortrinn innebærer det relativt høye lønnskostnadsnivået en meget svak konkurranseposisjon. I en analyse av konkurranseevnen for norsk industri er det derfor nødvendig å klarlegge hva slags industri som omtales.

Kapitalkostander og lønnsomhet

Utviklingen i ulike lønnsomhetsmål gir en indikasjon på framtidig konkurranseevne. Forholdet mellom totalkapitalrentabiliteten og realrenten i lånemarkedet antyder lønnssomheten av å gjennomføre nye investeringer. På grunn av treghet i tilpasningene og usikkerhet om valutakursutviklingen, kan det på kort sikt oppstå avvik mellom kapitalkostnadene i Norge og i utlandet. Høyt realrentenivå i lånemarkedet sammenlignet med utlandet, kan derfor svekke konkurranseevnen og investeringene i norsk industri, men en slik forskjell i realrentenivå vil neppe kunne opprettholdes over lang tid.

Fra et samfunnsøkonomisk synspunkt er det totalkapitalrentabiliteten som er mest interessant. Den er et mål på avkastningen på samlet kapital i næringen. I den grad nyinvesteringer egenfinansieres av bedriftene, vil egenkapitalrentabiliteten være en viktig indikator siden den viser avkastningen på den kapital bedriften eier.

På kort sikt vil økte realrenter i lånemarkedet øke bedriftenes reelle renteutgifter, og dermed redusere egenkapitalrentabiliteten. På lengre sikt vil man forvente at egenkapitalrentabiliteten vil bevege seg i retning av realrenten i lånemarkedet. Dermed vil en heving av real-

RENTABILITET OG SOLIDITET
Industri totalt. Prosent

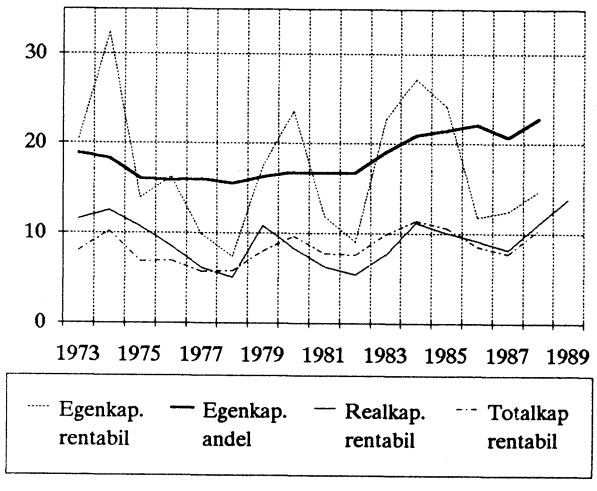

FAKTORER SOM BEGRENSET INDUSTRIPRODUKSJONEN

Andelen av store industriforetak hvor produksjonen ble begrenset av mangel på innsatsfaktorer, fortsatte å gå ned i 1989, og lå på årsbasis om lag på nivå med andelen i 1982-83. Også andelen der produksjonen ble begrenset av rene kostnadsproblemer gikk ned, om enn svakt, mens andelen begrenset av kombinerte kostnads- og etterspørselsproblemer var om lag uendret fra året før.

Motstykket til den sterke nedgangen i andelen der produksjonen ble begrenset av mangel på innsatsfaktorer var først og fremst en fortsatt kraftig økning i andelen som ble begrenset av rene etterspørselsproblemer. Andelen i 1989 var den høyeste siden 1975. Økningen i denne andelen reflekterer den sterke nedgangen i innenlandsk etterspørsel de siste årene. Men det kraftige utslaget må også ses på bakgrunn av at andelene er målt ved sysselsettingen i bedriftene; de hjemmemarkedsorienterte bransjene er relativt arbeidsintensive, og har dermed en relativt høy vekt i tallene for industrien ialt.

Mangel på arbeidskraft representerte jevnt over ikke noe problem for industrien i fjor. For verkstedindustrien var det imidlertid en svak tendens gjennom året til økte problemer med å skaffe faglært arbeidskraft, noe som kan ha sammenheng med omstilling mellom bedrifter i bransjen. Mens samlet produksjon i verkstedindustrien har holdt seg relativt stabil gjennom de to siste årene, har f.eks. produksjonen i skipsbygging økt klart fra 1988 til 1989. På grunn av lønnsloven har bedrifter som har ekspandert virksomheten i liten grad kunnet nytte lønnsinsentiver for å tiltrekke seg faglært arbeidskraft.

Figurene viser andelen av sysselsatte i store industriforetak etter hva foretakene ifølge Konjunkturbarometeret oppga som begrensende for produksjonen. *Kostnadsproblemer* omfatter konkurranse fra andre norske produkter eller importvarer og lave priser/høye kostnader/liten lønnsomhet. *Etterspørselsproblemer* omfatter mangel på ordre/salg og store lagerbeholdninger av egne produkter. *Etterspørsels- og kostnadsproblemer* omfatter de som svarte at en kombinasjon av faktorene ovenfor virket begrensende på produksjonen. *Mangel på innsatsfaktorer* omfatter mangel på arbeidskraft, råstoffer, elektrisk kraft og produksjonskapasitet. De som svarte at andre faktorer eller ingen spesielle faktorer begrenset produksjonen, er holdt utenfor. Svarene er veiet sammen med foretakenes andel av samlet sysselsetting som vekter.

Sysselsatte i store industriforetak etter hvilke faktorer som begrenset produksjonen. Prosent av total sysselsetting i store industriforetak.

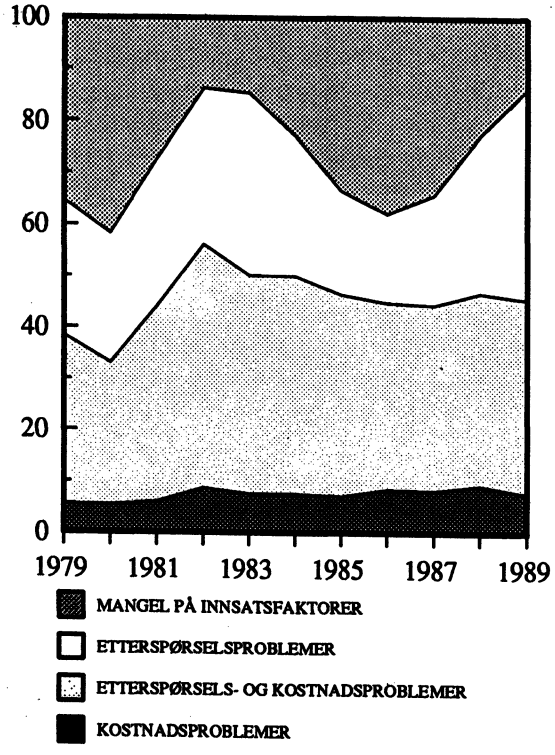

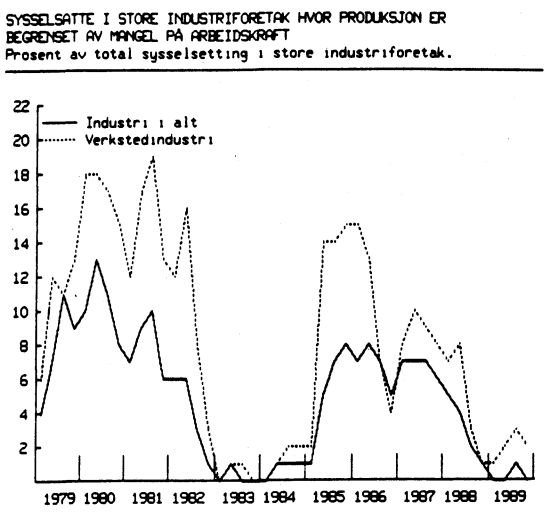

renten i lånemarkedet på sikt kunne føre til økt egenkapitalrentabilitet via avskalling av de minst lønnsomme enhetene.

Alle lønnsomhetsmålene er meget konjunkturfølsomme. Spesielt utsatt for svingninger er egenkapitalrentabiliteten i bedrifter med liten egenkapital. Kortsiktige variasjoner i rentabiliteten vil derfor gi et lite presist uttrykk for konkurransesituasjonen i flere viktige næringer.

Ifølge Statistisk sentralbyrås regnskapsstatistikk var rentabiliteten høy i norsk industri under konjunkturoppgangen fra 1983 til 1985. Fra 1985 til 1986 falt imidlertid rentabiliteten. Utslaget var sterkest for egenkapitalrentabiliteten. Forløpige tall for 1988 tyder på at både total- og egenkapitalrentabiliteten har tatt seg noe opp igjen. Tall fra regnskapsstatistikken for 1989 er ennå ikke tilgjengelige. Realkapitalrentabiliteten beregnet på grunnlag av nasjonalregnskapet, gir imidlertid omtrent det samme bilde som regnskapsstatistikkens beregninger av totalrentabiliteten. Forløpige nasjonalregnskapstall viser at økningen i realkapitalrentabiliteten i 1988 har fortsatt i 1989. Spesielt vokste rentabiliteten sterkt i utekonkurrende og skjermet industri i 1989.

På 1980-tallet har realkapitalrentabiliteten i industrien hos Norges handelspartnere vært lav sammenliknet med det foregående tiåret. Det har imidlertid vært en svak, men stabil oppgang fra 1981.

Totalbildet

Endringene i markedsandelene indikerer isolert sett at norsk industri bedret sin konkurranseevne i 1989. Dette innebærer et brudd med den negative utviklingen i industriens markedsandeler vi har hatt etter 1983. Bedringen skjedde i både inn- og utland, og har skjedd samtidig med at prisene på norske varer jamt over har steget svakere enn prisene på konkurrerende utenlandske varer. Det er imidlertid svært usikkert om og i hvilken grad gjenvinningen av markedsandeler kan forklares direkte ved disse endringene i relative priser. Fortsatt er det betydelig nivåforskjell mellom prisene på norske og konkurrerende utenlandske varer. Dette henger blant annet sammen med store forskjeller mellom lønnsnivået i Norge og utlandet. Dersom forskjellene i kvalitet, design m.v. mellom norske og utenlandske varer ikke er tilstrekkelig stor, kan man ikke se bort fra fortsatt reduksjon i norske markedsandeler selv om de relative prisene beveger seg i riktig retning. Ved tolkningen av utviklingen i markedsandelene, bør en derfor også legge vekt på andre forhold enn endringer i relative priser. Etterspørselens sammensetning kan ha vridd seg i favør av norske varer uten at dette har noe med prisendringer å gjøre. Det er også grunn til å legge vekt på at ulik kapasitetssituasjon for norske og utenlandske produsenter kan gi ulike muligheter for å dra nytte av raske variasjoner i markedene. Kortsiktige endringer i de omtalte konkurranseindikatorene må derfor tolkes med varsomhet.

Bygge- og anleggsvirksomhet

Produksjonen i bygge- og anleggsvirksomheten er blitt kraftig redusert gjennom de to siste årene. Aktiviteten nådde en topp ved inngangen til 1988, etter en sterk oppgang som startet i 1984. KNR-tallene viser at nedgangen i bruttoproduksjonen fra 1988 til 1989 regnet som årsgjennomsnitt var på 12,3 prosent mot 2,1 prosent fra 1987 til 1988. Det var imidlertid tegn til at nedgangen tok til å flate ut mot slutten av året. Produksjonen var da på nivå med produksjonen ved årsskiftet 1984/85, men var fortsatt noe høyere enn før oppgangen startet.

Den kraftige reduksjonen skyldes den generelle nedgangen i bruttoinvesteringene i bygninger og anlegg de to siste årene. Nedgangen i investeringene har vært størst i boliger og i privat tjenesteyting ellers, i industri og bergverk og i kraftforsyning. I industrien har nedgangen vært spesielt stor i utekonkurrerende industri, noe som har sammenheng med ferdigstillelsen av Mongstad-anlegget.

Når aktivitetsnedgangen i bygge- og anleggsvirksomheten viste tegn til å flate ut mot slutten av fjoråret, skyldes det at bruttoinvesteringene i bygninger og anlegg i industri og bergverk sannsynligvis har nådd bunnen. I utekonkurrerende industri har disse investeringene økt noe i 3. og 4.kvartal 1989. Offentlige

BRUTTOPRODUKT I BYGGE- OG ANLEGGSVIRKSOMHET
1985=100. Sesongjustert.

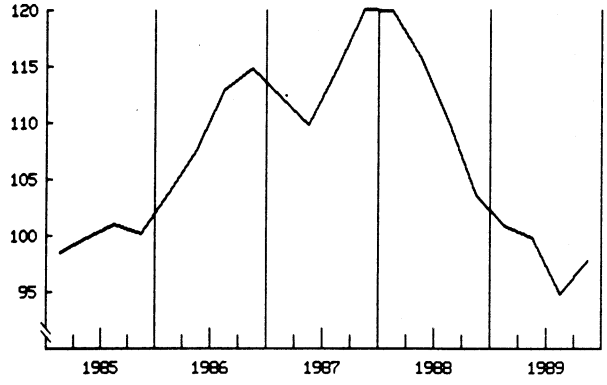

BYGGE- OG ANLEGGSVIRKSOMHET. MARKEDSUTVIKLING, PRODUKSJON OG FAKTORETTERSPØRSEL
Prosentvis endring fra (samme periode) året før.

	Mrd. kr.	Volum			Pris		
	1989	1988	1989	89.4	1988	1989	89.4
Bygge- og anleggs-investeringer i:							
Boligsektoren	25,6	-4,2	-16,6	-18,4	..	..	..
Offentlig forvaltning	18,1	4,1	-3,5	16,2	..	..	..
Fastlands-Norge, ellers	28,5	-4,4	-22,8	-18,8	..	..	..
Oljevirk. og utr.sjøfart	12,9	-10,4	33,7	37,6	..	..	..
Bruttoproduksjon	91,0	-2,1	-12,3	-5,5	5,9	3,0	2,4
Vareinnsats	58,6	-2,1	-12,3	-5,5	6,0	4,1	3,3
Bruttoprodukt	32,4	-2,1	-12,3	-5,5	5,6	1,0	0,7
Sysselsetting 1)	..	-2,4	-11,5	..	6,4	2,6	..
Bruttoinvesteringer	2,1	-10,4	-21,6	-17,0	3,6	2,1	-0,1

1) Utførte timeverk av lønnstakere og selvstendige og lønnskostnader pr. utført timeverk

investeringer som del av tiltakene mot arbeidsledigheten, har bidratt til økt etterspørsel. Investeringsaktiviteten har også økt i oljevirksomheten. I privat tjenesteyting, kraftforsyning og boligbygging er investeringene i bygninger og anlegg fortsatt i nedgang.

Som et resultat av den sterke nedgangen i produksjonen har også sysselsettingen gått sterkt tilbake. Det synes som om nedgangen i sysselsettingen har vært større for lønnstakere enn for selvstendige. Mot slutten av 1989 var samlet sysselsetting på samme nivå som ved starten av 1980-tallet.

Nedgangen i produksjonen og sysselsettingen har bidratt til at lønnsveksten i sektoren har vært lav i 1989, og godt under gjennomsnittet for de øvrige sektorene. Det har vært en svak lønnsvekst i bygg, mens det har vært nedgang i lønnsnivået i anlegg som følge av reduserte skifttillegg og overtidsgodtgjørelse.

Den lave lønnsveksten har, sammen med lav prisstigning på vareinnsatsen i sektoren, gitt lav prisstigning på sektorens bruttoproduksjon. Skjerpet konkurranse i sektoren kan også ha bidratt til dette. Den lave prisstigningen ga seg spesielt utslag mot slutten av året. De totale byggekostnadene for nye boliger var uendret fra november til desember 1989. Foreløpige tall tyder på at driftsresultatet i sektoren er blitt redusert fra 1988 til 1989, som følge av nedgangen i aktiviteten.

I løpet av januar-desember 1989 falt igangsatt byggeareal med nær 25 prosent i forhold til samme periode året før. Så lenge igangsettingstallene er lavere enn tallene for fullført byggeareal, må en regne med fortsatt nedgang i byggeaktiviteten. I følge de siste tallene fra ordrestatistikken, ligger det likevel ikke an til en like sterk nedgang som fra 1988 til 1989.

Ordretilgangen for bygge- og anleggsvirksomheten bedret seg i 2. kvartal, i følge sesongjusterte tall. Tilgangen var deretter uendret fra 2. til 3. kvartal. Oppgangen skyldes økt ordretilgang innen anleggsvirksomheten. For byggevirksomheten har nedgangen flatet ut. Sesongjusterte tall viser at nedgangen i ordrereservene har stoppet opp.

Kraftmarkedet i 1989

Kraftproduksjon, forbruk og kapasitet

I 1989 ble det produsert 119,2 TWh elektrisk kraft i Norge. Bruttoforbruket av fast og tilfeldig kraft innenlands var om lag 104 TWh, fordelt på om lag 30 TWh til kraftintensiv industri, 59 TWh til alminnelig forsyning og 4,5 TWh tilfeldig kraft til elektrokjeler og pumpekraft. Om lag 10 TWh gikk tapt i overfø-

rings- og distribusjonsnettet og rundt 15 TWh ble eksportert. Det var dermed et betydelig innenlands overskudd av kraft i 1989. Dette skyldtes hovedsakelig det gode tilsiget til magasinene gjennom 1989, og i mindre grad lavere etterspørsel på grunn av høy temperatur.

Fastkraftproduksjonsevnen til det norske vannkraftsystemet i 1989 var omlag 104 TWh. Temperaturkorrigert forbruk av fastkraft var omlag 101 TWh, dvs. at en ved et temperaturmessig normalår ville brukt om lag 3 TWh mer fastkraft enn faktisk forbruk i 1989. Sammenligner man temperaturkorrigert fastkraftforbruk med fastkraftproduksjonsevnen i 1989 er det til eksisterende priser noe kraftoverskudd i markedet. Overskuddet på rundt 3 TWh dekker to års brutto forbruksvekst hvis veksttakten blir som den har vært de siste årene.

Gjennomsnittsprisen på kraft til alminnelig forsyning tilsvarer om lag kostnadene ved ny utbygging av kraft. Det er imidlertid svært store prisforskjeller mellom alminnelig forsyning og kraftintensiv industri. Den gjennomsnittlige betalingsvilligheten, målt ved gjennomsnittsprisen for alle brukere i 1989, for kraft i markedet er ikke høy nok til å forsvare kostnadene ved ny utbygging av kraft.

Sløsing med ressurser

I 1989 rant det vann tilsvarende 6 TWh forbi driftsklare maskiner. Det var samtidig ledig overføringskapasitet. Kraftproduksjon utover fastkraft omsettes i et marked for tilfeldig kraft. Det er imidlertid kun en liten andel av forbrukerne i Norge som har adgang til dette markedet. På tross av overskuddssituasjonen ble prisen på fastkraft til alminnelig forsyning økt med gjennomsnittlig om lag 3,5 prosent fra 1988 til 1989. De 6 TWh ekstra som kunne ha vært produsert i 1989, fantes det til de fastsatte priser ikke marked for.

Elektrisitet kan erstatte olje i betydelig grad, selv på kort sikt i det norske markedet. Med en lavere fastkraftpris kunne kraftomsetningen vært økt i 1989, og en del av de 6 TWh som ikke ble produsert, kunne kommet forbrukerne til gode. Da produksjonskostnadene for disse 6 TWh ville ha vært svært lave, betyr dette at en har sløst bort ressurser ved ikke å ha mer fleksible kraftpriser.

Eksport av kraft

Eksportverdien av kraften var i 1989 omlag 900 millioner kroner. Dette tilsvarer en gjennomsnittpris på 6 øre/kWh. Med mer fleksible kraftpriser innenlands ville Norge kunne nyttiggjort seg mer av den kraften som ble eksportert i 1989, siden kraftprisen her var vesentlig høyere enn eksportprisene i 1989. Dette ville ha gitt en bedre ressursbruk, lavere oljeforbruk og mindre forurensninger. Nedgangen i eksportinntektene ville ikke bli like store som nedgangen i eksporten, fordi en med mindre kvanta ville oppnådd høyere priser på den eksporterte kraften.

Fleksible priser

Det store tilsiget til magasinene gjennom 1989, og sløsingen i form av vann som renner forbi driftsklar kapasitet, understreker behovet for mer fleksibel prisfastsetting i det norske kraftmarkedet. I et godt fungerende kraftmarked skulle prisen på kraft innenlands ha falt gjennom 1989. De sterke reguleringene innenfor kraftsektoren i Norge synes imidlertid å hindre en samfunnsøkonomisk optimal prising og bruk av kraftressursene.

Primærnæringene

Produksjonen av primærnæringsvarer økte klart i 1989, men noe mindre enn året før. Som i 1988 var det veksten i fiskesektoren som gav det største bidraget til produksjonsveksten. I fjor økte produksjonen her med vel 12 prosent. Bruttoproduksjonen i jordbruk og skogbruk sett under ett hadde svak økning.

Veksten i fiskesektoren fant hovedsaklig sted innenfor oppdrett, som for en stor del går til eksport. Eksporten av fersk fisk utgjorde i 1989 om lag 3/4 av eksporten av primærnæringsvarer. Eksportveksten i 1989 ble over 20 prosent, dvs. nesten like sterk som året før målt som årsgjennomsnitt. I andre halvår flatet

VOLUMUTVIKLINGEN FOR VARER FRA PRIMÆRNÆRINGENE
Sesongjustert og glattet. 1985=100

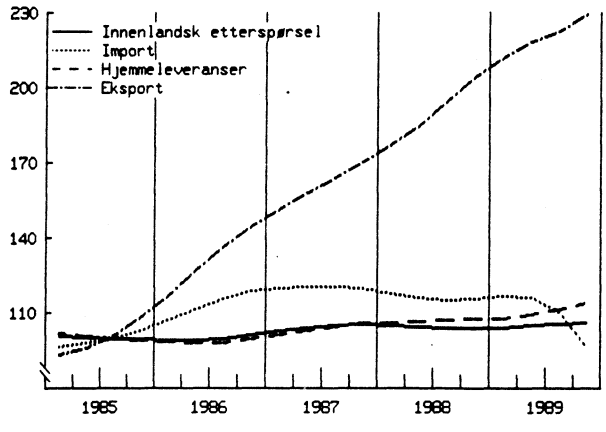

MARKEDSUTVIKLINGEN FOR PRIMÆRNÆRINGSVARER
Prosentvis endring fra (samme periode) året før 1)

	Mrd. kr.	Volum			Pris		
	1989	1988	1989	89.4	1988	1989	89.4
Produksjon	40,3	4,0	3,7	1,4	-0,4	-1,3	-2,0
Eksport 2)	3,3	17,2	14,6	8,8	3,6	-14,5	-13,0
Hjemmeleveranser	37,2	3,1	2,3	0,3	-0,8	-0,1	-0,4
Import 2)	5,4	-4,2	-4,9	-14,1	2,9	4,4	6,8
Innenl. anvendelse	42,5	2,0	1,7	-1,5	-0,3	0,5	0,3
Lagerendring 3)	1,1	2,2	0,9	0,1	..	..	..
Innenl. etterspørsel	41,4	-0,2	0,8	0,1	0,5	1,7	1,0

1) I basisverdi, dvs. regnet uten avgifter og handelsavanse.
2) Inneholder reeksport
3) Vekstbidrag

imidlertid eksporten ut. Det må ses på bakgrunn av avsetningsproblemene på eksportmarkedene, som har medført at eksportprisene for fisk har avtatt gjennom 1988 og 1989. Men den reduserte eksporten ser ennå ikke ut til å ha slått ut i redusert produksjon, og trolig er en større del av produksjonen gått til lageroppbygging av fisk. Også leveransene av fisk til hjemmemarkedet økte klart i 1989. Det kan ha sammenheng med økte leveranser til foredlingsindustrien pga. omslag i matvarekonsumet og vekst i eksporten av foredlede fiskeprodukter i fjor.

Hjemmeprisen på primærnæringsvarer utviklet seg svakt i 1989. Det var relativt lav prisvekst på jordbruksprodukter, men det var en sterk nedgang i hjemmeprisen på fiskeprodukter som bidro mest. Importprisen for primærnæringsvarer vokste derimot klart sterkere enn hjemmeprisen. Nedgangen i importvolumet i 1989 må således ses i sammenheng med at importerte primærnæringsvarer både i 1988 og 1989 er blitt relativt sett dyrere enn hjemmeproduserte varer.

Bruttoproduktet i primærnæringene økte i fjor klart sterkere enn bruttoproduksjonen, som følge av svak vekst i vareinnsatsen i jordbruket. Samtidig avtok sysselsettingen i primærnæringene klart mer i 1989 enn året før. Jordbruket sto for det alt vesentlige av denne nedgangen. Med en vekst i bruttoproduksjonen på 3,7 prosent i primærnæringene i 1989 betyr dette en betydelig produktivitetsvekst.

Bruttoinvesteringene i primærnæringene gikk noe ned i 1989, etter å ha vært i jevn vekst helt siden 1984. Et markert omslag i investe-

PRISUTVIKLINGEN FOR VARER FRA PRIMÆRNÆRINGENE
Sesongjustert. 1985=100

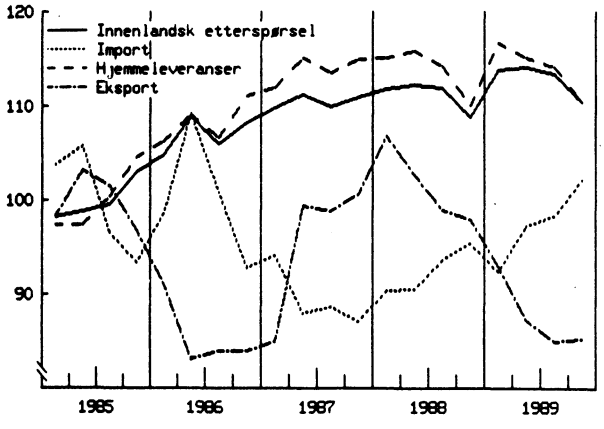

PRODUKSJON OG INVESTERING I PRIMÆRNÆRINGENE
Sesongjustert og glattet. 1985=100

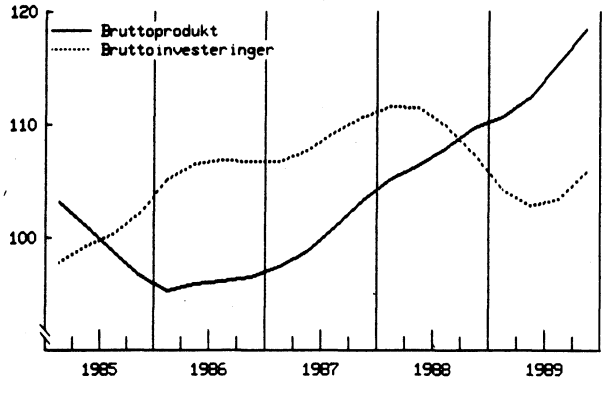

PRIMÆRNÆRINGENE. PRODUKSJON OG FAKTORETTERSPØRSEL
Prosentvis endring fra (samme periode) året før

	Mrd. kr.	Volum			Pris		
	1989	1988	1989	89.4	1988	1989	89.4
Bruttoproduksjon	41,1	4,0	3,7	1,4	-0,2	-1,2	-1,9
Vareinnsats	22,6	2,8	1,1	-2,3	3,7	3,7	4,3
Bruttoprodukt	18,5	5,4	6,5	5,0	-4,5	-6,3	-7,7
Sysselsetting 1)	..	-1,5	-3,8	..	4,7	4,8	..
Bruttoinvesteringer	9,0	4,8	-8,7	-6,0	8,0	9,6	6,8
- bygn. og anlegg	3,0	1,1	-4,6	-5,5	5,9	3,0	2,4
- mask. og trsp.midler	6,0	6,8	-10,9	-6,2	9,0	13,3	8,5

1) Utførte timeverk av lønnstakere og selvstendige og lønnskostnader pr. utført timeverk

ringene i fiskesektoren var det viktigste bidraget til nedgangen; en sterk investeringsvekst i 1988 ble i fjor snudd til en klar nedgang innenfor denne sektoren. Maskiner og transportmidler utgjorde i 1989 om lag 2/3 av de samlede bruttoinvesteringene innenfor primærnæringene. Nedgangen i maskininvesteringene i fjor skyldtes for en stor del nedgangen i fiskesektoren, der det meste av investeringene har gått til fiskefartøyer. I jordbruket, som har stått for hoveddelen av bygningsinvesteringene i primærnæringene, fortsatte nedgangen i investeringene i 1989. Bygningsinvesteringene for primærnæringene sett under ett ser i 1989 ut til å ha stabilisert seg på et lavt nivå sammenlignet med de første årene på 1980-tallet. Maskininvesteringene lå derimot, tross nedgangen i 1989, fortsatt på et relativt høyt nivå på grunn av sterk investeringsvekst, vesentlig i fiskefartøyer, i årene 1984-1988.

Utenriks sjøfart

Bruttoproduksjonen i utenriks sjøfart vokste i verdi med 30 prosent, hvorav bidragene fra volum- og prisvekst var omtrent like store. Volumveksten har sammenheng med økt kapasitet gjennom betydelige norske skipskjøp. Netto fraktinntekter for Norge fra sjøfartssektoren (brutto fraktinntekter fratrukket hovedsakelig importert vareinnsats) økte med hele 40 prosent, til 14 milliarder kroner i 1989.

Den norske utenriksflåten var ved siste årsskifte på 48,7 millioner dødvekttonn mot 35,1 millioner tonn ett år tidligere - en økning på hele 39 prosent. Hele veksten har kommet i Norsk Internasjonalt Skipsregister som nå om-

UTENRIKS SJØFART. PRODUKSJON OG FAKTORETTERSPØRSEL
Prosentvis endring fra (samme periode) året før

	Mrd. kr.	Volum			Pris		
	1989	1988	1989	89.4	1988	1989	89.4
Bruttoproduksjon	44,7	4,8	15,0	13,9	11,9	13,0	8,5
Vareinnsats	30,0	1,4	13,6	10,1	2,6	10,6	6,4
Bruttoprodukt	14,7	17,0	19,5	26,5	41,0	17,1	9,3
Sysselsetting 1)	..	-1,0	7,9	..	-3,3	-7,1	..
Bruttoinvesteringer	21,3	..	45,8	48,4	18,2	20,2	16,6

1) Utførte timeverk av lønnstakere og selvstendige og lønnskostnader pr. utført timeverk

fatter 774 skip. Av disse er omkring 50 eid av utlendinger i 1989, mens tilsvarende tall i 1988 var 41. Praktisk talt hele flåteøkningen det siste året har vært innkjøp av brukte skip. NIS utgjør nå 70 prosent av utenriksflåten mens 27 prosent er registrert under utenlandsk flagg, og bare vel 3 prosent er i Norsk Ordinært Skipsregister.

I tillegg til skipene var 64 rigger og entrepenørfartøyer eid av norske redere. Markedsverdien ved årsskiftet av norsk-eid flåte av skip anslås til 105 milliarder kroner mot 70,5 milliarder ett år tidligere - en økning på hele 49 prosent.

Fraktratene har vist en stigende tendens helt siden 1987. Etter et fall i første halvår 1989 tok ratene seg igjen opp utover i andre halvår til nytt et toppnivå. Gjennomsnittsratene var i 1989 klart høyere enn året før.

Prisene på brukte skip har de siste årene - også i 1989 - økt mer enn ratene. I 1989 steg prisene på importerte skip med 26 prosent. Til tross for veksten har ratene ikke vært høye nok til å forrente kjøp av brukte skip, og det impliserer at markedet forventer ytterligere rateoppgang. For rigger og supplyskip var verdistigningen i 1989 enda større enn for skip.

Med unntak av noen få ferger og supplyskip var hele utenriksflåten i virksomhet pr. 30/9-89. Av de 64 norskeide riggene var imidlertid hele 38 uten oppdrag. Dette skyldes bl.a. at ratene ikke har gjort det lønnsomt å bryte opplag.

Ifølge det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR) importerte norske redere skip for 25,8 milliarder kroner, mens eksporten var på 1,5 milliarder.

Forventninger om ytterligere oppgang i rater og skipsverdier ventes å motivere til ytterligere skipskjøp hos norske redere. Gunstige skatteregler har bidratt til å lette kapitaltilgangen til skipsfartsnæringen. I 1989 ble det tegnet ansvarlig kapital via kommandittselskapsordningen på anslagsvis 11 milliarder kroner mens det ble innbetalt ca. 5 milliarder kroner. Til sammenligning hentet de børsnoterte skipsaksjeselskapene inn 1,7 milliarder i ny kapital. Omkring 3/4 av kapitalen til skipskommandittselskaper kommer fra aksjeselskaper og resten direkte fra husholdningssektoren.

Privat tjenesteyting, fastlands-Norge

Bruttoproduksjonen i privat tjenesteyting utenom utenriks sjøfart og rørtransport falt med 1,8 prosent

VOLUMUTVIKLINGEN FOR PRIVAT TJENESTEYTING, FASTLANDS-NORGE
Sesongjustert og glattet. 1985=100

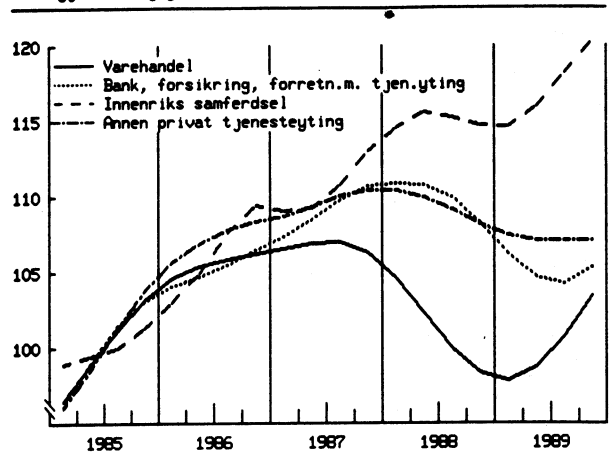

fra 1988 til 1989. Nedgangen i produksjonen har vært sterkest innenfor sektorene forretningsmessig tjenesteyting og bank og forsikring, og har sammenheng med den svake utviklingen i innenlandsk etterspørsel. Etter sammenhengende nedgang siden begynnelsen av 1988 viser imidlertid tallene for 1989 tegn til oppgang. Det er varehandel og innenriks samferdsel som står for det meste av økningen som har sammenheng med økt privat konsum.

Sysselsettingen i sektoren, målt ved utførte timeverk av lønnstakere og selvstendige, har ifølge nasjonalregnskapstall avtatt kraftig fra 1988 til 1989. Dette skyldes hovedsaklig produksjonsnedgangen og det er derfor sektorene med sterkest nedgang i produksjonen som også har redusert antall sysselsatte mest. Innen finansiell og forretningsmessig tjenesteyting er reduksjonen i utførte timeverk henholdsvis 5,6 og 6,2 prosent. Reduksjonene i hotell- og restaurantvirksomhet er 4,2 prosent, mens antall utførte timeverk i varehandel er redusert med 3,1 prosent.

Bruttoinvesteringene i sektoren har avtatt siden begynnelsen av 1986. Fra 1988 til 1989 falt bruttoinvesteringene med 18,3 prosent. Utflatingen i produksjonen har imidlertid bidratt til en utflating i investeringsnivået mot slutten av 1989. Dette gjelder imidlertid bare investeringer i maskiner og transportmidler og er dominert av utviklingen i varehandel. For bruttoinvesteringer i bygninger og anlegg ser nedgangen som startet i begynnelsen av 1988 ut til å fortsette. Fra 1988 til 1989 falt investeringene i bygninger og anlegg med 21,5 prosent. Størst var nedgangen i investeringene i forretningsbygg, men innenriks samferdsel bidro også betydelig til denne nedgangen.

Prisutviklingen i deler av denne sektoren, spesielt for varehandelstjenester, har stor be-

PRIVAT TJENESTEYTING FASTLANDS-NORGE. PRODUKSJON OG FAKTORETTERSPØRSEL
Prosentvis endring fra (samme periode) året før

	Mrd. kr.	Volum			Pris		
	1989	1988	1989	89.4	1988	1989	89.4
Bruttoproduksjon	365,0	0,0	-1,8	0,1	6,2	5,4	4,8
Vareinnsats	135,2	-0,9	-1,9	-0,5	6,3	4,5	4,6
Bruttoprodukt	229,8	0,5	-1,8	0,4	6,1	5,9	5,0
Sysselsetting1)	..	-0,3	-4,4	..	7,8	4,4	..
Brutto investeringer	29,3	-10,0	-18,3	-10,5	3,5	2,6	1,1
- bygn.og anlegg	15,2	1,8	-21,5	-20,5	5,8	2,3	0,9
- mask.og trsp.midler	14,1	-20,3	-14,6	1,0	0,8	3,1	1,5

1) Utførte timeverk av lønnstakere og selvstendige og lønnskostnader pr. utført timeverk

PRISUTVIKLINGEN FOR PRIVAT TJENESTEYTING, FASTLANDS-NORGE
Sesongjustert. 1985=100

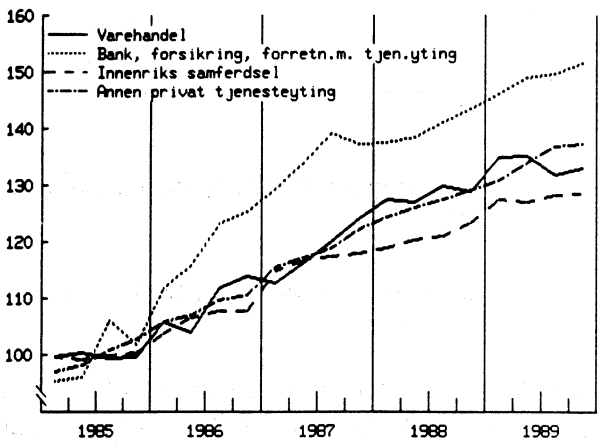

tydning for konsumprisene. Prisveksten fra 1988 til 1989 for disse tjenestene var på 4,4 prosent dvs. samme veksttakt som nasjonalregnskapets deflator for privat konsum. Beregningsmåten gjør imidlertid at det er betydelig usikkerhet knyttet til tall for prisutviklingen på varehandelstjenester. Nedgangen i veksttakten gjennom slutten av 1989 skyldes antakelig avgiftsendringer.

Lønnsveksten for hoveddelen av sektoren var fra 1988 til 1989 om lag som gjennomsnittsveksten for økonomien som helhet, det vil si at lønn pr. årsverk økte med om lag 4,2 prosent. For ansatte i hotell- og restaurantvirksomhet var lønnsveksten pr. årsverk 6,1 prosent. Den høye veksten skyldes lavtlønnstillegg og at kronetillegg gir høyere prosentvis vekst for lavtlønte. Sektoren forretningsmessig tjenesteyting hadde lavere vekst enn gjennomsnittet med 3,3 prosent pr. årsverk

Inntektene fra produksjonsvirksomheten

Etter noen år med relativ svak utvikling i samlet driftsresultat, økte driftsresultatet i Norge med nærmere 40 prosent fra 1988 til 1989. Økningen har sammenheng med god inntjening i deler av næringslivet, særlig i oljevirksomhet, utenriks sjøfart og utekonkurrerende industri.

I nasjonalregnskapet beregnes det for landet som helhet og for hver næring en faktorinntekt som gir uttrykk for den inntekten som tilfaller arbeidskraft og kapital. Faktorinntekten beregnes som bruttonasjonalproduktet (bruttoproduktet for hver næring) fratrukket kapitalslit og netto indirekte skatter. Den deles i lønnskostnader og restposten driftsresultat. Lønnskostnadene omfatter lønn (inklusive sosiale utgifter) til lønnstakerne samt arbeidsgiveravgift til folketrygden og andre trygdeordninger. Driftsresultatet utgjør den beregnede inntekt av produksjonsfaktorene kapital og eiernes egen arbeidsinnsats. Det må understrekes at driftsresultatet ikke gir uttrykk for bedriftsøkonomisk lønnsomhet, idet en bl.a. ikke korrigerer for direkte skatter og finansielle kostnader.

Det må tas forbehold om at usikkerheten som hefter ved foreløpige tall, kan gi store utslag i residualstørrelsene faktorinntekt og driftsresultat. Usikkerheten er størst på detaljert nivå. Så kort tid etter årets utløp har en derfor valgt å gi inntektstall bare for fastlands-Norge (alle næringer utenom oljevirksomhet og utenriks sjøfart) og for Norge totalt.

De foreløpige nasjonalregnskapstallene for 1989 viser at bruttonasjonalproduktet økte med 46 milliarder kroner, mens faktorinntekten

BRUTTONASJONALPRODUKTET ETTER INNTEKTSART
Milliarder kroner

	1988	1989	Endring fra 1988 til 1989 Absolutt	Prosent
Bruttonasjonal-produkt	594,2	640,3	46,1	7,8
Kapitalslit	92,3	100,4	8,1	8,8
Indirekte skatter, netto	73,4	68,8	-4,6	-6,3
Faktorinntekt	428,5	471,2	42,7	9,9
Lønnskostnader	323,1	325,5	2, 4	0,7
Driftsresultat	105,4	145,7	40,3	38,1
Alle næringer utenom oljevirksomhet og utenriks sjøfart (fastlands-Norge)				
Bruttoprodukt	532,0	547,7	15,7	3,0
Faktorinntekt	405,6	425,6	20,0	4,9
Lønnskostnader	311,1	313,1	2,0	0,7
Driftsresultat	94,5	112,5	18,0	19,0

økte med nærmere 43 milliarder kroner. Dette tilsvarer en vekst i faktorinntekten på om lag 10 prosent fra 1988, og er med unntak av 1986 om lag samme veksttakt som ellers på 1980-tallet. Nærmere halvparten av økningen i faktorinntekten skriver seg fra økning i faktorinntekten i oljevirksomhet.

Netto indirekte skatter ble redusert med 4,6 milliarder kroner fra 1988 til 1989. Dette skyldes bl.a. at påløpt merverdi- og investeringsavgift var lavere i 1989 enn i 1988. Satsene for investeringsavgiften ble redusert to ganger i 1989, først fra 10 til 9 prosent fra 1. mai og så til 7 prosent fra 1. november. Det lave bilsalget førte dessuten til at engangsavgiften på motorvogner falt med om lag 20 prosent fra 1988.

Nedgangen i sysselsettingen og inntektsreguleringsloven medvirket til at lønnskostnadene vokste med mindre enn 1 prosent fra 1988 til 1989. Dette er den laveste vekstraten som er observert etter krigen, og klart lavere enn i det første inntektsreguleringsåret da lønnskostnadene vokste mellom 5 og 6 prosent.

Økningen på 38 prosent i samlet driftsresultat i Norge fra 1988 til 1989, er den høyeste vekstraten som er observert etter 1980 og over 30 prosentpoeng høyere enn gjennomsnittet ellers i 1980-årene. Økt inntjening i oljevirksomhet og utenriks sjøfart forklarer over halvparten av økningen i driftsresultatet på 40 milliarder kroner.

Sterk faktorinntektsvekst i utekonkurrerende industri

Faktorinntekten for fastlands-Norge vokste med om lag 5 prosent fra 1988 til 1989, mot 8,5 prosent fra 1987 til 1988. Som i 1988 hadde utekonkurrerende industri en sterk vekst i inntektene, hovedsaklig på grunn av at eksportprisene økte regnet som årsgjennomsnitt, men også som følge av økt produksjonsvolum. Beregningene viser at skjermet industri hadde en faktorinntektsvekst om lag som året før, og på nivå med gjennomsnittlig inntektsvekst.

LØNNSKOSTNADER I PROSENT AV FAKTORINNTEKT FOR ALLE NÆRINGER OG NÆRINGER UTENOM OLJEVIRKSOMHET OG UTENRIKS SJØFART

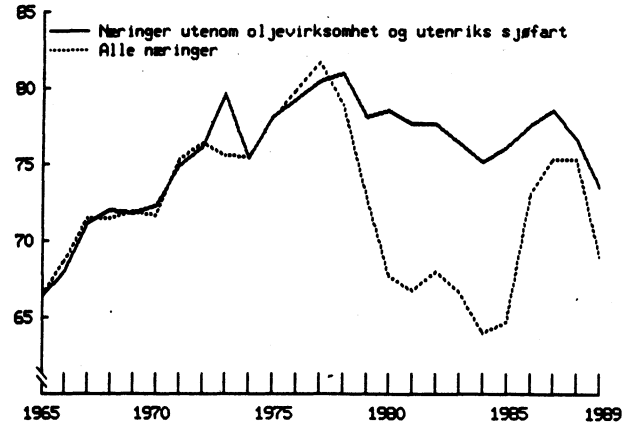

Med en svak nedgang i produksjonsvolumet holdt inntektene i hjemmekonkurrerende industri seg om lag uendret for andre året på rad. Tjenesteytende næringer hadde en svak inntektsutvikling i 1989, og bygge- og anleggsvirksomhet hadde sammen med forretningsmessig tjenesteyting lavere inntekter i 1989 enn i 1988. I de fleste næringene skyldes den svake inntektsutviklingen redusert aktivitetsnivå. Innen primærnæringene synes jordbruksnæringen å ha hatt en inntektsvekst om lag som gjennomsnittet, mens faktorinntekten i fiske og fangst ble redusert betydelig fra 1988 til 1989 på grunn av sterk nedgang i prisene på oppdrettsfisk. I fiske og fangst bidro en relativt sterk vekst i produksjonsvolumet til at nedgangen i faktorinntekten ble mindre enn prisnedgangen skulle tilsi.

Høyest lønnskostnadsvekst i kommunene

Lønnskostnadene for fastlands-Norge vokste om lag som lønnskostnadene for Norge samlet. De foreløpige tallene tyder på at lønnskostnadene økte mest i offentlig forvaltningsvirksomhet, som følge av sysselsettingsvekst i første rekke på grunn av arbeidsmarkedstiltakene i kommunene. Både i utekonkurrerende industri og i primærnæringene vokste lønnskostnadene mer enn gjennomsnittet, mens de fleste andre næringer hadde lavere lønnskostnader i 1989 enn i 1988.

Lønnskostnadene som andel av faktorinntekten var nærmere 74 prosent for fastlands-Norge i 1989. Dette er 3 prosentpoeng lavere enn i 1988, og på nivå med lønnskostnadsandelen for fastlands-Norge i begynnelsen av 1970-årene.

Driftsresultatet i industrien vokste sterkere enn i andre fastlandsnæringer

Driftsresultatet for fastlands-Norge er foreløpig anslått til vel 112 milliarder kroner, en økning på 18 milliarder kroner fra 1988. Nærmere halvparten av økningen i driftsresultatet kom fra økt driftsresultat i industrien. Dette skyldes både den sterke inntektsutviklingen i utekonkurrerende og delvis skjermet industri og at hjemmekonkurrerende industri på grunn av sterk reduksjon i sysselsettingen, også økte sitt driftsresultat om lag som gjennomsnittet av fastlandsnæringene.

VOLUMDEKOMPONERING (MODIS)

BEREGNET BIDRAG TIL ENDRING I PRODUKSJON, IMPORT OG SYSSELSETTING I 1989

	Beregnet virkning på			
	Brutto-nasjonal produkt	Import	Sysselsetting	
			Timeverk[1]	Personer[2]
Leveranser til/fra utenriks sjøfart og oljevirksomhet				
- Oljeutvinning og rørtransport	3,4	1,7	22,7	15,4
- Utenriks sjøfart og oljeboring	0,4	4,3	6,0	4,1
Innenlandske sluttleveringer utenom utenriks sjøfart og oljevirksomhet				
- Private investeringer utenom utenriks sjøfart og oljevirksomhet	-2,0	-3,2	-56,3	-38,3
- Privat konsum	-0,2	-2,2	-4,2	-2,9
- Statlig og kommunalt kjøp av varer og tjenester	0,0	0,6	0,4	0,4
Eksport utenom utenriks sjøfart og oljevirksomhet	0,6	1,4	19,6	13,5
Andre faktorer				
- Lagerinvesteringer utenom skip og oljeplattformer	-1,0	-1,4	-45,0	-32,0
- Endring i importandeler	0,2	-0,4	7,5	4,9
- Eksogen produksjon og vareinnsats	0,2	-0,1	1,0	0,7
- Offentlig sysselsetting	0,3	-	11,1	9,7
- produktivitet, arbeidstid	-	-	-45,6	-30,8
- Sysselsetting av selvstendige m.v.	-	-	-21,5	-8,9
Beregnede bidrag i alt[3]	1,9	0,7	-104,3	-64,2
Foreløpig nasjonalregnskap	2,3	-0,3	-105,5	-65,0

[1] Millioner timer
[2] 1000 personer
[3] Uoverenstemmelser i tabellen skyldes maskinell avrunding. De beregnede bidragene fra de ulike komponenentene summerer seg ikke opp til endringene i følge foreløpig Najonalregnskap. Dette skyldes samvirkningseffekter mellom de enkelte komponentene gjennom kryssløpet.

Ovenfor har en forsøkt å beregne hvilke bidrag enkelte etterspørsels- og tilbudskomponenter isolert sett ga til vekst i produksjon, import og sysselsetting. En slik oppdeling i komponenter kan gjøres på mange måter. I dette tilfellet har en nyttet en oppdeling som følger av den makroøkonomiske modellen MODIS V. Dekomponeringen viser først og fremst virkningene som følger av definisjonssammenhenger og kryssleveranser mellom de ulike næringer.

I virkeligheten vil de enkelte komponentene kunne virke inn på økonomien på en langt mer komplisert måte enn de modellen fanger opp. Dessuten vil de enkelte komponentene kunne virke inn på hverandre. Beregningene gir derfor ikke uten videre uttrykk for årsaks-virknings-sammenhenger. Formålet er først og fremst å anslå de enkelte komponentenes relative betydning for endringene i produksjon, import og sysselsetting. Usikkerhetsmarginen er imidlertid stor.

Leveranser til/fra utenriks sjøfart og oljevirksomhet påvirker den økonomiske utviklingen direkte gjennom produksjonsutviklingen i næringen og indirekte gjennom vareinnsatsetterspørsel og investeringsetterspørsel.

Bidrag fra innenlandsk sluttanvendelser og eksport utenom olje og utenriks sjøfart omfatter virkningen på totalproduksjon, import og sysselsetting av en endring i privat konsum og investeringer, i offentlig kjøp av varer og tjenester og i eksport.

Beregningene av virkningene ovenfor er gjort under forutsetning av at lagerinvesteringer, importandeler, arbeidskraftsproduktivitet og gjennomsnittlig arbeidstid holdt seg uendret fra 1988 til 1989. Endringer i disse faktorene er tatt med i gruppen andre faktorer. En økning i lagerinvesteringene virker positivt på aktivitetsnivået, mens en økning i importandelene øker importen, men senker produksjon og sysselsetting. Bedringer i arbeidskraftproduktiviteten trekker isolert sett sysselsettingen nedover.

PRODUKTIVITET

BIDRAG TIL PRODUKSJONSUTVIKLINGEN FRA ARBEIDSKRAFT, KAPITAL OG TOTAL FAKTORPRODUKTIVITET
Gjennomsnittlig prosentvis årlig endring 1980-88 og 1988-89. 1980-priser

		Brutto-produkt1)	Arbeids-kraft	Kapital1)	Total faktor-produktivitet
Privat nærings-virksomhet i alt	1980-88	3,1	0,1	1,4	1,6
	1988-89	2,2	-2,2	1,4	3,0
Privat næringsvirksomhet ekskl. oljevirksomhet og utenriks sjøfart	1980-88	2,1	0,2	1,3	0,6
	1988-89	-1,2	-2,7	0,9	0,6
Primærnæringer	1980-88	1,9	-0,1	1,0	1,0
	1988-89	6,3	-0,2	0,7	5,8
Industri og bergverk	1980-88	0,5	-0,8	1,2	0,1
	1988-89	0,4	-1,8	0,9	1,3
Skjermet	1980-88	-0,8	-0,1	1,2	-1,9
	1988-89	0,3	-1,4	0,7	1,0
Utekonkurrerende2)	1980-88	3,2	-0,8	1,1	2,9
	1988-89	3,8	-0,4	0,8	3,4
Hjemmekonkurrerende	1980-88	-0,1	-1,0	1,0	-0,1
	1988-89	-1,4	-2,7	0,8	0,5
Bygge- og anleggs-virksomhet	1980-88	2,6	0,8	0,2	1,0
	1988-89	-12,3	-9,8	0,2	-2,7
Kraftforsyning	1980-88	3,4	0,3	2,2	0,9
	1988-89	8,2	-0,1	0,9	8,0
Tjenesteyting	1980-88	2,7	1,1	1,5	0,1
	1988-89	-1,8	-2,7	1,0	-0,1

1) Metoden for beregning av total faktorproduktivitet krever at volum-endringer i aggregerte næringer beregnes som et veid gjennomsnitt av vekstratene i enkeltnæringene, med løpende verdiandeler som vekter. Dette avviker fra beregningsmetoden i nasjonalregnskapet, og vekstratene for bruttoproduktet og kapital i tabellen er derfor generelt forskjellig fra dem man finner i nasjonalregnskapet.
2) Eksklusive raffinering av jordolje.

Tabellen dekomponerer veksten i produksjonen, målt ved bruttoproduktet i faste 1980-priser, i bidrag fra arbeidsinnsats, realkapital og vekst i total faktorproduktivitet. Veksten i den totale faktorproduktiviteten er dermed et mål for evnen til å utnytte den samlede innsatsen av arbeidskraft og kapital, og vil reflektere tekniske fremskritt, bedre organisering, bedre utnytting av kapasitet og stordriftsfordeler mv. Bidragene fra arbeidsinnsats og kapital er beregnet ved å multiplisere endringen i disse innsatsfaktorene med deres respektive andeler av samlede produksjonskostnader. For en nærmere gjennomgang av metoden for å beregne total faktorproduktivitet, se Økonomiske analyser nr. 8, 1986.

Utviklingen i oljevirksomhet og sjøfart trakk veksten i total faktorproduktivitet opp til 3 prosent i 1989, en vesentlig sterkere vekst enn tidligere på 80-tallet. Ellers fant den sterkeste produktivitetsveksten også i 1989 sted i primærnæringene, utekonkurrerende industri og kraftforsyning, og har trolig sammenheng med bedre utnyttelse av kapasiteten. Også i hjemmekonkurrerende og skjermet industri har ulike former for rasjonalisering slått ut i bedre produktivitetsutvikling i 1989 enn i tidligere år. I de fleste næringer har det produktive bidraget fra arbeidskraften falt til dels betydelig, som følge av redusert sysselsetting. Kapitalens bidrag er bare svakt redusert i forhold til tidligere år.

ARBEIDSMARKEDET

Justert for normale sesongvariasjoner har tallet på sysselsatte personer vært i tilbakegang siden sommeren 1987. Spesielt var nedgangen sterk mot slutten av 1988, mens nedgangen har vært svakere gjennom 1989. Denne langvarige tilbakegangen i sysselsettingen har sammenheng med nedgangen i produksjonen i fastlands-Norge fra slutten av 1987 til begynnelsen av 1989. Omslaget oppover i produksjonen fra 2.kvartal 1989 har foreløpig ikke gitt seg utslag i ny vekst i sysselsettingen. Ved forrige periode med høy ledighet i 1983/84 gikk det om lag ett år før omslaget i økonomien ga seg klare utslag i økt sysselsetting og redusert ledighet.

Nedgangen i sysselsettingen har blitt motsvart av en nedgang i arbeidsstyrken, men nedgangen her har vært svakere enn for sysselsettingen, og satte først inn mot slutten av 1988. Den sterke nedgangen i sysselsettingen ga en drastisk økning i ledigheten gjennom 1988, mens den i 1989 har vist klare tegn til utflatning. Ifølge Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser - AKU - var det i 1989 i gjennomsnitt 106 000 arbeidsøkere uten arbeidsinntekt. Dette utgjorde 4,9 prosent av arbeidsstyrken.

Den registrerte ledigheten har i store trekk vist samme forløp som arbeidssøkere uten arbeidsinntekt. En kraftig opptrapping av arbeidsmarkedstiltakene gjennom 1989 har vært en viktig årsak til at den registrerte ledigheten etter korreksjon for normale sesongvariasjoner har holdt seg stabil, men likevel på et høyt nivå rundt 83 000 personer.

BEFOLKNINGEN I YRKESAKTIV ALDER
1000 personer

	Nivå	Endr. fra året før	
	1989	1988	1989
16-74 år i alt	3087	25	16
Arbeidsstyrken	2155	7	-28
Arbeidssøkere	106	24	37
Sysselsatte	2049	-17	-65
Normalårsverk	1768	-16	-58

Kilder: Arbeidssøkere er hentet fra AKU, sysselsatte og normalårsverk er hentet fra Nasjonalregnskapet.

Samlet var det ved utgangen av året nesten 135 000 personer registrert ledige eller sysselsatt på arbeidsmarkedstiltak utenom attføring. Dette utgjorde drøyt seks prosent av arbeidsstyrken. Nivået på arbeidsmarkedstiltakene forklarer også en del av forskjellen mellom AKU-ledigheten og den registrerte ledigheten.

Utviklingen i det samlede antall registrerte ledige og personer på arbeidsmarkedstiltak indikerer en svekkelse av arbeidsmarkedet gjennom hele 1989. Tallene fra AKU for sysselsettingen og arbeidstyrken indikerer samme utvikling.

Sysselsettingen

Nedgangen i sysselsettingen fra 1988 til 1989 er den hittil kraftigste som har vært observert i etterkrigstiden. I følge foreløpige tall fra nasjonalregnskapet var det i 1989 i gjennomsnitt 2 049 000 personer sysselsatt, en nedgang på 65 000 personer fra året før, eller 3,1 prosent. Nedgangen i utførte timeverk var noe sterkere med 3,5 prosent. To færre arbeidsdager i 1989 i forhold til 1988 var en medvirkende årsak til at nedgangen i timeverkene var sterkere enn nedgangen i tallet på sysselsatte, mens en reduksjon i fraværet dro i motsatt retning.

Nedgangen i sysselsettingen i 1989 rammet nesten all næringvirksomhet i fastlands-Norge. Nedgangen har vært spesielt sterk for bygge- og anleggsvirksomheten, hjemmekonkurrende industri og visse deler av privat tjenesteyting. Offentlig sektor har hatt en vekst i sysselsatte personer på 1,8 prosent, hvorav noe over halvparten kan tilskrives ordningen arbeid for trygd. Utenriks sjøfart og oljevirksomhet har også hatt vekst i sysselsettingen fra 1988 til 1989.

I følge statistikk fra Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) har det vært en nedgang i sykefraværet i medlemsbedriftene de siste tre årene, og den var trolig meget sterk i 1989. Nivået på sykefraværet i bedrifter tilknyttet NHO er nå like lavt som det var mot slutten av 70-tallet, før innføringen av en rekke sosiale reformer som bidro til å øke fraværet. AKU viser ikke samme utvikling for alle næringer samlet, men det er en del usikkerhet knyttet til opplysningene om fraværet i AKU.

For tallet på sysselsatte personer er det meget godt samsvar mellom AKU og tallene fra nasjonalregnskapet. AKU viser at sysselsettingen justert for normale sesongvariasjoner har vært i tilbakegang siden 3.kvartal 1987, en periode på over to år. Nedgangen var noe svakere gjennom 1989 enn den var i siste halvdel av 1988 da den var meget sterk.

SYSSELSETTING ETTER NÆRING
Sysselsatte i 1000 personer. Vekstrater i prosent fra året før

	Sysselsatte personer		Vekstrater fra 1988		
	Nivå 1989	Endring fra 1988	Personer	Normal-årsverk	Time-verk
I alt	2 049	-65	-3,1	-3,2	-3,5
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	39	2	4,8	5,2	4,8
Fastlands-Norge	2 010	-67	-3,2	-3,3	-3,7
Industri og Bergverk	323	-19	-5,7	-5,6	-5,2
Skjermet industri	94	-3	-2,7	-2,6	-2,9
Bergverk og utekonkurrerende industri	51	-2	-3,8	-3,9	-2,9
Hjemmekonkurrerende industri	179	-15	-7,6	-7,5	-7,0
Annen vareproduksjon	303	-23	-7,1	-7,4	-7,2
Primærnæringer	133	-4	-2,9	-3,2	-3,8
Elektrisitetsforsyning	20	0	0,0	0,1	-0,3
Bygge- og anleggsvirksomhet	150	-19	-11,4	-11,4	-11,5
Tjenesteyting	829	-34	-4,0	-3,8	-4,4
Varehandel	295	-8	-2,7	-2,5	-3,1
Samferdsel	149	-7	-4,7	-4,7	-5,3
Tjenesteyting ellers	385	-19	-4,6	-4,4	-4,9
Offentlig forvaltning	555	10	1,8	1,8	1,6
Statlig forvaltning	145	2	1,4	1,5	1,1
Kommunal forvaltning	411	8	1,9	1,9	1,9

Andelen av befolkningen i yrkesaktiv alder som var sysselsatt, var i 1989 like lav som den var i 1983.

Arbeidsstyrken

Tallet på personer i yrkesaktiv alder har vokst gjennom hele 1980-tallet, men det har vært forskyvninger i aldersfordelingen innen gruppen. Det har vært en stabil og rask vekst i den yngre gruppen

ARBEIDSSTYRKE, SYSSELSETTING OG UTFØRTE UKEVERK I ALT IFØLGE ARBEIDSKRAFTUNDERSØKELSEN. 1) 1980=100. Sesongjustert.

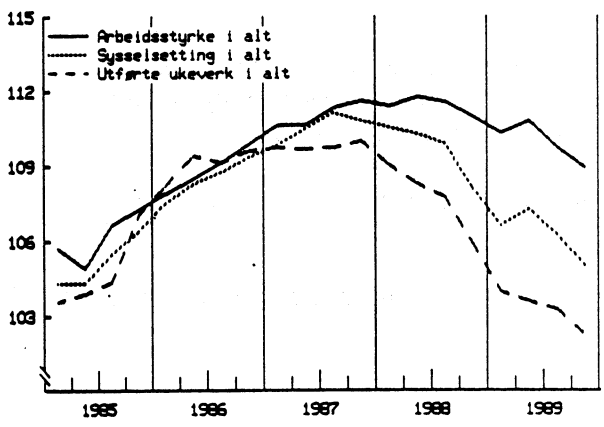

1) Justert for omlegging av AKU f.o.m. 2. kv. 1988.

20-49 år; 230 000 eller nesten 15 prosent fra 1980 til 1988. I 1980 var dette personer født mellom 1930 og 1960. Utover på 1980-tallet ble aldersfordelingen endret ved at de svært små kullene født på 1930-tallet ble erstattet med store kull født etter 1960. Disse små 30-tallskullene går etterhvert inn i gruppen 50-67 år, den eldre del av arbeidsstyrken. I året 1920 ble det født 69 000 barn i Norge, mens tallet i 1932 bare var 41 000. Dette har bidratt til stadig færre eldre yrkesaktive.

I tillegg til variasjoner i fødselstallet, betyr også inn- og utvandringen noe for aldersgruppenes størrelse. Den nettoinnvandringen vi har hatt til landet fra slutten av 1960-tallet til 1988, har gitt oss langt flere i ung yrkesaktiv alder enn det vi ellers ville ha hatt. Det er også blitt noe flere barn og unge, både som innvandrere og fordi voksne innvandrere har fått barn etter at de kom til Norge. Nettoinnvandringen er størst blant unge menn.

Fra 1988 til 1989 økte befolkningen i yrkesaktiv alder med 16 000 personer. Arbeidsstyrken gikk likevel ned med 28 000 personer, og med unntak av 2.kvartal 1989 har arbeidsstyrken, justert for normale sesongvariasjoner, vært i tilbakegang siden 2.kvartal 1988. Yrkesprosenten var i 4.kvartal 1989 på 69,0 prosent, en nedgang på 2,5 prosentpo-

NOEN BEGREPER I ARBEIDSMARKEDSSTATISTIKKEN

AKU

Sysselsatte: Gjennomsnittlig antall personer som utførte inntektsgivende arbeid av minst en times varighet i AKUs undersøkelsesuker og personer som vanligvis utfører inntektsgivende arbeid, men som på grunn av sykdom, ferie etc. ikke utførte slikt arbeid i undersøkelsesukene.

Arbeidsøkere uten arbeidsinntekt: Gjennomsnittlig antall personer som ikke utførte inntektsgivende arbeid eller var midlertidig fraværende fra inntektsgivende arbeid i AKUs undersøkelsesuker, men som forsøkte å skaffe seg inntektsgivende arbeid og var disponible for dette.

Arbeidsstyrken: Sysselsatte pluss arbeidssøkere uten arbeidsinntekt.

Yrkesprosent: Andelen av en befolkningsgruppe som er i arbeidsstyrken. For befolkningen som helhet vil dette være i forhold til personer i yrkesaktiv alder 16 til 74 år.

Arbeidsdirektoratets statistikk

Registrerte arbeidssøkere: Personer som søker inntektsgivende arbeid ved arbeidskontorene og er disponible for det arbeid som søkes. Hvorvidt en person har arbeid eller ikke er uten betydning. Statistikken viser antall arbeidssøkere i løpet av en måned og bestanden ved slutten av måneden.

Registrerte helt arbeidsløse: Bestanden av arbeidsøkere registrert ved arbeidskontorene ved slutten av måneden som er uten inntektsgivende arbeid. Skoleungdom som søker feriejobber regnes ikke som helt arbeidsløse, men som arbeidssøkere. Personer på arbeidsmarkedstiltak regnes heller ikke med i denne gruppen.

Sysselsatte i arbeidsmarkedstiltak: Bestanden av personer ved utgangen av hver måned sysselsatt ved ulike tiltak som administreres av arbeidsmarkedsmyndighetene. Sysselsatte i arbeidsmarkedstiltak regnes ikke blant de registrerte ledige. I AKU vil de derimot kunne bli betraktet som arbeidssøkere uten arbeidsinntekt så lenge de ikke hever skattepliktig lønn i en virksomhet.

Registrerte personer uten ordinært arbeid: Summen av registrerte helt ledige og sysselsatte ved arbeidsmarkedstiltak utenom attføring. Denne størrelsen vil ved høy ledighet og høyt nivå på tiltakene være en bedre indikator på ubalansen i arbeidsmarkedet, enn de andre omtalte målene på ledighet. Summen brukes mye i offentlig debatt som et bruttomål på ledighet, men inkluderer da ofte tallet på personer på attføring som er lite påvirket av ledighetssituasjonen.

Nasjonalregnskapet

Normalårsverk: Antall normalårsverk er definert som antall heltidstilsatte personer pluss antall deltidsansatte omregnet til heltid med dellønnsbrøken som vekt. Denne definisjonen tar utgangspunkt i at timeverksinnholdet i et normalårsverk er lik faktisk arbeidstid for heltidstilsatte.

Sysselsatte personer: Antall sysselsatte personer er gjennomsnittlig antall heltids- og deltidsansatte over året, og ligger nær opptil AKUs sysselsettingsbegrep.

Utførte timeverk: Antall utførte timeverk gir timer utført over hele året og tar hensyn til overtid og fravær.

eng på to år. Nivået for yrkesprosenten nærmer seg det som var vanlig før den kraftige oppgangen i sysselsettingen og arbeidsstyrken i perioden fra 1985 til 1987.

Nedgangen i yrkesdeltakingen fra 1988 til 1989 har i første rekke omfattet ungdom, og da spesielt de under 20 år. For kvinner har nedgangen gjennomgående vært litt sterkere enn for menn. En del av nedgangen i yrkesdeltakingen for ungdom skyldes skoleelever som har mistet deltidsjobber, men en viktigere faktor er nedgangen i antall heltids yrkesaktive i denne aldersgruppen som er motsvart av en økning i antall elever og studenter. Den sterke opptrappingen av tallet på elevplasser har vært en medvirkende årsak til dette.

Ledigheten

Fordi arbeidsmarkedstiltakene ble trappet kraftig opp gjennom året stabiliserte ledigheten seg på et høyt nivå i 1989. Ifølge AKU var det i gjennomsnitt 106 000 arbeidssøkere uten arbeidsinntekt i 1989, noe som utgjorde 4,9 prosent av arbeidsstyrken. Dette er vesentlig over nivået ved den forrige ledighetstoppen i 1983 da den kom opp i 3,4 prosent. Ettersom ledigheten var i sterk vekst gjennom 1988, økte likevel antall arbeidssøkere uten arbeidsinntekt regnet som årsgjennomsnitt med 37 000 fra 1988 til 1989. Justert for normale sesongvariasjoner viser AKU liten endring i ledigheten gjennom 1989.

Den registrerte ledigheten var ved utgangen av desember kommet opp i 88 200 personer, eller 4,0 prosent av arbeidsstyrken, noe over årsgjennomsnittet for 1989. Justert for normale sesongvariasjoner har også den registrerte ledigheten vist tegn til utflating gjennom 1989. Utviklingen i januar i år indikerer imidlertid en fortsatt vekst i den registrerte ledigheten, også når det korrigeres for normale sesongvariasjoner.

Menn hadde fra 1988 til 1989 en betydelig sterkere vekst i ledigheten enn kvinner. Ifølge AKU var nivået for menn 5,1 prosent i 1989 mot 4,7 prosent for kvinner. Dette skiller seg fra alle tidligere år på åtti-tallet, hvor kvinner har hatt høyere ledighet enn menn. Dette kan henge sammen med at det er næringer med utpregede mannsyrker som hadde den største tilbakegangen i sysselset-

DEKOMPONERING AV VEKST I LEDIGHET

1000 personer.

	Nivå	Bidrag til endr.	
	1989	87-88	88-89
Arbeidssøkere uten arbeidsinntekt	106	24	37
Arbeidsstyrke	2 155	7	-28
Befolkning 16-74 år	3 087	18	11
Yrkesprosent, 16-74 år		-11	-39
Sysselsatte personer	2 049	17	65
Herav fastlands-Norge	2 010	17	67
Gj.sn. arbeidstid		2	-10
Utførte timeverk		15	77
Produksjon 1)		2	19
Produktivitet		13	58

1) Bruttoprodukt for fastlands-Norge.
Kilde: Nasjonalregnskap med unntak av arbeidssøkere og befolkning, som er hentet fra AKU.

Tabellen gir en enkel dekomponering av veksten i AKU-ledigheten på i alt 61 000 personer de to siste årene. Bidraget fra hver faktor er beregnet ved å holde de andre størrelsene konstante, og tabellen kan derfor ikke tolkes som en påpekning av årsakssammenhenger.

Nedgangen i utførte timeverk har gitt det viktigste bidraget til den økte ledigheten de to siste årene. Drivkraften bak dette har vært nedgangen i produksjonen, som med normal vekst skulle ha gitt et betydelig bidrag til å holde ledigheten nede. Vekst i produktiviteten utover det normale har også medvirket til at ledigheten steg såvidt mye fra 1988 til 1989. En endring i produksjonen eller produktiviteten på èn prosent vil tilsvare om lag 20 000 sysselsatte personer.

Nedgangen i yrkesprosenten har derimot dempet veksten i ledigheten med 50 000 på to år. Nå var arbeidsmarkedet svært stramt i 1987, noe som trolig ga en høyere yrkesprosent enn det som ville ha vært tilfellet under mer normale forhold. Disse 50 000 kan derfor ikke uten videre tolkes som "skjulte ledige" som har blitt presset ut av et slakt arbeidsmarked.

tingen, samtidig som menn i litt større grad har blitt i arbeidsstyrken når de har vært uten arbeid.

Ifølge AKU var det kun aldersgruppen 16-19 år som hadde uendret ledighet fra 1988 til 1989. Årsaken til dette var den sterke nedgangen i yrkesprosenten hos ungdom på grunn av flere skoleelever. AKU-tallene for denne aldersgruppen ligger også klart over de tilsvarende tallene for registrerte ledige. Dette kan ha sammenheng med at ungdom har vært en prioritert gruppe for arbeidsmarkedstiltakene, og da spesielt kvalifiseringstiltak som medfører at de kan bli klassifisert som arbeidssøkere uten arbeidsinntekt.

Det har vært en svak tendens til utjevning av ledighetsratene mellom de ulike regionene av landet, sammenlignet med den forrige ledighetstoppen i 1983/84. En grunn til dette kan være det høye nivået på arbeidsmarkedstiltakene, og at de har blitt satt inn i fylker hvor ledigheten tradisjonelt har vært høy. Ved utgangen av desember 1989 utgjorde registrerte ledige og personer på ordinære arbeidsmarkedstiltak omlag 9 prosent av arbeidsstyrken i fylker som Aust-Agder, Nordland og Troms, mens den i Finnmark var kommet over 12 prosent. Det tilsvarende tallet for Oslo og Akershus var på samme tidspunkt bare 3,6 prosent. Dette avdekker større regionale forskjeller i problemene på arbeidsmarkedet, enn tallene for registrert ledighet skulle tilsi.

Antall langtidsledige økte sterkt fra 1988 til 1989. Langtidsledige som andel av totalt antall ledige økte også i samme periode. Ifølge Arbeidsdirektoratets tall var det ved årskiftet 25 100 som hadde vært registrert ledige i et halvt år eller mer. Dette var en økning på 10 400 fra året før, og utgjorde i underkant av 30 prosent av alle registrerte ledige. Utover høsten 1989 har det imidlertid vært en viss nedgang både i antall og andel langtidsledige. Ifølge Arbeidsdirektoratet skyldes dette økningen i tiltakene (hvor langtidsledige har vært prioritert), og i "svært liten grad formidlinger til ordinært arbeid". Dette bidrar også til å forklare forskjellen mellom den registrerte ledigheten og AKU, som viser en sterkere økning i langtidsledigheten. Noe av forskjellen kan skyldes at AKU-tallene inkluderer en del av de langtidsledige som går på arbeidsmarkedstiltak, mens Arbeidsdirektoratets tall ikke gjør det.

Bruken av permitteringer økte sterk gjennom 1988 og inn i 1989. Regnet som årsgjennomsnitt var 17 400 personer omfattet av permitteringer i 1989, en økning på 8 000 fra året før. Innskrenket arbeidstid viste en tilsvarende utvikling; i 1989 var i gjennomsnitt 13 300 personer berørt, en økning på 5 900 fra året før. Samlet lå bruken av disse to ordningene i 1989 snaut 6 000 over nivået ved den forrige ledighetstoppen i 1983/84, og det har vært en markert overgang fra bruk av innskrenket arbeidstid til bruk av permitteringer.

Tilgangen på registrerte ledige plasser falt drastisk i 1988, men har stabilisert seg på et nivå rundt 16 000 nye plasser i måneden i 1989. Mot slutten av året var det en tendens til økning, men dette kan være et tilfeldig utslag. Beholdningen av registrerte plasser var i tilbakegang i 1987 og 1988, men stabiliserte seg på et nivå rundt 7 000 plasser i 1989. Det er stor mangel på ledige plasser i forhold til

ARBEIDSLEDIGHET, INNSKRENKET ARBEIDSTID, ARBEIDSMARKEDSTILTAK OG LEDIGE PLASSER
1000 personer

	Des. 1989	Endring fra des. 1988
Registrert ledige	88,2	18,5
- permitterte	19,2	2,2
Innskrenket arbeidstid	12,4	0,4
Arbeidsmarkeds-tiltak utenom attføring	46,7	34,0
Tilgang ledige plasser	12,9	2,8
Beholdning ledige plasser	2,3	-1,3

Kilde: Arbeidsdirektoratet.

Registrerte ledige og personer i ordinære arbeidsmarkedstiltak, etter fylke, i prosent av arbeidsstyrken. Gjennomsnitt 1989.

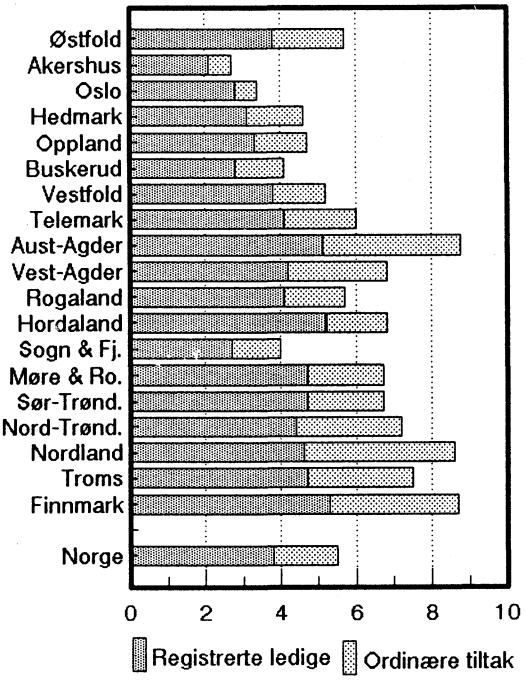

ARBEIDSLEDIGE
Arbeidssøkere uten arbeidsinnt.,reg. arbeidsløse ved arbeidskontorene og syssels. på arb.m.tiltak. Sesongjusterte tall i tusen.

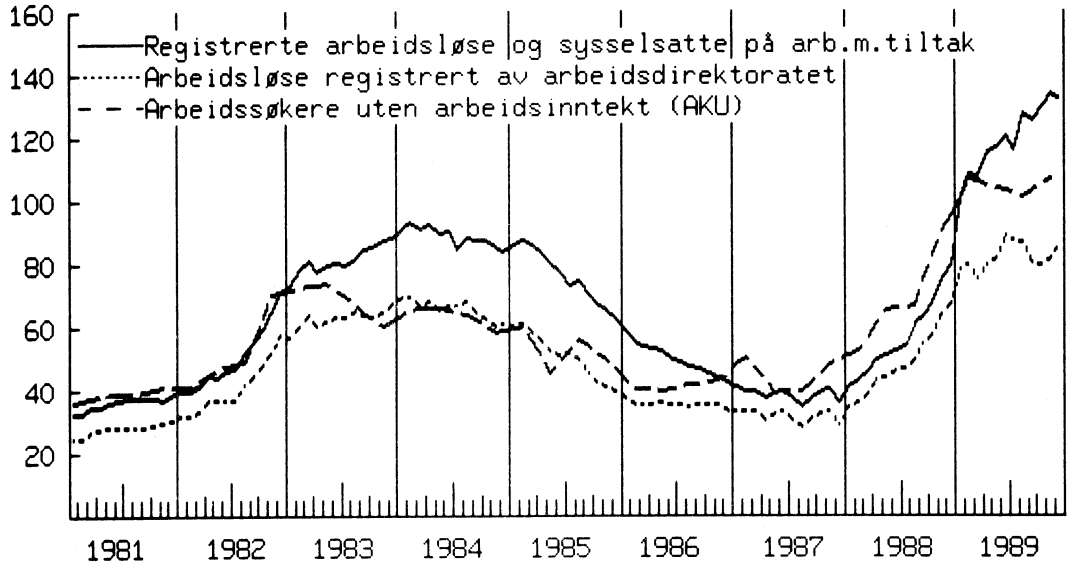

antall arbeidsøkere innen nesten alle yrker, og spesielt gjelder dette industriarbeidere.

Arbeidsmarkedstiltakene

Arbeidsmarkedstiltakene ble trappet kraftig opp gjennom 1989, etter å ha ligget på et lavt nivå i årene før. I gjennomsnitt var 37 900 personer sysselsatt ved arbeidsmarkedstiltak utenom attføring i 1989, en økning på nesten 30 000 fra 1988. Dette er betydelig over nivået under forrige ledighetstopp, da tiltakene på årsbasis kom opp i omlag 25 000 personer.

Ved utgangen av november var 56 500 sysselsatt på arbeidsmarkedstiltak utenom attføring, det høyeste nivået som har vært på denne ordningen. I desember gikk tallet noe ned, hvilket er normalt for måneden. Kvalifiseringstiltak er den største gruppen tiltak og omfattet 34 000 ved utgangen av november. De øvrige tiltakene fordeler seg noenlunde likt på tiltak i bedriftene og på offentlige sysselsettingstiltak, i hovedsak ordningen arbeid for trygd. Ungdom og langtidsledige er viktige målgrupper for tiltakene. 13 500 personer under 20 år var sysselsatt ved tiltak ved utgangen av november, over dobbelt så mange som var registrert ledige i samme aldersgruppe.

Den sesongjusterte summen av registrerte ledige og personer på arbeidsmarkedstiltak utenom attføring, var i sterk vekst i hele 1988 og 1989. Veksten var spesielt sterk rundt årskiftet 88/89, men utviklingen gjorde seg også gjeldende gjennom resten av året. Dette indikerer at arbeidsmarkedet har blitt klart svekket gjennom hele 1989, og utviklingen i januar i år indikerer at forverringen på arbeidsmarkedet fortsetter. Ved utgangen av desember 1989 var 134 900 registrert ledige eller sysselsatt på arbeidsmarkedstiltak utenom attføring, en økning på 52 500 gjennom 1989. Nivået utgjorde ved utgangen av året drøyt seks prosent av arbeidsstyrken, snaut to prosentpoeng høyere enn ved den forrige ledighetstoppen i 1983/84.

STERK REDUKSJON I FRAVÆRET I 1989

Fraværsstatistikken de tre første kvartalene i 1989 viser en meget sterk nedgang i fraværet i industrien. Statistikken, som utarbeides av Næringslivets hovedorganisasjon (NHO), tyder på at fraværet i industrien er blitt redusert med om lag 1 prosentenhet til 8,5 prosent fra 1988 til 1989 samlet for arbeidere og funksjonærer.

Fraværsstatistikken til NHO utarbeides kvartalsvis på grunnlag av et utvalg av bedrifter i NHO-området, separat for arbeidere og funksjonærer og fordelt på menn og kvinner. Fraværet blir uttrykt i prosent av mulige arbeidsdager. Statistikken gir en fordeling av fraværsomfanget på sykefravær og permisjonsfravær. Publiserte tall inneholder også en fordeling av sykefraværet etter varighet.

Utviklingen i fraværsprosenter i perioden 1978-89

Basert på statistikken for 3 kvartaler har vi beregnet årstall for 1989 som viser 1 1/3 prosentpoeng reduksjon i fraværsprosenten for arbeidere, og 1/2 prosentpoeng reduksjon i fraværsprosenten for funksjonærer og 1 prosentenhet reduksjon samlet for arbeidere og funksjonærer. For industribedrifter i NHO-området må en tilbake til slutten av 1970-årene for å finne så lavt fravær som i 1989 uttrykt ved fraværsprosentene. Fraværet økte betydelig fra 1978 på grunn av flere sosiale reformer som da ble iverksatt. Reformene omfattet utvidet sykelønnsordning og rett til permisjon med lønn for arbeidstakere med syke barn. Fraværet for arbeidere ble dengang løftet opp fra om lag 11 til 12 prosent av mulige arbeidsdager.

Tallene viser at det særlig er langtidsfraværet ved sykdom som er blitt kraftig redusert i forhold til året før, mens korttidsfraværet er omtrent uendret eller svakt redusert. Dette er en gjennomgående tendens for både arbeidere og funksjonærgrupper, og for begge kjønn. Også permisjonsfraværet er blitt noe redusert. Underlagsmaterialet viser at nedgangen i fraværet er et generelt trekk ved de fleste bransjer som dekkes av statistikken.

År	Arbeidere	Funksjonærer	Lønnstakere
1978	10,7	3,9	8,7
1979	11,8	4,2	9,5
1980	11,9	4,2	9,5
1981	12,1	4,2	9,6
1982	12,4	4,2	9,8
1983	11,9	4,3	9,4
1984	12,0	4,5	9,5
1985	12,5	4,7	9,8
1986	13,0	4,9	10,2
1987	12,3	4,8	9,6
1988	12,1	4,9	9,5
1989	(10,8)	(4,4)	(8,5)

Beregningstekniske effekter av redusert fravær

Den viktigste beregningstekniske effekten av redusert fravær er at arbeidstiden øker pr. person slik at utførte timeverk øker sterkere enn sysselsatte personer eller sysselsatte normalårsverk.

Denne økningen i faktisk arbeidstid pr full uke blir riktignok langt på vei oppveid av 2 færre arbeidsdager i 1989, slik at utslaget på økt årlig arbeidstid blir dempet. Men en viss økning i bruk av overtid i industrien målt ved overtidsrater har også bidratt noe til økt arbeidstid i 1989.

Redusert fravær påvirker også veksten i utbetalte lønninger og utviklingen i lønnssatser pr. time eller pr. normalårsverk. Virkningen er forskjellig for arbeidere og funksjonærer, dvs. for timelønte og månedslønte arbeidstakere.

Redusert fravær for fastlønte funksjonærer betyr bare at for gitt lønnsutbetaling jobbes det flere effektive timeverk, slik at den implisitte timelønna går ned. Fordi både lønnsutbetaling og antall sysselsatte normalårsverk er upåvirket, vil lønn pr. normalårsverk for funksjonærer være uberørt av fraværsvariasjoner.

For timelønte arbeidere øker lønnsutbetalingene i takt med redusert fravær og flere utførte timeverk, slik at redusert fravær medfører økning i lønn pr. normalårsverk mens timelønna blir lite påvirket. Denne mekanismen blir noe modifisert av at om lag halvparten av fraværet i utgangspunktet er betalt fravær av arbeidsgiver. I 1989 vil andelen av fraværet som blir betalt av bedriftene øke som følge av at langtidsfraværet går ned, mens omfanget av sykepenger betalt av det offentlige til dekning av lengre sykefravær går tilsvarende ned.

Som nevnt medfører redusert fravær for timelønte arbeidere ekstra vekst i lønn pr. normalårsverk. Årslønn pr. arbeider, slik dette begrepet er utformet av Det tekniske beregningsutvalg for inntektsoppgjørene, er derimot ikke påvirket av fraværsvariasjoner. Men for tallfesting av utviklingen i lønnskostnader for bedriftene blir fraværsvariasjoner tatt med i kalkylene.

LØNNS- OG PRISUTVIKLINGEN

Lønnsutviklingen

Gjennomsnittlig lønn pr. timeverk økte i følge foreløpige nasjonalregnskapstall med 4,4 prosent fra 1988 til 1989. Til tross for at inntektsreguleringsloven i 1989 ga rom for noe større tillegg enn den tilsvarende loven i 1988, har lønnsveksten avtatt fra 5,8 prosent. Dette har sammenheng med lavere overheng inn i 1989 enn året før som følge av den første inntektreguleringsloven, og at en del tillegg i 1988 ble gitt før den første loven ble vedtatt.

Lønnsveksten pr. timeverk er for de fleste næringer noe høyere enn veksten pr. årsverk. Dette har sammenheng med at det i 1989 var færre arbeidsdager og dermed færre utførte timeverk enn i 1988. Reduksjonen i arbeidsdager vil for månedslønte føre til lønnsvekst pr. timeverk, men ikke pr. normalårsverk siden årsverkene er uberørt av dette. I industrien er arbeiderne timelønte slik at denne effekten i liten grad gjør seg gjeldende. En markert reduksjon av fraværet i deler av industrien har imidlertid bidratt til at lønnsveksten pr. årsverk er størrre enn pr. timeverk.

Under lønnsforhandlingene våren 1989 ble det klarlagt at en forutsetning for gjennomføringen av oppgjøret var en ny lov om regulering av inntekter og utbytte. I praksis var loven som ble vedtatt en forlengelse av den gamle, men med en viss oppmyking. Loven begrenset mulig lønnsvekst til det som var avtalt i de sentrale tariffavtalene. For privat sektor betød dette stort sett en ramme på 3 kroner pr. time. Noen grupper i bransjer med god lønnsomhet fikk en krone ekstra. Ellers ble lavlønnsgarantien og tilsvarende ordninger videreført. Loven ga ikke adgang til å holde lokale forhandlinger. I offentlig sektor ble tilleggene kr. 7 150 pr. år. Tillegget inneholdt kompensasjon for at prisveksten i 1988 ble høyere enn forventet.

Siden tilleggene ble gitt som kronetillegg, kan den prosentvise veksten fra året før variere noe mellom næringene. Der lønnsnivået er lavere enn gjennomsnittet vil den prosentvise veksten bli høyere. Dette medvirker, sammen med lavlønnstillegg, til at hotell- og restaurantnæringen fikk den høyeste lønnsveksten fra 1988 til 1989.

Avvik mellom faktisk lønnsvekst og den veksten som følger av inntektreguleringsloven kan ha flere årsaker. Sterk nedgang i produksjonen og derav

LØNNSVEKST ETTER SEKTOR
Prosentvis vekst 1988-1989

	Pr. normal-årsverk	Pr.time-verk
I alt	4,1	4,4
Fastlands-Norge	4,2	4,5
Primærnæringer	4,7	5,2
Oljeutvinning og rørtransport	2,9	3,4
Industri	4,8	4,3
Skjermet	3,4	3,7
Utekonk.	5,9	4,9
Hjemmekonk.	5,0	4,4
Bygg og anlegg	2,8	2,9
Varehandel	4,2	4,8
Samferdsel	4,2	4,8
Hotell og rest.	6,1	6,6
Finansiell tj.yting	4,4	4,8
Forr.messig tj.yting	3,3	3,8
Offentlig forv.	4,7	4,9
Stat	4,2	4,6
Kommune	4,9	4,9

Lønnsbegreper

Utgangspunktet for lønnsvekstberegningene i nasjonalregnskapet er utbetalte lønninger inklusive overtidsgodgjørelse og andre ytelser til beste for lønnstakere. Antall utførte timeverk omfatter totalt antall arbeidstimer i løpet av et år, medregnet korreksjoner for variasjoner i overtid, fravær og arbeidsårets lengde. Antall sysselsatte normalårsverk er lik summen av antall heltidsansatte og deltidsansatte omregnet til heltid.

Lønnsvekst pr. timeverk gir uttrykk for vekst i utbetalte lønninger i forhold til vekst i antall utførte timeverk. Vekst i lønn pr. timeverk inkluderer dermed variasjoner i overtid både for lønnssummen og timeverkene. For timelønte vil variasjoner i arbeidsårets lengde også påvirke både lønnsummen og timeverkene, mens det for månedslønte bare gir utslag i timeverkene.

Vekst i *lønn pr. normalårsverk* uttrykker vekst i utbetalt lønnssum inklusive overtidsbetalinger i forhold til endring i antall sysselsatte normalårsverk. Redusert fravær for timelønte arbeidere medfører ekstra vekst i lønnsutbetalinger uten tilsvarende økning i antall normalårsverk slik at lønn pr. normalårsverk øker.

følgende dårlige akkorder har ført til spesielt lav vekst i bygge- og anleggsvirksomheten. Lønnsveksten pr. timeverk for denne bransjen er anslått til 2,9 prosent fra 1988 til 1989. Endringer i sammensetningen av arbeidsstyrken kan også påvirke lønnsveksten. Ved oppsigelser vil ofte de med lavest lønn være i flertall. Dette bidrar til å trekke opp gjennomsnittslønnen i virksomheten, slik at det statistisk sett blir registrert som lønnsøkning. Dette gjorde seg blant annet gjeldende for ansatte i bankvirksomhet og forretningsmessig tjenesteyting i 1989.

Samlet overheng inn i 1990 er av Det tekniske beregningsutvalg for inntektsoppgjørene anslått til om lag 1,3 prosent, mens overhenget inn i 1989 var nede i 0,6 prosent. Dette kan forklares med at inntektsreguleringsloven i 1989 ga rom for større tillegg enn loven som ble vedtatt i 1988. Det er under begge inntektsreguleringslovene blitt utført kontrolltiltak for å sikre en effektiv gjennomføring av reguleringen. Stikkprøveundersøkelser har påvist brudd på lovene i om lag 6 prosent av tilfellene. Foreliggende lønnsstatistikk og anslag på årslønnsveksten tyder også på at lovene i stor grad er blitt etterlevd.

Konsumprisindeksen

Prisveksten, målt som gjennomsnittlig vekst i konsumprisindeksen fra året før, avtok fra 6,7 prosent i 1988 til 4,6 prosent i 1989. Dette skyldes i hovedsak at lovregulering av inntektene og produktivitetsvekst har begrenset den innenlandske kostnadsveksten. Selv om den nye inntektsreguleringsloven i 1989 ga rom for større tillegg enn loven som ble vedtatt i 1988, avtok prisveksten fordi lønnsveksten i 1988 hadde stor betydning også for prisveksten i 1989. I tillegg har også lav importprisvekst både i 1988 og 1989 bidratt til å dempe den innenlandske prisveksten.

KONSUMPRISVEKST
Vekst i konsumprisindeksen og nasjonalregnskapets prisindeks. Prosent.

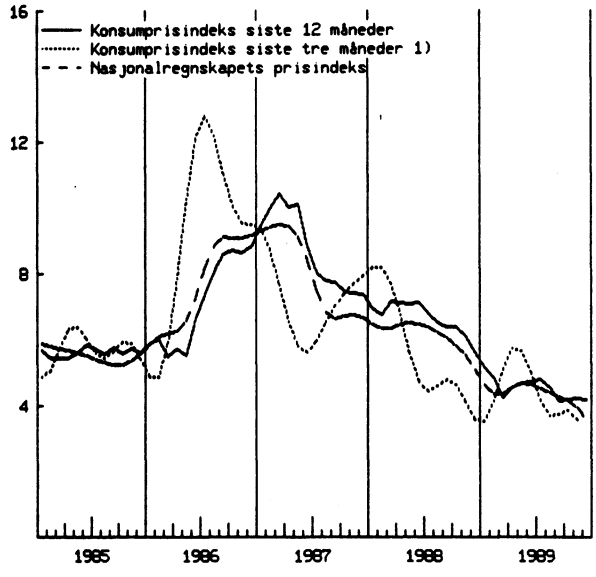

1) Tre måneders sentrert gjennomsnitt av underliggende tendens (vekst fra forrige måned i sesongjustert og glattet serie). Årlig rate.

KONSUMPRISVEKSTEN I PROSENT FRA SAMME MÅNED ÅRET FØR

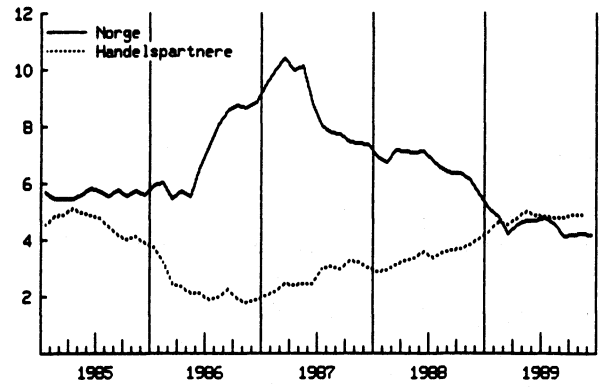

Det meste av prisveksten i 1989 kom i første halvår. Som vanlig slo avgiftsøkninger, spesielt på drikkevarer og tobakk, ut i prisveksten i januar. På forsommeren var prisveksten høyere enn årsgjennomsnittet bl.a på grunn av virkninger av et tidsmessig konsentrert lønnsoppgjør og økte bensinpriser. I juli økte prisene på matvarer noe selv om virkningen av jordbruksoppgjøret i 1989 var mindre enn forventet. Mot slutten av året lå veksten fra samme måned året før i overkant av 4 prosent, og veksten fra desember 1988 til desember 1989 var 4,2 prosent. Dette gjør at overhenget inn i 1990 er 1,1 prosent mot 1,5 prosent året før.

Den underliggende veksttakten, målt som vekst i sesongjustert og glattet serie fra samme måned året før regnet som årlig rate, økte til en topp i april og avtok gjennom resten av året. Mot slutten av året var den underliggende veksttakten på om lag 3,5 prosent.

Etter tre år med betydelig høyere prisstigning i Norge enn hos våre viktigste handelpartnere, snud-

KONSUMPRISVEKSTEN ETTER KONSUMKATEGORI
Prosentvis endring fra året før

	1988	1989
I alt	6,7	4,6
Matvarer	6,3	2,7
Drikkevarer og tobakk	6,8	5,1
Klær og skotøy	5,8	3,1
Bolig, lys og brensel	8,3	6,1
Møbler og hush.art.	5,9	3,6
Helsepleie	3,6	4,3
Reiser og transport	6,7	5,3
Fritidssysler og utd.	6,4	4,5
Andre varer og tjenester	6,2	4,4

Gebyrer og konsumpriser

Konsumprisindeksens vektgrunnlag baserer seg på løpende forbruksundersøkelser, og vektene er et gjennomsnitt fra de tre foregående års undersøkelser. I vektgrunnlaget inngår egenbetaling for barnehagetjenester og helsetjenester, parkeringsavgifter, vannavgift og andre kommunale avgifter knyttet til bolig.

Egenbetaling for barnehage- og helsetjenestene samt parkeringsavgifter inngår som egne representantvarer i indeksen, dvs. at prisutviklingen på tjenestene inngår i indeksberegningene. Vektgrunnlaget utgjør tilsammen under 1 prosent av konsumprisindeksens totale vektgrunnlag. Det betyr at disse utgiftene har betydd lite for gjennomsnittshusholdningen de tre siste årene.

De kommunale avgiftene knyttet til bolig har, sammen med forsikring og renter på lån, et vektgrunnlag på nærmere 10 prosent. Disse gruppene inngår imidlertid ikke som egne representantvarer. Prisutviklingen representeres i stedet ved utviklingen i husleia, dvs. at husleia er representantvaren. Siden husleia i borettslag mv. som regel bare endres en gang i året, kan dette innebære at det tar tid før kommunale avgifter slår ut i konsumprisindeksen på boliger.

Betalinger for opphold på sykehjem er ikke med i konsumprisindeksen i dag. Det samme gjelder bompenger som i økende grad blir benyttet for å finansiere veiprosjekter ol. SSB vil i nærmeste framtid foreta en kartlegging av kommunale priser og gebyrer bl.a. med tanke på utvidelser av konsumprisindeksen. Det kan nevnes at bompengebetalinger vil komme med i indeksen allerede fra 1990.

de forholdet seg i 1989. Siden mars 1989 har vekstakten hos våre viktigste samhandelsland ligget noe over vekstakten i Norge.

Tre av delindeksene i konsumprisindeksen har i 1989 vist klart lavere prisvekst enn gjennomsnittet. Indeksen for matvarer viste lavest vekst med 2,7 prosent fra 1988 til 1989. Prisveksten på matvarer flatet imidlertid ut gjennom 1989 etter klar nedgang gjennom 1988. Delindeksen for klær og skotøy steg med 3,1 prosent fra 1988 til 1989, mens delindeksen for møbler og husholdningsartikler økte med 3,6 prosent i samme periode. Prisveksten for møbler og husholdningsartikler har avtatt siden begynnelsen av 1987, noe som har sammenheng med nedgangen i etterspørselen etter varige konsumgoder. Gruppen bolig, lys og brensel har ifølge konsumprisindeksen hatt høyest vekst fra 1988 til 1989

BEREGNENDE BIDRAG TIL KONSUMPRISSTIGNINGEN I 1988 OG 1989

	1988	1989
Bidrag fra:		
Offentlig bestemte priser og avgifter	1,0	0,8
- Offentlig bestemte priser1)	0,7	0,5
- Avgiftsøkninger	0,3	0,3
Priser på importerte varer	1,3	0,9
Lønnskostnader	2,6	0,8
Driftsresultat ekskl. bolig	0,3	1,2
Driftsresultat boligtjenester	0,6	0,7
Total	5,8	4,4
Nasjonalregnskapets konsumdeflator	6,1	4,4

1) Omfatter elektrisitet, samferdsel og offentlige gebyrer

Ovenfor har en forsøkt å beregne hvilke bidrag ulike kostnadskomponenter isolert sett ga til veksten i konsumprisene. En slik oppdeling i komponenter kan gjøres på flere måter. Dekomponeringen over reflekterer kun de kryssløpskorrigerte bidragene fra hver av kostnadskomponentene i priskryssløpet. Beregningene tar dermed sikte på å avklare hva slags kostnadsbilde som ligger bak prisveksten, dvs. hvilke inntektsarter som fikk de nominelle inntektsøkningene, som reflekteres av prisveksten, og ikke hvorfor de fikk dem.

Beregningene er gjort ved hjelp av en nyutviklet priskryssløpsmodell basert på den makroøkonomiske modellen MODIS V.

med 6,1 prosent. En viktig årsak til dette er at det tar tid før den generelle rente- og boligprisnedgangen slår ut i indeksen gjennom husleia.

Sammenlignet med nasjonalregskapets deflator for privat konsum var veksten i konsumprisindeksen også fra 1988 til 1989 noe høyere. Nasjonalregnskapets deflator steg med 4,4 prosent mot 6,1 prosent året før. Hovedårsaken til forskjellen på indeksene er vektgrunnlaget. I nasjonalregskapet brukes vektene fra regnskapsåret, mens konsumprisindeksen benytter gjennomsnittsvekter for de tre foregående år. Siden forbrukssammensetningen har endret seg lite de siste årene viser nå indeksene om lag samme veksttakt.

HUSHOLDNINGENE

Inntektsutviklingen

Fra 1988 til 1989 økte den disponible inntekten for husholdningene med nærmere 6 prosent. Regnet pr. person var den disponible inntekten i underkant av 75 000 kroner. Med 2,5 personer i gjennomsnitt pr. husholdning tilsvarer dette om lag 188 000 kroner for hver husholdning i 1989, 11 000 kroner mer enn i året før. 62 prosent av Norges disponible inntekt gikk til husholdningene i 1989. Det er om lag som andelen de foregående årene.

Med husholdningenes disponible inntekt menes den inntekten som kan nyttes til privat konsum og sparing. Korrigert for prisendringer på de varene som inntekten brukes til (nasjonalregnskapets deflator for privat konsum), gir dette et uttrykk for den disponible realinntekten. Utviklingen i husholdningenes disponible realinntekter blir dermed hovedsaklig påvirket av nominell inntektsutvikling, skatteendringer, utvikling i renteinntekter og renteutgifter og prisutviklingen.

Sterk vekst i stønader til husholdningene

Stønadene fra det offentlige økte med nærmere 14 milliarder kroner fra 1988 til 1989. Det betyr at stønadene økte med vel 3 000 kroner pr. person og med gjennomsnittlig 8 000 kroner pr. husholdning fra året før. Stønadene er hovedinntektskilden til trygdede og pensjonister, og den sterke økningen skyldes både økning i arbeidsledighetstrygd og økte pensjonsutbetalinger.

Lønnsinntekten økte med 2,5 milliarder kroner totalt for husholdningssektoren. Den var tilnærmet uendret regnet pr. husholdning og kom opp i 192 000 kroner i 1989.

Den sterke veksten i samlet driftsresultat betyr at den delen av driftsresultatet som går til husholdningene også økte. For 1989 viser de foreløpige tallene at driftsresultatet bidro til å øke den gjennomsnittlige disponible inntekten i husholdningene med 3 500 kroner. Driftsresultatet er hovedinntektskilden til selvstendige næringsdrivende.

Gjennomsnittlige renteinntekter for husholdningene ble redusert med vel 1 000 kroner fra 1988

HUSHOLDNINGENES INNTEKTER OG UTGIFTER
Milliarder kroner

	1988	1989	Endring fra fra 1988 til 1989 Absolutt	Prosent
Inntekter	528,9	549,5	20,6	3,9
Lønn og arbeidsgiveravgift til folketrygden mv.	322,8	325,3	2,5	0,8
Lønn	273,9	276,7	2,8	1,0
Arbeidsgiveravgift til folketrygden	48,9	48,6	-0,3	-0,5
Driftsresultat	53,2	59,2	6,0	11,3
Renteinntekter	39,7	37,6	-2,1	-5,2
Stønader fra det offentlige	105,2	119,0	13,8	13,2
Andre inntekter	8,0	8,4	0,4	4,6
Utgifter	228,6	231,9	3,3	1,5
Direkte skatter og trygdepremier	159,8	162,1	2,3	1,4
Arbeidsgiveravgift til folketrygden	48,9	48,6	-0,3	-0,5
Andre direkte skatter og trygdepremier	110,9	113,5	2,6	2,3
Renteutgifter	62,0	62,6	0,6	1,0
Andre utgifter	6,8	7,2	0,4	5,9
Disponibel inntekt	300,3	317,6	17,3	5,8
Disponibel realinntekt (1988-kroner)	300,3	304,2	3,9	1,3

HUSHOLDNINGENES ANDEL AV DISPONIBEL INNTEKT FOR NORGE
Prosent

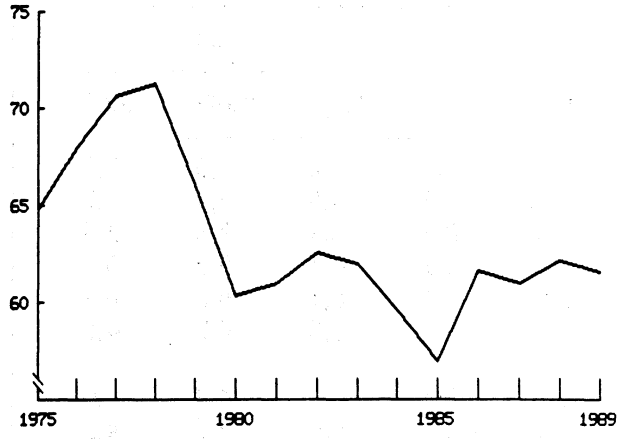

til 1989. Bak fallet ligger en nedgang i rentesatsene på husholdningenes fordringer. En viss fordringsvekst motvirker denne effekten. I 1989 var gjennomsnittlige renteutgifter pr. husholdning om lag som i 1988. Reduserte rentesatser på husholdningenes gjeld reduserte isolert sett renteutgiftene, mens en svak vekst i husholdningenes gjeld, bidro til at renteutgiftene likevel holdt seg uendret. Netto renteutgifter var i 1989 i underkant av 15 000 kroner i gjennomsnitt pr. husholdning.

I 1989 betalte husholdningene i gjennomsnitt 96 000 kroner i skatter og trygdepremier mot 95 000 kroner i 1988. Utlignet pr. person var betalte skatter og trygdepremier i 1989 om lag 38 000 kroner, en svak økning fra 1988.

Økt sparing i husholdningene

De foreløpige tallene for 1989 viser at den disponible inntekten i husholdningene var 1,1 milliarder høyere enn utgiftene til konsum. I 1988 brukte husholdningene i gjennomsnitt 5 000 kroner mer enn de hadde til disposisjon, mens de i 1989 sparte om lag 500 kroner. 1989 var første året etter 1984 at husholdningene hadde positiv sparerate. Spareraten i 1989 er beregnet til 0,3 prosent, mot -2,8 prosent i 1988.

Økning i husholdningenes disponible realinntekt

Husholdningenes disponible realinntekt økte med 1,3 prosent fra 1988 til 1989, mens den ble redusert med 0,2 prosent året før. Husholdningenes inntekter ble gjennomsnittlig redusert med 2 000 kroner når en tar hensyn til prisstigningen. Utviklingen i lønnsinntektene og renteinntektene bidro til å redusere realinntektene, mens stønadene og driftsresultatet trakk realinntekten opp. Samtidig ble de gjennomsnittlige utgiftene korrigert for prisstigningen, redusert med 4 000 kroner pr. husholdning, slik at husholdningene kom ut med en bedring i sin disponible realinntekt på 2 000 1988-kroner.

Privat konsum

Foreløpige nasjonalregnskapstall viser at det private konsumet gikk ned med 1,7 prosent fra 1988 til 1989. Det var i første rekke utviklingen i kjøpet av varige konsumgoder og nordmenns konsum i utlandet som bidro til denne nedgangen. Forbruket av ikke-varige konsumgoder gikk bare svakt ned fra 1988 til 1989, mens tjenestekonsumet hadde en vekst på 1,3 prosent. Dette var imidlertid betydelig lavere enn veksten fra 1987 til 1988 på over 4 prosent. Nedgangen i privat konsum fra 1988 til 1989 hang i sterk grad sammen med nedgangen gjennom 1988. Fra og med 2. kvartal 1989 har den underliggende tendensen for privat konsum vært stigende.

1989 var tredje året på rad med nedgang i privat konsum etter en kraftig konsumvekst i 1985 og 1986. Liberaliseringen av kredittmarkedet sammen med optimistiske forventninger om fremtidig inntekt antas å ligge bak den sterke konsumveksten en opplevde på midten av 1980-tallet. Den sterke konsumveksten var imidlertid i stor grad lånefinansiert og førte til at spareraten falt til et bunnivå på -6,1 prosent i 1986. Konsumnedgangen fra 1987 til 1989 kan derfor i sterk grad knyttes til husholdningenes egne disposisjoner i 1985 og 1986.

Svak inntektsvekst, økt rentebelastning på grunn av den sterke gjeldsoppbyggingen og dystrere økonomiske fremtidsutsikter gjorde det nødvendig med en nedjustering av det løpende konsumet og en oppjustering av sparingen. Husholdningenes spareraten økte til -2,8 prosent i 1988 og til 0,3 i 1989.

Ved siden av endringen i spareatferden har en svak utvikling i husholdningenes disponible realinntekter bidratt til den svake konsumutviklingen. Den gjennomsnittlige årlige veksten i husholdning-

PRIVAT KONSUM
1985=100. Sesongjustert.

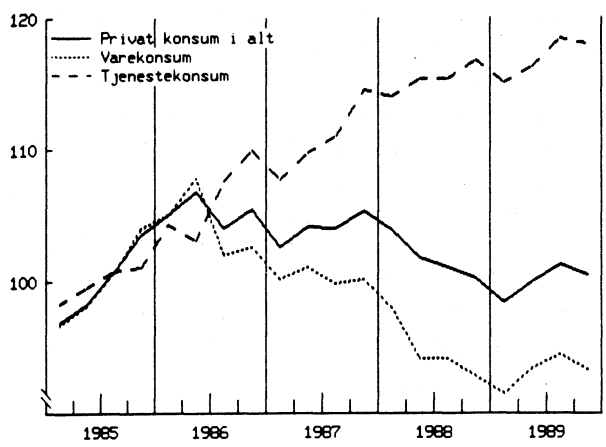

PRIVAT KONSUM
Prosentvis volum- og prisendring fra samme periode året før

	Volum			Pris		
	1988	1989	89.4	1988	1989	89.4
Varer	-5,6	-1,8	0,3	6,2	3,6	3,3
- varige forbruksgoder	-21,9	-8,0	-1,2	5,6	2,4	1,9
- andre varer	-1,7	-0,6	0,5	6,4	3,8	3,5
Tjenester	4,2	1,3	0,9	6,3	5,6	5,3
- bolig	4,1	3,5	3,1	8,1	6,8	6,4
- andre tjenester	4,3	0,1	-0,3	5,3	4,9	4,6
-						
Spesifisert konsum	-2,5	-0,7	0,5	6,3	4,3	3,9
+ Nordmenns konsum i utlandet	2,5	-16,4	-12,5	4,6	5,6	4,3
- Utlendigers konsum i Norge	2,7	-5,0	-11,5	6,6	4,9	4,5
Privat konsum	-2,3	-1,7	0,0	6,1	4,4	3,9

enes disponible realinntekter fra 1987 til 1989 var bare på om lag 0,5 prosent. Utviklingen i nettorenteutgifter bidro negativt til husholdningenes disponible realinntekter gjennom hele perioden, og økningen i nettogjelden var en viktigere faktor enn renteøkningen. Fra 1988 til 1989 økte husholdningenes nettorenteutgifter til finansinstitusjonene med 3 mrd. kroner. Utviklingen i finansbeholdningene sto for 2,6 mrd. av veksten, mens det resterende hadde sammenheng med renteutviklingen.

Den ordinære spareraten fremkommer ved å ta utgangspunkt i husholdningenes disponible inntekter og konsum slik disse er definert i nasjonalregnskapet. De varige forbruksgodene utenom bolig antas ifølge konvensjonene i nasjonalregnskapet å bli konsumert i samme periode som de blir kjøpt, selv om de i virkeligheten yter tjenester over flere år. Ved å behandle disse godene på samme måte som investeringer i realkapital kan en få et korrigert mål på spareraten. Utslagene i den korrigerte spareraten i perioden 1984 til 1989 har vært mindre enn i den ordinære, men utviklingen viser ellers samme forløp. Svingningene i kjøpet av varige forbruksgoder kan derfor bare delvis forklare utviklingen i sparingen på 80-tallet.

Korrigert spareraten

Den korrigerte spareraten fremkommer ved å omdefinere konsum og inntektsbegrepet i forhold til konvensjonene i Nasjonalregnregnskapet. Ved beregning av den korrigerte spareraten lar en tjenestekonsumet av varige goder istedenfor kjøpene av disse godene inngå i konsumbegrepet. Tjenestekonsumet av varige goder beregnes som summen av verdiforringelsen og en realavkastning på beholdningen av varige goder. Realavkastningen kommer også inn som et tillegg på inntektssiden. Den korrigerte spareraten avviker fra den korrigerte spareraten gjengitt i Utsynet over 1988 (ØA 1/1989) på to områder. For det første så en der bort fra realavkastningen, mens den her settes til 2,5 prosent som er i overensstemmelse med metoden for å beregne boligkonsum i Nasjonalregnskapet. For det andre har en nå gått over til å bruke den måten som er gjengitt i ØA 7/1989, for å beregne verdien av verdiforringelsen .

Sparerater for husholdningene.

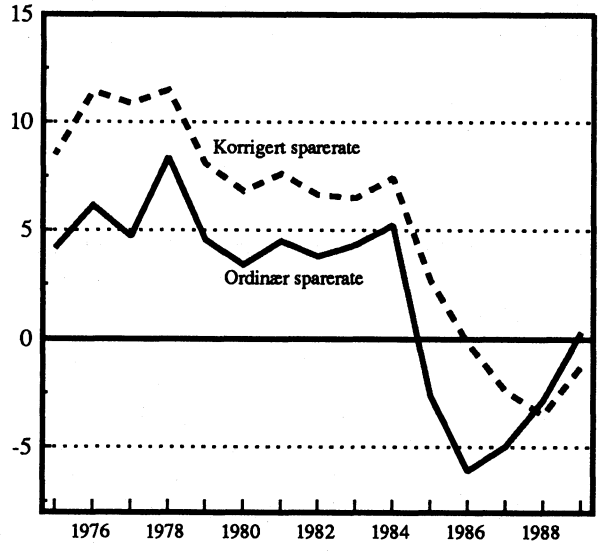

Varekonsumet

Kjøpene av varige konsumgoder gikk ned med om lag 8 prosent fra 1988 til 1989. Denne nedgangen skyldtes i første rekke den negative utviklingen gjennom 1988. Fra og med 2. kvartal 1989 har det vært en moderat vekst i kjøpet av varige forbruksgoder etter justering for normale sesongsvingninger.

Bilsalget nådde bunnen i løpet av sommeren 1989 og har etter det vært i svak vekst. På grunn av nedgangen gjennom hele 1988 og første halvår 1989 gikk imidlertid antall førstegangsregistrerte personbiler ned med om lag 20 prosent fra 1988 til 1989. Antall førstegangsregistrete personbiler i 1989 utgjorde bare om lag 1/3 av nivået i toppåret 1986. Den sterke nedgangen må sees i sammenheng med de unormalt høye kjøpene i årene 1985 og 1986, beskjeden utvikling i disponible realinntekter og stor gjeldsbyrde. Det lave nivået på kjøpene de siste årene førte til en nedgang i beholdningen av personbiler gjennom 1989. Veksten i bilsalget i andre halvår 1989 kan derfor foruten inntektsvekst hos husholdningene ha sammenheng med et replasseringsbehov.

De øvrige varige konsumgodene vokste også betydelig fra 1984 til 1986. På samme måte som veksten var lavere for disse enn for kjøp av personbiler under konsumoppgangen, har nedgangen vært mindre dramatisk. En medvirkende årsak til denne utviklingen kan være at den gjennomsnittlige levealderen for personbiler er høyere enn for møbler, elektriske artikler og varige fritidsgoder. Fra 1988 til 1989 gikk salget av disse varene ned med 4,7 prosent. Kjøpene nådde imidlertid bunnen i første halvår og vokste med i underkant av 2 prosent fra første til andre halvår 1989 etter justering for normale sesongsvingninger. Prisutviklingen har siden 1987 vært betydelig lavere for møbler, elektriske artikler og varige fritidsvarer enn for privat konsum totalt. Dette kan være en viktig grunn til at kjøpene av disse varene nå er i ferd med å ta seg opp igjen.

Foreløpige nasjonalregnskapstall viser at forbruket av ikke-varige forbruksgoder gikk svakt tilbake fra 1988 til 1989. Etter første kvartal har imidlertid forbruket av disse varene vært i vekst etter en klar nedgang som tok til ved inngangen av 1988. Nedgangen for disse godene har imidlertid vært mer beskjeden enn volumnedgangen for anskaffelsen av varige forbrukgoder.

Matvarekonsumet gikk opp fra 1988 til 1989. Dette kan ha sammenheng med at prisstigningen på matvarer har ligget betydelig under prisstigningen for privat konsum totalt sett. Konsumet av tobakk og drikkevarer gikk derimot forholdsvis sterkt tilbake fra 1988 til 1989 etter å ha vokst betydelig fra 1984 til 1988. Prisveksten har imidlertid vært sterk for denne varegruppen på grunn av avgiftsforhøyelser. For klær og skotøy har konsumet gått ned siden 1987. Nedgangen fra 1988 til 1989 var imidlertid mer beskjeden enn nedgangen fra 1987 til 1988. Konsumet av energivarer gikk klart tilbake fra 1988 til 1989 og bidro således til nedgangen i forbruket av ikke-varige forbruksgoder totalt sett. Middeltemperaturen for 1989 var høyere enn for

VAREKONSUMET

Privat konsum av varer i 1989. Andel av totalt privat konsum i prosent. Volum- og prisendring fra samme periode året før i prosent.

	Andel	Volumendring			Prisendring		
		1988	1989	89.4	1988	1989	89.4
Matvarer	19,2	0,0	0,6	1,3	5,8	2,9	2,1
Drikkevarer og tobakk	6,8	1,4	-2,9	-0,5	6,9	5,1	4,5
Klær og skotøy	6,8	-7,3	-3,0	-1,8	5,9	3,2	2,8
Elektrisitet	5,3	-2,0	-1,1	2,0	9,4	3,7	3,7
Brensel	0,7	-7,3	-7,3	-9,4	1,7	7,5	16,4
Driftsutgifter egne transportmidler	4,9	-3,2	0,3	3,1	6,2	6,5	6,5
Kjøp av egne transportmidler	3,2	-39,6	-13,7	1,8	8,6	3,6	2,1
Møbler og elektriske artikler	4,1	-9,0	-4,5	0,3	4,9	2,0	1,0
Varige fritidsvarer	1,7	1,3	-5,1	-8,2	1,8	1,9	3,2
Andre fritidsvarer	4,7	-1,8	1,0	-0,8	6,1	4,0	4,1
Andre husholdningsvarer	1,6	-2,0	-4,4	-3,9	5,3	3,8	3,7
Andre varer	3,7	-1,7	2,1	4,7	6,9	3,3	2,7
I alt	62,8	-5,6	-1,8	0,3	6,2	3,6	3,3

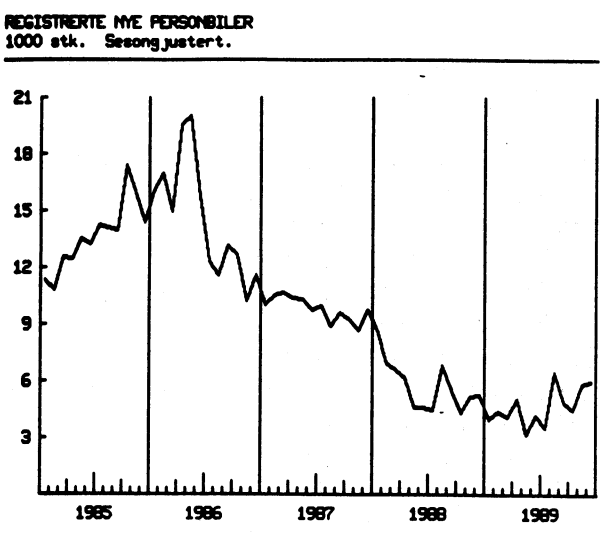

1988. Korrigert for denne temperaturforskjellen har konsumet av energivarer holdt seg uendret fra 1988 til 1989.

Tjenestekonsumet

Tjenestekonsumet har vært i klar vekst gjennom hele 1980-tallet, men etter en sterk vekst midt på 1980-tallet har veksten i tjenestekonsumet vært avtagende igjen i 1988 og 1989. Behandlingen av tjenestene fra boligkapitalen er en viktig årsak til veksten i tjenestekonsumet. Så lenge boligkapitalen er i vekst vokser også konsumet av boligtjenester. Utviklingen i boligkapitalen avhenger av boligenes levetid, den nedsliting som foregår over tid og av de nyinvesteringer som foretas. Fra 1988 til 1989 var det en betydelig nedgang i boliginvesteringene.

GEBYRENES BETYDNING FOR KONSUMVEKSTEN
Bidrag til veksten i privat konsum fra 1988 til 1989

	Vekst	Bidrag til vekst
Privat konsum	-1,7	-1,7
Gebyrer	9,8	0,3
Konsum eksklusive gebyrer	-2,1	-2,0
Tjenestekonsum i alt	1,3	1,3
Tjenestegebyrer	11,9	0,7
Boligtjenester ekskl. gebyr	3,2	1,1
Andre tjenester ekskl. gebyr	-0,8	-0,5

Dette har ført til en lavere vekstrate enn tidligere for konsumet av boligtjenester.

En annen årsak til veksten i tjenestekonsumet gjennom slutten av 1980-årene er økt grad av gebyrlegging av offentlige tjenester som f. eks. helsetjenester. Dette innebærer en overgang fra offentlig til privat konsum. Fra 1988 til 1989 økte realverdien av husholdningenes gebyrbetalinger med nærmere 10 prosent. Dersom gebyrbetalingene hadde holdt seg uendret fra 1988 til 1989, ville tjenestekonsumet totalt sett bare ha økt med 0,6 prosent, mens konsumet av andre tjenester ville ha fått en klar tilbakegang. Selv med de økte gebyrutgiftene holdt konsumet av andre tjenester seg uendret fra 1988 til 1989. En sterk nedgang i for-

TJENESTEKONSUMET
Privat konsum av varer i 1989. Andel av totalt privat konsum i prosent. Volum- og prisendring fra samme periode året før i prosent.

	Prosent	Volumendring			Prisendring		
		1988	1989	89.4	1988	1989	89.4
Bolig	12,8	4,1	3,5	3,1	8,1	6,8	6,4
Hotell- og restaurantutgifter	4,8	-1,6	-4,4	-2,5	7,3	5,4	4,5
Offentlige og private transporttjenester	4,9	5,9	-0,5	-0,7	4,2	5,5	4,6
Helsepleie	4,2	8,5	1,1	0,7	3,3	3,7	4,2
Skolegang og kulturelle aktiviteter	2,7	8,6	5,5	0,1	5,2	5,2	5,7
Diverse husholdningstjenester	1,5	0,1	1,4	1,4	9,9	8,1	5,7
Diverse andre tjenester	3,2	4,5	2,0	0,3	4,7	3,2	3,9
I alt	34,1	4,2	1,3	0,9	6,3	5,6	5,3

KORREKSJONSPOSTER
1985=100. Sesongjustert.

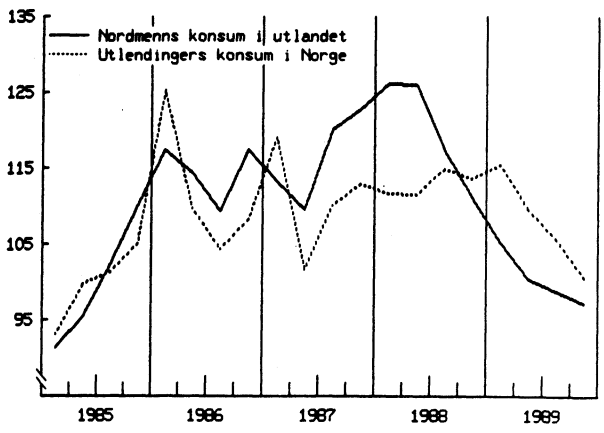

bruket av hotell- og restauranttjenester bidro til dette.

Nordmenns konsum i utlandet har vært i klar tilbakegang siden 1988. Nedgangen har vært så sterk at en nå nærmer seg volumnivået fra 1984, altså før den sterke konsumveksten satte inn. Det er imidlertid usikkerhet knyttet til volumutviklingen siden den foreliggende primærstatistikk ikke skiller mellom forretnings- og privatreiser. Det var også en klar nedgang i utlendingers konsum i Norge fra 1988 til 1989. På grunn av den sterke nedgangen i nordmenns konsum i utlandet var nedgangen i privat konsum betraktelig sterkere enn nedgangen i spesifisert konsum; dvs. den konsumaktiviteten som foregår på norsk territorium.

Endringer i reelle lånekostnader

De reelle kostnadene ved å ha lån avhenger av tre forhold: den nominelle rentesatsen, skattebehandlingen av gjeldsrenter og prisstigningen. Da gjeldsrenter er fradragsberettiget ved inntektsbeskatningen, varierer skattebehandlingen med låntakerens inntektsnivå. Når lånekostnadene har økt gjennom mesteparten av 80-årene, så skyldes det endringer i alle tre forhold: bevegelser i nominell rentesats, synkende inflasjonstakt og redusert fradragsrett for renter ved inntektsbeskatningen.

Den nominelle rentesatsen er hva låntakeren må betale for lånet pr. lånt krone. Den nominelle rentesatsen multiplisert med lånebeløpet, gir de nominelle renteutgiftene. Disse er fradragsberettiget ved beregning av låntakers nettoinntekt ved inntektsbeskatningen. Hvor stor skattereduksjon fradragsretten for gjeldsrentene gir, vil avhenge av marginalskatten for de skatteartene som utlignes på nettoinntekt.

I skatteopplegget for 1987, 1988 og 1989 ble marginalskatten for de skattearter som beregnes av nettoinntekt redusert, samtidig som det er innført nye skattearter på bruttoinntekt. Som tabellen viser, er det særlig for høye nettoinntekter at marginalskattesatsen er blitt betydelig redusert, mens marginalskattesatsen for lave inntekter har vært omtrent uendret.

I perioder med prisstigning vil realverdien av lånet bli redusert ettersom tiden går. Den reduksjonen av gjelden som skjer i løpet av et år, kan regnes som en reduksjon i kostnadene ved å ha lånet. Realrenten fremkommer når den nominelle rente korrigeres for reduksjonen i lånets realverdi.

Beregningene viser realrente etter skatt for en økt renteutgift på èn krone. De nominelle rentesatsene er satt lik gjennomsnittet av de kvartalsvise observasjonene av bankenes utlånsrenter inklusive gebyrer i Norges Banks rentestatistikk. Rentesatsen for 1989 er et anslag basert på utviklingen frem til og med 3.kvartal.

Realinntekten er holdt konstant regnet i 1989-priser. Ved beregning av realrente er prisstigningen regnet fra årsskifte til årsskifte for å få sammenfallende perioder som ved beregningen av skattereduksjonen for et inntektsår.

Figuren viser at nominell rente økte fram til 1983, holdt seg om lag uendret fra 1983 til 1985, for så å vokse noe sterkere til 1987. Etter 1988 har nominell rente falt. Realrenten, derimot, har hatt et helt annet forløp. Realrenten var negativ i begynnelsen av 80-årene, men økte kraftig fram til 1988. 1986 er det eneste året realrenten ikke økte i denne perioden. Etter 1988 har realrenten bare avtatt svakt.

Realrente etter skatt beveger seg etter samme mønster som realrente før skatt. Realrente etter skatt varierer med inntektsnivået - f.eks. var realrenten for skattytere med høye inntekter negativ helt fram til 1987, mens den for lave inntekter var opptil 4-5 prosent enkelte år etter 1983. Realrenten etter skatt økte særlig sterkt fra 1986 til 1988 for skattytere på alle inntektsnivåer. Det skyldes både at nominell rente økte, og at prisstigningstakten falt. For de høyeste inntektsgruppene har også skattereformen bidratt noe til økningen i realrente etter skatt.

Fra 1988 til 1989 falt nominell rente med 1,7 prosentpoeng. Men realrenten før skatt holdt seg tilnærmet uendret. Marginalskatter på nettoinntekter opp til ca 200 000 kroner var omtrent de samme i disse to årene, slik at realrente etter skatt også holdt seg uendret for skattytere under dette inntektsnivået. For de høyeste inntektsnivåene ble marginalskattesatsene på nettoinntekter ytterligere redusert fra 1988 til 1989. Skattytere med høye inntekter fikk derfor noe økning i sin realrente etter skatt dette året.

For 1990 er det gjort anslag for nominell rente og prisstigning. Den gjennomsnittlige prisstigningen er satt lik 4 prosent. Dette er den prisstigningen som er lagt til grunn for diskusjonen av virkningene av skatteomleggingen i Nasjonalbudsjettet for 1990. Prisstigningen gjennom 1990 er også satt til

NOMINELL RENTE, PRISVEKST OG REALRENTE.
MARGINALSKATTEPROSENT OG REALRENTE ETTER SKATT FOR ULIKE INNTEKTSNIVÅER.

År	1980	1981	1982	1983	1984	1985
Nominell rente	11,7	12,7	13,4	13,8	13,6	13,4
Prisvekst gj. året	13,7	11,9	11,7	7,1	5,9	5,6
Realrente før skatt	-1,8	0,7	1,5	6,3	7,3	7,4

År	1986	1987	1988	1989	1990*
Nominell rente	15,0	16,5	16,6	14,9	14,0
Prisvekst gj. året	8,9	7,4	5,6	4,2	4,0
Realrente før skatt	5,6	8,5	10,4	10,3	9,6

Marginalskatteprosent for skatter på nettoinntekt. Klasse 1.

År	1980	1981	1982	1983	1984	1985
Inntekt 1989-kroner						
50 000	24,7	24,7	27,4	24,7	24,7	24,2
100 000	38,4	33,4	33,4	31,4	30,9	29,9
150 000	49,4	44,4	44,4	42,4	41,9	40,9
200 000	60,4	55,4	55,4	53,4	52,9	51,9
250 000	65,4	60,4	60,4	58,4	57,9	56,9
300 000	69,4	65,4	65,4	63,4	62,9	61,9

År	1986	1987	1988	1989	1990*
Inntekt 1989-kroner					
50 000	23,8	19,8	22,5	23,1	22,6
100 000	29,4	25,0	25,0	26,6	26,0
150 000	40,4	36,0	35,0	36,6	36,0
200 000	51,4	47,0	45,0	45,6	43,0
250 000	56,4	56,0	48,0	45,6	43,0
300 000	61,4	56,0	48,0	45,6	43,0

Realrente etter skatt

År	1980	1981	1982	1983	1984	1985
Inntekt 1989-kroner						
50 000	-4,3	-2,1	-1,8	3,0	4,1	4,3
100 000	-5,7	-3,1	-2,5	2,2	3,3	3,6
150 000	-6,8	-4,3	-3,8	0,8	1,9	2,2
200 000	-7,9	-5,6	-5,1	-0,6	0,5	0,8
250 000	-8,5	-6,1	-5,7	-1,3	-0,2	0,2
300 000	-8,9	-6,7	-6,3	-1,9	-0,8	-0,5

År	1986	1987	1988	1989	1990*
Inntekt 1989-kroner					
50 000	2,3	5,4	6,9	7,0	6,6
100 000	1,6	4,6	6,5	6,5	6,1
150 000	0,0	2,9	4,9	5,0	4,8
200 000	-1,5	1,3	3,3	3,7	3,8
250 000	-2,2	-0,1	2,9	3,7	3,8
300 000	-2,9	-0,1	2,9	3,7	3,8

* Anslag

Nominell rente, realrente og realrente etter skatt for lønnstakere på ulike inntektsnivåer

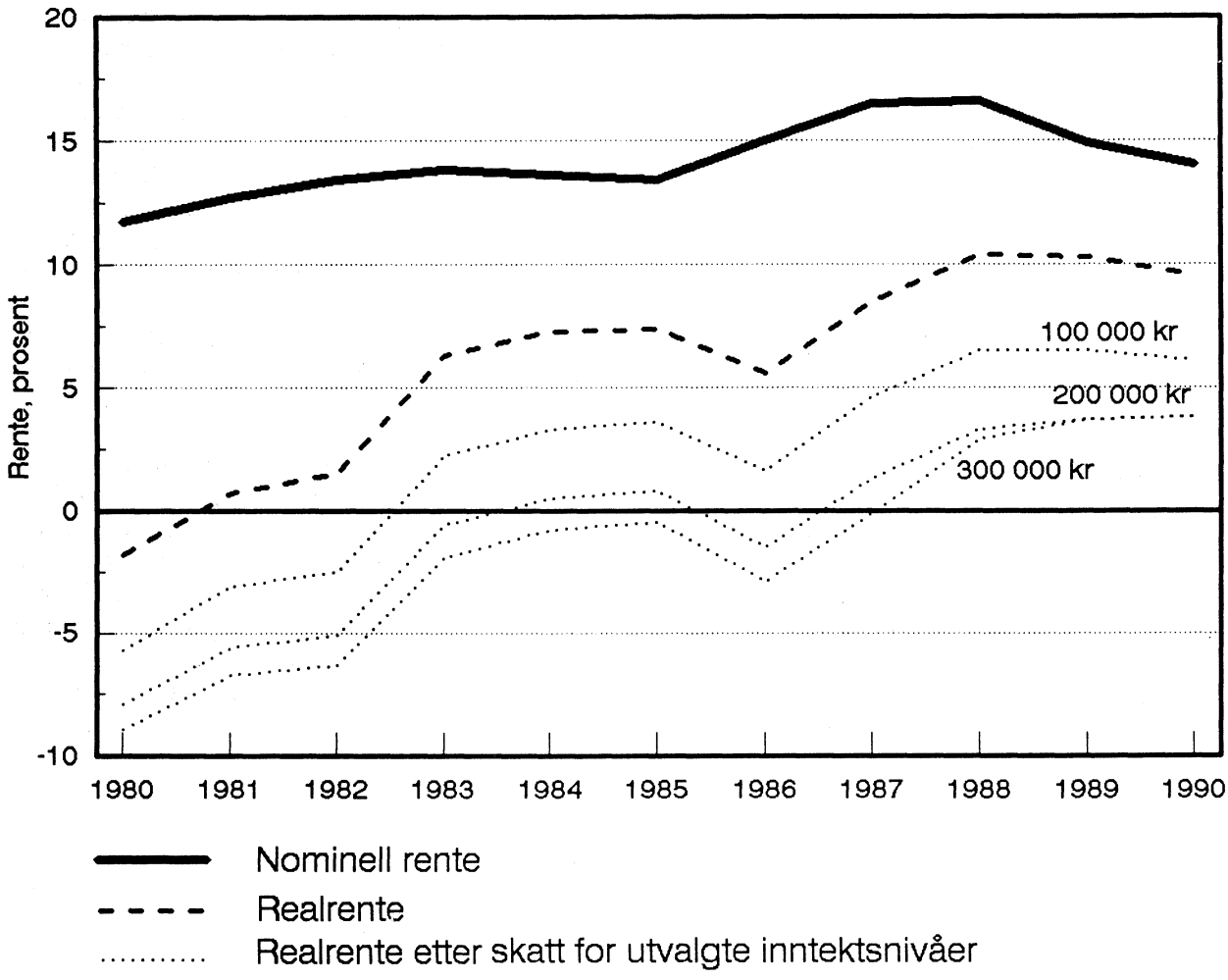

4 prosent. Nominell rente er anslått til 14,0 prosent, og ut fra anslagene om prisstigningen vil realrenten synke med om lag 0,5 prosentpoeng. Realrente etter skatt forblir likevel uendret. Dette skyldes at skatteopplegget for 1990 innebærer en ytterligere reduksjon av marginalskattene på høye nettoinntekter.

Boliginvesteringer

Fallet i boligetterspørselen de siste par årene har ført til en nedgang i investeringer i nye boliger. Etter en mer eller mindre kontinuerlig oppgang gjennom 1980-årene, tok boliginvesteringene til å falle ved inngangen til 1988. Deretter har de vist en klar nedadgående tendens. Fra 1988 til 1989 sank boliginvesteringene med over 16 prosent i volum. Sesongjusterte tall tyder på at boliginvesteringene i 4. kvartal 1989 var de laveste siden årsskiftet 1978/79.

Det er flere årsaker til at boligetterspørselen har falt. Den sterke gjeldsoppbyggingen i årene 1985-87 har ført til at husholdningene har blitt tvunget til å redusere både privat konsum og investeringene i boliger. Redusert sysselsetting i tillegg til lave lønnstillegg og større rentebelastning, har dessuten bidratt til en svak utvikling i husholdningenes disponible realinntekter de siste årene. Lav prisstigning og redusert rentefradrag har gitt økt realrente etter skatt. Et svært høyt nivå på boliginvesteringene i 1986 og 1987 kan også ha bidratt til å dekke behovene og dermed være en medvirkende årsak til at etterspørselen nå er lav.

Nedgangen i boligetterspørselen har ført til at omsetningen av brukte boliger har vært lav siden sommeren 1988. Dette har ført til en prisnedgang på brukte boliger og har dermed bidratt til å redusere etterspørselen etter nye boliger. Mange nye boliger står nå tomme, slik at flere entreprenører har utsatt planlagte prosjekter.

Tall for 1989 viser at det ble fullført vel 3 000 færre boliger enn i året før. Dette gir en nedgang på 9,9 prosent. I tillegg til at det bygges færre boliger, er også arealet på de som blir bygd redusert. Det er

BOLIGINVESTERINGER OG -IGANGSETTING
1985=100. Sesongjustert.

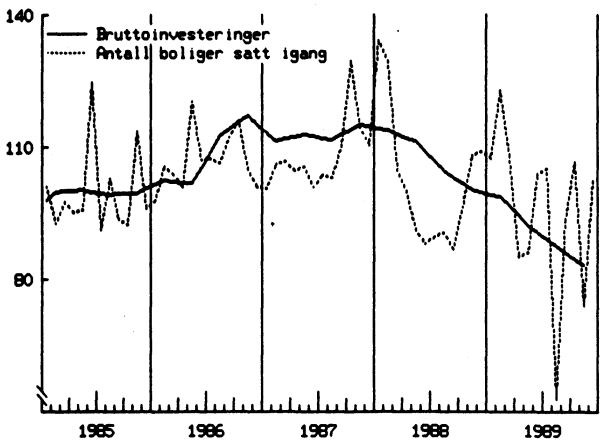

nå hovedsaklig entreprenører som står for boligbyggingen.

Igangsettingstallene har vist en nedadgående tendens gjennom hele året. Antall igangsatte boliger lå i 1989 7,5 prosent under tallene for 1988, mens igangsatt areal i samme periode ble redusert med 20 prosent.

Foreløpige tall tyder på at Husbanken ytte lån til finansieringen av mer enn 80 prosent av den totale boligbyggingen i 1989. Denne andelen har steget kraftig de seinere årene. Andelen var 41 prosent i 1987 og steg til 58 prosent i 1988. Som en del av "Marstiltakene" fra regjeringen Brundtland, ble Husbankens rammer for oppføring av nye boliger økt i 1989. Totalt lå rammene 42 prosent over rammene for 1988. Tilleggsbevilgningene ble hovedsaklig gitt for første halvår. Til tross for den kraftige rammeøkningen, lå de totale utbetalingene fra Husbanken for 1989 bare svakt over utbetalingene for 1988. Dette tyder på at fullføringen av prosjektene trekker mer ut i tid enn normalt, for eksempel ved at entreprenørene utsetter ytterligere byggefaser i påvente av å få solgt ferdigstilte boliger. Til tross for økte rammer, sank også antall søknader gjennom året, etter en kraftig oppgang mot slutten av 1988. Ved utgangen av 1989 var køen av ubehandlete søknader 18 500, mot 24 000 ett år tidligere.

For 1990 har Husbanken fått en ramme på 6 675 millioner kroner til oppføring av nye boliger. Dette er 25 prosent lavere enn rammene for fjoråret. Fjorårets rammer var imidlertid spesielt store på grunn av de ekstaordinære bevilgningene. Rammene for 1990, justert for prisstigning, er derfor på nivå med tidligere års normalrammer.

Boliginvesteringene vil sannsynligvis være lave også i 1990.

DISPONIBEL INNTEKT FOR NORGE OG UTENRIKSØKONOMI

Disponibel inntekt og sparing for Norge

Mens bruttonasjonalproduktet er et uttrykk for den samlede verdiskapningen i landet i løpet av et år, viser disponibel inntekt for Norge hva landet har til disposisjon til privat og offentlig konsum og til sparing. Disponibel inntekt for Norge er definert som bruttonasjonalproduktet i løpende priser fratrukket kapitalslit og nettooverføringer til utlandet (renter, aksjeutbytte og stønader).

Beregningene for 1989 viser at disponibel inntekt for Norge var 515,2 milliarder kroner, 6,8 prosent høyere enn året før. Deflatert med nasjonalregnskapets prisindeks for netto innenlandsk bruk av varer og tjenester, dvs. en prisindeks for konsum og nettorealinvesteringer, økte disponibel inntekt med 2,4 prosent fra 1988. Økningen var tiltakende gjennom året. 1989 er for øvrig det første året etter 1985 som har vekst i disponibel realinntekt.

Endring i disponibel realinntekt kan dekomponeres i bidrag fra henholdsvis produksjonsvekst, endring i rente- og stønadsbalansen og endring i bytteforholdet overfor utlandet (forholdet mellom eksport- og importpriser).

Økt produksjon førte til at den disponible realinntekten vokste med 2,8 prosent fra 1988 til 1989. Nasjonalregnskapstallene tyder på at produksjonsvekst i utvinning og rørtransport av olje og gass isolert sett økte realinntekten med 3,4 prosent, mens fall i produksjonen i øvrige næringer reduserte den disponible realinntekten med 0,7 prosent.

DISPONIBEL REALINNTEKT FOR NORGE
Prosentvis endring fra året før (samme periode året før)

	1988	1989	89.4
Disponibel realinntekt for Norge	-2,0	2,4	6,1
Bidrag fra:			
Produksjonsvekst	0,2	2,8	5,5
Endring i bytteforholdet	-1,6	0,5	1,1
Endring i rente- og stønadsbalansen	-0,6	-0,9	-0,5

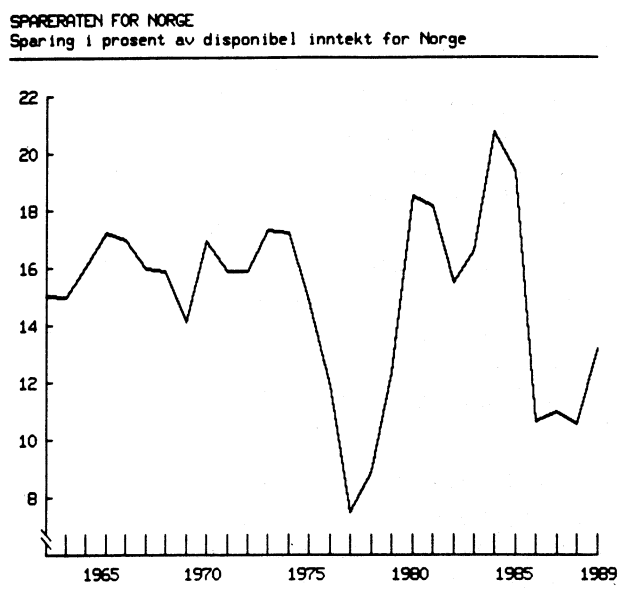

Bedring i bytteforholdet trakk disponibel realinntekt opp med 0,5 prosent i 1989. Bedringen i bytteforholdet fra 1988 til 1989 skyldes særlig prisveksten på ikke-jernholdige metaller og råolje.

Sparingen for Norge - disponibel inntekt fratrukket privat og offentlig konsum - økte med 17 milliarder kroner fra 1988 til 1989. Av den økte sparingen bidro husholdningssektoren med 9,4 milliarder kroner. Spareraten for Norge definert som sparing i prosent av disponibel inntekt, er beregnet til 13,2 prosent i 1989, en økning på 2,6 prosentpoeng fra året før. Til tross for fallet i realinvesteringene innenlands de siste par årene, førte styrkingen av utenriksøkonomien til at samlet sparing holdt seg oppe.

Det må påpekes at slik sparingen for Norge er definert ovenfor, er sparing det samme som summen av netto realinvestering (økning av produksjonskapitalen) og netto finansinvestering (økning av netto fordringer på utlandet). Det er ikke tatt hensyn til omvurderinger av f.eks. petroleumsreservene, andre naturressurser og utenlandsgjelden.

Utenriksøkonomien

Foreløpige beregninger viser et overskudd på driftsregnskapet overfor utlandet på 1,8 milliarder kroner i 1989. Året før var det et underskudd på hele

DRIFTSBALANSEN
Milliarder kroner

	Verdi					Endring fra 1988 til 1989		
	89.1	89.2	89.3	89.4	1989	Verdi	Volum-bidrag	Pris-bidrag
Vare- og tjenestebalansen	7,9	8,5	8,5	1,6	26,6	30,9	25,9	5,0
Skip og oljepl.form.mv.1)	-3,4	-3,7	-4,3	-10,1	-21,5	-11,4	-5,7	-5,7
Råolje og naturgass	16,8	18,6	18,1	19,0	72,5	24,8	16,1	8,7
Tradisjonelle varer	-6,3	-6,7	-5,7	-8,1	-26,8	13,1	12,4	0,7
Tjenester	0,8	0,4	0,4	0,8	2,4	4,5	3,1	1,4
Rente- og stønadsbalansen	-7,1	-6,6	-5,6	-5,4	-24,7	-5,2	..	..
Driftsbalansen	0,9	1,9	2,9	-3,8	1,8	25,7	..	..

1) Inkl. moduler og direkte eksport/import av varer ved oljevirksomheten.

23,8 milliarder kroner. Et økende overskudd på driftsregnskapet gjennom de tre første kvartalene i 1989, ble snudd til et underskudd på 3,8 milliarder kroner i 4. kvartal. Resultatet for 4. kvartal skyldtes en betydelig økning i skipsimporten.

Den samlede forbedringen på 25,7 milliarder kroner fra 1988 til 1989 kan i hovedsak tilskrives en kraftig økning i eksportverdien for råolje og naturgass og en klar bedring i handelsbalansen for tradisjonelle varer. Også tjenestebalansen bidro positivt. Økt importoverskudd av skip og oljeplattformer mv. og et større underskudd på rente- og stønadsbalansen trakk i motsatt retning. Underskuddet på rente- og stønadsbalansen har imidlertid vært i nedgang gjennom året.

Utviklingen i handelsbalansen for skip og oljeplattformer mv. skyldtes både økt importvolum og økte importpriser på skip. Den betydelige økningen i underskuddet på handelsbalansen for denne varegruppen i 4. kvartal 1989 kan imidlertid i hovedsak forklares med økt importvolum. Økningen i overskuddet på handelsbalansen for råolje og naturgass fra 1988 til 1989 gjenspeiler en økning både i eksportvolum og prisen på råolje. Som følge av en beskjeden volumvekst og et lavere prisnivå på naturgass i 1989 sammenlignet med året før, sank eksportverdien for denne varen.

Bedringen i handelsbalansen for tradisjonelle varer kan i hovedsak forklares med vekst i eksportvolumet og nedgang i importvolumet. Prisveksten på både eksport- og importsiden førte til at nettobidraget fra prisutviklingen var svært beskjedent.

Styrkingen av tjenestebalansen fra et underskudd i 1988 til et overskudd i 1989, hadde sammenheng med en økning i netto fraktinntekter for utenriks sjøfart og redusert reisetrafikk til utlandet.

Foreløpige beregninger viser at Norges nettogjeld overfor utlandet ved utgangen av 1988 utgjorde 21.2 prosent av bruttonasjonalproduktet (BNP). Gjeldsandelen har økt klart siden 1985, da andelen var 9,7 prosent. Korrigerer en overskuddet på driftsregnskapet i 1989 for et anslag for omvurderinger av fordringer og gjeld som følge av valutakursendringer i løpet av 1989, viser nettogjelden en ubetydelig oppgang på 0,4 milliarder kroner. Nettogjelden overfor utlandet var i så fall på rundt 126 milliarder kroner ved utgangen av 1989 og utgjorde 19,7 prosent av BNP.

Perspektiver

1989 ga ingen bud om snarlig balanse i norsk økonomi. Et par år med stram finanspolitikk, streng kontroll med lønnsutviklingen, tilpasning til en ny økonomisk situasjon i bedrifter og husholdninger, gode internasjonale konjunkturer og pris- og produksjonsvekst i oljesektoren har ikke vært nok til å bringe norsk økonomi i orden. Vi har riktignok fått balanse i utenriksøkonomien og en klart lavere pris- og lønnsvekst, noe som har vært hovedmålsettinger i den økonomiske politikken i de senere år. Men på den annen side har arbeidsløsheten blitt rekordhøy og Norge kan på dette området komme i samme situasjon som de fleste OECD-land. En klar omlegging av den økonomiske politikken i løpet av 1989, blant annet med betydelige arbeidsmarkedstiltak, har hittil bare bidratt til å bremse veksten i den åpne arbeidsløsheten.

Vi kan ikke regne med like sterk drahjelp utenfra i de nærmeste årene. Det er først og fremst voksende oljeinntekter som vil berge balansen i utenriksøkonomien, hvis prisene holder seg. Det svake oppsvinget i innenlandsk etterspørsel vi har hatt gjennom 1989, vil trolig fortsette inn i 1990 og 1991, men vil neppe være sterkt nok til å redusere arbeidsløsheten. Uten vesentlige endringer i politikken eller en uventet sterk internasjonal vekst er det derfor vanskelig å øyne noen klar bedring på arbeidsmarkedet i de nærmeste par år.

Erfaringer fra tidligere år tyder på at etterspørselsstimulerende tiltak virker forholdsvis raskt og positivt på sysselsettingen i skjermet og hjemmekokurrerende virksomhet. Presset på priser og kostnader er dessuten trolig beskjedent når utgangspunktet er høy arbeidsløshet og lav kapasitetsutnytting, slik vi nå har. På den annen side er utenriksøkonomien svært sårbar; en ekspansiv økonomisk politikk med sikte på en vesentlig reduksjon i arbeidsløsheten vil trolig på nytt gi underskudd overfor utlandet og fare for rente- og valutauro, hvis en ikke samtidig følger opp med tiltak som peker mot balanse på noe lengre sikt.

Redusert kostnadsvekst, klar bedring i produktiviteten og god markeds- og prisvekst for våre viktigste eksportvarer har gitt en betydelig omfordeling fra lønnsinntekt til driftsresultat i norsk økonomi i de siste to årene. Særlig har driftsresultatet i oljevirksomheten gått opp, men også den eksportorienterte delen av konkurranseutsatt industri har hatt en kraftig bedring i lønnsomheten. Styrking av den konkurranseutsatte del av norsk næringsliv har da også vært en uttalt målsetting for den økonomiske politikken. Dette skal gi nyskaping og vekst i konkurranseutsatt virksomhet og dermed en bedring av utenriksøkonomien, som kan tillate en generell ekspansjon i økonomien med sikte på full sysselsetting. Et sentralt ledd i styrkingen av konkurranseutsatt virksomhet må dessuten være å få flere ben å stå på når ekspansjonsmulighetene i vår naturressursbaserte næringsvirksomhet stanser opp. Foreløpig har instrammingspolitikken og inntektsomfordelingen først og fremst ført til innskrenkninger i næringer som i hovedsak er hjemmemarkedsbaserte og ikke til nyskaping av konkurranseutsatt virksomhet. I de tradisjonelle ressursbaserte næringer, som er de som nå tjener penger, avspeiler de begrensete ekspansjonsmulighetene seg i en betydelig vekst i rent finansielle plasseringer.

En viktig grunn til at norsk konkurranseutsatt næringsliv ikke direkte ekspanderer på nye områder innenlands er betydelig høyere kostnader enn i våre konkurrentland. Selv om vi hadde en lavere kostnadsvekst enn våre konkurrentland i 1989, er fortsatt lønnskostnadene pr. time i Norge 20-25 prosent høyere enn gjennomsnittet hos våre konkurrenter. På denne bakgrunn er det i og for seg bemerkelsesverdig at norsk økonomi har en såpass stor konkurranseutsatt sektor som den har, og som faktisk sørget for balanse i utenriksøkonomien i 1989. Hovedforklaringen ligger i at våre viktigste eksportnæringer kan leve med dagens høye lønnskostnader takket være norske naturressurser. Åpen og skjult næringsstøtte, ved direkte subsidiering, importvern, anbudsprefering etc., bidrar til at også andre bransjer overlever. I deler av det som kunne ha vært reelt importkonkurrerende virksomhet, kan det reises spørsmål om det ikke er monopol- og kartelldannelser og andre private konkurranseregulerende tiltak som gjør at de kan leve med et høyt lønnsnivå ved å velte kostnadene over i prisene.

På denne bakgrunn er det liten grunn til å undre seg over at vi ikke finner særlig mye nyskaping og vekst innenfor konkurranseutsatt næringsvirksomhet uten naturgitte fortrinn. Den gode lønnsevnen i andre deler av næringslivet kan skape et uoverstigelig hinder for nyskaping på slike områder. Årsakene til vår manglende omstillingsevne må derfor blant annet søkes i de forhold som skaper særnorske ulikheter i lønnsomhet og lønnsevne mellom næringer. Det er en urimelig forventning at en fri lønnsdannelse alene skal ordne opp i disse skjevhetene. Tvert om kan en ren markedsorientert lønnsdannelse med dagens lønnsomhetssignaler medvirke til en ytterligere fastlåsing av næringsstrukturen. At lønnsnivået ligger vesentlig over det vi finner i de fleste av våre samhandelsland kunne tyde på at vårt materielle velstandsnivå er relativt høyt. Det

høye lønnsnivået, et høyt avgiftsnivå og trolig relativt lav effektivitet i deler av skjermet næringsvirksomhet gjør imidlertid at også det norske prisnivået ligger på topp. Samtidig er den direkte beskatning i Norge dominert av høy personbeskatning slik at vi ligger på et midlere vest-europeisk nivå i samlet konsum pr. innbygger.

Det kan være for nærsynt å bare å trekke fram særnorske forklaringer på manglende omstillings- og nyskapingsevne. Mange land, uten et dominerende innslag av ressursbaserte næringer og med andre skattesystemer, har - selv etter mange år - ikke lykkes i å få ned ledigheten til akseptable nivåer. Strukturelle trekk ved arbeidsstyrken, større bevegelser i internasjonal økonomi og reduserte styringsmuligheter i moderne åpne økonomier kan være blandt de felles faktorer som gjør at vi kan måtte slite med manglende omstillingsevne og alvorlige ubalanser i arbeidsmarkedet i mange år.

Ved inngangen til 1990-årene står norsk økonomi overfor to hovedutfordringer. På kort sikt må vi få kontroll over den høye og stigende arbeidsløsheten. På noe lengre sikt må vi få vekst i konkurranseutsatt næringsvirksomhet for samtidig å sikre full sysselsetting og utenriksøkonomisk balanse. Vår handlefrihet til å gjøre noe som monner på kort sikt vil være fundamentalt avhengig av vår vilje og evne til å mestre den langsiktige utviklingen. Bare da vil kortsiktige tiltak i en liten åpen økonomi som den norske ha troverdighet og være gjennomførbare. Det er en grunnleggende forståelse av problemene og virkemåten til norsk økonomi at produksjonen må økes i konkurranseutsatt næringsvirksomhet men at hovedtyngden av sysselsettingsveksten vil komme i tjenesteytende privat og offentlig virksomhet. Vårt problem, både på kort og lang sikt, er ikke at vi har for mange ledige hender, men at vi ikke klarer å organisere økonomien slik at vi kan utnytte ressursene til å løse de mange uløste oppgaver i samfunnet.

Økonomisk-politisk kalender 1989

Januar

10. Norges Bank setter ned dagslånsrenten til bankene med 0,5 prosentenheter til 11,5 prosent. 14/1 settes renten ytterligere ned, til 11 prosent.

Februar

3. Regjeringen fremmer forslag om endringer i skatteloven for å opprette Norsk Venture. Selskapet får en samlet aksjekapital på 600 mill.kr. hvorav staten skal ha en eierandel på 49 prosent, dvs. 294 mill.kr. (jfr. 20.12.88).

3. Regjeringen fremmer forslag om å øke beløpsgrensene for AMS fra 2 000 til 3 000 i skatteklasse I og fra 4 000 til 6 000 i skatteklasse II. Skattefradragene er fortsatt 25 prosent av innskuddet.

6. Kværner Brug undertegner en Snorre-kontrakt til en verdi av 340 mill.kr. Dermed passerer Kværner 1 milliard i oppdrag på Snorre-prosjektet, noe som tilsvarer ett års arbeid for tusen ansatte ved Kværner Brug i Oslo.

6. Forretningsbankenes sikringsfom overtar og driver Sunnmørsbanken. Fondet går inn med 100 mill.kr. i ny aksjekapital. De særlige retningslinjene som har vært pålagt av styret i Sikringsfondet, blir avløst av vanlige retningslinjer for forretningsbanker (jfr. 21.9.88).

6. Statistisk sentralbyrå legger fram Økonomisk utsyn over 1988. Det slår fast at etterspørselen fra fastlands-Norge gikk ned med 1,7 prosent fra 1987 til 1988 og førte til en sterk økning i arbeidsløsheten.

8. Regjeringen vedtar forbud mot fangst av selunger av frykt for boikott av norske fiskeprodukter, spesielt i USA.

15. Et utvalg under ledelse av tidligere finansminister Per Kleppe som har vurdert norsk penge- og kredittpolitikk, legger fram sin innstilling (NOU 1989:3). Utvalget foreslår blant annet å oppheve valutareguleringene og vurdere om Norge bør søke tilknytning til EMS. Det bør vurderes om noen eller alle statsbankene skal slås sammen.

27. NHO og LO blir enige om en lønnsavtale med en ramme på 3 kroner i timen for ansatte i industrien. Kr. 1,50 skal fordeles ved forbundsvise tilpasningsavtaler.

27. Statstjenestemannskartellet, YS og Norsk lærerlag aksepterer lønnstilbudet fra staten på 7 150 kr. i årstillegg.

Mars

3. Regjeringen legger fram stortingsproposisjon om tiltak for å begrense arbeidsløsheten og gjennomføre inntektspolitikken for 1989. For å begrense arbeidsløsheten foreslås det blant annet å økt bevilgningene til arbeidsmarkedstiltak med 2,2 milliarder kroner og øke rammene i Husbanken og Landbruksbanken med 1,8 milliarder kroner. Som bidrag til inntektsoppgjøret går regjeringen inn for å sette ned arbeidsgiveravgiften med 0,5 prosent, og investeringsavgiften med 1 prosent fra 1. mai.

10. Finansdepartementet legger fram meldingen om Langtidsprogrammet 1989-93. Programmet legger vekt på at nasjonalformuen må økes og grunnlaget legges for vekst i framtiden. Produksjon og forbruk må på en helt annen måte enn i dag ta hensyn til naturen og miljøet. Det vil bare være rom for å øke den offentlige innsatsen på spesielt prioriterte områder.

16. Et utvalg under ledelse av direktør Jarle Bergo i Norges Bank legger fram sin delrapport nr.2 om tilgangen på risikovillig kapital til næringslivet. Utvalget foreslår blant annet utvidet adgang for livselskaper til å plassere i aksjer, og økte beløpsgrenser for aksjesparing med skattefradrag. Utvalgets første rapport ble lagt fra 15. november ifjor (jfr. 15.11.88).

17. Regjeringen gir det svenske forsikringsselskapet Skandia tillatelse til erverv av mer enn 50 og inntil 100 prosent av aksjene i Vesta-gruppen. Skandia Holding A/S skyter inn 500 mill. kroner i ny egenka-

pital i Vesta ved kjøp av 4 mill. aksjer til en kurs av 125.

28. Statistisk sentralbyrå melder om store endringer i nasjonalregnskapstallene for 1987. De reviderte tallene viser bl.a. at nedgangen i forbruket fra 1986 til 1987 var på 0,8 prosent og ikke 2,2 prosent som tidligere antatt. Disponibel realinntekt for husholdningene økte med 0,5 prosent, mot tidligere antatt 2,1 prosent. Det er grunn til å tro at mye av endringene skyldes skifte av "basisår" for regnskapet.

31. Regjeringen gir Elkem-konsernet utvidet dispensasjon fra loven om boikott av apartheid-regimet i Sør-Afrika for fortsatt å kunne importere mangan til produksjonen på fabrikkene i Sauda og Porsgrunn.

31. Stortinget vedtar å forlenge lønnsloven med en ny periode, fra 1.4.89 til 1.4.90.

April

24. Skatteloven for sjømenn oppheves. Stortingets finanskomite går inn for at sjøfolk og fiskere skal få et særskilt fradrag i skatten på 23 prosent av arbeidsinntekten, men ikke mer enn 55 000 kroner. Endringen får virkning fra 1989.

28. Statsråd Einfrid Halvorsen trekker seg som forbruker- og administrasjonsminister. Stortingsrepresentant Oddrun Pettersen utnevnes til hennes etterfølger.

Mai

9. Generalforsamlingen i Tofte Industrier godtar forslaget om sammenslåing av bedriften med Norske Skogindustrier og Follum fabrikker. Norske Skogindustriers generalforsamling godtar forslaget 11.5 og Follum fabrikker 12.5. Sammenslåingen vil skje i løpet av høsten 1989.

9. Regjeringen åpner for adgang for utlendinger til å kjøpe norske kroneobligasjoner.

9. Norges Bank reduserer dagslånsrenten til bankene på 0,5 prosentenheter til 10,5 prosent. Tilsammen er dagslånsrenten nå redusert med 3,3 prosentenheter de siste tolv månedene.

12. Regjeringen legger fram Revidert nasjonalbudsjett for 1989, og uttaler at balansen i norsk økonomi er i ferd med å bli gjenopprettet på flere viktige punkter. Det ventes 13 milliarder kroner i overskudd på driftsbalansen med utlandet og prisstigningen er redusert. Oljeprisen er høyere enn det man tidligere la til grunn. Den innenlandske etterspørselen ser imidlertid ut til å fortsette å avta, noe som tyder på at arbeidsløsheten fremdeles vil være høy.

19. Regjeringen foreslår i en proposisjon til Stortinget at den statlige bergverksdriften i Sulitjelma stanses høsten 1989, men at Norsulfid forsetter en redusert gruvedrift. Norsulfid eier Giken gruve som omfatter 75 arbeidsplasser i gruvedriften, og 25 årsverk innleid fra bergverkets datterselskap i Sulitjelma.

23. Riksrevisjonens endelige rapport om Industrifondet oversendes Stortinget. Rapporten kommer med kritikk mot ledelsen og styret og inneholdet en lang rekke ankepunkter mot fondets saksbehandling og økonomiske og administrative kontrollrutiner.

Juni

3. Staten og Norges bondelag blir enige om ny jordbruksavtale med en inntektsramme på 1 310 mill. kroner. Avtalen gir bøndene et gjennomsnittlig tillegg på 6 200 kroner pr. år. Det er noe mindre enn avtalt for LO-NOH området.

5. Stortinget bevilger Statoil 2 milliarder for å øke egenkapitalen.

21. De bankansattes lønnsoppgjør gir bankansatte kr 1,50 pr.time i lønnstillegg fra 1. april. Dette er kr 1,50 mindre enn hva de ansatte i LO-NHO området oppnådde.

22. Norges Bank setter ned dagslånsrenten med o,5 prosentenheter til 10 prosent.

24. Den private andelen i det halvstatlige venturselskapet Norsk venture er fulltegnet. 306 mill. kroner er investert fra privat hold. Staten bidrar med 294 mill. kroner.

27. Aker Stord inngår kontrakt med Saga Petroleum for bygging av Snorre-dekket. Kontrakten har en verdi på 1,1 milliarder kroner. Aker vil ta inn igjen 300 permitterte arbeidere.

Juli

6. Kværnerbedriften Rosenberg verft inngår avtale med Saga Petroleum om bygging av stålskroget til Snorre-plattformen. Kontrakten har omlag samme omfang som kontrakten som gikk til Aker Stord (jfr. 27.6).

August

28. Den svenske Kinnevik-gruppen åpner elektronisk børs for nordiske aksjer i London. Formålet er å lette utlendingers tilgang til de nordiske aksjemarkeder.

28. Norsk kollektiv pensjonskasse og livsforsikringsselskapet Hygea fusjonerer under navnet Vital forsikring. Vital blir landets nest største livsforsikringsselskap med en forvaltningskapital på 24,8 milliarder kroner.

29. Norske Skog og Kosmos inngår en intensjonsavtale hvor Norske Skog skal betale 840 millioner kroner for å overta Saugbrugsforeningen i Halden. Kosmos skal kjøpe 2 millioner aksjer i Norske Skog. Formålet med avtalen er å tilføre Saugbruksforeningen kapital til å investere i ny magasinpapirmaskin til 3 milliarder kroner.

September

8. Saltfjellet-Svartisen nasjonalpark vedtas opprettet i statsråd.

11. Stortingsvalget avholdes og gir den borgelige blokken flertall med 86 representanter mot sosialistenes 80 og Fellesliste mot avfolkning av Finnmark (Aunelista) 1 representant.

29. Regjeringen beslutter å senke tempo og omfang av planleggingen av hovedflyplassen på Hurum fram til 1. februar 1990 pga. en rapport fra Meteorologisk institutt om værforholdene på Hurum. Det nedsettes en styringsgruppe som skal avklare konsekvensene av værforholdene.

Oktober

10. Sparebanken Nord i Tromsø får 2 milliarder kroner fra Bankenes sikringsfond og Norges bank. 650 millioner kroner blir gitt som garantier. Tidligere har banken fått 800 millioner kroner slik at den totale støtten er kommet opp i 2,8 milliarder kroner. Sikringsfondet forlanger å få fem av ni styremedlemmer og Norges Bank ett styremedlem. Sparebanken Nord er enerådende i store deler av Finnmark og Troms.

11. Det offentliggjøres at Trygve Magnus Haavelmo tildeles Nobels minnepris i økonomi for 1989. Haavelmo har i mange år arbeidet ved Universitetet i Oslo.

12. Et utvalg under ledelse av Magnus Aarbakke legger fram utredningen "Bedrifts- og kapitalbeskatning - en skisse til reform" (NOU 89:14). Utvalget foreslår å skattlegge all kapitalinntekt med 25-30 prosent, og arbeidsinntekt med fra 25 til 45 prosent. En lang rekke skattekreditter i forbindelse med kapitalinntekter foreslås sanert og opphevet, likeså SMS, AMS og fribeløp på renteinntekter. Kursgevinster på aksjer og obligasjoner bør beskattes, og marginalbeskatningen av boliginntekt skjerpes, foreslår utvalget.

12. Regjeringen Harlem Bruntland legger fram forslag til statsbudsjett og nasjonalbudsjett for 1990. Statsbudsjettet har en utgiftsramme på 307 milliarder kroner. Finanspolitikken ventes å stimulere veksten i den innenlandske etterspørselen med 1 prosent i 1990. Det er mindre enn i 1989. Statens utgifter utenom statlig petroleumsvirksomhet øker reelt med 3 prosent i 1990. Arbeidsmarkedstiltak utgjør 1 prosent av dette. Kommuneforvaltningens reelle inntekter øker med om lag 2 prosent. Skatte- og avgiftsopplegget innebærer en netto skattelette på om lag 2,2 milliarder kroner. Hovedoppgaven for penge- og kredittpolitikken er fortsatt å sikre en stabil kronekurs.

Fastlands-Norges etterspørsel ventes å øke med vel 1 prosent i 1990. Det er ventet et overskudd på 22 milliarder på driftsbalansen overfor utlandet, regnet utenom skip m.v. Timeverksproduktiviteten i norsk næringsliv øker langt mer enn tidligere antatt. Mye av økningen skyldes imidlertid avskalling av arbeidskraft, og det er ventet et fortsatt vanskelig arbeidsmarked i 1990. Det er lagt til grunn at prisene vil stige med 4 prosent fra 1989 til 1990.

13. Regjeringen Harlem Brundtland søker avskjed etter at det er klart at en samarbeidsregjering mellom Høyre, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet er ønsket av et flertall i Stortinget.

16. Trepartiregjeringen Syse tiltrer og bebuder et nytt departement; Arbeids- og administrasjonsdepartementet. Departementet for utviklingshjelp nedlegges.

23. DNC og Bergen Bank søker om fusjon etter styrevedtak i banken. Den nye banken skal hete Den norske bank.

25. Yngve Hågensen velges til ny leder for LO med Ester Kostøl som nestleder.

30. Finansdepartementet setter Norion bank under offentlig administrasjon. Bankens kontor stenges og styret går av. Departementet skal opprette et administrasjonsstyre. Det er første gang etter krigen at en norsk bank er satt under administrasjon.

30. Styret i NSB vedtar bemanningsreduksjoner i godsdivisjonen på 2200 stillinger innen 1992. Halvparten av stillingene skal inndras ved naturlig avgang, mens oppsigelse kan bli aktuelt for den andre halvparten. Reduksjonene er begrunnet med at Stortinget har vedtatt at godsdivisjonen skal gå i balanse innen 1992.

November

2. Regjeringen Syse legger fram forslag om endring av statsbudsjettet for 1990 (tillegg nr. 3 til St.prp. nr. 1). Endringsforslagene vil bedre budsjettbalansen med omlag 3,1 milliarder kroner. Offentlige utgifter kuttes 4 milliarder, og det legges opp til skatteletter på 1 milliard utover den forrige regjeringens forslag.

6. Styret ved Oslo børs vedtar å ilegge Norsk Hydro og DnC bøter på henholdsvis 300 000 kroner og 1,5 mill. kroner for brudd på børsloven. Det er første gang Oslo Børs benytter seg av sin rett til å ilegge bøter.

10. Kværner Båtservice A/S i Mandal får kontrakt med Sjøforsvaret om bygging av ni mineryddingsfartøyer til 1,9 milliarder kroner. Kontrakten ventes å gi 160 arbeidsplasser fram til 1995.

13. Norsk jernbaneforbund gjennomfører seks timers politisk streik mot regjeringens forslag om å kutte NSB investeringsbudsjett med 150 millioner kroner.

15. Norges Bank setter opp dagslånsrenten til bankene med 1 prosentenhet til 11,0 prosent.

Desember

8. Norges fiskarlag bryter forhandlingene med staten om rammen for årets fiskerioppgjør.

11. Generalforsamlingene i Bergen Bank og Den norske Creditbank (DnC) beslutter å fusjonere. Fusjonen skal gjennomføres fra 17.4 1990. (Jfr. 23.10)

18. Stortinget fastsetter rammen for fiskeristøtten til 1,125 milliarder kroner. (Jfr. 8.12)

20. Stortinget salderer statsbudsjettet. I forhold til Syse-regjeringens forslag i "tillegg nr. 3 til St.prp. nr. 1", er anslaget for statens utgifter økt med 1,5 milliarder kroner, herav renteutgifter 1,1 milliard. Inntektsanslaget er omlag uendret (jfr. 2.11).

22. Regjeringen vedtar å redusere produksjonen av norsk olje med 5 prosent i forhold til antatt kapasitetsproduksjon. Vedtaket gjelder for ett halvår fra 1.1.1990. Tidligere har produksjonen vært redusert med 7,5 prosent.

31. Ved utgangen av desember er det 88 200 registrerte arbeidsløse ifølge Arbeidsdirektoratet. 46 700 er sysselsatt ved arbeidsmarkedtiltak (eksklusiv attføring), tilsammen 134 900. Dette er det høyeste siden krigen.

Vedlegg 1

LØNNINGER, PRISER OG LEVESTANDARD

Figur 1 viser totale lønnskostnader pr. time for voksne arbeidere i norsk industri sammenlignet med våre handelspartnere. Figuren viser at våre lønnskostnader stort sett har ligget 20-25 prosent høyere enn gjennomsnittet hos våre handelspartnere helt siden Norge ble en oljenasjon. Bevegelsen i indeksen avspeiler viktige trekk ved den økonomiske utviklingen de siste 20 år, som tariffoppgjør, lønnsglidning, arbeidstidsforkortelser, valutakursendringer og lønns- og prisreguleringer. I 1988 var det bare Vest-Tyskland som hadde like høye lønnskostnader som Norge. I f.eks. Sverige var nivået ca. 10 prosent lavere.

Mot disse lønnskostnadstallene kan det innvendes at de bare omfatter timelønn for voksne arbeidere. De relative lønnsforskjeller mellom arbeidere og funksjonærer gjør at figuren i noen grad overvurderer forskjellen mellom Norge og andre land når det gjelder lønnskostnader pr. arbeidet time i industrien. Men hovedbildet står fast.

Det høye nivået på våre lønnskostnader reflekterer først og fremst at vi har tatt oljeinntektene i bruk i norsk økonomi, og at en konsekvens av dette har vært et høyt innenlandsk kostnadsnivå. Når oljeinntektene tas inn i den innenlandske økonomien vil omfanget av øvrig konkurranseutsatt norsk næringsvirksomhet reduseres gjennom en kostnadsmessig utstøting. Dette har særlig rammet importkonkurrerende industri, hvor markedsandelene på det norske markedet har falt markert siden midt på 70-tallet. Dette har bidratt til en klar reduksjon i industriens andel av bruttonasjonalproduktet og total sysselsetting de siste 15 årene. Samtidig med at lønnskostnadene pr. time i norsk industri har plassert seg 20-25 prosent over nivået hos våre handelspartnere har arbeidskraftproduktiviteten utviklet seg dårligere. De opplysninger vi har om veksten i arbeidskraftproduktiviteten i industrien viser at vi i de aller fleste år har hatt en svakere vekst enn i våre samhandelsland. Tilsammen gir dette det velkjente bildet at norsk industris konkurranseevne, målt ved relative lønnskostnader pr. produsert enhet (RLPE), har blitt klart svekket.

Med så store forskjeller i lønnskostnadsnivået mellom Norge og utlandet, og med den negative relative utvikling i produktiviteten, kan en undres på hvorfor vi faktisk har en såpass stor konkurranseutsatt næringsvirksomhet utenom oljevirksomheten som vi tross alt har. Det er flere grunner til det. For viktige deler av industrien, særlig den eksportorienterte, betyr andre kostnadselementer enn lønn mye for totalkostnadene. Rimelig elektrisk kraft og

Figur 1. Totale lønnskostnader pr. time for voksne arbeidere i industrien. I norske kroner. Indekser. Norges handelspartnere=100

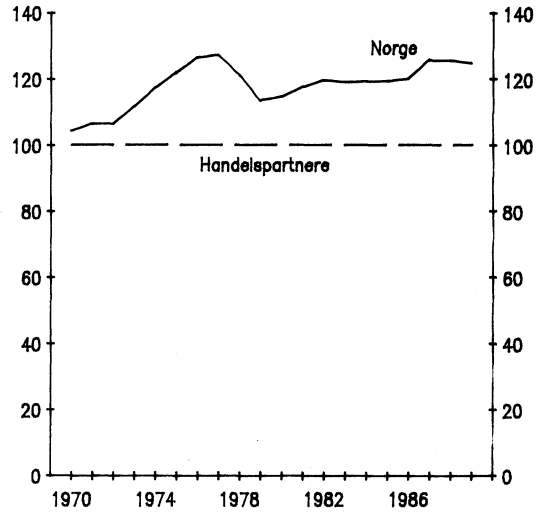

Kilde: Svenska Arbetsgivareføreningen, Det tekniske beregningsutvalg for inntektsoppgjørene og egne beregninger.

Figur 2. Timelønnskostnader i industrien. 1988. Indekser. Norge=100

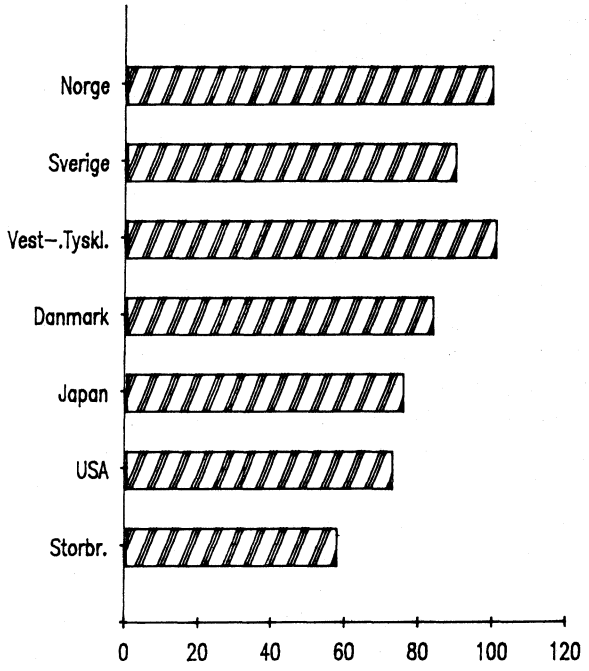

Kilde: Svenska Arbetsgivareføreningen, Det tekniske beregningsutvalg for inntektsoppgjørene og egne beregninger.

Figur 3. Prisnivå for privat konsum. Indekser. Norges handelspartnere=100[1])

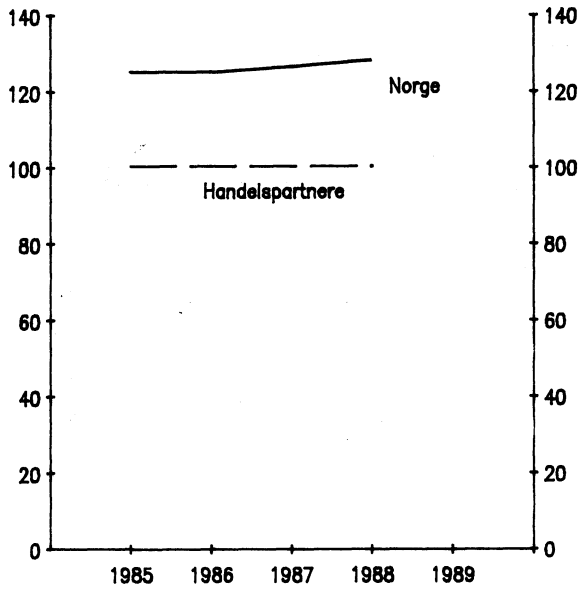

1) For 1989 basert på tall til og med september

lave kapitalkostnader gjør at enkelte bransjer klarer seg godt også med dagens lønnsnivå. Åpen og skjult næringsstøtte, ved direkte subsidiering, importvern, anbudspreferering etc., bidrar til at også andre bransjer overlever. I deler av det som kunne ha vært importkonkurrerende virksomhet er det dessuten en rekke monopol- og kartelldannelser og andre private konkurranseregulerende tiltak som gjør at de kan leve med 20-25 prosent høyere lønnsnivå enn i utlandet ved å velte kostnadene over i prisene.

Med et lønnsnivå i industrien som ligger vesentlig over det vi finner i de fleste av våre samhandelsland, skulle en vente at også husholdningenes materielle velstandsnivå lå helt i front. Dette er ikke tilfelle. Det er nemlig slik at ikke bare timelønnskostnadene, men også prisnivået er på topp i Norge. I de senere år har vi ligget 25-30 prosent over et veiet snitt av prisnivåene i våre viktigste samhandelsland (figur 3). Det høye prisnivået har sammenheng med et høyt lønnsnivå også i resten av økonomien og et høyt avgiftsnivå. I tillegg kommer trolig et relativt lavt effektivitetsnivå i deler av skjermet næringsvirksomhet. Sammenligningen av prisnivåene er basert på en såkalt kjøpekraftsparitetsundersøkelse utført av OECD. Det er bare Danmark som har et prisnivå i nærheten av det norske, i Sverige er f.eks. prisnivået ca. 10 prosent lavere, i Vest-Tyskland mer enn 20 prosent lavere (figur 4).

Mens Norge ligger i tetklassen for privat konsum pr. innbygger når konsumutgiftene regnes i felles valuta, faller vi langt ned på lista når vi også korrigerer for forskjellene i prisnivå. Av de 7 land som er med i sammenligningen i figur 5 ligger vi lavest, igjen med Danmark nærmest. I Sverige er nivået ca. 10 prosent høyere, mens Vest-Tyskland ligger nesten 20 prosent høyere i privat konsum pr. innbygger når omregningen gjøres ved hjelp av kjøpekraftspariteter. Vårt materielle velstandsnivå er stort sett lavere enn i de land vi liker å sammenligne oss med. Dette gjelder også når vi tar hensyn til fellesforbruket, selv om forskjellene da jevnes noe ut. Vår gode tilgang på knappe naturressurser har altså ikke gitt seg utlag i en høyere materiell levestandard enn hos våre samhandelsland.

Figur 4. Prisnivå for privat konsum. 1988. Indekser. Norge=100

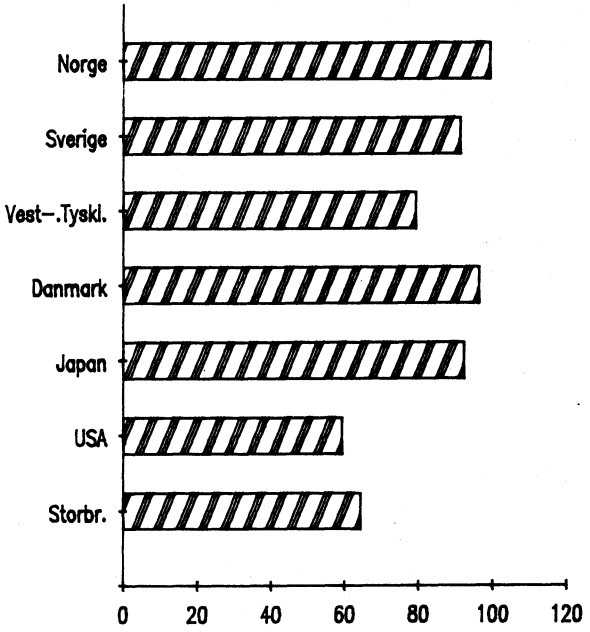

Kilde: OECD og egne beregninger

Figur 5. Privat konsum pr. innbygger, beregnet ved hjelp av kjøpekraftspariteter. 1988. Indekser. Norge=100

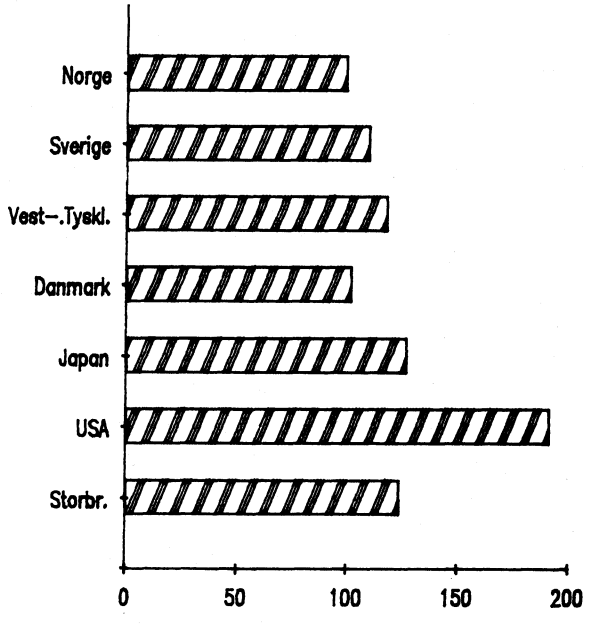

Kilde: Egne beregninger basert på OECD-tall

Vedlegg 2

PETROLEUMSFORMUEN

Nasjonalformuen skal gi uttrykk for verdien av de ressursene et land disponerer. Sammen med blant annet miljøkapital, realkapital, menneskelig kapital og valutareserver utgjør petroleumsformuen en del av den norske nasjonalformuen. Hvis det hadde vært vanlig å selge olje- og gassfelt "på rot", ville petroleumsformuen kunne ha vært anslått som markedsverdien av alle feltene. Salg av felt på rot har aldri vært prøvd for norske felt, og en må derfor finne andre måter å anslå petroleumsformuen på.

Den vanligste metoden for å anslå petroleumsformuen går ut på å beregne nåverdien av petroleumsforekomstene. Denne er lik summen av framtidige inntekter neddiskontert til "idag". For å kunne anslå nåverdien er det nødvendig med forutsetninger om fremtidig utvinningstempo, priser og utvinningskostnader. Dessuten avhenger nåverdien av diskonteringsraten.

Diskonteringsraten gir uttrykk for hvilket krav en setter til avkastningen på petroleumsformuen, og er avgjørende for hvor stor en beregner formuen til å være. Ved valg av diskonteringsrate bør en ta utgangspunkt i avkastning på investeringer i alternativ virksomhet av liknende karakter. I beregningene er diskonteringsraten satt til 7 prosent, som omtrent svarer til gjennomsnittlig avkastning på realinvesteringer i Norge.

I 1988 ble nåverdien av petroleumsressursene anslått til 413 milliarder kroner, målt i 1986-verdier. Med et krav til avkastning på formue på 7 prosent, ville petroleumsformuen vokst med 29 milliarder til 1989, dersom forventningene om priser, kostnader og ressurskvanta hadde vært uendret, og en ikke produserte noe olje eller gass. Denne veksten i formuesanslaget er bare en følge av at de framtidige inntektene er kommet et år nærmere i tid. I 1988 var verdien av utvinningen 20 milliarder, altså noe lavere enn den avkastningen som ble forventet. Utvinning av petroleum betyr altså ikke nødvendigvis at petroleumsformuen"spises opp", selv om de fysiske reservene av olje og gass blir mindre.

Formuesanslaget bygger på forutsetninger om framtidig utvinningstempo. En høy utvinningstakt som gjør at verdien av utvinningen er større enn forventet avkastning behøver heller ikke isolert sett å være ensbetydende med at nasjonalformuen brukes opp. Hvis inntektene fra utvinningen frikoples fra bruken av dem, kan høye petroleumsinntekter bety at en omplasserer petroleumsformuen til en annen formueskategori. Planene om opprettelse av et "oljefond" svarer til en slik frikopling.

De forventningene om priser på petroleum og ressursanslag som formuesanslaget bygger på, er gjenstand for stadige omvurderinger. Formuesanslagene vil derfor også bli revurdert kontinuerlig. Formuen er altså bare en forventet størrelse, ikke noe vi kjenner med sikkerhet. Fra 1988 til 1989 førte slike endringer til en oppjustering av formuen på 162 milliarder kroner, hovedsaklig som følge av endring i forventet, framtidig oljepris.

Slike omvurderinger må en alltid regne med når formuesanslaget bygger på usikre størrelser som for eksempel framtidig oljepris. Dette får konsekvenser for eventuelle beslutninger om bruk av formuen, fordi den faktiske avkastningen på petroleumsformuen er ukjent. Anta at en ikke vil bruke mer enn at en unngår å tære på formuen. For en formue med sikker avkastning kjenner en beløpet en kan ta ut hvert år, nemlig den årlige avkastningen. Problemet med en usikker formue er at det beløpet en kan ta ut er ukjent. Da vil en kunne risikere at en faktisk har spist opp formuen i perioder da forventningene var mer optimistiske enn hva det i ettertid viste seg å være grunnlag for.

Problemene med å velge et prinsipp for forvaltning av formuen kan illustreres ved å beregne petroleumsformuen over en periode gitt forventningene det året formuesanslaget lages. I beregningene i tabellen er framskrivninger av oljeprisen i ulike stortingsmeldinger og offentlige utredninger i perioden 1973 - 1989 tolket som "prisforventninger". Nivået på disse framskrivingene synes å være helt bestemt av prisnivået det året framskrivingen er laget. Den typiske prisbanen starter fra det gjeldende prisnivået for olje, og stiger med 0,5 til 1,5 prosent årlig. I formuesberegningene er ressursanslagene fra Oljedirektoratet og produksjonsprofilene er hentet fra det britiske konsulentfirmaet Wood & MacKenzie.

Formuesanslagene er gjengitt i tabellen. Endringene fra år til år skyldes i første rekke endrede prisforventninger. Rundt 1980 ble ressursanslaget oppjustert på grunn av nye funn, samtidig som oljeprisen økte kraftig. Verdi av utvinningen er beregnet som salgsinntekt fratrukket driftskostnader og påløpte investeringskostnader.

Endringene i petroleumsformuen som skyldes uttapping (verdi av utvinning) og forventet avkastning overskygges av virkningen av endrede prisfor-

ENDRING I ANSLAG PÅ PETROLEUMSFORMUEN. MRD. FASTE 1986-PRISER

År	Formue	Forventet avkastning	Verdi av utvinning	Omvurdering
1973	47	3	-4	428
1974	482	34	-12	-130
1975	398	28	-12	60
1976	499	35	-7	13
1977	554	39	-3	-6
1978	590	41	10	504
1979	1125	79	24	777
1980	1955	137	55	239
1981	2273	159	59	-233
1982	2136	150	51	-88
1983	2143	150	59	-441
1984	1789	125	62	-460
1985	1388	97	56	-731
1986	694	49	16	-219
1987	506	35	21	-106
1988	413	29	20	162
1989	582	41	29	..

ventninger. I alle år etter 1973 har forventet avkastning av petroleumsformuen vært større enn inntektene fra utvinningen. Med uendrede prisbaner skulle derfor petroleumsformuen øke over tid. Gradvis nedjustering av prisforventningene førte imidlertid til betydelig endring i formuesanslaget. Disse justeringene alene medførte en reduksjon i formuen på til sammen nesten 2 300 milliarder kroner i perioden 1980 til 1987. Dette svarer til vel 0,5 million kroner pr. innbygger i samme periode.

Vedlegg 3

UTSIKTENE FOR 1990 OG 1991 - EN MODELLBASERT FRAMSKRIVNING

I dette vedlegget presenteres anslag for den makroøkonomiske utviklingen i Norge for 1990 og 1991. Som i tidligere Utsyn er hensikten med disse beregningene først og fremst å illustrere et mulig konjunkturforløp for norsk økonomi, for gjennom dette å få et klarere bilde av de utfordringer en vil stå overfor i de kommende årene.

Tilsvarende beregninger har i tidligere år vært utført på SSBs kvartalsmodell, KVARTS. Fordi denne modellen for tiden er under omlegging, har en i de beregningene som er presentert nedenfor nyttet SSBs årsbaserte makroøkonomiske modell, MODAG. For likevel å kunne gi noen antydninger om forløp, har en nyttet en mekanisk metode som fordeler årsanslagene ut på kvartalene, på en slik måte at årsgjennomsnittene, og dermed også veksten fra år til år, holdes uendret.

Hvordan traff anslagene fra fra forrige Utsyn?

Hovedinntrykket fra de tilsvarende beregningene som ble presentert i Økonomisk utsyn over året 1988 er at beregningene undervurderte nedgangen i de to viktigste innenlandske etterspørselkomponentene, privat konsum og investeringer for fastlands-Norge. Den viktigste grunnen til dette var en kraftig undervurdering av nedgangen i boliginvesteringene. Fordi nedgangen i den innenlandske etterspørselen ble undervurdert, ble også de negative etterspørselsimpulsene på import og norsk produksjon undervurdert. Det samme gjelder utførte timeverk og sysselsetting. Utviklingen i arbeidsledigheten ble likevel rimelig godt anslått, fordi sysselsettingsnedgangen førte til en sterkere nedgang i arbeidsstyrken enn forutsatt.

Når det gjelder etterspørselen fra utlandet traff beregningene svært godt. Den internasjonale prisveksten ble derimot undervurdert, noe som gav en for svak prisutvikling for den konjunkturfølsomme eksporten fra utekonkurrerende industri enn for andre eksport- og importvarer. Viktigere for driftsbalansen er det at også oljeprisen regnet i norske kroner ble undervurdert, samtidig som det ble lagt til grunn en betydelig nedgang i gassutvinningen, mens resultatet ble en svak økning. Driftsbalansen ble derfor betydelig bedre enn anslått.

Selv om den faktiske lønnsveksten ble noe sterkere enn beregnet, medførte undervurderingen av importprisveksten at anslaget på konsumprisveksten likevel ble rimelig godt. Det samme gjaldt forutsetningen om husholdningenes sparerate og veksten i offentlig konsum. Også anslaget for bruttonasjonalproduktet ialt traff godt, men det skyldtes undervurdering av produksjonsveksten i oljevirksomhet og sjøfart, og overvurdering av produksjonsveksten i fastlands-næringene.

Beregningene fanget opp viktige trekk ved forløpet i disse seriene igjennom året, blant annet det omslaget som skjedde i fastlands-økonomien i løpet av 1989. Også svekkelsen av utenriksøkonomien mot slutten av året, som følge av omslaget i innenriksøkonomien, ble fanget opp.

Internasjonale rammebetingelser i 1990 og 1991

Anslagene for internasjonal markedsvekst for norske industrivarer for 1990 og 1991 bygger på OECDs anslag for importen til Norges viktigste handelspartnere, publisert i OECDs Economic Outlook i desember 1989. Disse anslagene innebærer en viss svekkelse av markedsveksten gjennom de kommende to årene. Sammenlignet med prognoser fra andre prognoseinstitutter, gir prognosene fra OECD en noe høyere markedsvekst, dette gjelder spesielt for 1990.

Beregningene bygger videre på en noe lavere internasjonal prisvekst i 1990 enn i 1989, men med en ny økning i 1991. Utslaget i de norske eksportprisene er noe sterkere, fordi det for enkelte varer fra utekonkurrerende industri er lagt til grunn at prisnedgangen gjennom 1989 vil fortsette gjennom 1990, før den vendes til ny oppgang i 1991.

Den økonomiske politikken

Beregningen bygger på det vedtatte budsjettopplegget for 1990. For 1991 har en rent teknisk gjort forutsetinger som, med litt velvilje, kan tolkes som uforandret økonomisk politikk. Beregningsmessig har en lagt til grunn om lag uendret vekst i offentlig konsum, når en holder det militære konsumet - som er sterkt påvirket av svingninger i leveransene av kostbart militært materiell - utenfor. Riktig nok er veksten i kommunalt konsum økt noe, men dette er motsvart av en tilsvarende lavere vekst i sivilt, statlig konsum. Videre er klassegrensene mv. for de direkte skattene oppjustert om lag tilsvarende som den gjennomsnittlige inntektsveksten. Avgiftssatser for mengdeavgifter er økt i takt med prisene, mens satser for verdiavgifter er holdt uendret fra 1990.

Det gjennomsnittlige rentenivået for husholdningene er antatt bare å gå svakt ned fra 1989 til 1990, men deretter ytterligere ned i 1991. Statsban-

krentene er imidlertid ikke endret. Kronekursen er forutsatt å ligge fast.

Lønnsutviklingen

Utviklingen i lønningene utgjør et spesielt usikkerhetsmoment for den økonomiske utviklingen etter to år med lovregulering. Tidligere utførte beregninger på SSBs kvartalsmodell KVARTS tyder på at lovreguleringen medførte en effektiv begrensning på lønnsveksten både i 1988 og 1989.

Når inntektsreguleringsloven løper ut 1.april i år er én mulighet at lønnsveksten som tidligere først og fremst blir bestemt av veksten i konsumpriser, produktivitet og importpriser, i tillegg til nivået på arbeidsledigheten, uten ettervirkninger av lovreguleringen. Men det er også en mulighet at lønnsveksten i årene framover vil bli sterkere enn det som følger av en normal lønnsdannelse, fordi den var begrenset ved lovregulering de to foregående årene.

Det er selvsagt stor usikkerhet om i hvilken grad den lønnsveksten som "gikk tapt" under lovreguleringen, vil bli gjeninnhentet i de kommende årene. Beregningen som tidligere er foretatt på kvartalsmodellen, antydet at forskjellen i lønnsvekst mellom en situasjon uten noen gjeninnhenting, og en situasjon med samme grad av gjeninnhenting som etter pris- og inntektsstoppen i 1978-79, kunne bli opp mot 2 prosentpoeng i 1990, og ytterligere forskjell i 1991. Hvilken forutsetning som gjøres om graden av gjeninnhenting vil dermed ha stor betydning for beregningen.

På denne bakgrunn har vi valgt å foreta to beregninger. I den første beregningen, *alternativ A*, har vi forutsatt at lønnsdannelsen vender tilbake til det normale etter at loven løper ut, dvs. vi har ikke korrigert for noen ekstra gjeninnhenting. Men fordi vi nytter en årsbasert modell, og ikke en kvartalsmodell, har vi måttet legge til grunn en normal lønnsdannelse for *hele* 1990. I den andre beregningen, *alternativ B*, har vi med utgangspunkt i alternativ A forutsatt samme grad av gjeninnhenting som etter pris- og inntektsstoppen i 1978-79. Men fordi det allerede ligger inne en viss grad av gjeninnhenting i alternativ A, blir lønnsveksten i alternativ B noe høyere enn det som svarer til samme grad av gjeninnhenting som etter den forrige lønns- (og pris-) stoppen.

Beregningen der vi forutsetter normal lønnsdannelse for hele 1990 (alt. A), gir en samlet timelønnsvekst på 4,0 prosent i 1990 og 4,3 prosent i 1991. Med gjeninnhenting (alt. B) blir lønnsveksten henholdsvis 6 og 6,3 prosent. Veksten blir sterkest i industrien, noe som reflekterer høye eksportpriser på varer fra utekonkurrerende industri og generelt høy produktivitetsvekst forrige år. Erfaringene fra tidligere år tyder på at høy arbeidsledighet betyr mindre for industrien enn for de skjermede næringene i privat sektor. Lønnsveksten i de skjermede næringene holdes imidlertid nede av høy arbeidsledighet og lav konsumprisvekst.

Prisutviklingen

Med utsikter til noe lavere lønnsvekst i den skjermede delen av næringslivet, vil også den innenlandske prisveksten kunne holde seg relativt lav i årene framover. I alt. A blir konsumprisveksten fortsatt noe lavere enn prisveksten hos våre handelspartnere.

Med en større grad av gjeninnhenting i lønningene, vil også prisveksten bli sterkere. Mer enn halvpartene av lønnstakerne i privat sektor er ansatt i de skjermede næringene, der mulighetene for å velte økte kostnader over i prisene er stor, særlig når kostnadsøkningen er felles for alle bedriftene i bransjen. I tillegg kommer at økt lønn trolig også vil slå ut i økte jordbrukspriser, og fra 1991 også i strømprisene slik det er forutsatt i beregningene.

Også for de konkurranseutsatte bedriftene vil kostnadene øke. Selv om de konkurranseutsatte bedriftene i mindre grad enn de skjermede lar økte kostnader slå ut i prisene, vil resultatet utvilsomt bli en viss økning i både eksport- og hjemmepriser. Dette vil i neste runde trekke med seg noe sterkere prisvekst på importerte varer. Alt i alt viser beregningene at 40 prosent av lønnsøkningen vil slå ut i økte konsumpriser innen 1991.

Eksport

Etter den relativt sterke eksportveksten de siste årene, ligger det an til en mer beskjeden vekst i de kommende årene, det gjelder særlig i beregningsalternativet med høyest lønnsvekst. Svakere internasjonal markedsvekst antas å slå klart ut for den mer konjunkturfølsomme del av vareksporten. Eksporten av fisk og fiskeprodukter vil trolig også utvikle seg svakt, dels på grunn av avsetningsproblemer og dels på grunn av råstoff-mangel. For enkelte andre varegrupper kan det imidlertid ligge an til fortsatt betydelig eksportvekst, både fordi det fremdeles vil være god internasjonal markedsvekst for deres produkter, og som følge av en fortsatt gunstig konkurransemessig utvikling for de norske bedriftene.

For eksporten av råolje og naturgass ligger det an til en fortsatt vekst etter den sterke veksten i 1989. Også for utenriks sjøfart må en regne med fortsatt vekst i bruttofraktinntektene, som følge av den sterke veksten i kapasiteten i 1989.

Privat konsum

De kvartalsvise nasjonalregnskapstallene tyder på at nedgangen i privat konsum stanset opp i løpet av 1989. Husholdningene hadde da redusert konsumet så mye i forhold til inntektsveksten at spareraten - sparingen som andel av disponibel inntekt - var blitt

UTVIKLINGEN I NOEN ØKONOMISKE HOVEDSTØRRELSER.
Prosentvis volumendring fra året før der ikke annet framgår. 1)

	1988 Regnskap	1989	1990 OECD	1990 FD	1990 SSB-A	1990 SSB-B	1991 OECD	1991 SSB-A	1991 SSB-B
Privat konsum	-2,3	-1,7	1,2	2,0	1,4	1,6	1,8	1,9	2,3
Offentlig konsum	0,1	2,1	3,8	2,3	2,4	2,4	2,0	1,5	1,5
Bto.inv.fast kapital	1,9	-4,3	-20,6	-21,3	-18,6	-18,7	21,3	20,1	20,3
-fastlands Norge 2)	-5,3	-14,5		-6,8	-3,8	-3,9		3,7	3,9
Innenl. anv. i alt (inkl. lagerendr.)	-1,6	-2,2	1,2	0,1	-0,2	-0,1	2,6	3,2	3,4
-etterspørsel fra fastl.-Norge 3)	-2,5	-3,8		0,3	0,6	0,7	2,7	2,1	2,4
Eksport	4,8	12,1	3,0	2,7	5,0	4,9		4,9	4,6
-råolje og naturgass	10,8	26,5		-0,7	5,3	5,3		6,2	6,2
-trad. varer 4)	9,0	6,5		0,4	4,2	3,9		4,7	4,2
Samlet anvendelse	0,1	1,6		0,9	1,4	1,4		3,7	3,8
Import	-2,7	-0,3	0,9	0,0	0,2	0,3	4,2	4,9	5,2
-trad. varer 4)	-6,5	-5,0		2,5	2,2	2,2		6,1	6,3
BNP	1,1	2,3	2,2	1,2	1,8	1,8	2,1	3,3	3,3
-fastlands-Norge 2)	-0,1	-0,9	2,2	1,1	1,3	1,3	2,8	2,8	2,8
Utførte timeverk	-0,7	-3,5		-0,3	-0,1	-0,2		1,0	0,8
Sysselsatte personer	-0,8	-3,1	0,2		-0,1	-0,2	0,6	1,1	0,9
Arbeidsstyrken	0,6	-1,3	0,0		0,3	0,3	0,3	0,7	0,7
AKU-arbeidsl.pst(nivå)	3,2	4,9	4,9		5,3	5,4	4,6	4,9	5,1
Reg.arbeidsl.pst(nivå)	2,3	3,8							
Utbetalt timelønn	5,8	4,4	5,1		4,0	6,0	5,0	4,3	6,3
Konsumprisindeksen	6,7	4,6			4,1	4,7		3,7	4,6
Konsumdeflatoren i NR	6,1	4,4	4,5		4,0	4,7	4,5	3,6	4,5
Imp.priser trad.	4,2	4,6		4,0	3,2	3,5		4,2	4,4
Eksp.priser trad. 1)	10,4	5,5		0,0	-1,9	-1,4		4,4	4,9
Hush.sparerate(nivå)	-2,8	0,3	-0,4		0,5	0,8	-0,1	1,1	1,6
Hush.disp.realinnt.	-0,2	1,3			1,9	2,2		2,5	3,2
Driftsbal.(nivå)mrd.	-23,8	1,8	22,1	13,0	18,8	18,4	24,8	22,4	21,0
-utenom nto.skip 5)	-12,5	23,7		21,0	33,2	32,8		37,3	35,9

1) FD: Anslag iflg. Salderingsproposisjonen for 1990 (St.meld. nr. 1. Tillegg nr. 13 (1989-90).
OECD: Anslag iflg. OECDs Economic Outlook nr. 46 (des. 1989).
SSB: Anslag iflg. Økonomisk utsyn over året 1989. Statistisk sentralbyrå.

svakt positiv, for første gang siden 1984. Fra 1988 til 1989 økte spareraten fra -2,8 til 0,3 prosent.

Det er ikke grunn til å regne med at spareraten de nærmeste årene vil vende tilbake til normalnivået fra før 1984, på 4,5 prosent, selv om høye reelle lånekostnader vil trekke i retning av en fortsatt økning. I alt. A har vi lagt til grunn en økning på 0,5 prosent i 1990 og videre til vel 1 prosent i 1991. En slik økning i spareraten gir likevel rom for økt privat konsum i begge årene, fordi realinntektene vil vokse noe sterkere.

En høyere lønnsvekst som i alt. B vil trolig slå ut i tilsvarende økninger i inntektene til en rekke andre grupper, slik som trygdede, bønder. Samtidig kan spareraten tenkes å øke, både fordi inntektsveksten blir sterkere og fordi den høyere lønnsveksten i alt. B trolig vil hindre rentenedgangen som ligger i alt. A. Konsumutslaget av høyere lønnsvekst blir dermed begrenset.

Investeringene

Nedgangen i investeringene i fastlands-Norge viste tegn til å flate ut mot slutten av 1989. Beregningene tyder på en fortsatt nedgang i 1990, regnet på årsbasis, men dette innebærer likevel et omslag i investeringene i løpet av året, som fortsetter som en moderat oppgang gjennom 1991.

Oppsvinget kommer først og fremst innen industrien, der god lønnsomhet og høy kapasitetsutnyttelse for enkelte bransjer de siste årene har lagt grunnlaget for økte investeringer. For resten av næringslivet og for boliginvesteringene kan en imidlertid bare regne med en beskjeden investeringsvekst. Høye realrenter og forsatt lav kapasitetsutnyttelse innen deler av disse bransjene vil holde investeringene nede.

Produksjon og import

Kombinasjonen av eksportvekst og omslag i innenlandsk etterspørsel førte til at produksjonen i fastlands-Norge slo om til oppgang gjennom 1989. Med et moderat oppsving i innenlandsk etterspørsel og moderat eksportvekst, ligger det an til en fortsatt produksjonsvekst også gjennom 1990 og 1991. Vridninger i varesammensetningen, vil imidlertid føre til at importen vil vokse sterkere enn produksjonen i fastlands-Norge.

Sysselsetting og arbeidsledighet

Den moderate produksjonsoppgangen vil - sammen med en lav vekst i bedriftenes arbeidskraftskostnader - kunne føre til at også sysselsettingen tar seg noe opp gjennom 1990, men dette gjelder først og fremst de skjermede næringene. Nedgangen i industrisysselsettingen vil kunne flate ut i 1990 og eventuelt øke noe i 1991, men dette avhenger av utviklingen i lønningene. Med lønnsveksten i alternativ B vil sysselsettingen utvikle seg svakt også de kommende årene. Beregningen i alt. B viser et visst negativt utslag på sysselsettingen også i de skjermede næringene, slik at *samlet* sysselsetting vil bli lavere som følge av økt lønnsvekst. Men også med lønnsveksten i alt. B vil samlet sysselsetting kunne øke i de kommende årene.

Økningen i sysselsettingen vil ikke kunne hindre en vekst i ledigheten fra 1989 til 1990. Men veksten vil flate ut og det blir trolig en viss nedgang i 1991. Utslaget på den åpne ledigheten er vanskelig å beregne, idet mye vil avhenge av hvordan utviklingen i arbeidsstyrken vil reagere på oppsvinget i sysselsettingen. I alternativet med høyest lønnsvekst vil imidlertid ledigheten kunne holde seg om lag på dagens nivå (eller muligens øke svakt), i alle fall ut året 1991. Ledighetstoppen blir dermed noe høyere og nedgangen noe mindre i alternativet med høyest lønnsvekst.

Driftsbalansen

Beregningene tyder på at overskuddet i utenriksøkonomien kan øke fra 1989 til 1990, for deretter å holde seg om lag uendret i 1991. Fortsatt økt oljeproduksjon sammen med muligheter for økte gasspriser, og fortsatt økte netto fraktinntekter for utenriks sjøfart motvirker svekkelsen i den tradisjonelle varebalansen. Samtidig er det rimelig å anta at det høye investeringsnivået i utenriks sjøfart vil gå en del tilbake, slik at lavere import av skip vil bidra klart positivt til driftsbalansen.

PRIVAT KONSUM
Mrd. kroner i 1987-priser. Sesongjusterte og glattede regnskaps og framskrivning

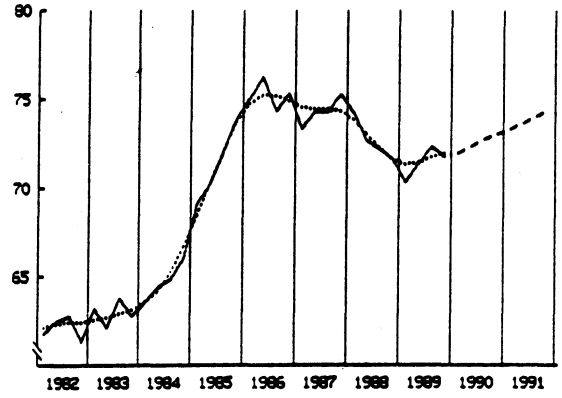

BRUTTOINVESTERINGER FASTLANDS-NORGE
Mrd. kroner i 1987-priser. Sesongjusterte og glattede regnskaps tall og framskrivning

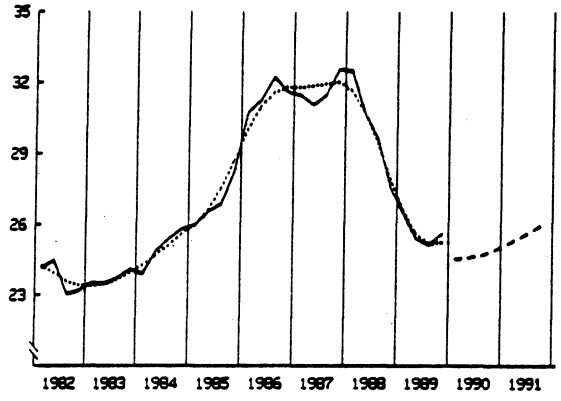

EKSPORT TRADISJONELLE VARER
Mrd. kroner i 1987-priser. Sesongjusterte og glattede regnskaps tall og framskrivning

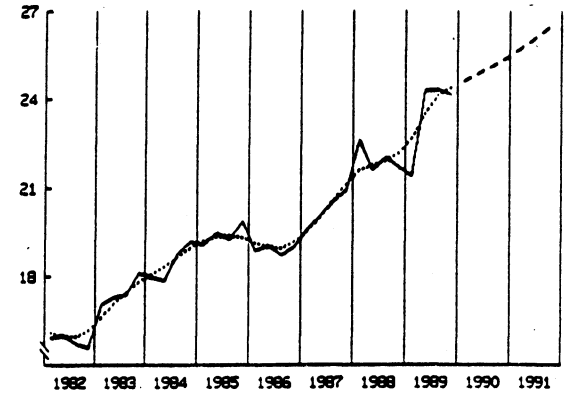

IMPORT TRADISJONELLE VARER
Mrd. kroner i 1987-priser. Sesongjusterte og glattede regnskaps tall og framskrivning

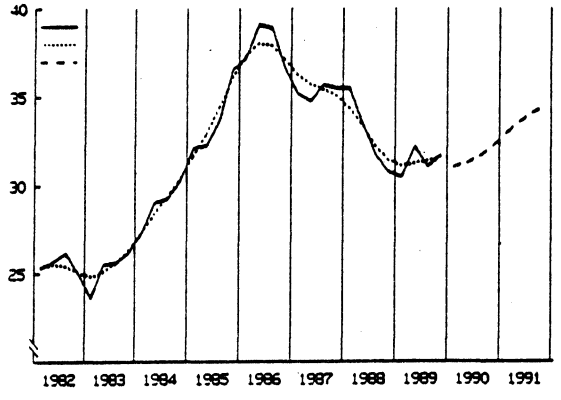

BNP FASTLANDS-NORGE
Mrd. kroner i 1987-priser. Sesongjusterte og glattede regnskaps tall og framskrivning

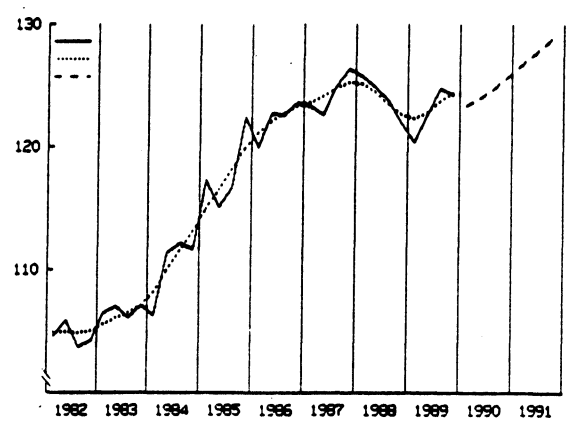

SYSSELSATTE
Tusen personer. Sesongjusterte og glattede regnskapstall (basert på kvartalsmønsteret i AKU) og framskrivning

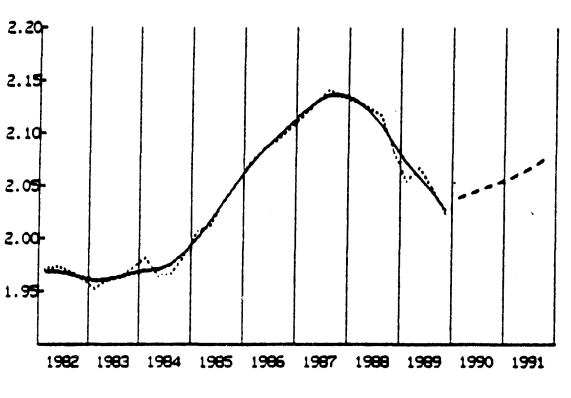

Tabell - og diagramvedlegg

Innhold Side

A. NASJONALREGNSKAP FOR NORGE
Tabell A1: Bruttonasjonalprodukt etter anvendelse. Faste 1987-priser 1*
Tabell A2: Bruttonasjonalprodukt etter næring. Faste 1987-priser 2*
Tabell A3: Bruttoproduksjon etter næring. Faste 1987-priser 3*
Tabell A4: Vareinnsats etter næring. Faste 1987-priser 4*
Tabell A5: Privat konsum. Faste 1987-priser 5*
Tabell A6: Bruttoinvestering i fast kapital. Faste 1987-priser 6*
Tabell A7: Eksport. Faste 1987-priser 7*
Tabell A8: Import. Faste 1987-priser 8*
Tabell A9: Bruttonasjonalprodukt etter anvendelse 9*
Tabell A10: Bruttonasjonalprodukt etter næring 10*
Tabell A11: Bruttoproduksjon etter næring 11*
Tabell A12: Vareinnsats etter næring 12*
Tabell A13: Privat konsum 13*
Tabell A14: Bruttoinvestering i fast kapital 14*
Tabell A15: Eksport 15*
Tabell A16: Import 16*
Tabell A17: Utenriksregnskap 17*
Tabell A18: Disponibel inntekt og sparing for Norge 18*

B. KONJUNKTURINDIKATORER FOR NORGE
Tabell B1: Olje- og gassproduksjon 19*
Tabell B2: Produksjonsindeksen etter næring og anvendelse 19*
Tabell B3: Industriproduksjon - produksjonsindendeksen 19*
Tabell B4: Ordretilgang - industri 20*
Tabell B5: Ordrereserver - industri 20*
Tabell B6: Lagerbeholdning 21*
Tabell B7: Arbeidsmarkedet - arbeidskraftundersøkelsen 21*
Tabell B8: Arbeidsmarkedet - arbeidskontorenes registreringer 21*
Tabell B9: Industriinvesteringer i verdi - investeringsundersøkelsen 22*
Tabell B10: Boligbygging 22*
Tabell B11: Detaljomsetningsvolum - sesongjustert indeks 22*
Tabell B12: Detaljomsetningsvolum mv. - endring fra foregående år 22*
Tabell B13: Timefortjeneste 23*
Tabell B14: Konsumprisindeksen 23*
Tabell B15: Engrospriser 23*
Tabell B16: Utenrikshandelen - verditall 24*
Tabell B17: Utenrikshandelen - indekser 24*

Diagrammer
Olje- og gassproduksjon 25*
Produksjonsindeksen 25*
Ordreindeksen - industri 26*
Byggearealstatistikk og boliglån, nye boliger 27*
Ordreindeksen - anleggsvirksomhet 27*
Arbeidsledighet og sysselsetting 28*
Antatte og utførte investeringer i industrien 28*
Lager 28*
Detaljomsetning mv. 28*
Lønninger 29*
Konsum- og engrospriser 29*
Utenrikshandel 29*

C. INDIKATORER FOR OLJEVIRKSOMHET
Tabell C1: Produksjon og eksport av råolje fra norsk sokkel 30*
Tabell C2: Produksjon og eksport av naturgass fra norsk sokkel 31*
Tabell C3: Leteaktivitet på norsk sokkel 32*
Tabell C4: Påløpte kostnader til leting etter olje og gass på norsk sokkel 33*
Tabell C5: Påløpte investeringskostnader til feltutbygging på norsk sokkel 33*
Tabell C6: Råoljepriser pr. fat 34*

D. NASJONALREGNSKAPSTALL FOR UTVALGTE OECD-LAND
Tabell D1: Bruttonasjonalprodukt 35*
Tabell D2: Privat konsum 35*
Tabell D3: Offentlig konsum 35*
Tabell D4: Bruttoinvesteringer i fast realkapital 36*
Tabell D5: Eksport av varer og tjenester 36*
Tabell D6: Import av varer og tjenster 36*

E. KONJUNKTURINDIKATORER FOR UTLANDET
Tabell E1: Sverige 37*
Tabell E2: Danmark 37*
Tabell E3: Storbritannia 37*
Tabell E4: Forbundsrepublikken Tyskland 37*
Tabell E5: Frankrike 38*
Tabell E6: USA 38*
Tabell E7: Japan 38*

NASJONALREGNSKAP FOR NORGE

TABELL A1. BRUTTONASJONALPRODUKT ETTER ANVENDELSE. 1)
I faste 1987-priser. Mill.kr

	1988*	1989*	1988				1989			
			1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.a)
Bruttonasjonalprodukt ..	569111	582389	141343	138948	142015	146807	138751	142665	147796	153178
Innenlandsk bruk av varer og tjenester	565629	552985	140229	140437	140381	144581	130906	135292	138238	148549
Privat konsum	290891	285801	70694	71078	71780	77339	66926	70025	71515	77334
Offentlig konsum	116226	118638	28188	29058	28884	30095	27949	29974	28942	31773
Statlig konsum	44197	46168	10292	10930	10764	12211	9991	11936	10781	13461
Sivilt	27502	28316	6480	7345	6753	6925	6591	7262	6933	7531
Militært	16695	17853	3812	3585	4011	5286	3400	4674	3849	5930
Kommunalt konsum ...	72028	72470	17896	18128	18120	17884	17958	18039	18161	18312
Bruttoinvestering	158513	148546	41348	40301	39717	37147	36031	35293	37781	39441
Bruttoinvestering i fast kapital	160830	153875	34435	50748	36544	39103	28630	43436	37557	44252
Investering i oljevirksomhet ...	28094	34303	2483	17234	4864	3513	1129	15228	9369	8577
Bygninger og anlegg	80576	67974	20256	19882	20146	20293	16609	16632	16429	18304
Skip og båter	13046	17556	2142	3728	2104	5072	3503	3442	3354	7257
Annet transport-materiell	6891	5356	2353	1346	1632	1560	1111	1115	1440	1690
Maskiner, redskap, inventar ellers ..	32223	28687	7201	8558	7799	8665	6278	7019	6966	8423
Lagerendring	-2317	-5329	6912	-10447	3173	-1956	7401	-8143	224	-4811
Oljeplattformer under arbeid	-1169	-229	3681	-9098	1892	2355	3769	-7330	1568	1763
Eksport	209784	235099	52467	50597	51191	55529	55590	59183	60114	60212
- Import	206301	205694	51354	52086	49557	53303	47745	51809	50557	55583

1) Uoverensstemmelsene i tabellene skyldes maskinell avrunding.
a) Anslag tildels basert på framskrivninger.

REVISJONER AV DE KVARTALSVISE NASJONALREGNSKAPSTALLENE.

De kvartalsvise nasjonalregnskapstallene kan bli endret for hvert nytt kvartal som beregnes og publiseres. Dette skyldes hovedsaklig:

i) Ny informasjon.
Det tas løpende inn ny informasjon om alle kvartalene i inneværende år. Særlig gjelder dette siste kvartal hvor datagrunnlaget er ufullstendig, og beregningene derfor i større grad er basert på anslag.

ii) Skifte av basisår.
I det kvartalsvise nasjonalregnskapet skiftes basisåret en gang om året.

iii) Avstemming mot årlig nasjonalregnskap.
Det kvartalsvise nasjonalregnskapet avstemmes mot de årlige nasjonalregnskapene etterhvert som disse publiseres. Denne avstemmingen medfører revisjoner av både sum 4 kvartaler og kvartalsmønsteret.

iv) Metodeforbedringer.
Det arbeides kontinuerlig med å forbedre metodene som benyttes i beregningsopplegget.

TABELL A2. BRUTTONASJONALPRODUKT ETTER NÆRING. 1)
I faste 1987-priser. Mill.kr

	1988*	1989*	1988				1989			
			1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.a)
Bruttonasjonalprodukt ..	569111	582389	141343	138948	142015	146807	138751	142665	147796	153178
Næringsvirksomhet	442111	455242	109698	107222	110973	114218	108939	110830	116126	119346
Primærnæringer	19396	20650	3784	2175	8694	4742	3875	2350	9445	4980
Jordbruk	10416	10987	1093	36	7026	2262	1167	-257	7576	2500
Skogbruk	3420	3411	1407	933	258	822	1410	881	272	849
Fiske og fangst	5559	6252	1284	1206	1410	1659	1299	1725	1598	1630
Oljeutvinning og rør-transport	62914	79328	16133	14671	15120	16990	19015	19485	19660	21168
Utvinning av råolje og naturgass	56685	72147	14447	13201	13686	15350	17217	17757	17959	19214
Rørtransport	6230	7181	1686	1470	1434	1640	1798	1728	1701	1954
Industri og berg-verksdrift	85438	85689	22024	21902	19346	22166	21496	22109	19769	22315
Bergverksdrift	1581	1697	368	430	396	386	386	452	420	439
Skjermet industri ..	23713	23777	5877	6119	5497	6220	5732	6236	5684	6125
Utekonkurrerende industri	17431	18131	4443	4389	4147	4452	4616	4512	4346	4657
Hjemmekonkurrerende industri	42713	42084	11336	10964	9307	11107	10761	10910	9318	11095
Elektrisitetsforsyning	22204	24020	6298	4773	4713	6420	6553	5605	5128	6733
Bygge- og anleggs-virksomhet	34673	30400	8570	8668	8680	8755	7203	7468	7456	8274
Varehandel	57347	56331	14075	14285	13796	15191	12652	13997	13913	15768
Utenriks sjøfart og oljeboring	9284	10692	2242	2318	2359	2365	2432	2600	2785	2876
Utenriks sjøfart ...	7436	8882	1777	1893	1908	1858	2040	2162	2331	2350
Oljeboring	1849	1810	465	425	451	508	392	438	454	526
Samferdsel	33983	34220	7819	9194	8493	8477	7685	8833	8992	8710
Boligtjenester	22883	23689	5659	5700	5741	5783	5881	5909	5936	5962
Annen nærings-virksomhet	93989	90222	23096	23535	24029	23329	22147	22473	23043	22559
Hotell- og restaurantdrift	8826	8625	2058	2237	2625	1906	1912	2158	2647	1908
Finansiell tjeneste-yting	27823	26298	6985	6960	6997	6881	6670	6547	6547	6535
Forretningsmessig tjenesteyting og utleievirksomhet ...	29145	27765	7079	7333	7400	7333	6799	6935	6986	7045
Tjenesteyting ellers	28195	27534	6974	7006	7007	7208	6766	6833	6863	7071
Offentlig forvaltnings-virksomhet	87639	89512	21475	22256	21867	22041	21814	22572	22320	22807
Statlig forvaltnings-virksomhet	26221	26765	6228	6897	6456	6639	6281	6920	6575	6989
Forsvar	6944	7034	1608	1773	1782	1780	1623	1839	1747	1826
Undervisning	5171	5332	1273	1404	1150	1343	1240	1364	1245	1483
Helsetjenester	1638	1618	391	438	403	405	390	422	397	410
Annen tjeneste-produksjon	12469	12780	2955	3282	3121	3110	3028	3295	3187	3270
Kommunal forvaltnings-virksomhet	61418	62747	15247	15359	15410	15402	15533	15652	15745	15818
Undervisning	19468	19904	4773	4890	4925	4879	4930	4976	4998	5000
Helsetjenester	30262	30915	7558	7535	7554	7615	7680	7698	7738	7799
Annen tjeneste-produksjon	11689	11929	2916	2934	2931	2907	2923	2978	3010	3019
Korreksjonsposter	39365	37639	10170	9470	9176	10549	7998	9264	9350	11026
MEMO:										
Fastlands-Norge	496916	492373	122969	121959	124536	127452	117305	120582	125352	129135
Skjermede næringer .	426213	420797	104131	104038	109018	109026	98832	102102	109398	110465
Utekonkurrerende næringer	19012	19828	4811	4819	4543	4839	5002	4963	4766	5096
Hjemmekonkurrerende næringer	51692	51748	14027	13102	10975	13588	13470	13516	11188	13574

1) Uoverensstemmelsene i tabellene skyldes maskinell avrunding.
a) Anslag tildels basert på framskrivninger.

TABELL A3. BRUTTOPRODUKSJON ETTER NÆRING. 1)
I faste 1987-priser. Mill.kr

	1988*	1989*	1988				1989			
			1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.a)
Bruttoproduksjon	1109978	1127124	275557	274924	272228	287269	268963	280719	280326	297116
Næringsvirksomhet	915203	932259	227891	226813	224420	236079	223662	232297	232417	243883
Primærnæringer	40163	41649	7893	8862	14121	9287	7891	9391	14948	9419
Jordbruk	25920	26135	3886	5551	11216	5267	3854	5180	11681	5421
Skogbruk	3975	3965	1636	1084	300	955	1639	1024	316	986
Fiske og fangst	10268	11549	2372	2227	2605	3064	2399	3187	2952	3012
Oljeutvinning og rørtransport	88214	111445	22591	20566	21221	23836	26689	27385	27644	29727
Utvinning av råolje og naturgass	81285	103458	20717	18930	19626	22012	24689	25464	25752	27553
Rørtransport	6929	7987	1875	1635	1595	1824	2000	1922	1892	2174
Industri og bergverksdrift	279599	281450	72142	71811	63692	71954	69945	72417	65894	73195
Bergverksdrift	3695	3966	860	1005	926	903	902	1056	982	1026
Skjermet industri	84566	85176	20949	21897	19549	22170	20255	22190	20685	22046
Utekonkurrerende industri	64768	67539	16667	16465	15540	16097	16565	16828	16551	17595
Hjemmekonkurrerende industri	126570	124769	33666	32443	27677	32784	32223	32343	27676	32528
Elektrisitetsforsyning	46160	49935	13093	9922	9799	13346	13622	11653	10661	13998
Bygge- og anleggsvirksomhet	95250	83511	23542	23812	23844	24052	19786	20515	20481	22730
Varehandel	91614	89990	22485	22820	22040	24269	20212	22361	22227	25191
Utenriks sjøfart og oljeboring	33507	38063	8083	8188	8489	8747	8879	9628	9672	9884
Utenriks sjøfart	30731	35345	7385	7549	7812	7985	8290	8970	8990	9095
Oljeboring	2776	2718	698	639	677	762	589	658	682	789
Samferdsel	61427	61699	14033	15957	15310	16127	13823	15451	16220	16205
Boligtjenester	32583	33731	8058	8117	8174	8234	8374	8414	8452	8490
Annen næringsvirksomhet	146686	140786	35971	36759	37730	36227	34441	35082	36218	35045
Hotell- og restaurantdrift	18246	17830	4255	4625	5425	3940	3953	4461	5472	3944
Finansiell tjenesteyting	42820	40473	10749	10712	10768	10591	10265	10076	10076	10057
Forretningsmessig tjenesteyting og utleievirksomhet	46664	44456	11334	11741	11849	11741	10886	11104	11185	11280
Tjenesteyting ellers	38956	38028	9632	9682	9687	9955	9338	9441	9485	9764
Offentlig forvaltningsvirksomhet	130422	133805	31217	32387	32339	34479	31347	33332	32732	36394
Statlig forvaltningsvirksomhet	48607	50537	11192	12045	11730	13640	10835	12753	11858	15091
Forsvar	18079	19047	4068	4058	4272	5681	3521	4800	4153	6572
Undervisning	7277	7650	1791	1906	1582	1998	1779	1898	1751	2222
Helsetjenester	2256	2206	560	595	541	560	537	578	529	563
Annen tjenesteproduksjon	20994	21633	4773	5486	5334	5400	4998	5477	5425	5734
Kommunal forvaltningsvirksomhet	81815	83268	20025	20342	20610	20839	20512	20579	20874	21303
Undervisning	23018	23367	5641	5741	5804	5832	5794	5803	5852	5918
Helsetjenester	37670	38516	9275	9389	9473	9534	9487	9559	9665	9804
Annen tjenesteproduksjon	21127	21385	5109	5212	5332	5474	5231	5217	5356	5581
Korreksjonsposter	64353	61060	16449	15724	15469	16711	13954	15090	15176	16840
MEMO:										
Fastlands-Norge	988256	977617	244883	246170	242518	254686	233396	243706	243009	257505
Skjermede næringer	778980	765829	189683	192945	195470	200882	179668	189269	194534	202358
Utekonkurrerende næringer	68463	71505	17527	17470	16466	17000	17468	17884	17533	18621
Hjemmekonkurrerende næringer	140813	140283	37673	35754	30582	36803	36260	36554	30943	36526

1) Uoverensstemmelsene i tabellene skyldes maskinell avrunding.
a) Anslag tildels basert på framskrivninger.

TABELL A4. VAREINNSATS ETTER NÆRING. 1)
I faste 1987-priser. Mill.kr

	1988*	1989*	1988				1989			
			1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.a)
Vareinnsats	540862	544731	134214	135975	130212	140461	130211	138053	132529	143937
Næringsvirksomhet	473092	477018	118193	119591	113447	121861	114723	121467	116291	124537
Primærnæringer	20767	20999	4109	6687	5427	4545	4016	7041	5503	4440
Jordbruk	15503	15149	2793	5515	4190	3006	2687	5436	4105	2921
Skogbruk	555	553	228	151	42	133	229	143	44	138
Fiske og fangst	4709	5297	1088	1021	1195	1405	1100	1462	1354	1381
Oljeutvinning og rør-transport	25300	32117	6459	5894	6101	6846	7674	7900	7985	8558
Utvinning av råolje og naturgass	24601	31311	6270	5729	5940	6662	7472	7706	7794	8339
Rørtransport	699	806	189	165	161	184	202	194	191	219
Industri og berg-verksdrift	194161	195761	50118	49909	44346	49789	48449	50308	46125	50880
Bergverksdrift	2114	2269	492	575	530	517	516	604	562	587
Skjermet industri ..	60852	61399	15073	15778	14052	15950	14523	15954	15001	15921
Utekonkurrerende industri	47337	49408	12223	12076	11393	11645	11949	12316	12205	12938
Hjemmekonkurrerende industri	83857	82685	22330	21480	18371	21677	21461	21433	18357	21433
Elektrisitetsforsyning	23956	25915	6795	5150	5085	6926	7070	6048	5533	7265
Bygge- og anleggs-virksomhet	60576	53111	14972	15144	15164	15296	12583	13047	13025	14455
Varehandel	34267	33659	8410	8536	8244	9077	7560	8364	8314	9422
Utenriks sjøfart og oljeboring	24222	27370	5841	5870	6130	6382	6446	7028	6887	7009
Utenriks sjøfart ...	23295	26463	5608	5657	5904	6127	6250	6808	6659	6745
Oljeboring	927	907	233	213	226	254	197	220	228	264
Samferdsel	27444	27479	6215	6762	6817	7650	6138	6618	7228	7495
Boligtjenester	9701	10042	2399	2416	2434	2451	2493	2505	2516	2528
Annen nærings-virksomhet	52698	50564	12875	13224	13700	12898	12294	12608	13175	12487
Hotell- og restaurantdrift	9419	9205	2197	2388	2801	2034	2041	2303	2825	2036
Finansiell tjeneste-yting	14997	14175	3765	3752	3771	3709	3595	3529	3529	3522
Forretningsmessig tjenesteyting og utleievirksomhet ...	17519	16690	4255	4408	4449	4408	4087	4169	4199	4235
Tjenesteyting ellers	10762	10494	2658	2677	2680	2747	2571	2608	2622	2693
Offentlig forvaltnings-virksomhet	42783	44292	9742	10130	10473	12438	9533	10760	10412	13587
Statlig forvaltnings-virksomhet	22386	23772	4964	5148	5274	7001	4554	5833	5283	8102
Forsvar	11136	12013	2460	2285	2490	3901	1899	2961	2407	4746
Undervisning	2107	2318	517	502	432	655	539	534	506	739
Helsetjenester	619	588	169	156	138	155	147	156	132	153
Annen tjeneste-produksjon	8525	8853	1818	2204	2213	2290	1969	2182	2238	2464
Kommunal forvaltnings-virksomhet	20397	20521	4778	4983	5199	5437	4979	4927	5129	5485
Undervisning	3550	3463	868	851	879	952	864	827	855	917
Helsetjenester	7409	7601	1717	1854	1919	1918	1807	1861	1928	2005
Annen tjeneste-produksjon	9438	9456	2193	2277	2401	2567	2308	2239	2347	2562
Korreksjonsposter	24988	23421	6279	6253	6292	6163	5956	5826	5826	5813
MEMO:										
Fastlands-Norge	491340	485244	121914	124211	117982	127233	116091	123125	117657	128371
Skjermede næringer .	352767	345032	85552	88907	86452	91856	80836	87167	85136	91893
Utekonkurrerende næringer	49451	51677	12715	12651	11923	12161	12465	12920	12766	13525
Hjemmekonkurrerende næringer	89122	88535	23646	22652	19607	23216	22790	23038	19755	22952

1) Uoverensstemmelsene i tabellene skyldes maskinell avrunding.
a) Anslag tildels basert på framskrivninger.

TABELL A5. PRIVAT KONSUM. 1)
I faste 1987-priser. Mill.kr

	1988*	1989*	1988				1989			
			1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.a)
Privat konsum	290891	285801	70694	71079	71780	77339	66926	70025	71515	77335
Spesifisert innenlandsk konsum	278680	276648	68016	67892	68094	74679	65054	67887	68681	75025
Matvarer	55697	56039	13282	13638	13802	14975	13006	13960	13909	15164
Drikkevarer og tobakk	19760	19185	4503	4951	4835	5471	4140	4923	4682	5441
Klær og skotøy	20353	19738	4674	4953	4626	6101	4315	4727	4707	5989
Bolig, lys og brensel	50987	51862	13838	11922	11297	13930	13674	12233	11739	14217
Møbler og husholdningsartikler	21598	20866	5212	4849	5206	6331	4809	4630	5132	6295
Helsepleie.....	12154	12291	3045	2992	2954	3164	3091	3023	2991	3186
Transport, post- og teletjenester	38530	37047	9476	10179	9662	9213	8534	9760	9423	9330
Fritidssysler og utdanning	26129	26368	6265	6100	6320	7443	6093	6461	6541	7274
Andre varer og tjenester	33472	33251	7721	8307	9392	8052	7393	8171	9557	8130
Korreksjonsposter.....	12211	9153	2678	3187	3686	2660	1872	2138	2834	2309
Nordmenns konsum i utlandet	21570	18041	4496	5415	7146	4514	3759	4317	6015	3950
Utlendingers konsum i Norge	-9359	-8887	-1817	-2228	-3460	-1854	-1887	-2179	-3181	-1640

1) Uoverensstemmelsene i tabellene skyldes maskinell avrunding.
a) Anslag tildels basert på framskrivninger.

TABELL A6. BRUTTOINVESTERING I FAST KAPITAL. 1)
I faste 1987-priser. Mill.kr

	1988*	1989*	1988				1989			
			1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.a)
Bruttoinvestering i fast kapital	160830	153876	34435	50748	36544	39103	28630	43436	37557	44252
Næringsvirksomhet	139934	133013	29260	45817	31444	33414	24152	38638	32729	37493
Primærnæringer	8335	7609	1740	2412	2194	1989	1503	2165	2072	1870
Jordbruk	3930	3491	684	1200	1123	923	585	1060	1021	826
Skogbruk	612	638	74	208	171	160	75	220	178	164
Fiske og fangst	3792	3479	982	1005	900	906	843	885	872	879
Oljeutvinning og rør-transport	30698	36888	2856	18304	5539	4000	1855	16034	9942	9056
Utvinning av råolje og naturgass	30338	36490	2796	18174	5448	3920	1832	15951	9767	8941
Rørtransport	360	398	59	130	90	81	24	83	175	116
Industri og berg-verksdrift	17443	13835	4301	4434	4102	4606	3014	3366	3448	4007
Bergverksdrift	370	516	87	97	64	121	126	119	133	138
Skjermet industri	3576	2966	772	952	858	994	663	762	679	863
Utekonkurrerende industri	7900	4886	2117	1955	1788	2040	1074	1092	1184	1536
Hjemmekonkurrerende industri	5598	5466	1325	1429	1391	1451	1150	1393	1452	1471
Elektrisitetsforsyning	8996	7275	1886	2240	2147	2722	1590	1646	1602	2437
Bygge- og anleggs-virksomhet	2554	2001	615	650	643	646	527	421	517	536
Varehandel	5059	4046	1528	1302	1154	1076	845	941	1045	1215
Utenriks sjøfart og oljeboring	9947	14283	1341	2943	1279	4384	2449	2540	2625	6669
Utenriks sjøfart	10299	15015	1417	2937	1490	4455	2902	2773	2728	6612
Oljeboring	-352	-732	-76	6	-211	-72	-453	-233	-103	58
Samferdsel	8800	7350	2700	1714	2357	2030	1868	1848	1703	1930
Boligtjenester	28153	23486	7109	6811	7123	7110	6080	5745	5862	5800
Annen nærings-virksomhet	19949	16240	5184	5007	4906	4850	4421	3932	3914	3973
Hotell- og restaurantdrift	188	164	54	48	51	35	33	38	51	41
Finansiell tjeneste-yting	4630	4115	1192	1175	1148	1114	1051	1014	1021	1029
Tjenesteyting ellers	15131	11961	3938	3785	3707	3701	3336	2880	2842	2903
Offentlig forvaltnings-virksomhet	20896	20862	5176	4931	5100	5689	4478	4798	4828	6758
Statlig forvaltnings-virksomhet	7547	8981	1752	1657	1813	2325	1442	1958	1933	3649
Undervisning	781	920	207	184	161	230	167	186	203	363
Helsetjenester	119	179	26	22	25	46	29	44	34	72
Annen tjeneste-produksjon	6647	7881	1520	1451	1627	2049	1245	1727	1695	3214
Kommunal forvaltnings-virksomhet	13349	11881	3424	3273	3288	3364	3036	2840	2895	3110
Undervisning	2167	2152	576	536	525	530	604	526	504	519
Helsetjenester	3613	2969	956	900	881	875	738	725	741	765
Annen tjeneste-produksjon	7569	6760	1892	1837	1881	1960	1695	1589	1650	1826
MEMO:										
Fastlands-Norge	120185	102705	30239	29501	29726	30719	24326	24862	24991	28526
Skjermede næringer	101913	87719	25654	24807	25412	26041	21057	21153	21171	24338
Utekonkurrerende næringer	8270	5403	2204	2052	1853	2161	1201	1211	1317	1674
Hjemmekonkurrerende næringer	10002	9584	2381	2642	2462	2517	2068	2498	2503	2514

1) Uoverensstemmelsene i tabellene skyldes maskinell avrunding.
a) Anslag tildels basert på framskrivninger.

TABELL A7. EKSPORT. 1)
I faste 1987-priser. Mill.kr

	1988*	1989*	1988				1989			
			1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.a)
Eksport i alt	209784	235099	52467	50597	51191	55529	55590	59183	60114	60212
Varer	152971	174115	38655	36551	36129	41636	41318	43989	43623	45185
Råolje og naturgass fra Nordsjøen	59436	75157	14885	13756	14053	16742	18566	18389	19095	19107
Skip, nybygde	2100	1333	487	597	407	610	501	134	278	420
Skip, eldre	2288	2394	302	179	455	1352	294	473	1092	535
Oljeplattformer og moduler, nybygde	25	27	0	16	4	4	2	0	12	13
Oljeplattformer, eldre	467	835	85	0	219	164	457	250	128	0
Direkte eksport ved oljevirksomhet	150	94	21	41	54	34	7	18	31	39
Andre varer	88504	94275	22877	21962	20937	22730	21492	24724	22987	25071
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	4528	5308	1059	1126	900	1443	1196	1452	1081	1578
Bergverksprodukter	1539	1652	323	402	356	458	364	422	401	466
Industriprodukter .	81845	85940	21457	20353	19454	20582	19801	22449	21105	22585
Nærings- og nytelsesmidler ..	10550	10851	2728	2394	2464	2964	2367	2724	2718	3042
Grafiske produkter	170	188	39	39	46	46	43	45	45	55
Treforedlingsprodukter	7968	8273	2022	1959	1983	2004	2021	2171	1993	2088
Kjemiske råvarer	7190	7760	1853	2082	1782	1474	1836	1971	1973	1980
Raffinerte oljeprodukter	4951	5102	1281	1227	1470	974	840	1188	1519	1556
Metaller	20980	21143	5428	5108	5098	5346	5148	5527	5000	5468
Tekstil- og bekledningsvarer	1556	1487	432	366	340	417	327	378	352	430
Trevarer, møbler og innredninger .	1276	2196	316	295	274	391	434	622	471	669
Kjemiske og mineralske produkter	8352	8766	2153	2060	1949	2190	2134	2127	2079	2427
Andre verkstedprodukter	18851	20173	5204	4824	4048	4775	4652	5694	4956	4872
Elektrisk kraft ...	592	1375	38	81	227	247	131	402	399	443
Tjenester	56813	60984	13812	14046	15062	13893	14272	15194	16492	15027
Brutto frakter ved skipsfart	28326	32644	6805	6970	7207	7344	7651	8287	8317	8388
Brutto inntekter ved oljeboring	103	213	24	27	27	25	56	58	39	61
Direkte eksport ved annen oljevirksomhet	1069	1009	277	250	252	290	307	263	240	200
Eksport av rørtjenester	3250	3317	936	778	708	828	884	773	731	929
Utlendingers konsum i Norge	9359	8887	1817	2228	3460	1854	1887	2179	3181	1640
Andre tjenester	14706	14914	3953	3793	3409	3552	3487	3634	3984	3809

1) Uoverensstemmelsene i tabellene skyldes maskinell avrunding.
a) Anslag tildels basert på framskrivninger.

TABELL A8. IMPORT. 1)
I faste 1987-priser. Mill.kr

	1988*	1989*	1988				1989			
			1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.a)
Import i alt	206301	205694	51354	52086	49557	53303	47745	51809	50557	55583
Varer	145943	144249	37651	37081	32340	38872	33542	36521	33573	40612
Skip, nybygde og eldre	11298	16177	1415	2480	1772	5631	2912	2811	3628	6826
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	771	165	381	238	65	87	100	6	31	28
Direkte import ved oljevirksomhet	743	1800	131	198	169	245	346	550	528	377
Andre varer	133131	126106	35724	34165	30334	32908	30185	33153	29386	33382
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	5307	5047	1586	1353	1025	1343	1484	1375	1035	1153
Råolje	1093	687	341	225	300	227	139	219	173	156
Bergverksprodukter	1885	1926	492	476	480	437	496	460	451	519
Industriprodukter	124763	118419	33286	32073	28516	30887	28060	31096	27722	31541
Nærings- og nytelsesmidler .	5709	6208	1268	1402	1392	1647	1416	1551	1595	1646
Grafiske produkter	1857	1803	454	444	472	487	437	418	469	478
Treforedlingsprodukter	3923	4029	1002	937	920	1065	996	1040	935	1058
Kjemiske råvarer	6535	6465	1556	1819	1475	1684	1546	1821	1523	1576
Raffinerte oljeprodukter	3149	3220	585	657	656	1252	889	867	694	770
Metaller	10222	10219	2473	2461	2596	2692	2527	2761	2149	2782
Tekstil- og bekledningsvarer .	12465	12352	3537	2741	3296	2890	3118	2746	3162	3327
Trevarer	5417	4265	1510	1450	1160	1297	1016	1112	947	1190
Kjemiske og mineralske produkter	23334	23168	5910	5952	5540	5931	5390	5992	5428	6359
Andre verkstedprodukter	45938	40443	12638	12718	9757	10825	9781	10507	9229	10926
Transportmidler mv. uten tilsvarende norsk produksjon	6214	6246	2353	1494	1252	1116	945	2282	1590	1429
Elektrisk kraft ..	84	27	19	37	13	14	6	4	5	12
Tjenester	60358	61445	13703	15005	17218	14432	14202	15288	16984	14970
Brutto utgifter ved skipsfart	20922	23774	5024	5088	5293	5517	5606	6109	5982	6077
Brutto utgifter ved oljeboring	255	609	68	63	62	61	86	137	203	183
Direkte import ved annen oljevirksomhet	2507	3243	503	584	847	574	755	831	821	835
Nordmenns konsum i utlandet	22038	18515	4584	5516	7282	4655	3860	4431	6125	4099
Andre tjenester	14636	15305	3523	3754	3734	3625	3896	3779	3853	3777

1) Uoverensstemmelsene i tabellene skyldes maskinell avrunding.
a) Anslag tildels basert på framskrivninger.

TABELL A9. BRUTTONASJONALPRODUKT ETTER ANVENDELSE. 1)
Mill.kr

	1988*	1989*	1988				1989			
			1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.a)
Bruttonasjonalprodukt ..	594242	640343	145556	145858	149089	153739	150141	158224	162339	169639
Innenlandsk bruk av varer og tjenester	598579	613784	144777	148346	149298	156157	142202	149733	153799	168049
Privat konsum	308753	316648	73756	75205	76611	83181	72951	77550	79707	86440
Offentlig konsum	122614	130436	29291	30626	30658	32039	29628	33140	32218	35450
Statlig konsum	46675	50683	10700	11541	11427	13008	10648	13151	11938	14946
Sivilt	29060	31144	6754	7765	7171	7370	7019	8048	7690	8388
Militært	17615	19539	3945	3776	4256	5637	3629	5103	4249	6558
Kommunalt konsum ...	75939	79754	18592	19085	19231	19032	18980	19989	20280	20505
Bruttoinvestering	167211	166700	41730	42515	42030	40937	39624	39043	41874	46159
Bruttoinvestering i fast kapital	170864	173920	35318	53573	38920	43053	31670	48551	42172	51528
Investering i oljevirksomhet ...	30247	39348	2630	18340	5351	3926	1488	17307	10652	9900
Bygninger og anlegg	85316	73932	21055	21065	21360	21835	17766	18176	17927	20062
Skip og båter	15340	24951	2236	4124	2515	6466	4781	4630	4762	10779
Annet transport-materiell	6673	5348	2229	1292	1549	1603	1025	1025	1489	1809
Maskiner, redskap, inventar ellers ..	33288	30341	7168	8753	8145	9222	6610	7412	7340	8979
Lagerendring	-3653	-7221	6412	-11058	3109	-2116	7954	-9508	-298	-5369
Oljeplattformer under arbeid	-1276	-404	3831	-9662	2027	2528	4116	-8290	1770	2000
Eksport	213117	260976	52566	51169	52697	56685	60482	66707	66645	67142
- Import	217453	234417	51787	53657	52906	59103	52543	58216	58105	65552

1) Uoverensstemmelsene i tabellene skyldes maskinell avrunding.
a) Anslag tildels basert på framskrivninger.

TABELL A10. BRUTTONASJONALPRODUKT ETTER NÆRING. 1)
Mill.kr

	1988*	1989*	1988				1989			
			1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.a)
Bruttonasjonalprodukt ..	594242	640343	145556	145858	149089	153739	150141	158224	162339	169639
Næringsvirksomhet	459975	502990	113002	112113	115971	118890	118820	123863	127758	132549
Primærnæringer	18523	18480	3714	1973	8568	4268	3703	1594	9048	4135
Jordbruk	9642	10172	926	-183	6980	1918	1057	-676	7691	2100
Skogbruk	3635	3872	1470	973	281	911	1587	986	303	996
Fiske og fangst	5246	4435	1318	1183	1307	1438	1059	1284	1054	1038
Oljeutvinning og rør-transport	49436	75427	13656	12126	11816	11837	16851	19487	18338	20751
Utvinning av råolje og naturgass	44152	69579	12237	10870	10630	10416	15362	18068	16957	19192
Rørtransport	5284	5848	1419	1256	1187	1422	1489	1419	1382	1559
Industri og berg-verksdrift	97633	103464	24423	24537	22336	26336	26143	26710	23629	26983
Bergverksdrift	1712	1967	397	461	432	421	462	517	489	498
Skjermet industri ..	26906	28355	6699	6820	6032	7355	6627	7254	6745	7729
Utekonkurrerende industri	23623	28235	5351	5594	5882	6796	7365	7313	6743	6813
Hjemmekonkurrerende industri	45392	44908	11976	11662	9991	11764	11689	11625	9650	11943
Elektrisitetsforsyning	23974	26193	6720	5326	5085	6843	7264	6161	5513	7254
Bygge- og anleggs-virksomhet	36620	32444	8945	9257	9071	9347	7487	8080	7979	8899
Varehandel	62026	63455	14847	15563	15313	16302	14131	16228	15661	17435
Utenriks sjøfart og oljeboring	12808	17222	3074	3000	3181	3553	3936	3902	4633	4750
Utenriks sjøfart ...	10482	14660	2552	2477	2578	2874	3417	3280	3990	3973
Oljeboring	2327	2562	522	523	603	679	519	622	643	778
Samferdsel	35232	37453	7996	9555	8801	8881	8417	9691	9865	9481
Boligtjenester	25014	28082	5850	6258	6397	6509	6775	6949	7119	7238
Annen nærings-virksomhet	98708	100770	23776	24518	25402	25013	24114	25063	25972	25622
Hotell- og restaurantdrift	9587	10059	2166	2409	2881	2130	2187	2484	3141	2247
Finansiell tjeneste-yting	27688	28667	6797	6785	6981	7126	7174	7115	7122	7254
Forretningsmessig tjenesteyting og utleievirksomhet ...	31452	31027	7536	7876	8057	7983	7400	7755	7883	7989
Tjenesteyting ellers	29981	31017	7277	7447	7483	7774	7352	7709	7825	8131
Offentlig forvaltnings-virksomhet	92316	98304	22337	23462	23157	23361	22951	25020	24880	25453
Statlig forvaltnings-virksomhet	27723	29387	6513	7317	6848	7046	6650	7680	7295	7761
Forsvar	7361	7752	1686	1886	1896	1894	1722	2049	1946	2035
Undervisning	5510	5888	1342	1501	1229	1437	1322	1522	1388	1657
Helsetjenester	1739	1789	411	467	429	432	416	471	443	458
Annen tjeneste-produksjon	13112	13958	3074	3462	3293	3282	3191	3638	3518	3612
Kommunal forvaltnings-virksomhet	64593	68917	15824	16145	16309	16316	16300	17340	17585	17692
Undervisning	20850	22355	5004	5236	5328	5282	5273	5637	5717	5727
Helsetjenester	31531	33577	7798	7846	7907	7979	7976	8435	8544	8622
Annen tjeneste-produksjon	12213	12986	3021	3063	3074	3055	3051	3267	3325	3343
Korreksjonsposter	41955	39054	10218	10285	9963	11489	8371	9343	9701	11638
MEMO:										
Fastlands-Norge	532002	547698	128826	130733	134092	138350	129355	134837	139368	144138
Skjermede næringer .	452394	464282	108315	110859	116200	117019	107193	113112	121128	122849
Utekonkurrerende næringer	25335	30202	5748	6055	6314	7217	7827	7830	7233	7311
Hjemmekonkurrerende næringer	54274	53215	14763	13818	11578	14114	14335	13895	11008	13977

1) Uoverensstemmelsene i tabellene skyldes maskinell avrunding.
a) Anslag tildels basert på framskrivninger.

TABELL A11. BRUTTOPRODUKSJON ETTER NÆRING. 1)
Mill.kr

	1988*	1989*	1988				1989			
			1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.a)
Bruttoproduksjon	1161673	1242139	283581	287361	287087	303645	291241	311018	309581	330300
Næringsvirksomhet	958004	1031219	234974	237037	236716	249277	243451	258664	257307	271797
Primærnæringer	40064	41066	7990	8906	14216	8953	8006	9193	14957	8910
Jordbruk	25818	26647	3861	5553	11354	5049	3997	5236	12144	5270
Skogbruk	4208	4469	1705	1130	324	1049	1832	1141	350	1146
Fiske og fangst	10038	9950	2423	2223	2537	2854	2177	2816	2463	2494
Oljeutvinning og rør-transport	76130	110713	20365	18332	18302	19130	25001	28217	27211	30283
Utvinning av råolje og naturgass	70105	103977	18749	16902	16944	17510	23302	26582	25615	28477
Rørtransport	6025	6736	1616	1430	1359	1620	1699	1635	1596	1806
Industri og berg-verksdrift	300227	319179	75458	76329	69250	79190	78525	82340	74861	83452
Bergverksdrift	3938	4487	905	1065	997	970	1021	1190	1117	1159
Skjermet industri ..	89512	93034	22070	23000	20705	23737	21792	24056	22751	24435
Utekonkurrerende industri	72357	84059	17506	17983	17768	19099	20471	21436	20587	21566
Hjemmekonkurrerende industri	134421	137598	34977	34281	29779	35384	35241	35658	30406	36293
Elektrisitetsforsyning	50176	55961	14151	10803	10660	14561	15391	12980	11880	15710
Bygge- og anleggs-virksomhet	100834	91033	24465	25222	25277	25870	21159	22448	22393	25033
Varehandel	98640	101191	23677	24650	24187	26125	22424	25611	25035	28122
Utenriks sjøfart og oljeboring	37686	48261	8869	8801	9654	10362	11001	12054	12501	12705
Utenriks sjøfart ...	34373	44687	8103	8051	8809	9410	10269	11187	11601	11630
Oljeboring	3312	3575	766	749	845	952	732	867	900	1075
Samferdsel	64266	68017	14457	16673	16082	17053	15065	17071	17952	17929
Boligtjenester	35273	39047	8343	8813	8978	9139	9440	9697	9880	10030
Annen næringsvirksomhet	154709	156753	37200	38507	40108	38893	37439	39053	40638	39624
Hotell- og restaurantdrift	19584	20163	4445	4919	5906	4315	4389	5003	6258	4513
Finansiell tjeneste-yting	43651	44432	10735	10768	11029	11120	11084	11056	11074	11218
Forretningsmessig tjenesteyting og utleievirksomhet ...	50111	49623	12003	12560	12824	12725	11853	12416	12587	12768
Tjenesteyting ellers	41362	42535	10018	10260	10350	10734	10113	10578	10719	11125
Offentlig forvaltnings-virksomhet	137555	147063	32434	34121	34310	36690	33221	36839	36416	40586
Statlig forvaltnings-virksomhet	51334	55489	11636	12717	12452	14529	11547	14055	13131	16756
Forsvar	19075	20853	4210	4274	4532	6059	3758	5241	4585	7268
Undervisning	7722	8440	1877	2025	1688	2132	1897	2110	1949	2485
Helsetjenester	2394	2432	586	631	577	600	574	641	589	629
Annen tjeneste-produksjon	22143	23765	4962	5787	5655	5739	5318	6063	6009	6375
Kommunal forvaltnings-virksomhet	86221	91574	20798	21404	21858	22161	21674	22784	23285	23830
Undervisning	24605	26187	5907	6133	6264	6300	6205	6557	6669	6756
Helsetjenester	39392	41940	9587	9800	9955	10051	9922	10475	10681	10861
Annen tjeneste-produksjon	22224	23447	5305	5471	5639	5809	5547	5752	5935	6213
Korreksjonsposter	66115	63857	16173	16203	16061	17678	14569	15514	15857	17917
MEMO:										
Fastlands-Norge	1047858	1083164	254347	260228	259130	274152	255238	270746	269869	287312
Skjermede næringer .	822896	842601	196830	203546	207724	214795	194497	208505	214946	224655
Utekonkurrerende næringer	76294	88546	18412	19048	18765	20069	21492	22626	21704	22725
Hjemmekonkurrerende næringer	148668	152017	39105	37633	32641	39288	39250	39615	33219	39933

1) Uoverensstemmelsene i tabellene skyldes maskinell avrunding.
a) Anslag tildels basert på framskrivninger.

TABELL A12. VAREINNSATS ETTER NÆRING. 1)
Mill.kr

	1988*	1989*	1988				1989			
			1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.a)
Vareinnsats	567428	601792	138024	141502	137997	149904	141099	152792	147241	160660
Næringsvirksomhet	498029	528230	121973	124924	120745	130387	124631	134802	129549	139249
Primærnæringer	21541	22586	4276	6932	5648	4685	4303	7600	5909	4775
Jordbruk	16176	16474	2935	5736	4374	3131	2940	5912	4453	3170
Skogbruk	574	597	235	157	44	138	245	155	47	150
Fiske og fangst	4792	5515	1105	1040	1230	1416	1119	1532	1408	1455
Oljeutvinning og rør-transport	26694	35286	6709	6207	6486	7293	8151	8731	8873	9531
Utvinning av råolje og naturgass	25953	34397	6512	6033	6314	7094	7940	8514	8659	9285
Rørtransport	741	888	197	174	172	198	211	217	214	247
Industri og berg-verksdrift	202595	215714	51035	51792	46914	52854	52382	55630	51233	56470
Bergverksdrift	2226	2520	508	604	565	549	559	673	628	661
Skjermet industri	62606	64680	15371	16180	14673	16381	15166	16802	16006	16706
Utekonkurrerende industri	48734	55825	12155	12389	11887	12303	13106	14122	13844	14753
Hjemmekonkurrerende industri	89029	92690	23001	22619	19789	23620	23552	24033	20756	24350
Elektrisitetsforsyning	26202	29768	7431	5478	5575	7718	8127	6819	6367	8455
Bygge- og anleggs-virksomhet	64213	58589	15519	15965	16206	16523	13672	14369	14414	16134
Varehandel	36614	37736	8830	9087	8874	9823	8293	9383	9373	10687
Utenriks sjøfart og oljeboring	24878	31040	5795	5801	6473	6810	7065	8153	7868	7955
Utenriks sjøfart	23892	30027	5551	5574	6231	6537	6852	7907	7611	7657
Oljeboring	986	1013	244	226	242	273	213	246	256	298
Samferdsel	29033	30564	6461	7119	7282	8172	6649	7380	8087	8448
Boligtjenester	10259	10965	2493	2556	2581	2630	2665	2748	2760	2792
Annen nærings-virksomhet	56000	55983	13424	13989	14706	13881	13325	13990	14666	14002
Hotell- og restaurantdrift	9997	10103	2278	2510	3024	2185	2202	2519	3117	2265
Finansiell tjeneste-yting	15963	15765	3939	3983	4048	3994	3910	3940	3952	3963
Forretningsmessig tjenesteyting og utleievirksomhet	18659	18596	4467	4683	4767	4742	4452	4661	4704	4779
Tjenesteyting ellers	11381	11518	2741	2813	2867	2960	2761	2870	2893	2995
Offentlig forvaltnings-virksomhet	45239	48759	10097	10660	11153	13329	10270	11819	11536	15134
Statlig forvaltnings-virksomhet	23611	26102	5122	5401	5604	7484	4897	6375	5836	8995
Forsvar	11713	13101	2524	2388	2636	4165	2037	3192	2639	5234
Undervisning	2213	2552	535	524	459	695	576	588	560	828
Helsetjenester	654	643	175	164	148	167	157	169	146	170
Annen tjeneste-produksjon	9031	9807	1888	2324	2361	2457	2127	2425	2491	2763
Kommunal forvaltnings-virksomhet	21628	22657	4975	5259	5549	5845	5374	5445	5700	6139
Undervisning	3755	3832	903	897	936	1019	932	919	952	1029
Helsetjenester	7862	8363	1789	1954	2048	2071	1946	2040	2138	2239
Annen tjeneste-produksjon	10011	10461	2283	2408	2565	2755	2496	2485	2610	2871
Korreksjonsposter	24160	24803	5954	5919	6098	6189	6197	6171	6156	6278
MEMO:										
Fastlands-Norge	515856	535466	125521	129495	125038	135802	125883	135909	130500	143174
Skjermede næringer	370502	378320	88516	92687	91524	97776	87304	95393	93818	101806
Utekonkurrerende næringer	50960	58345	12663	12993	12452	12852	13665	14795	14471	15414
Hjemmekonkurrerende næringer	94394	98802	24342	23815	21063	25174	24915	25720	22212	25955

1) Uoverensstemmelsene i tabellene skyldes maskinell avrunding.
a) Anslag tildels basert på framskrivninger.

TABELL A13. PRIVAT KONSUM. 1)
Mill.kr

	1988*	1989*	1988				1989			
			1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.a)
Privat konsum	308754	316649	73756	75206	76611	83182	72951	77550	79707	86440
Spesifisert innenlandsk konsum	296163	306660	71011	72015	72809	80327	70947	75246	76610	83857
Matvarer	58927	60978	13842	14358	14726	16002	13962	15177	15299	16541
Drikkevarer og tobakk	21121	21547	4777	5252	5184	5907	4627	5515	5267	6138
Klær og skotøy	21562	21582	4746	5303	4847	6666	4534	5234	5084	6730
Bolig, lys og brensel	55187	59478	14623	12939	12355	15270	15365	13999	13593	16521
Møbler og husholdningsartikler	22874	22904	5410	5115	5554	6794	5238	5086	5662	6917
Helsepleie.....	12559	13172	3105	3080	3065	3310	3216	3246	3240	3471
Transport, post- og teletjenester	40879	41380	9956	10767	10286	9869	9407	10925	10583	10465
Fritidssysler og utdanning	27415	28762	6489	6399	6686	7840	6557	7024	7180	8000
Andre varer og tjenester	35640	36857	8063	8801	10105	8671	8042	9039	10703	9073
Korreksjonsposter.....	12591	9989	2744	3191	3802	2854	2005	2304	3097	2583
Nordmenns konsum i utlandet	22568	19932	4639	5550	7517	4862	4075	4734	6684	4438
Utlendingers konsum i Norge	-9977	-9943	-1895	-2359	-3715	-2008	-2070	-2430	-3588	-1855

1) Uoverensstemmelsene i tabellene skyldes maskinell avrunding.
a) Anslag tildels basert på framskrivninger.

TABELL A14. BRUTTOINVESTERING I FAST KAPITAL 1)
Mill.kr

	1988*	1989*	1988				1989			
			1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.a)
Bruttoinvestering i fast kapital	170864	173921	35318	53573	38920	43053	31670	48551	42172	51528
Næringsvirksomhet	148842	151285	29984	48381	33531	36947	26902	43340	36926	44116
Primærnæringer	8997	9003	1786	2560	2395	2256	1762	2508	2469	2266
Jordbruk	4097	3728	689	1245	1179	984	615	1133	1095	885
Skogbruk	644	688	74	219	180	171	80	239	192	176
Fiske og fangst	4257	4588	1023	1097	1036	1101	1067	1135	1181	1204
Oljeutvinning og rør-transport	32942	42132	3011	19444	6050	4437	2249	18181	11277	10424
Utvinning av råolje og naturgass	32541	41663	2948	19301	5948	4344	2223	18085	11071	10285
Rørtransport	402	468	63	143	103	93	27	96	206	139
Industri og berg-verksdrift	18180	14770	4369	4595	4299	4917	3183	3588	3677	4322
Bergverksdrift	385	552	87	100	67	130	134	126	142	149
Skjermet industri	3714	3158	778	982	895	1059	696	810	722	929
Utekonkurrerende industri	8256	5219	2165	2034	1878	2178	1137	1163	1262	1657
Hjemmekonkurrerende industri	5826	5842	1339	1479	1458	1550	1216	1488	1551	1587
Elektrisitetsforsyning	9451	7768	1932	2342	2262	2916	1688	1767	1711	2601
Bygge- og anleggs-virksomhet	2644	2115	618	670	669	688	553	444	547	570
Varehandel	5077	4150	1491	1311	1153	1122	838	941	1085	1286
Utenriks sjøfart og oljeboring	11832	20567	1401	3254	1569	5609	3493	3465	3727	9882
Utenriks sjøfart	12177	21335	1477	3248	1779	5673	3964	3714	3840	9817
Oljeboring	-344	-768	-76	6	-210	-65	-471	-249	-113	65
Samferdsel	8957	7748	2663	1736	2408	2151	1933	1921	1811	2083
Boligtjenester	29819	25600	7392	7219	7555	7653	6505	6290	6412	6392
Annen nærings-virksomhet	20941	17430	5321	5250	5171	5199	4698	4234	4209	4289
Hotell- og restaurantdrift	188	168	52	48	52	36	33	38	53	44
Finansiell tjeneste-yting	4826	4413	1210	1221	1205	1191	1112	1087	1096	1119
Tjenesteyting ellers	15927	12849	4059	3981	3915	3972	3553	3109	3060	3127
Offentlig forvaltnings-virksomhet	22022	22636	5334	5193	5389	6106	4767	5211	5246	7412
Statlig forvaltnings-virksomhet	7955	9755	1803	1744	1914	2494	1531	2122	2099	4002
Undervisning	818	990	211	192	169	245	178	201	218	393
Helsetjenester	125	194	26	23	27	49	31	48	37	78
Annen tjeneste-produksjon	7013	8571	1565	1529	1719	2200	1323	1873	1844	3531
Kommunal forvaltnings-virksomhet	14066	12882	3532	3448	3475	3611	3236	3089	3147	3410
Undervisning	2277	2325	592	563	555	568	643	571	545	566
Helsetjenester	3803	3216	985	947	931	939	786	788	805	837
Annen tjeneste-produksjon	7986	7341	1954	1938	1989	2105	1807	1730	1797	2006
MEMO:										
Fastlands-Norge	126089	111222	30906	30876	31301	33007	25927	26905	27168	31222
Skjermede næringer	106723	94334	26217	25947	26681	27877	22294	22753	22839	26448
Utekonkurrerende næringer	8640	5771	2252	2134	1946	2308	1271	1289	1404	1806
Hjemmekonkurrerende næringer	10726	11117	2436	2794	2674	2822	2362	2862	2925	2968

1) Uoverensstemmelsene i tabellene skyldes maskinell avrunding.
a) Anslag tildels basert på framskrivninger.

TABELL A15. EKSPORT. 1)
Mill.kr

	1988*	1989*	1988				1989			
			1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.a)
Eksport i alt	213117	260977	52566	51169	52697	56685	60482	66708	66646	67142
Varer	152130	189436	38041	36498	36413	41179	44089	48977	47030	49339
Råolje og naturgass fra Nordsjøen	48514	73111	13083	11785	11408	12237	16907	18742	18318	19144
Skip, nybygde	2213	1473	497	626	433	658	545	150	308	470
Skip, eldre	3023	3986	324	206	596	1897	472	762	1844	909
Oljeplattformer og moduler, nybygde	26	31	0	17	4	4	2	0	14	15
Oljeplattformer, eldre	467	883	85	0	219	164	475	267	141	0
Direkte eksport ved oljevirksomhet	163	111	22	44	60	38	10	20	35	45
Andre varer	97724	109841	24030	23821	23693	26181	25677	29037	26371	28756
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	4772	4770	1199	1165	965	1443	1173	1282	949	1366
Bergverksprodukter	1646	1960	337	420	392	497	443	493	477	548
Industriprodukter	90812	102361	22459	22169	22145	24038	23965	27060	24767	26569
Nærings- og nytelsesmidler	10818	10680	2804	2451	2495	3067	2399	2695	2592	2993
Grafiske produkter	183	210	42	41	50	50	47	51	51	62
Treforedlingsprodukter	8667	9937	2117	2096	2156	2298	2326	2586	2451	2573
Kjemiske råvarer	7912	8606	1946	2284	2025	1657	2116	2286	2120	2084
Raffinerte oljeprodukter	4553	5962	1214	1159	1296	883	883	1425	1727	1927
Metaller	26678	31769	6027	6209	6851	7592	7897	8571	7576	7725
Tekstil- og bekledningsvarer	1603	1560	417	382	360	444	345	396	372	447
Trevarer, møbler og innredninger	1378	2427	335	311	302	431	479	659	525	763
Kjemiske og mineralske produkter	8900	9568	2342	2139	2052	2367	2307	2341	2285	2635
Andre verkstedprodukter	20120	21644	5214	5097	4559	5249	5166	6049	5068	5360
Elektrisk kraft	494	749	35	67	190	202	96	201	178	273
Tjenester	60987	71541	14526	14671	16284	15506	16393	17730	19616	17802
Brutto frakter ved skipsfart	31766	41541	7491	7426	8145	8704	9542	10394	10812	10793
Brutto inntekter ved oljeboring	124	281	27	31	34	32	69	77	51	83
Direkte eksport ved annen oljevirksomhet	1128	1105	288	264	268	309	326	290	267	222
Eksport av rørtjenester	2340	2054	676	572	470	623	581	483	431	557
Utlendingers konsum i Norge	9977	9943	1895	2359	3715	2008	2070	2430	3588	1855
Andre tjenester	15651	16617	4149	4019	3652	3831	3804	4056	4466	4290

1) Uoverensstemmelsene i tabellene skyldes maskinell avrunding.
a) Anslag tildels basert på framskrivninger.

TABELL A16. IMPORT. 1)
Mill.kr

	1988*	1989*	1988				1989			
			1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.a)
Import i alt	217454	234417	51787	53657	52906	59103	52543	58216	58105	65552
Varer	154359	165236	37791	38331	34650	43588	36985	40859	38847	48545
Skip, nybygde og eldre	14366	25808	1512	2832	2306	7716	4420	4333	5973	11082
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	808	180	396	250	69	94	110	7	30	32
Direkte import ved oljevirksomhet	785	1982	136	208	179	261	367	608	587	420
Andre varer	138399	137266	35746	35040	32095	35517	32087	35911	32256	37011
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	5461	5422	1588	1391	1068	1414	1480	1515	1130	1297
Råolje	823	634	260	175	230	158	118	191	173	154
Bergverksprodukter	1987	2298	484	485	535	482	499	568	561	670
Industriprodukter	130040	128877	33394	32950	30247	33448	29983	33633	30385	34875
Nærings- og nytelsesmidler .	5823	6395	1275	1418	1417	1712	1436	1602	1641	1716
Grafiske produkter	1923	1929	461	458	481	522	458	452	507	513
Treforedlingsprodukter	4048	4350	1039	970	933	1106	1062	1113	1011	1163
Kjemiske råvarer	7109	8166	1603	1913	1619	1973	1903	2319	2009	1935
Raffinerte oljeprodukter	2641	3206	470	517	623	1031	840	899	681	785
Metaller	12248	14152	2656	2843	3245	3504	3379	3777	3076	3920
Tekstil- og bekledningsvarer .	13264	12608	3716	2855	3556	3137	3105	2656	3309	3537
Trevarer	5661	4537	1531	1512	1209	1409	1076	1176	1001	1284
Kjemiske og mineralske produkter	24507	24827	6030	6162	5772	6543	5690	6291	5852	6995
Andre verkstedprodukter	46205	41622	12136	12694	10050	11325	9988	10822	9420	11392
Transportmidler mv. uten tilsvarende norsk produksjon	6610	7085	2475	1608	1342	1186	1047	2526	1877	1635
Elektrisk kraft ..	89	34	20	39	15	15	7	5	7	15
Tjenester	63094	69181	13996	15326	18256	15515	15558	17358	19258	17007
Brutto utgifter ved skipsfart	21407	27041	4949	4980	5582	5895	6159	7128	6854	6900
Brutto utgifter ved oljeboring	268	672	71	66	66	65	92	151	225	204
Direkte import ved annen oljevirksomhet	2713	3826	530	615	921	647	859	976	977	1015
Nordmenns konsum i utlandet	23060	20456	4731	5654	7661	5014	4184	4859	6807	4607
Andre tjenester	15646	17186	3715	4010	4026	3894	4265	4244	4395	4282

1) Uoverensstemmelsene i tabellene skyldes maskinell avrunding.
a) Anslag tildels basert på framskrivninger.

TABELL 17. UTENRIKSREGNSKAP. 1)
Mill.kr

	1988*	1989*	1988				1989			
			1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.a)
Driftsregnskap										
Overskudd på driftsregnskapet	-23846	1829	-3738	-7905	-5251	-6952	851	1856	2891	-3769
Vare- og tjenestebalansen	-4337	26559	779	-2488	-210	-2418	7939	8491	8540	1590
Rente- og stønadsbalansen	-19509	-24730	-4518	-5417	-5041	-4534	-7088	-6635	-5649	-5358
Renter fra utlandet	19361	21719	5628	4486	4292	4954	4973	5586	5505	5655
Aksjeutbytte mv. fra utlandet	2339	2001	484	529	541	786	486	418	457	640
Stønader fra utlandet	1776	1844	354	514	476	432	389	467	535	453
Renter til utlandet	29496	35451	7764	6765	7557	7411	8835	8447	9645	8524
Aksjeutbytte mv. til utlandet	5301	6312	1429	2570	673	631	2423	2623	634	632
Stønader til utlandet	8187	8531	1793	1611	2120	2664	1678	2036	1867	2950
Netto endringer i fordringer og gjeld ikke forårsaket av transaksjoner	-2912	-2200	1349	-128	-10035	5901	-4824	-6105	1453	7276
Nedgang i Norges nettogjeld	-26758	-371	-2389	-8033	-15285	-1050	-3973	-4249	4344	3507
Kapitalregnskap										
Netto inngang, langsiktige kapitaltransaksjoner	34320	..	10423	13066	5876	4955	9984	6122	9665	..
Netto inngang, kjente kortsiktige kapitaltransaksjoner	861	..	690	-1356	-1657	3181	-4910	-2349	-6851	..
Netto inngang, andre kortsiktige kapitaltransaksjoner og statistiske feil	-11335	..	-7377	-3807	1033	-1185	-5923	-5633	-5706	..
Netto kapitaltransaksjoner i alt	23846	-1829	3738	7905	5251	6952	-851	-1856	-2891	3769
Netto endringer i fordringer og gjeld forårsaket av valutakursendringer mv	2912	2200	-1349	128	10035	-5901	4824	6105	-1453	-7276
Oppgang i Norges nettogjeld	26758	371	2389	8033	15285	1050	3973	4249	-4344	-3507
MEMO: Overskudd på driftsregnskapet utenom eksport av eldre skip og import av nybygde og eldre skip	-12502	23651	-2551	-5278	-3541	-1134	4799	5427	7020	6404

1) Uoverensstemmelsene i tabellene skyldes maskinell avrunding.
a) Anslag tildels basert på framskrivninger.

TABELL A18. DISPONIBEL INNTEKT OG SPARING FOR NORGE. 1)
Mill.kr

	1988*	1989*	1988				1989			
			1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.a)
Bruttonasjonalprodukt ..	594242	640343	145556	145858	149089	153739	150141	158224	162339	169639
-Renter, aksjeutbytte m.v. til utlandet, netto	13100	18043	3081	4320	3397	2302	5799	5066	4317	2861
Bruttonasjonalinntekt	581143	622301	142475	141538	145692	151437	144342	153158	158022	166778
-Kapitalslit	92301	100391	22188	22784	23378	23951	25638	24439	24863	25450
Nasjonalinntekt	488841	521910	120287	118754	122314	127487	118704	128719	133159	141328
Stønader til utlandet, netto	6412	6687	1439	1097	1644	2232	1289	1569	1332	2497
Disponibel inntekt for Norge	482429	515223	118848	117657	120670	125255	117415	127150	131827	138831
-Konsum i alt	431368	447084	103047	105831	107269	115221	102579	110690	111925	121890
Sparing	51062	68139	15801	11826	13401	10034	14836	16460	19902	16941
Disponibel realinntekt for Norge 2)	455440	466254	115208	111215	113336	115681	109854	114950	118665	122786

1) Uoverensstemmelsene i tabellene skyldes maskinell avrunding.
2) Deflatert med prisindeks (1987=100) for innenlandsk anvendelse, ekskl. kapitalslit.
a) Anslag tildels basert på framskrivninger.

TABELL B1: OLJE- OG GASSPRODUKSJON

Produksjon av råolje i millioner tonn og naturgass i milliarder standard kubikkmeter. Tallene for årene viser gjennomsnittlig månedsproduksjon.

	1984	1985	1986	1987	1988	1989					
						Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov
Råolje	2.9	3.2	3.5	4.1	4.7	5.8	6.6	6.7	6.0	6.6	6.6
Naturgass	2.3	2.2	2.3	2.4	2.5	2.4	2.4	2.4	2.3	2.7	2.9

TABELL B2: PRODUKSJONSINDEKS ETTER NÆRING OG ANVENDELSE

Sesongjusterte indekser. 1980=100.
Årsindeksene er et gjennomsnitt av månedsindeksene for året.

	1984	1985	1986	1987	1988	1989					
						Juni	Juli	Aug.	Sep.	Okt.	Nov.
Produksjon etter næring:											
Bergv.dr., industri og kraftf. 1)	105	107	108	110	111	114	114	113	113	114	112
Bergverksdrift 1)	111	115	124	116	111	122	122	126	134	122	117
Industri	102	105	107	108	107	107	109	107	107	108	107
Kraftforsyning	121	118	111	119	125	139	142	142	141	142	138
Produksjon etter anvendelse:											
Eksport 1)	117	118	119	123	125	129	130	128	127	128	128
Konsum	102	104	104	106	107	109	108	110	109	109	108
Investering 2)	162	174	175	175	166	158	174	161	166	156	154
Vareinnsats i bygg og anlegg	100	104	109	110	105	102	103	99	101	100	97
Vareinnsats ellers	93	94	94	96	97	100	101	100	101	101	100

1)Utenom utvinning av olje og naturgass.
2)Se merknad etter tabell 17.

TABELL B3: INDUSTRIPRODUKSJON - PRODUKSJONSINDEKSEN

Endring i prosent fra foregående år og fra samme periode året før i et tremåneders glidende gjennomsnitt 1).

	1986	1987	1988	1989					
				Mai	Juni	Juli	Aug.	Sep.	Okt.
Industri ialt	1.6	1.7	-1.1	0.7	0.2	1.7	2.5	1.9	2.2
Næringsmidler, drikkev. og tobakk	1.7	1.3	-1.7	2.0	2.3	8.1	9.7	5.2	-0.2
Tekstilvarer, bekledn.v., lær mv.	-1.0	-7.4	-15.2	-11.5	-13.7	-8.5	-6.7	-7.9	-7.5
Trevarer	2.1	-1.7	-4.4	-2.9	-5.7	-3.2	-2.4	-0.5	0.4
Treforedling	-1.3	-1.0	0.8	11.1	4.1	6.4	6.1	6.3	4.5
Grafisk produksjon og forlagsv.	2.7	2.0	1.2	1.8	-0.2	0.7	-0.7	-1.6	-1.8
Kjemiske prod., mineraloljep. mv.	-0.4	5.2	-1.1	-4.0	0.4	3.0	8.2	12.4	18.5
Mineralske produkter	9.6	3.0	-5.7	-9.0	-8.6	-6.9	-8.2	-9.6	-8.4
Jern, stål og ferrolegeringer	-5.7	-4.7	6.2	5.3	6.4	6.7	-1.6	-10.3	-14.2
Ikke-jernholdige metaller	1.8	11.7	9.4	8.5	6.3	3.1	1.2	1.7	0.9
Metallvarer	3.7	0.0	-3.2	-0.3	-2.9	-2.2	-2.6	-2.6	-1.2
Maskiner	3.0	1.0	-5.3	0.4	0.0	-0.8	-0.2	-3.1	-2.3
Elektriske apparater og materiell	5.8	6.3	2.8	4.3	-0.5	2.7	8.2	9.3	8.5
Transportmidler	-2.0	-2.8	-2.9	2.8	0.9	2.5	3.2	2.9	2.4
Tekn. og vitensk. instr. mv.	4.7	-1.0	-1.6	2.2	1.3	4.6	3.7	2.7	2.6
Industriproduksjon ellers	6.2	-7.5	-2.8	-5.5	-5.5	-3.9	-4.4	-2.6	-1.8

1)Tallene i kolonnene for månedene viser endring i prosent fra samme periode året før for summen av produksjonen for den aktuelle måneden, måneden før og måneden etter.

TABELL B4: ORDRETILGANG - INDUSTRI
Ordretilgang til utvalgte industrigrupper, fordelt på eksport- og hjemmemarkedet. Sesongjusterte verdiindekser. 1976=100. Tallene for årene viser gjennomsnittet av kvartalstallene for det samme året.

	1985	1986	1987	1988	--1987---		-------1988--------				-----1989-----		
					3.kv	4.kv	1.kv	2.kv	3.kv	4.kv	1.kv	2.kv	3.kv
Produksjon av kjemiske råvarer:													
Ordretilgang i alt	233	210	221	227	209	235	238	219	218	233	244	207	226
For eksport	239	219	240	251	219	247	268	220	229	286	284	246	254
Fra hjemmemarkedet	225	199	196	194	179	251	178	217	184	196	171	154	169
Produksjon av metaller:													
Ordretilgang i alt	231	220	252	350	265	282	301	333	338	427	446	441	352
For eksport	246	227	274	380	291	307	328	359	365	466	484	491	397
Fra hjemmemarkedet	181	193	181	250	188	186	205	249	254	290	312	279	210
Produksjon av verkstedprodukter ekskl. transportmidler og oljerigger mv.:													
Ordretilgang i alt	200	203	216	220	236	209	218	217	215	228	232	203	227
For eksport	231	224	263	283	290	258	263	301	250	320	417	288	332
Fra hjemmemarkedet	188	195	197	194	205	195	195	190	193	198	153	174	176

TABELL B5: ORDRERESERVER - INDUSTRI
Ordrereserver i utvalgte industrigrupper, fordelt på eksport- og hjemmemarkedet. Verdiindekser. 1976=100. Tallene for årene viser gjennomsnittet av kvartalstallene for det samme året.

	1985	1986	1987	1988	--1987---		-------1988--------				-----1989-----		
					3.kv	4.kv	1.kv	2.kv	3.kv	4.kv	1.kv	2.kv	3.kv
Produksjon av kjemiske råvarer:													
Ordrereserver i alt	258	228	207	189	176	225	207	177	157	214	207	175	173
For eksport	247	186	177	183	130	227	200	158	134	238	215	177	179
Fra hjemmemarkedet	272	282	245	197	233	223	215	201	186	185	197	174	165
Produksjon av metaller:													
Ordrereserver i alt	132	116	137	212	144	156	184	188	206	269	315	284	271
For eksport	151	127	164	251	174	191	228	221	238	316	372	337	320
Fra hjemmemarkedet	81	85	65	109	65	64	68	103	121	144	167	147	144
Produksjon av verkstedprodukter ekskl. transportmidler og oljerigger mv.:													
Ordrereserver i alt	222	249	257	255	260	248	252	270	251	246	262	258	256
For eksport	260	305	335	363	344	337	367	359	363	366	449	443	442
Fra hjemmemarkedet	205	225	224	209	225	209	203	233	204	195	181	178	177

TABELL B6: LAGERBEHOLDNING

Lagerbeholdning i industri og engroshandel. Volumindekser. 1982=100.

	1985	1986	1987	1988	--1987---		-------1988--------			------1989-----		
					3.kv	4.kv	1.kv	2.kv	3.kv	4.kv	1.kv	2.kv	3.kv
Industri og engroshandel:													
Lager i alt:	86	86	83	77	82	80	79	79	76	74	74	74	78
Norskproduserte varer:													
For innenlandsk bruk	94	95	96	90	96	95	93	91	90	87	93	95	102
For eksport	73	67	64	57	63	61	59	55	56	56	54	56	61
Importerte varer:													
Lager i alt	86	89	81	75	77	75	76	81	72	70	65	59	56
Industri:													
Lager i alt	81	80	77	72	75	75	74	75	69	70	72	75	74
Lager av egne produkter	82	79	78	72	76	75	76	75	67	69	71	76	75
Lager av råstoffer	80	84	77	72	73	77	70	77	71	71	75	74	71
Lager etter vare:													
Jern og stål·	84	79	71	66	68	68	66	68	66	64	65	68	64
Andre uedle metaller	62	60	54	43	50	44	39	47	41	45	38	43	48
Tre- og treforedl.prod.	79	75	74	83	72	72	82	92	81	77	80	81	74

TABELL B7: ARBEIDSMARKEDET - ARBEIDSKRAFTUNDERSØKELSEN

Tallet på arbeidssøkere uten arbeidsinntekt og tallet på sysselsatte.
1000 personer. 2)

	1985	1986	1987	1988	1987	-------1988-------				--------1989-------			
					4.kv	1.kv	2.kv	3.kv	4.kv	1.kv	2.kv	3.kv	4.kv
Arbeidssøkere uten arbeidsinntekt:													
Kvinner	28	24	25	33	23	27	28	38	40	47	45	44	42
Menn	26	18	21	36	19	27	37	37	44	61	58	65	60
Totalt	54	42	45	70	42	54	65	75	84	108	104	109	101
Tallet på sysselsatte 1)	2021	2086	2126	2113	2133	2126	2126	2124	2080	2051	2068	2054	2022

1)F.o.m. 1986 inkluderes også familiemedarbeidere med ukentlig arbeidstid under 10 timer.
2)Omlegging av AKU f.o.m. 2.kvartal 1988.

TABELL B8: ARBEIDSMARKEDET - ARBEIDSKONTORENES REGISTRERINGER

Tallet på registrerte arbeidsløse og ledige plasser. Arbeidsløshetsprosenten.

		1986	1987	1988	----------1989----------					
					Juli	Aug.	Sep.	Okt.	Nov.	Des.
Sesongjusterte tall:										
Registrerte arbeidsløse	1000 pers.	36.2	32.4	49.3	87.9	87.8	81.3	80.2	82.7	87.0
Ujusterte tall:										
Registrerte arbeidsløse	1000 pers.	36.2	32.4	49.3	85.6	90.4	79.5	78.6	79.9	88.2
Herav: Permitterte	1000 pers.	3.5	4.6	9.4	13.3	15.0	14.5	15.3	15.4	19.2
Ledige plasser	1000 pers.	10.5	12.4	8.7	5.3	7.7	5.7	4.7	5.2	2.3
Arbeidsløshetsprosenten 1)		1.8	1.5	2.3	3.9	4.1	3.6	3.6	3.7	4.0
Arb.løse/led.plasser		3.5	2.7	7.0	16.1	11.8	13.9	16.9	15.4	38.3

1)Registrerte ledige i prosent av arbeidsstyrken ifølge AKU.

TABELL B9: INDUSTRIINVESTERINGER I VERDI - INVESTERINGSUNDERSØKELSEN

Antatte og utførte industriinvesteringer. Mill.kr. Sesongjustert.
Tallene for årene viser gjennomsnittet av kvartalstallene for det samme året.

	1986	1987	1988	1988				1989			
				1.kv	2.kv	3.kv	4.kv	1.kv	2.kv	3.kv	4.kv
Utførte	3352	4048	3621	3683	3812	3552	3437	2840	2786	2729	..
Antatte	3439	4080	3765	3673	3680	3716	3990	3369	3566	2918	3035

TABELL B10: BOLIGBYGGING

Antall boliger i 1000. Sesongjustert. 1). Tallene for årene
viser gjennomsnittet av månedstallene for det samme året.

	1986	1987	1988	1989					
				Juli	Aug.	Sep.	Okt.	Nov.	Des.
Boliger satt igang	2.4	2.4	2.3	2.3	1.2	2.1	2.4	1.7	2.3
Boliger under arbeid	30.0	31.8	32.1	29.1	28.4	28.1	27.6	27.0	27.2
Boliger fullført	2.2	2.4	2.5	2.2	2.2	2.3	2.6	2.5	2.2

1) Seriene er sesongjustert uavhengig av hverandre.

TABELL B11: DETALJOMSETNINGSVOLUM

Sesongjustert indeks 1). 1988=100. Tallene for årene viser gjennomsnittet
av månedstallene for det samme året.

	1984	1985	1986	1987	1988	1989					
						Juni	Juli	Aug.	Sep.	Okt.	Nov.
Omsetning ialt	100	110	116	110	100	100	99	104	99	91	99

1) Basert på en foreløpig beregning av sesongfaktorene, spesielt for
desember 1988.

TABELL B12: DETALJOMSETNINGSVOLUM MV.

Endring i prosent fra foregående år og fra samme periode året før i et
tremåneders glidende gjennomsnitt. 1)

	1986	1987	1988	1989					
				Mai	Juni	Juli	Aug.	Sep.	Okt.
Omsetning ialt	5.5	-5.5	-9.0	-2.0	-1.6	-0.8	0.3	0.1	0.7
Detaljomsetning etter næring:									
Nærings- og nytelsesmidler	0.7	-2.6	-3.1	2.6	1.5	1.6	1.6	0.4	0.1
Bekledning og tekstilvarer	2.7	-12.1	-12.5	-2.3	-0.1	-0.7	3.1	0.9	3.8
Møbler og innbo	8.9	-5.0	-8.6	-4.9	-4.0	-0.7	-0.5	0.4	2.4
Jern, farge, glass, stent. og sport	1.0	2.6	-0.4	-1.2	-2.7	-1.8	-1.6	-3.0	-4.6
Ur, opt., musikk, gull og sølv	7.4	-9.5	0.6	-3.2	-4.4	-3.7	-6.8	-5.2	-5.9
Motorkjøretøyer og bensin	12.7	-8.8	-17.5	-7.1	-5.1	-4.6	-1.6	-0.9	1.4
Reg. nye personbiler	6.6	-32.5	-40.4	-16.4	-16.2	-11.0	-12.1	-5.4	1.0

1)Tallet i kolonnene for månedene viser endring i prosent fra samme periode
året før for summen av omsetningsvolumet for den aktuelle måneden,
måneden før og måneden etter.

TABELL B13: TIMEFORTJENESTE

Gjennomsnittlig timefortjeneste i industri og i bygge- og anleggsvirksomhet.
Kroner.

	1986	1987	1988	1987	1988				1989		
				4.kv	1.kv	2.kv	3.kv	4.kv	1.kv	2.kv	3.kv
Industri, kvinner	58.4	67.8	72.0	70.1	70.6	72.0	72.3	73.0	73.5	76.9	77.2
Industri, menn	69.7	81.0	85.4	83.3	84.0	86.2	85.6	85.8	86.5	91.0	90.0
Bygge- og anl., menn	79.5	94.8	100.0	98.8	98.9	101.1	99.0	101.0	98.4	102.4	101.5

TABELL B14: KONSUMPRISINDEKSEN.

Endring i prosent fra foregående år og fra samme måned ett år tidligere.

	1986	1987	1988	1989					
				Juli	Aug.	Sep.	Okt.	Nov.	Des.
Ialt	7.2	8.7	6.7	4.8	4.6	4.2	4.2	4.3	4.2
Varer og tjenester etter konsumgruppe:									
Matvarer ialt	9.2	7.6	6.3	3.1	2.6	3.1	2.7	2.4	2.2
Drikkevarer og tobakk	9.2	10.5	6.8	5.4	5.0	4.5	4.5	4.4	4.5
Klær og skotøy	8.9	8.9	5.8	3.2	3.6	1.6	2.4	2.6	2.9
Bolig, lys og brensel	4.8	7.4	8.3	6.1	6.0	5.9	6.1	6.3	6.1
Møbler og husholdningsartikler	7.4	8.4	5.9	3.6	3.3	3.2	3.2	3.0	2.4
Helsepleie	7.2	5.5	3.6	5.3	4.4	3.5	3.6	3.6	3.7
Reiser og transport	6.0	11.4	6.7	6.2	5.6	4.3	4.4	4.5	4.6
Fritidssysler og utdanning	7.0	8.1	6.4	4.0	4.5	4.5	4.8	5.0	5.1
Andre varer og tjenester	8.1	8.2	6.2	4.2	4.2	4.2	4.1	4.0	4.0
Varer og tjenester etter leveringssektor:									
Jordbruksvarer	10.0	9.1	6.0	2.9	2.6	3.4	3.6	3.4	2.8
Andre norskproduserte konsumvarer	4.4	8.5	6.9	5.2	4.9	4.3	4.5	4.6	4.5
Importerte konsumvarer	10.0	9.2	5.6	3.1	3.0	2.0	1.9	2.1	2.2
Husleie	4.8	6.0	7.9	7.5	7.5	7.4	7.4	7.4	7.3
Andre tjenester	8.3	9.4	7.1	6.0	5.5	5.1	5.0	5.0	5.1

TABELL B15: ENGROSPRISER.

Endring i prosent fra foregående år og fra samme periode ett år tidligere.

	1986	1987	1988	1989					
				Juli	Aug.	Sep.	Okt.	Nov.	Des.
Ialt	2.8	6.0	5.3	5.5	5.4	5.1	5.4	4.9	4.6
Matvarer og levende dyr	9.5	4.2	3.7	4.1	4.1	4.5	4.5	3.8	4.1
Drikkevarer og tobakk	8.3	9.9	5.3	4.2	4.0	3.6	3.5	3.5	3.5
Råvarer, ikke spis., u. brenselst.	-0.5	4.8	12.9	9.9	8.8	7.3	7.2	6.4	6.1
Brenselstoffer, -olje og el.kraft	-10.6	6.9	1.9	7.9	7.9	8.0	11.4	13.5	12.1
Dyre- og plantefett, voks	-14.6	-0.7	10.2	0.0	-0.9	-1.5	0.7	2.1	2.5
Kjemikalier	2.2	4.6	7.7	6.9	5.8	5.0	3.2	1.3	1.3
Bearbeidde varer etter materiale	4.1	6.5	6.8	5.5	5.2	4.6	3.8	2.9	2.5
Maskiner og transportmidler	7.6	6.8	4.7	4.1	4.2	3.9	4.0	2.9	3.0
Forskjellige ferdigvarer	6.0	7.5	6.5	4.5	3.9	3.7	3.4	3.0	2.6

TABELL B16: UTENRIKSHANDELEN - VERDITALL

Verditall for tradisjonell vareeksport og vareimport iflg. handelsstatistikken. Milliarder kroner. Sesongjustert. Tallene for årene viser gjennomsnittet av månedstallene for det samme året.

	1984	1985	1986	1987	1988	1989					
						Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Des
Eksport 1)	5.8	6.2	5.8	6.5	7.9	9.1	9.0	9.0	9.2	9.2	8.9
Import 2)	9.0	10.7	12.2	12.0	11.6	11.3	11.6	11.4	11.6	11.9	11.9
Import 3)	8.6	10.4	12.0	11.8	11.5	10.9	11.4	11.4	11.5	11.9	..

1)Uten skip, oljeplattformer, råolje og naturgass.
2)Uten skip og oljeplattformer.
3)Uten skip, oljeplattformer og råolje.

TABELL B17: UTENRIKSHANDELEN - INDEKSER

Volum- og prisindekser for tradisjonell vareeksport og vareimport iflg. handelsstatistikken. 1988=100. Årsindeksene viser gjennomsnittet av kvartalstallene for det samme året.

	1987	1988	1987		1988				1989		
			3.kv	4.kv	1.kv	2.kv	3.kv	4.kv	1.kv	2.kv	3.kv
Sesongjusterte tall:											
Eksportvolum 1)	99	100	98	96	108	101	103	102	102	112	114
Importvolum 2)	111	100	109	108	120	103	98	94	93	95	95
Ujusterte tall:											
Eksportpriser 1)	89	100	88	92	94	98	102	104	108	105	104
Importpriser 2)	97	100	97	92	95	98	102	104	103	106	105

1)Uten skip, oljeplattformer, råolje og naturgass.
2)Uten skip og oljeplattformer.

MERKNAD TIL TABELL B2.
2) For tilbakegående år er produksjonsindeksen etter anvendelse avstemt mot de endelige, årlige nasjonalregnskapene, der verdien av skip og oljeplattformer først regnes som investert når skipet er ferdigbygd eller plattformen er slept ut på feltet. I byggeperioden regnes produksjonen som levert til lager av varer under arbeid og ikke investeringer, noe som vil gi store variasjoner i indeksen mellom de berørte årene.

KONJUNKTURINDIKATORER FOR NORGE

OLJE- OG GASSPRODUKSJON
Råolje (mill.tonn) og naturgass (milliarder S m3 (kubikkmeter)).
Ujusterte tall

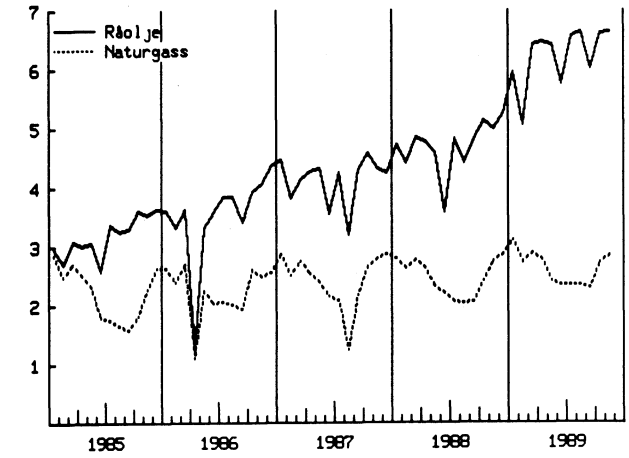

PRODUKSJONSINDEKS
Sesongjustert. 1980=100

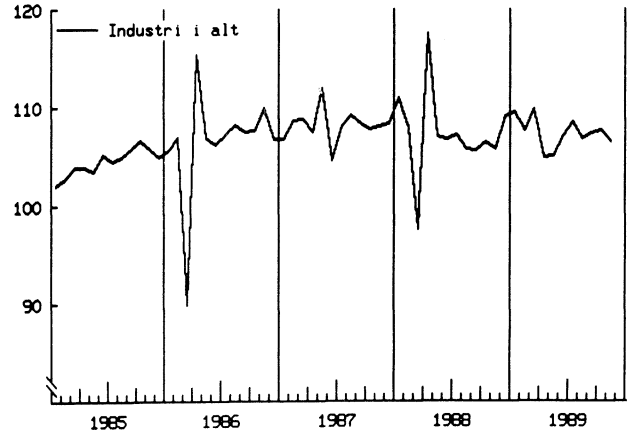

PRODUKSJONSINDEKS ETTER ANVENDELSE
Bergverksdrift, industri og kraftforsyning uten oljeutvinning. Sesongjustert. 1980=100

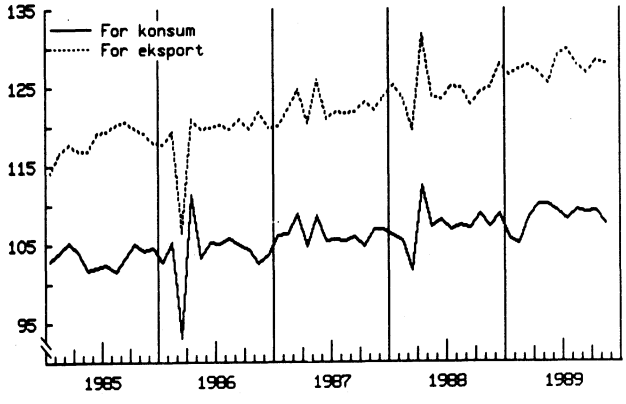

PRODUKSJONSINDEKS ETTER ANVENDELSE
Bergverksdrift, industri og kraftforsyning uten oljeutvinning. Sesongjustert. 1980=100

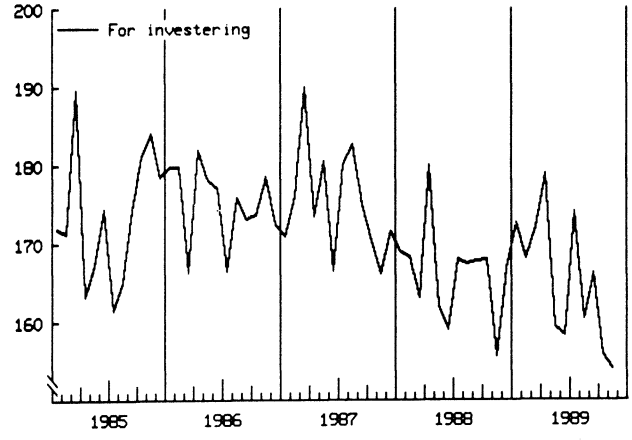

PRODUKSJONSINDEKS ETTER KONKURRANSETYPE
Bergverksdrift, industri og kraftforsyning uten oljeutvinning. Sesongjustert. 1980=100

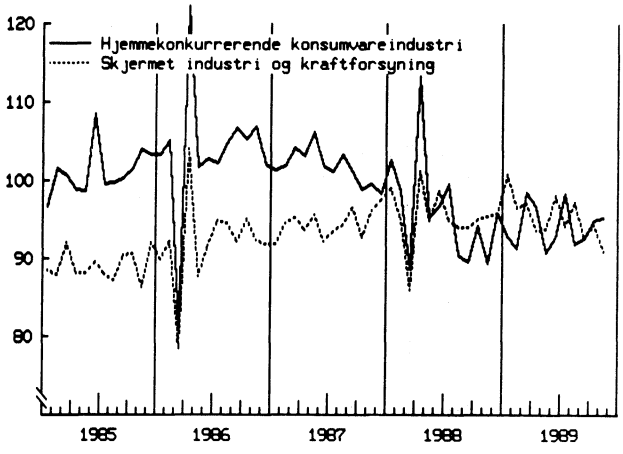

PRODUKSJONSINDEKS ETTER KONKURRANSETYPE
Bergverksdrift, industri og kraftforsyning uten oljeutvinning. Sesongjustert. 1980=100

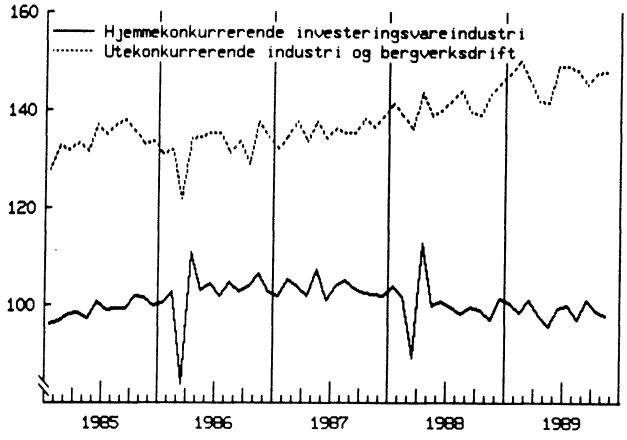

KONJUNKTURINDIKATORER FOR NORGE

ORDRETILGANG
Metaller.
Sesongjustert verdiindeks. 1976=100

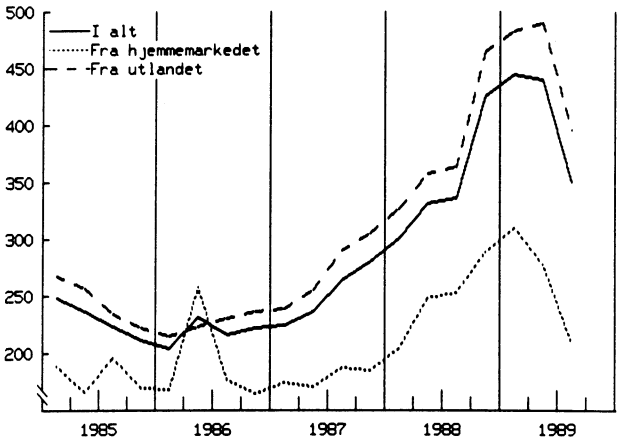

ORDRERESERVER
Metaller
Ujustert verdiindeks. 1976=100

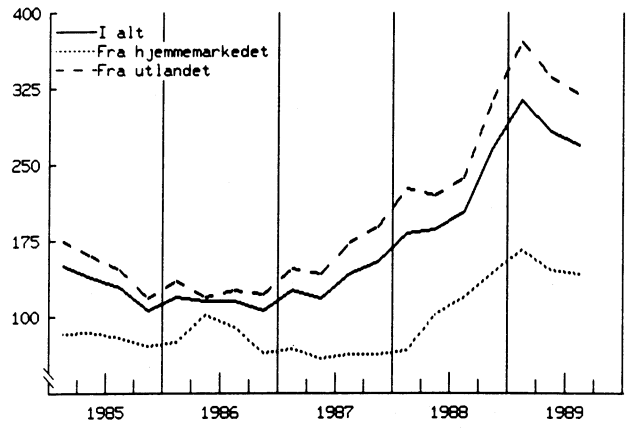

ORDRETILGANG
Verkstedprodukter uten transportmidler og oljeplattformer m.v.
Sesongjustert verdiindeks. 1976=100

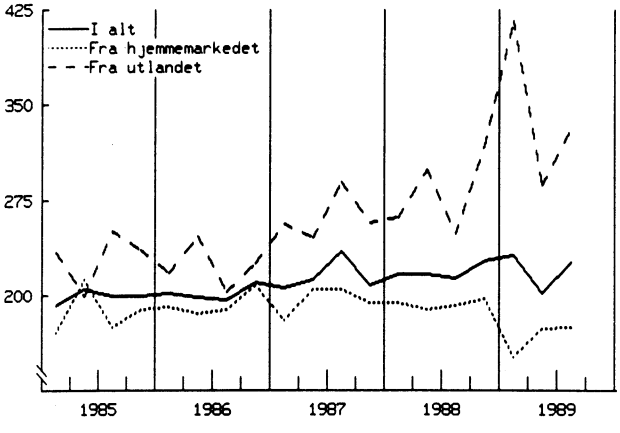

ORDRERESERVER
Verkstedprodukter uten transportmidler og oljeplattformer m.v.
Ujustert verdiindeks. 1976=100

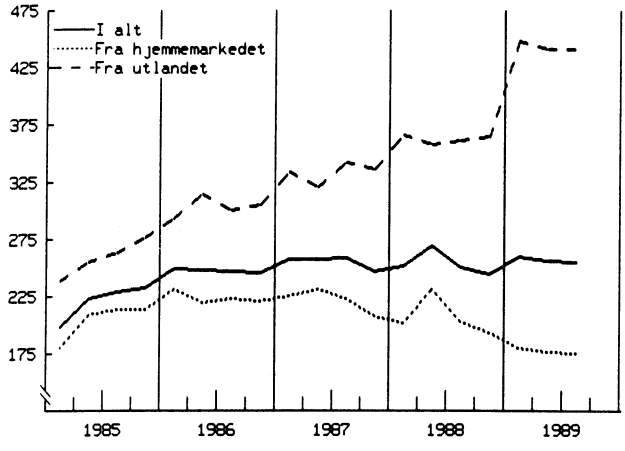

ORDRETILGANG
Tekstilvarer klær og skotøy og kjemiske råvarer.
Sesongjustert verdiindeks. 1976=100

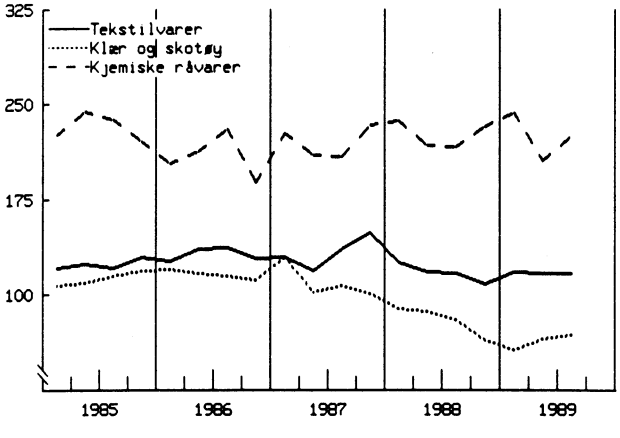

ORDRERESERVER
Tekstilvarer klær og skotøy og kjemiske råvarer
Ujustert verdiindeks. 1976=100

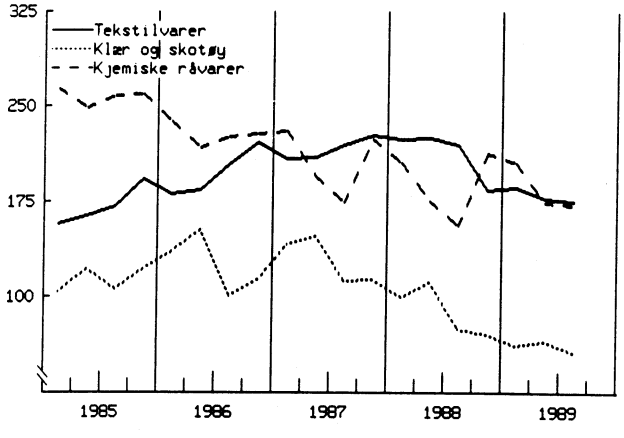

KONJUNKTURINDIKATORER FOR NORGE

BYGG
Boliger satt i gang. Sesongjustert.

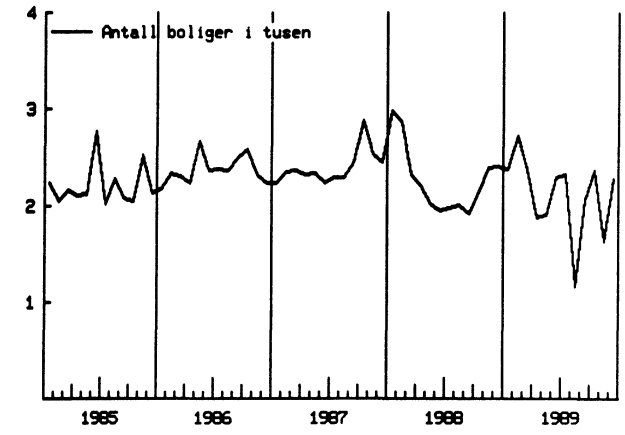

BOLIGLÅN NYE BOLIGER
Antall Husbanklån og PSV-tilvisninger i 1000.
Sesongjustert.

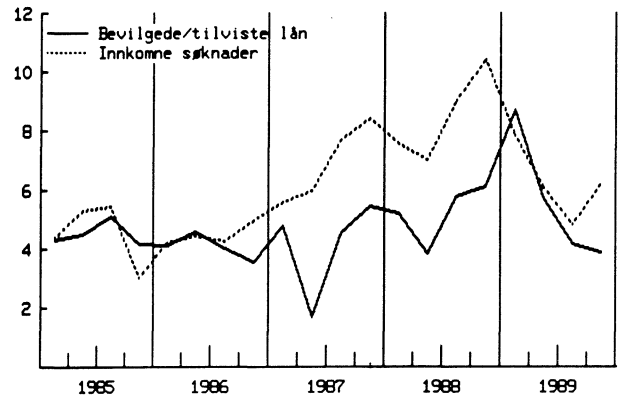

BYGG SATT I GANG
Bruksareal i 1000 kvm. Sesongjustert.

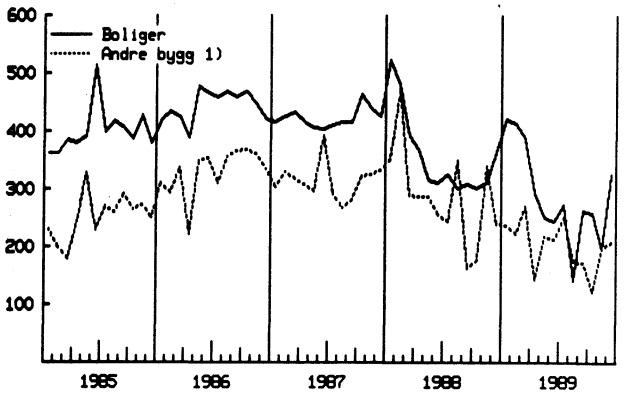

1) Utenom jordbruk, skogbruk og fiske. Over 60 kvm. bruksareal.

BYGG UNDER ARBEID
Sesongjustert

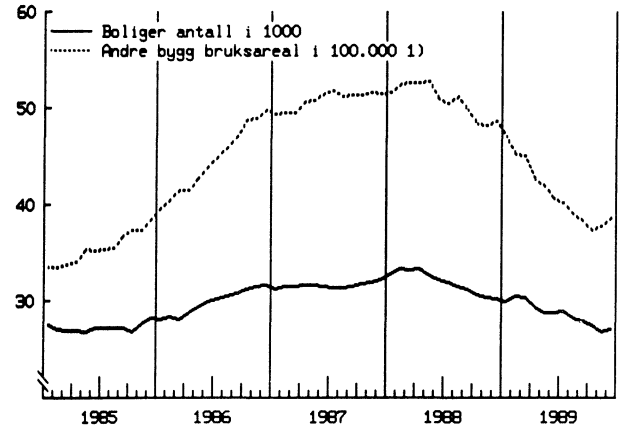

1) Utenom jordbruk, skogbruk og fiske. Over 60 kvm. bruksareal.

ANLEGGSVIRKSOMHET
Ordretilgang. Verdiindeks 1. kv. 1985 = 100.

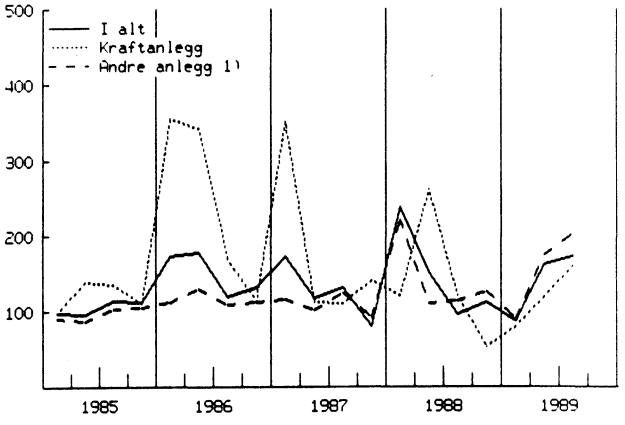

1) Sesongjustert.

ANLEGGSVIRKSOMHET
Ordrereserve. Verdiindeks 1. kv. 1985 = 100.

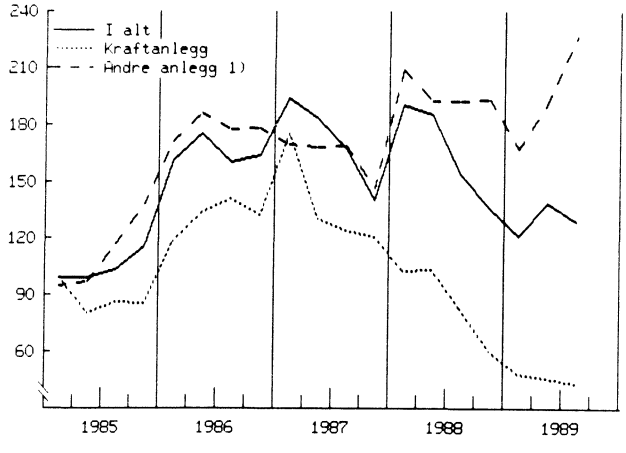

1) Sesongjustert.

KONJUNKTURINDIKATORER FOR NORGE

ARBEIDSLEDIGE
Arbeidssøkere uten arbeidsinnt.,reg. arbeidsløse ved arbeidskontorene og syssels. på arb.m.tiltak. Sesongjusterte tall i tusen.

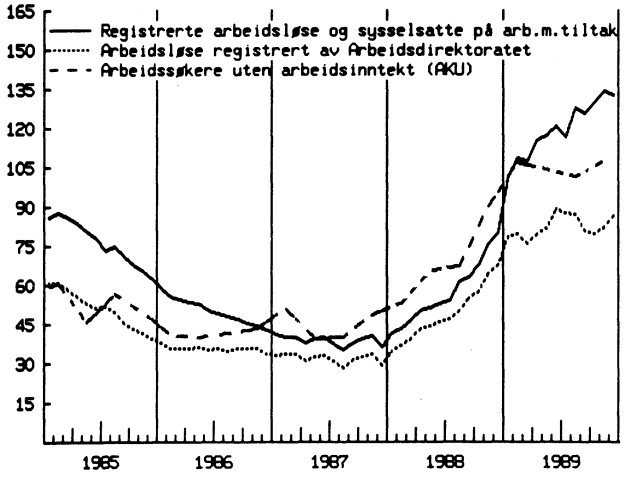

ARBEIDSSTYRKE, SYSSELSETTING OG UTFØRTE UKEVERK I ALT IFØLGE ARBEIDSKRAFTUNDERSØKELSEN. 1) 1980=100. Sesongjustert.

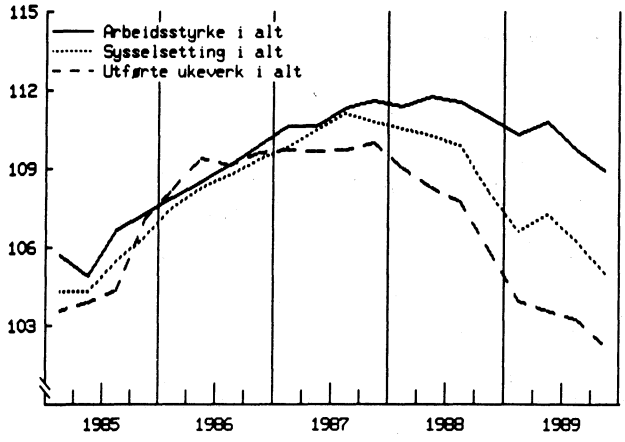

1) Justert for omlegging av AKU f.o.m. 2. kv. 1988.

ANTATTE OG UTFØRTE INVESTERINGER I INDUSTRIEN
Sesongjusterte verditall. Milliarder kroner pr. kvartal.

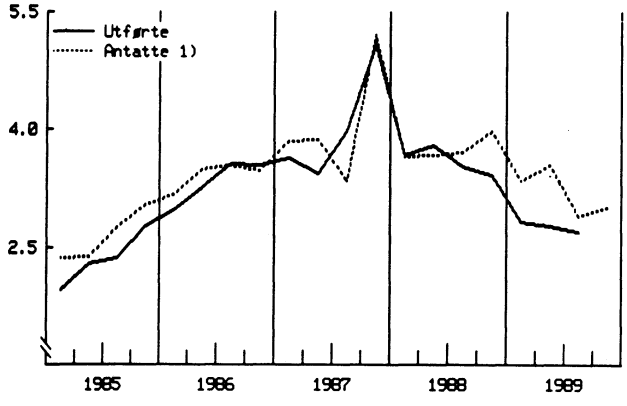

1) Anslag gitt i samme kvartal. Tallet for 4. kvartal 1987 inneholder korreksjoner for foregående kvartaler.

LAGER
Industri og engroshandel.
Sesongjustert volumindeks. 1982=100

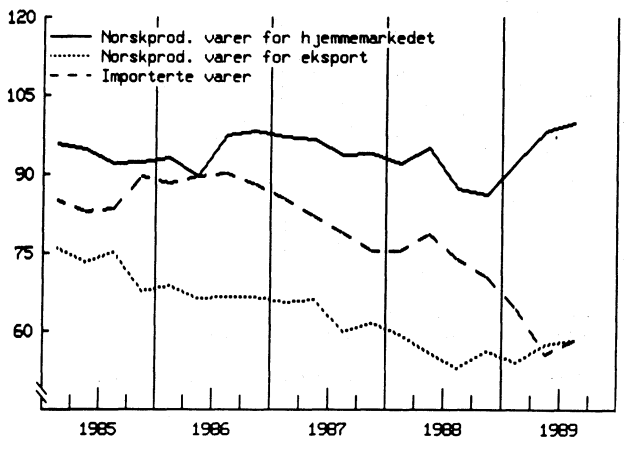

DETALJOMSETNING
Sesongjustert volumindeks. 1988=100

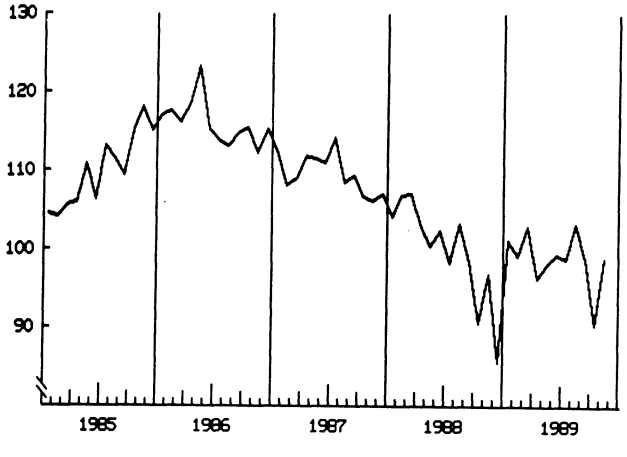

REGISTRERTE NYE PERSONBILER
1000 stk. Sesongjustert.

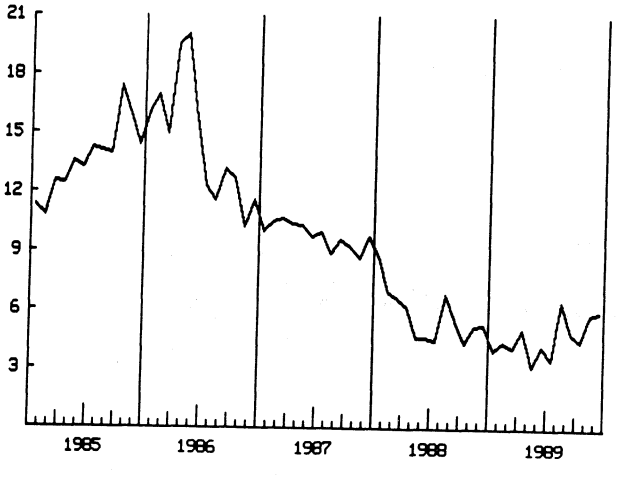

KONJUNKTURINDIKATORER FOR NORGE

LØNNINGER
Gjennomsnittlig timefortjeneste i industri og bygge- og anleggsvirksomhet, prosentvis endring fra ett år tidligere.

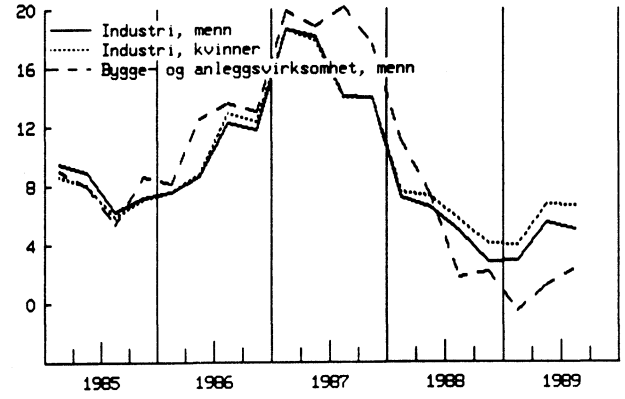

INNENLANDSKE PRISER
Prosent endring fra ett år tidligere.

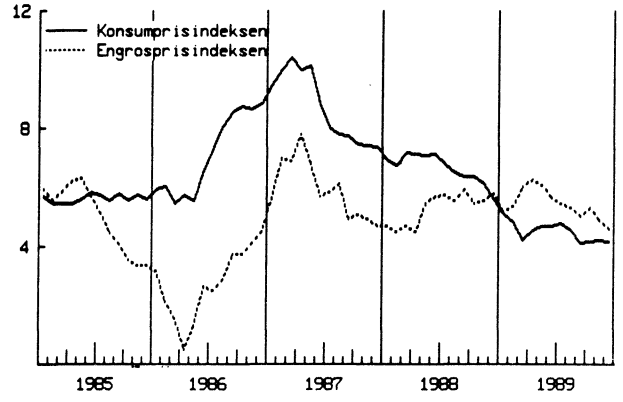

PRISSTIGNING FOR KONSUMVARER 1)
Prosent endring fra ett år tidligere.

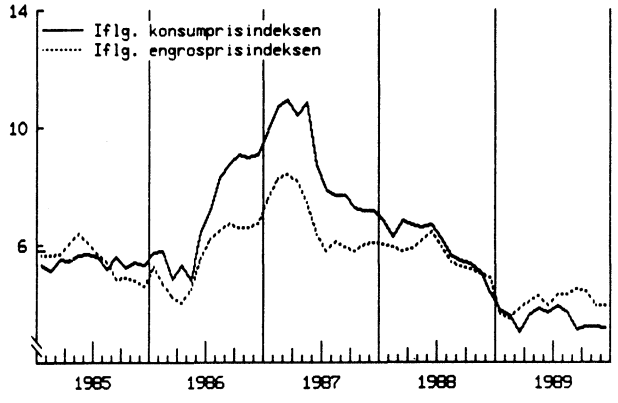

1) Konsumprisindeksen for varer omsatt gjennom detaljhandelen og engrosprisindeksen for varer levert til konsum.

UTENRIKSHANDEL MED TRADISJONELLE VARER 1)
Sesongjusterte verditall. Milliarder kroner.

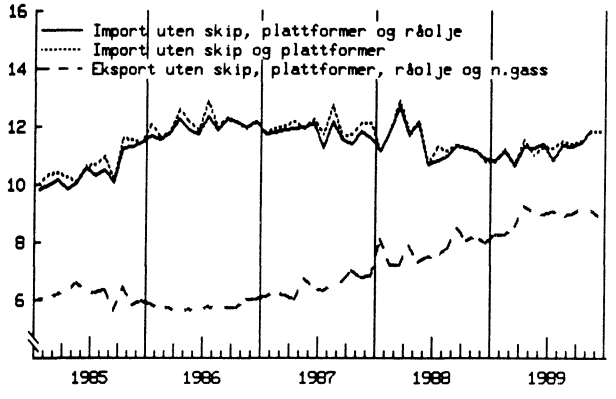

UTENRIKSHANDEL MED TRADISJONELLE VARER
Prisindekser (enhetspriser). 1988=100.

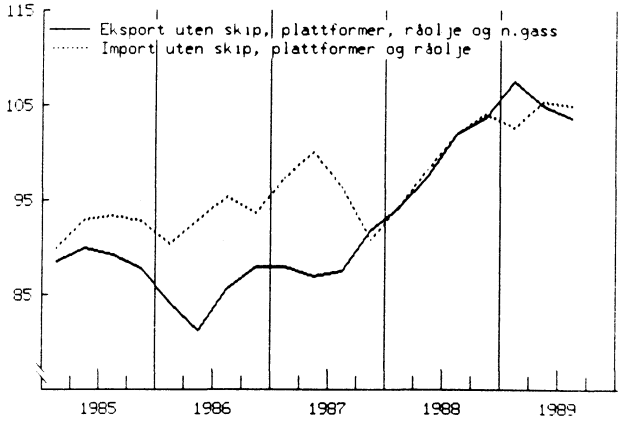

UTENRIKSHANDEL MED TRADISJONELLE VARER
Sesongjustert volumindeks. 1988=100.

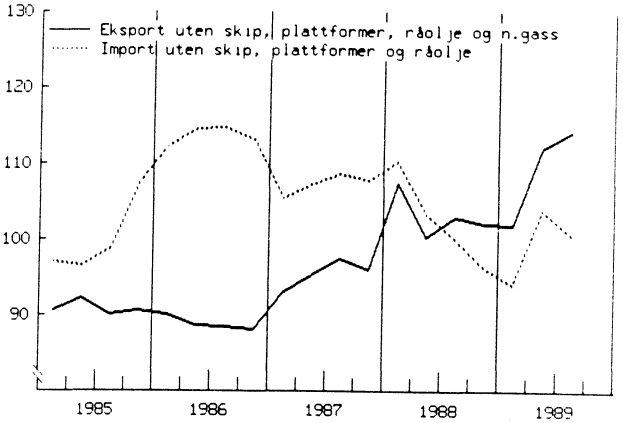

TABELL C1: PRODUKSJON OG EKSPORT AV RÅOLJE [1] FRA NORSK SOKKEL. 1000 TONN [2].

	Produksjon								Eksport
	Total[3]	Ekofisk	Statfjord	Valhall	Ula	Gullfaks	Oseberg	Andre	Total
1981	23.450	16.273	6.575					602	20.453
1982	24.515	14.150	9.441	67				857	20.666
1983	30.482	13.031	15.803	769				880	25.623
1984	34.682	11.172	18.610	2.419				2.481	30.064
1985	38.410	10.417	24.036	2.452				2.512	32.602
1986	42.424	8.658	29.402	2.254	734	34	241	1.128	35.376
1987	49.516	7.515	30.100	3.009	3.925	3.549	676	741	41.757
1988*	56.650	9.533	29.628	3.289	4.398	7.723	986	1.092	47.697
1989*	74.882	10.754	28.950	3.747	4.370	13.922	11.582	1.557	65.221
1988*									
Januar	4.748	741	2.682	282	397	477	105	62	3.871
Februar	4.431	694	2.503	264	364	479	70	57	3.515
Mars	4.865	770	2.635	278	395	657	70	60	3.887
April	4.802	770	2.567	270	385	644	106	60	3.952
Mai	4.615	781	2.572	275	371	484	70	60	3.691
Juni	3.608	666	2.027	248	276	325	10	56	3.261
Juli	4.858	865	2.502	273	401	735	-	82	3.900
August	4.440	824	2.057	280	385	801	-	93	3.762
September	4.853	840	2.457	269	371	828	-	88	4.113
Oktober	5.148	857	2.568	279	366	937	-	141	4.474
November	5.011	850	2.436	276	379	911	-	159	4.614
Desember	5.272	874	2.624	295	310	444	555	170	4.657
1989*									
Januar	5.969	922	2.475	303	399	1.090	620	160	5.591
Februar	5.094	829	1.753	275	320	961	804	152	4.658
Mars	6.439	879	2.669	304	390	1.250	798	149	5.405
April	6.494	885	2.575	303	357	1.253	1.023	98	5.902
Mai	6.444	921	2.526	313	296	1.226	997	65	5.369
Juni	5.775	926	2.211	246	302	945	1.046	99	4.768
Juli	6.594	966	2.479	332	385	1.211	1.089	132	5.326
August	6.663	945	2.527	343	380	1.232	1.095	141	6.104
September	6.034	764	2.055	328	386	1.251	1.105	145	5.660
Oktober	6.635	825	2.628	340	382	1.213	1.099	148	5.766
November	6.647	926	2.535	315	351	1.230	1.156	134	5.318
Desember	6.094	966	2.517	345	322	1.060	750	134	5.252

[1] Inkluderer NGL og kondensat.

[2] Uoverensstemmelser i tabellen skyldes maskinell avrunding.

[3] Årstallene kan avvike noe fra summen av månedsoppgavene som bygger på foreløpige tall fra den månedlige produksjonsstatistikken.

TABELL C2: PRODUKSJON OG EKSPORT AV NATURGASS FRA NORSK SOKKEL. MILLIONER SM^3.[1]

	Produksjon								Eksport
	Total[2]	Ekofisk	Frigg	Statfjord	Heimdal	Gullfaks	Tommeliten	Andre	Total
1981	26.162	14.760	11.312	86				4	25.197
1982	25.534	14.583	10.810	109				31	24.457
1983	25.831	13.690	11.797	234				110	24.528
1984	27.375	12.800	13.670	291				614	26.240
1985	26.668	11.653	13.691	827				496	25.429
1986	27.802	8.115	12.850	3.464	2.131	-	-	465	25.653
1987	29.689	8.471	12.104	4.333	3.641	225	-	859	27.942
1988*	29.853	9.411	10.767	3.802	3.771	727	272	1103	27.858
1989*	31.964	10.380	10.608	3.756	3.458	1.281	1.186	1295	28.595
1988*									
Januar	2.861	781	1.175	437	324	49	-	95	2.643
Februar	2.657	786	1.109	357	276	39	-	91	2.607
Mars	2.795	843	1.182	319	295	59	-	95	2.699
April	2.647	760	1.146	300	299	51	-	91	2.538
Mai	2.342	736	883	304	285	41	-	93	2.197
Juni	2.218	710	798	302	302	31	-	75	2.052
Juli	2.088	743	571	296	322	66	-	90	2.012
August	2.060	777	546	265	306	72	-	94	1.967
September ..	2.090	767	573	280	292	87	-	91	1.910
Oktober	2.438	832	734	304	316	94	65	94	2.153
November ...	2.756	800	1.019	313	337	92	97	98	2.473
Desember ...	2.902	876	1.031	324	418	46	112	96	2.607
1989*									
Januar	3.015	916	1.094	361	328	109	99	105	2.741
Februar	2.746	878	1.012	271	297	90	104	94	2.472
Mars	2.919	799	1.109	353	320	122	109	107	2.524
April	2.803	872	1.089	258	301	117	63	103	2.420
Mai	2.450	745	837	323	284	113	39	109	2.218
Juni	2.361	825	681	343	276	85	70	81	2.009
Juli	2.372	847	638	302	242	111	119	113	1.999
August	2.364	857	606	295	247	117	121	121	2.070
September ..	2.330	907	639	173	277	100	118	116	2.025
Oktober	2.744	879	937	316	261	107	124	120	2.476
November ...	2.862	894	967	364	305	115	106	111	2.501
Desember ...	3.000	960	999	397	320	93	115	115	2.658

[1] Uoverensstemmelser i tabellen skyldes maskinell avrunding.

[2] Årstallene kan avvike noe fra summen av månedsoppgavene som bygger på foreløpige tall fra den månedlige produksjonsstatistikken.

TABELL C3: LETEAKTIVITET PÅ NORSK SOKKEL.[1]

	Antall hull påbegynt			Boremeter	Borefartøydøgn			Gjennom-snitt vanndyp (m)	Gjennom-snitt totaldyp (m)
	Totalt	Undersøk-elseshull	Avgrens-ningshull		Totalt	Norske	Uten-landske		
1981	39	26	13	135054	4131			181	3235
1982	49	36	13	155299	4376			162	3314
1983	40	33	7	135801	3900			201	3155
1984	47	35	12	149034	4235	3803	432	213	3116
1985	50	30	20	143473	4037	3544	493	235	3208
1986	36	26	10	123771	3283	2937	346	236	3353
1987	36	25	11	109882	2468	2266	202	246	3349
1988	29	18	11	118717	2408	2047	361	202	3335
1989	27	20	7	85830	2731	2004	727	173	3316
1988									
Januar	-	-	-	6262	186	155	31		
Februar	2	1	1	7785	194	169	25		
Mars	1	1	-	6757	222	191	31		
April	5	5	-	7705	182	152	30		
Mai	1	-	1	10781	222	192	30		
Juni	3	1	2	9202	157	127	30		
Juli	3	2	1	10622	194	163	31		
August	-	-	-	3419	186	155	31		
September ...	6	3	3	21439	212	181	31		
Oktober	3	2	1	14604	247	216	31		
November	4	3	1	13502	205	176	29		
Desember	1	-	1	6639	201	170	31		
1989									
Januar	2	1	1	5745	174	143	31		
Februar	1	1	-	4249	149	121	28		
Mars	2	2	-	6375	201	170	31		
April	4	2	2	10426	192	162	30		
Mai	-	-	-	6643	223	191	32		
Juni	3	2	1	5876	188	132	56		
Juli	4	3	1	7338	250	188	62		
August	1	1	-	7252	220	158	62		
September ...	6	4	2	8635	224	157	67		
Oktober	1	1	-	10872	318	217	101		
November	-	-	-	5642	306	186	120		
Desember	3	3	0	6777	286	179	107		

[1] Kilde: Oljedirektoratet.

TABELL C4: PÅLØPTE KOSTNADER TIL LETING ETTER OLJE OG GASS PÅ NORSK SOKKEL.[1]
MILLIONER KRONER.

	1987		1988				1989		
	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.
Letekostnader i alt	1404	1756	1055	879	952	1275	708	1178	1435
Undersøkelsesboringer .	673	977	562	606	570	842	454	828	941
Borefartøyer	222	273	196	176	162	234	134	243	243
Transportkostnader ..	80	120	74	81	51	110	54	98	117
Varer	127	234	94	101	105	159	100	176	158
Tekniske tjenester ..	244	349	198	247	251	340	167	311	423
Generelle undersøkelser	218	199	58	137	158	184	77	99	91
Feltevaluering og feltutvikling	335	414	264	-10	104	101	17	74	261
Administrasjon og andre kostnader	179	166	172	146	120	148	160	177	143

[1] Tabellen dekker letefasen, dvs. kostnader som påløper etter at letetillatelse er gitt og fram til en eventuell utbygging er godkjent av myndighetene.

TABELL C5: PÅLØPTE INVESTERINGSKOSTNADER TIL FELTUTBYGGING PÅ NORSK SOKKEL.[1]
MILLIONER KRONER.

	1987		1988				1989		
	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.
Feltutbygging i alt	5190	7540	3405	5047	4788	6445	4651	4809	5217
Varer	2268	3413	784	1918	2128	3225	2329	2461	1902
Bærestruktur inkl. utrustning av skaft ...	645	895	244	701	509	637	188	324	279
Dekk/dekkramme	534	1903	358	418	523	1175	392	695	330
Moduler	729	295	-84	482	493	931	540	573	878
Andre varer	359	320	267	317	603	482	1209	860	415
Tjenester	2505	3683	2380	2876	2257	2864	2021	2206	3072
Prosjektering og prosjekttjenester	570	730	427	835	813	1185	892	1246	1223
Maritime tjenester	881	1544	753	1011	619	627	235	315	988
Andre tjenester [2]	309	573	266	234	166	227	431	154	323
Egne arbeider [2]	745	836	934	795	658	825	465	491	539
Produksjonsboring	416	444	241	253	402	355	300	143	243

[1] Omfatter Ekofisk betongkappe, Gullfaks C, Oseberg C, Oseberg M10, Oseberg Gamma Nord, Troll Øst, Sleipner Øst, Veslefrikk, Gyda, Snorre, Hod, Draugen og Ekofisk utvidete vanninjeksjon.
[2] Driftsforberedelseskostnader er inkludert.

TABELL C6: RÅOLJEPRISER PR. FAT.[1]

	Normpriser i US$			Offisielle salgspriser i US$			Spotpriser i US$				Eksportpris for verden[2]		Spotpris i Nkr
	Ekofisk	Stat-fjord	Brent-blend	Arabian light	Arabian heavy	Bonny light	Arabian light	Arabian heavy	Bonny light	Ekofisk	US$	Nkr	Ekofisk
1988													
Januar	16.75	16.70	..	17.52	16.27	18.92	..	..	16.90	16.80	16.35	103.66	106.51
Februar	16.20	16.15	..	17.52	16.27	18.92	..	..	16.15	15.85	15.55	99.68	101.60
Mars	14.65	14.55	14.80	17.52	16.27	18.92	..	..	14.80	14.70	13.90	88.13	93.20
April	15.60	15.45	..	17.52	16.27	18.92	..	..	16.80	16.60	14.90	92.53	103.09
Mai	16.55	16.30	16.50	17.52	16.27	18.92	..	..	16.45	16.35	15.25	94.25	101.04
Juni	16.55	16.30	16.50	17.52	16.27	18.92	..	..	15.65	15.54	14.67	93.59	99.15
Juli	14.95	14.65	..	17.52	16.27	18.92	..	..	15.15	14.95	13.81	92.67	100.31
August	15.35	15.05	..	17.52	16.27	18.92	..	..	15.20	15.00	13.62	93.84	103.35
September	14.35	14.10	14.30	17.52	16.27	18.92	..	..	13.30	13.25	12.32	85.13	91.56
Oktober	12.75	12.55	12.70	17.52	16.27	18.92	..	..	12.55	12.45	11.04	74.52	84.04
November	12.75	12.55	12.70	17.52	16.27	18.92	..	..	13.30	13.10	11.12	73.06	86.07
Desember	14.05	13.90	14.00	17.52	16.27	18.92	..	..	15.55	15.25	13.07	85.09	99.28
1989													
Januar	16.25	16.15	16.20	17.52	16.27	18.92	..	..	17.40	17.05	15.04	100.17	113.55
Februar	17.05	16.95	17.00	17.52	16.27	18.92	..	..	17.10	16.60	15.29	102.75	111.55
Mars	17.65	17.50	17.55	17.52	16.27	18.92	..	..	18.95	18.60	16.75	113.73	126.29
April	19.75	19.60	..	17.52	16.27	18.92	..	..	20.55	19.75	18.24	123.85	134.10
Mai	19.90	19.70	..	17.52	16.27	18.92	..	..	19.05	18.40	17.15	120.91	129.72
Juni	18.20	18.00	18.05	17.52	16.27	18.92	..	..	17.95	17.60	16.54	112.28	126.54
Juli	17.80	17.60	17.65	17.52	16.27	18.92	..	..	17.95	17.75	16.72	116.20	123.36
August	16.95	16.80	..	17.52	16.27	18.92	..	..	16.90	16.75	15.65	110.18	117.92
September	17.50	17.45	17.45	17.52	16.27	18.92	..	..	17.95	17.80	16.35	116.41	126.74
Oktober				17.52	16.27	18.92	..	..	19.15	18.90	17.14	118.95	131.17
November				17.52	16.27	18.92	..	..	19.15	18.75	17.23	118.89	129.38
Desember				17.52	16.27	18.92	..	..	20.40	20.00	17.97	120.40	134.00

[1] Kilder: Normpriser: Olje- og energidepartementet.
Offisielle salgspriser: IEA Oil Market Report.
Spotpriser: Petroleum Intelligence Weekly.
Eksportpris for verden: Oil and Gas Journal.
Valutakurser: Statistisk Månedshefte.

[2] Offisielle salgspriser veid sammen med eksportvolum.

NASJONALREGNSKAPSTALL FOR UTVALGTE OECD-LAND

TABELL D1: BRUTTONASJONALPRODUKT

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1984	1985	1986	1987	1988	1989 anslag	1990 prognose	1991 prognose
Danmark	3,5	3,7	3,1	-0,7	-0,4	1,4	1,3	2,0
Frankrike	1,5	1,7	2,3	1,9	3,4	3,4	3,1	2,8
Italia	2,8	2,9	2,5	3,0	3,9	3,3	3,2	3,0
Japan	5,1	4,9	2,5	4,5	5,7	4,8	4,5	4,3
USA	6,4	3,0	2,8	3,7	4,4	3,0	2,3	2,5
Storbritannia	3,0	3,6	3,2	4,7	4,2	2,3	1,3	1,9
Sverige	4,0	2,1	1,1	2,6	2,5	2,1	1,2	0,9
Forbundsrepublikken Tyskland	3,0	2,0	2,3	1,7	3,6	4,3	3,2	3,1
Norge	5,7	5,3	4,2	3,4	1,1	2,3	2,5	2,6

Kilde: Regnskapstall og anslag for 1989 for Norge: Statistisk Sentralbyrå. Forøvrig OECD.

TABELL D2: PRIVAT KONSUM

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1984	1985	1986	1987	1988	1989 anslag	1990 prognose	1991 prognose
Danmark	2,8	5,5	4,1	-1,2	-1,1	0,0	1,0	1,8
Frankrike	1,1	2,4	3,7	2,7	2,8	2,8	3,0	2,4
Italia	1,9	3,0	3,8	3,9	3,8	3,8	3,2	3,4
Japan	2,7	2,7	3,1	4,2	5,0	2,8	3,7	3,8
USA	4,7	4,6	4,3	2,8	3,4	2,7	2,2	2,0
Storbritannia	2,1	3,9	5,7	5,4	6,9	3,8	1,4	1,8
Sverige	1,4	3,0	4,8	4,0	2,6	1,4	1,4	1,8
Forbundsrepublikken Tyskland	1,5	1,7	3,4	3,5	2,7	1,8	3,5	3,0
Norge	2,7	9,9	5,6	-0,8	-2,3	-1,7	2,0	2,0

Kilde: Regnskapstall og anslag for 1989 for Norge: Statistisk Sentralbyrå. Forøvrig OECD.

TABELL D3: OFFENTLIG KONSUM

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1984	1985	1986	1987	1988	1989 anslag	1990 prognose	1991 prognose
Danmark	-1,0	2,4	1,5	2,0	-0,4	-0,5	-0,8	0,5
Frankrike	1,1	3,2	1,7	3,0	2,3	1,9	2,6	2,3
Italia	2,4	3,5	2,9	3,6	3,0	2,3	2,5	2,5
Japan	2,8	1,7	6,2	-0,7	2,2	2,0	1,6	1,6
USA	4,0	7,3	4,0	2,6	0,4	2,5	1,9	1,3
Storbritannia	0,7	0	2,0	1,2	0,4	0,1	0,8	1,0
Sverige	2,4	2,1	1,2	1,3	1,3	1,5	1,7	1,7
Forbundsrepublikken Tyskland	2,5	2,1	2,5	1,5	2,2	0,0	1,0	0,3
Norge	2,4	3,3	2,2	4,5	0,1	2,1	-0,5	0,0

Kilde: Regnskapstall og anslag for 1989 for Norge: Statistisk Sentralbyrå. Forøvrig OECD.

NASJONALREGNSKAPSTALL FOR UTVALGTE OECD-LAND

TABELL D4: BRUTTOINVESTERINGER I FAST REALKAPITAL

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1984	1985	1986	1987	1988	1989 anslag	1990 prognose	1991 prognose
Danmark	10,5	10,8	16,2	-7,4	-6,5	-1,1	0,5	4,1
Frankrike	-1,3	1,1	3,3	3,7	7,7	5,1	4,7	4,2
Italia	6,2	2,5	1,6	6,8	4,9	5,5	4,2	3,8
Japan	4,9	5,8	5,8	10,3	13,4	11,1	6,5	4,8
USA[1]	16,1	5,5	0,0	2,6	5,8	2,3	3,3	4,2
Storbritannia	9,1	3,0	1,7	8,8	13,1	4,9	2,0	2,1
Sverige	5,1	6,0	-0,6	6,8	5,4	8,0	1,5	-1,1
Forbundsrepublikken Tyskland	0,8	0	3,2	2,2	5,9	8,6	5,6	5,2
Norge	10,9	-13,9	23,9	-0,5	1,9	-4,3	4,2	4,2

Kilde: Regnskapstall og anslag for 1989 for Norge: Statistisk Sentralbyrå. Forøvrig OECD.
[1] Private bruttoinvesteringer.

TABELL D5: EKSPORT AV VARER OG TJENESTER

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1984	1985	1986	1987	1988	1989 anslag	1990 prognose	1991 prognose
Danmark	3,4	4,1	-0,3	4,7	5,3	6,7	5,0	4,6
Frankrike	7,2	2,1	-1,1	3,0	6,7	10,6	6,4	7,1
Italia	6,5	3,8	3,8	3,3	5,9	8,7	5,0	5,3
Japan	17,5	5,6	-5,2	3,8	8,1	14,1	9,6	9,2
USA	6,2	-1,7	3,0	13,5	17,6	10,8	7,3	6,8
Storbritannia	6,9	5,9	3,7	5,1	0,7	4,8	5,9	6,1
Sverige	6,7	2,2	3,3	3,7	3,0	4,1	3,2	3,3
Forbundsrepublikken Tyskland	8,5	6,7	0,0	0,8	5,8	11,0	7,0	7,0
Norge	8,2	6,9	1,6	3,5	4,8	12,1	4,6	4,3

Kilde: Regnskapstall og anslag for 1989 for Norge: Statistisk Sentralbyrå. Forvørig OECD.

TABELL D6: IMPORT AV VARER OG TJENESTER

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1984	1985	1986	1987	1988	1989 anslag	1990 prognose	1991 prognose
Danmark	5,1	8,6	6,4	-2,0	0,6	4,2	3,6	4,5
Frankrike	3,6	4,7	7,0	7,7	8,1	8,9	6,6	6,6
Italia	9,2	4,7	4,6	10,1	7,2	9,8	5,8	5,8
Japan	11,1	-0,1	2,8	8,7	21,3	19,0	9,9	8,0
USA	23,2	3,9	9,4	7,5	6,8	6,6	6,1	6,0
Storbritannia	9,2	2,7	6,4	7,6	12,2	9,7	3,4	4,0
Sverige	4,5	8,0	5,5	7,5	5,0	6,2	4,1	4,1
Forbundsrepublikken Tyskland	5,5	3,7	3,6	4,8	6,3	7,1	7,5	7,0
Norge	9,5	5,9	9,9	-6,6	-2,7	-0,3	4,0	3,4

Kilde: Regnskapstall og anslag for 1989 for Norge: Statistisk Sentralbyrå. Forøvrig OECD.

KONJUNKTURINDIKATORER FOR UTLANDET

TABELL E1: S V E R I G E

		1986	1987	1988	1989					
					Juli	Aug.	Sep.	Okt.	Nov.	Des.
Sesongjusterte tall:										
Total industriproduksjon	1985=100	100	102	104	104	106	107	107	..	..
Arbeidsløshetsprosent		2.7	1.9	1.6	1.2	1.5	1.5	1.5	1.3	1.3
Ujusterte tall:										
Ordretilgang 1)	1985=100	105	112	126	75	134	142	148	..	..
Konsumpriser	1985=100	104.2	108.6	114.9	122.2	122.7	123.7	124.7	124.9	125.3

1) Verdi av tilgang på nye ordrer til industrien.

TABELL E2: D A N M A R K

		1986	1987	1988	1989					
					Juni	Juli	Aug.	Sep.	Okt.	Nov.
Sesongjusterte tall:										
Salgsvolum, industrien	1985=100	108	104	106	109	109	105	110	109	..
Detaljomsetningsvolum	1985=100	103	101	100	101	100	99	98	98	..
Arbeidsløshetsprosent		7.9	7.8	8.6	9.5	9.4	..	..	..	..
Ujusterte tall:										
Ordretilgang 1)	1985=100	103	102	110	135	79	125	122	130	..
Konsumprisindeks	1985=100	103.7	107.8	112.7	117.9	117.9	118.6	119.0	119.7	120.2

1) Tilgang på nye ordrer i investeringsvareindustrien.

TABELL E3: S T O R B R I T A N N I A

		1986	1987	1988	1989					
					Juni	Juli	Aug.	Sep.	Okt.	Nov.
Sesongjusterte tall:										
Industriproduksjon	1985=100	101.0	106.6	114.0	118.7	119.2	120.3	118.5	119.9	..
Ordretilgang 1)	1985=100	106	105	115	114	120	128	124	130	..
Detaljomsetningsvolum	1985=100	105.3	111.5	119.2	121.6	121.0	121.6	122.3	121.8	121.3
Arbeidsløshetsprosent		11.4	10.1	8.1	6.4	6.3	6.2	6.0	5.9	5.8
Ujusterte tall:										
Konsumpriser	1985=100	103.4	107.6	113.0	122.1	122.4	122.7	123.5	124.5	125.6

1)Volumet av tilgangen på nye ordrer til verkstedindustrien fra innenlandske kunder.

TABELL E4: F O R B U N D S R E P U B L I K K E N T Y S K L A N D

		1986	1987	1988	1989					
					Juli	Aug.	Sep.	Okt.	Nov.	Des.
Sesongjusterte tall:										
Total industriproduksjon	1985=100	102	102	106	113	113	113	111	112	..
Ordretilgang 1)	1985=100	102	101	107	121	119	123	119	..	..
Detaljomsetningsvolum	1985=100	104	108	111	112	116	113	114	116	..
Arbeidsløshetsprosent		8.9	8.9	8.7	7.9	7.8	7.8	7.8	7.9	7.8
Konsumpriser	1985=100	99.8	100.0	101.2	104.3	104.4	104.6	105.0	105.2	105.5

1)Volumet av tilgangen på nye ordrer til investeringsvareindustrien fra innenlandske kunder.

KONJUNKTURINDIKATORER FOR UTLANDET

TABELL E5: F R A N K R I K E

		1986	1987	1988	1989				
					Juni	Juli	Aug.	Sep.	Okt.	Nov.
Sesongjusterte tall:										
Total industriproduksjon	1985=100	101	103	108	113	114	114	112	113	..
Arbeidsløshetsprosent		10.4	10.5	10.1	9.5	9.6	9.5	9.5	9.5	9.5
Ujusterte tall:										
Konsumpriser	1985=100	102.4	105.8	108.7	112.5	112.8	113.0	113.2	113.7	113.9

TABELL E6: U S A

		1986	1987	1988	1989					
					Juli	Aug.	Sep.	Okt.	Nov.	Des.
Sesongjusterte tall:										
Total industriproduksjon	1985=100	101.1	104.9	110.9	114.7	115.2	114.9	114.2	114.4	..
Ordretilgang 1)	Mrd. dollar	100.1	107.7	119.5	122.0	127.0	125.4	124.5	130.4	..
Detaljomsetningsvolum 2)		112.4	114.9	119.1	121.7	123.4	123.6	121.4	122.0	..
Arbeidsløshetsprosent		7.0	6.2	5.5	5.3	5.3	5.3	5.3	5.3	5.3
Konsumpriser	1985=100	101.5	105.2	110.1	115.7	115.7	115.9	116.5	116.9	..

1)Verdi av tilgang på nye ordrer på varige varer.
2)Mrd. dollar i 1982-priser

TABELL E7: J A P A N

		1986	1987	1988	1989				
					Juni	Juli	Aug.	Sep.	Okt.	Nov.
Sesongjusterte tall:										
Industriproduksjon 1)	1985=100	99.8	103.2	113.1	121.4	118.3	121.6	119.2	119.7	120.5
Ordretilgang 2)	Mrd. yen	901	990	1113	1439	1310	..	..	..	..
Arbeidsløshetsprosent		2.8	2.5	2.5	2.2	2.2	2.3	2.2	2.3	2.2
Konsumpriser	1985=100	100.7	101.4	100.7	104.1	104.2	104.2	104.4	105.1	104.5

1) Industriproduksjon og gruvedrift.
2) Verdien av tilgangen på nye ordrer til maskinindustrien fra innenlandske kunder.

Nye forskningsrapporter

Naturressurser og miljø 1988.
***Rapporter 89/1*, sidetall 116, 1989. ISBN 82-537-2765-8. Pris kr. 75,00.**

Statistisk sentralbyrå utarbeider statistikk over miljøforhold og regnskaper for en del viktige naturressurser. Det utvikles også metoder og modeller for å analysere miljøforhold og naturressurser i sammenheng med øvrig samfunnsutvikling. Publikasjonen gir en årlig oversikt over dette arbeidet. Naturressurser og miljø 1988 består av oppdaterte ressursregnskaper for energi, mineraler og fisk og resultater fra analyser som er gjort på bakgrunn av disse regnskapene. Publikasjonen inneholder også analyser av luftforurensninger, jordbruksforurensninger og skogskader og informasjon om kommunal avfallsbehandlig og avløpsrensing.

Einar Bowitz and Torbjørn Eika:
KVARTS-86. A quarterly Macroeconomic Model. Formal Structure and Empirical Characteristics.
***Rapporter 89/2*, sidetall 104, 1989. ISBN 82-537-2714-3. Pris kr. 45,00.**

Denne rapporten dokumenterer ligningene og funksjonsmåten til SSB's kvartalsvise makroøkonomiske modell KVARTS, slik den var i 1986/87. Rapporten inneholder også omtale av historiske simuleringer på modellen, der modellens evne til å beskrive det makroøkonomiske forløpet i Norge i årene 1977-1986 blir vurdert.

Einar Bowitz:
Lønnsrelasjoner i en kvartalsmodell for norsk økonomi. En KVARTS-rapport.
***Rapport 89/3*, sidetall 87, 1989. ISBN 82-537-2738-0. Pris kr. 70,00.**

Denne rapporten presenterer resultatene fra arbeidet med lønnsrelasjoner i tilknytning til Statistisk sentralbyrås makroøkonomiske modell for norsk økonomi, KVARTS. Det er estimert lønnsrelasjoner for samlet lønnsvekst og lønnsglidning.

Ifølge resultatene i denne rapporten har graden av press i arbeidsmarkedet stor betydning for lønnsveksten i norsk økonomi. Lønnsveksten vil bli betydelig sterkere enn summen av prisvekst og produktivitetsvekst hvis arbeidsledigheten blir vesentlig lavere enn 2 1/2 prosent. Ved ledighet mye over 3 prosent blir de lønnsdempende virkningene forholdsvis små ifølge de resultatene som presenteres i rapporten.

Det er et gjennomgående resultat at all prisstigning blir overveltet i lønningene og det er visse indikasjoner på at økte inntektsskatter påvirker lønningene, særlig i de skjermede næringene.

Det viser seg vanskelig å forklare fordelingen av samlet lønnsvekst på lønnsglidning og tarifftillegg ved hjelp av økonomiske variable. Resultatene tyder likevel på at de sentrale tarifftilleggene er svært følsomme for endringer i arbeidsledigheten, mens de lokale lønnstilleggene i mindre grad ser ut til å variere i takt med prisstigning og press i arbeidsmarkedet.

Inger Texmon og Lars Østby:
Innvandringens betydning for befolkningsutviklingen i Norge.
***Rapporter 89/4*, sidetall 55, 1989. ISBN 82-537-2723-2. Pris kr. 70,00.**

Innvandrere til Norge har en annen alderssammensetning enn Norges befolkning. Spesielt gjelder dette gruppen av innvandrere fra 3. verden, der nesten 2/3 er mellom 20 og 45 år.

Ved bruk av Statistisk sentralbyrås modell for befolkningsframskrivinger er langsiktige virkninger av ulike nivåer for netto innvandring til Norge studert. Både konsekvensene for utviklingen av folketallet, framtidig alderssammensetning og regional fordeling av befolkningen drøftes i rapporten.

Rapporten gir i tillegg en omtale av flyttestrømmene av utenlandske statsborgere til og fra landet i 1987 samt en oversikt over utenlandske statsborgere bosatt i Norge 1.1.1988.

Bjørg Moen:
Husholdningsstørrelse og -sammensetning. 1960, 1970 og 1980. Noen utvalgte alderstrinn.
***Rapporter 89/15*, sidetall 50, 1989. ISBN 82-537-2847-6. Pris kr. 60,00.**

Rapporten viser hvordan folk i ulik alder fordelte seg på husholdninger av forskjellig størrelse i 1960, 1970 og 1980. Data er hentet fra folketellingene. Husholdningssituasjonen for ti utvalgte alderstrinn blir beskrevet. Alderstrinnene representerer både barn, voksne og eldre. Rapporten viser bl.a. andelen i de ulike aldrene som bodde alene i husholdningen på tellingstidspunktene. Den viser også hvordan fruktbarhetsutviklingen har påvirket husholdningsstørrelsen og dermed barnetallet i husholdningene.

Økonomiske analyser

Utkommer med omlag 9 nummer pr. år. Prisen for et årsabonnement er kr. 200,–, løssalgspris kr. 30,–. Forespørsler om abonnement kan rettes til opplysningskontoret i Statistisk sentralbyrå. Publikasjonen utgis i kommisjon hos H. Aschehoug & Co. og Universitetsforlaget, Oslo, og er til salgs hos alle bokhandlere.

Statistisk sentralbyrå

Postboks 8131 Dep. N-0033 Oslo 1
Tlf. (02) 41 38 20

ISBN 82-537-2756-9
ISSN 0800-4110